

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА
СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали

*VIII заочної міжнародної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 26 листопада 2021 року)*

Чернігів 2021

УДК 343.82:342.1] (477)
К82

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 14 від 21 грудня 2021 р.).

Головний редактор:

Тогочинський О. М., доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

Редакційна колегія:

Олійник О. І., кандидат юридичних наук, доцент;

Чебоненко С. О., кандидат педагогічних наук, доцент;

Аніщенко В. О., доктор педагогічних наук, доцент;

Ніщима С. О., доктор юридичних наук, професор;

Пузирьов М. С., доктор юридичних наук, старший дослідник;

Тягієв С. Р., доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Шумна Л. П., доктор юридичних наук, професор;

Пилипенко В. М., кандидат технічних наук, доцент.

К82 **Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали VIII заочної міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 26 листопада 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПТС, 2021. 346 с.**

До збірника матеріалів VIII заочної міжнародної науково-практичної конференції увійшли публікації наукових, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти Академії Державної пенітенціарної служби та інших закладів вищої освіти України та Республіки Білорусь, присвячені проблемам реформування кримінально-виконавчої системи України, актуальним питанням конституційного, цивільного, трудового, земельного, екологічного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого та інших галузей права, кримінології, криміналістики, психолого-педагогічним аспектам підготовки фахівців.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 343.82:342.1] (477)

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

© Академія Державної
пенітенціарної служби, 2021

ЗМІСТ

Андрейчук Марина Николаевна НОВЕЛЛЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПРОТИВ ЗДОРОВЬЯ, ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА ЧЕЛОВЕКА, ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА	10
Антоненко Святослав Борисович ОСОБЕННОСТИ ЭВОЛЮЦИИ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ ЯПОНИИ.....	14
Антонович Данил Николаевич ОСОБЕННОСТИ АПЕЛЛЯЦИОННОГО ПРОИЗВОДСТВА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	20
Бєбко Віктор Олегович, Єсипенко Олександр Григорович НАРИСИ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ.....	23
Бєрднік Сніжана Сергіївна ПОНЯТТЯ ЗЕМЛІ В ЕКОЛОГІЧНОМУ, ЗЕМЕЛЬНОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ.....	28
Бєртош Данута Олеговна, Клімахович Вєра Олеговна ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСТОЧНИКОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА	32
Бєжницкая Валєрия Вячеславовна ПОСОБИЕ ПО ВРЕМЕННОЙ НЕТРУДОСПОСОБНОСТИ: ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ РАЗМЕРОВ	37
Бєзова Лаура Георгіївна ТЕОРІЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	41
Бєднар Ігор Володимирович, Сокоринський Юрій Володимирович, Чичикало Інна Володимирівна КРИМІНАЛІСТИЧНА ТРАСОЛОГІЯ	45
Бєндарь Дарья Алексеевна ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ САМООБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОРА РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА.....	49
Бєрошко Іван Михайлович МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КОНТЕКСТІ НОРМ МІНІМАЛЬНИХ СТАНДАРТНИХ ПРАВИЛ ООН ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З УВ'ЯЗНЕНИМИ (ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛІ).....	52
Бєрюнчугіна Аліна Едуардівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	55
Булківська Віолєтта Андріївна ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ СВДІКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	60
Васильєва Маргарита Сергеевна COVID-СТРАХОВАНИЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И УСЛОВИЙ СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ И РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....	63

Воленко Анастасія Юрївна ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ПОВАГИ ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ.....	67
Волеваха Ірина Борисівна, Лебеденко Юлія Валеріївна ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЩІ	69
Волинець Валерія Володимирівна ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ.....	73
Волкова Анастасія Владимировна КОНФЕСИОНАЛЬНА ПОЛИТИКА В РЕСПУБЛІКЕ БЕЛАРУСЬ	75
Ворушило Олександр Валерійович, Попруженя Алла Василівна ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ ЧЕРНІГОВА	79
Гавриленко Надія Андріївна ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКИ» У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ	81
Гейц Валерія Владимировна ИНВЕСТИЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ: НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАССМОТРЕНИЯ СПОРОВ	85
Гомонов Максим Сергеевич ПРОБЛЕМАТИКА АВТОРСКИХ И СМЕЖНЫХ ПРАВ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ.....	88
Гришко Інна Андріївна ЗАСАДИ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	91
Гусаков Вадим Евгеньевич КОЛЛЕКТИВНАЯ (БРИГАДНАЯ) МАТЕРИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ	93
Дайнеко Диана Михайловна ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАДЕРЖАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	96
Данченко Катерина Михайлівна, Чокена Настасія Вікторівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БОРОТЬБИ ІЗ КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВООПОРУШЕННЯМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	100
Дем'янчук Анна Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ.....	103
Дорошенко Ілья Александрович ОНЛАЙН-СУД: ЗА И ПРОТИВ.....	105
Дяченко Надія Сергіївна ЖІНКА ЯК ВІКТИМНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ НА ОСНОВІ РОДИННО-ПОБУТОВИХ СТОСУНКІВ.....	108

Жулковський Вадим Вікторович ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДКВС УКРАЇНИ	112
Журова Юлія Андреевна ПРАВА БЕЗРАБОТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	115
Іванченко Світлана Миколаївна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ	118
Іванюк Владислава Іванівна КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	123
Івашева Тетяна Василівна ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВІДОМЧОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	126
Ковалева Наталія Петровна ВНЕШНЯЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ: СООТНОШЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖДУНАРОДНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	130
Коваленко Катерина Євгеніївна СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА СІМЕЙНОГО ДОГОВОРІВ	134
Ковалевська Інна Володимирівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ У СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ	137
Ковальська Поліна Григоріївна ПІДТРИМКА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	139
Ковтун Олександр Олексійович ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМ ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ВБИВСТВ МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	141
Козловський Глеб Сергеевич РОЛЬ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ФОРМИРОВАНИИ ИНСТИТУТА КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....	144
Кондратов Дмитро Юрійович, Пархоменко Катерина Миколаївна ДАКТИЛОСКОПІЯ В ЗАПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ	146
Корольчук Катерина Русланівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОНЯТОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	150
Косенкова Катерина Володимирівна, Гарига-Грихно Маргарита Михайлівна, Леоненко Олексій Анатолійович ПРОСТИТУЦІЯ ТА НАРКОМАНІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ.....	152
Кочешева Софья Александровна ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СИСТЕМ НА ОСНОВАНИИ ИНТЕГРАЦИОННОГО ПОДХОДА	156

Кравчук Даниил Юрьевич РОЛЬ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМ	158
Кушніренко Каріна Олександрівна, Чалован Віктор Арисович ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ НОТАРІУСІВ.....	160
Лазоренко Євгеній Юрійович ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ЗАСТОСУВАННЯ ПОСТАНОВ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФІЛЬТРІВ	162
Лещуков Даниил Вадимович СТРАХОВОЙ РЫНОК РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	166
Логацький Сергій Анатолійович ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВА НА ЖИТТЯ.....	169
Мазало Дарья Александровна «ПРЕЗУМПЦИЯ (НЕ)ВИНОВНОСТИ МУЖЧИНЫ» ПРИ РАЗРЕШЕНИИ СПОРОВ О ВОСПИТАНИИ И СОДЕРЖАНИИ ДЕТЕЙ.....	173
Майхер Вікторія Богданівна КВАЛІФАЦІЯ СУЧАСНИХ ВИЯВІВ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА	178
Максименко Богдан Євгенійович СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	181
Малишко Микола Георгійович ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	184
Матусевич Ангелина Сергеевна ПРАВОВАЯ ОХРАНА ВОДНЫХ ОБЪЕКТОВ	187
Мірошниченко Катерина Максимівна ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ.....	192
Морозюк Марія Валентинівна ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ.....	195
Навацкая Валерия Руслановна ДЕЛОВАЯ РЕПУТАЦИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА	199
Нелін Яна Миколаївна ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОПАНУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА СХИЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО ТВОРЧОСТІ	203
Нищенко Евгений Сергеевич РЕФОРМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СССР (СТРАТЕГИЯ ПЕРЕСТРОЙКИ) ...	205
Остапчук Людмила Григорівна, Бойчук Влада Русланівна ДЕМОГРАФІЧНА ТЕОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	209
Пахомов Ілля Володимирович СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ РЕЦИДИВІСТІВ...	213

Пенязькова Анастасія Іванівна ВОПРОСЫ ЦЕЛЕВОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АДРЕСНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ	216
Петренко Елизавета Игоревна К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ ТЕРМИНА «ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ».....	220
Піднебесна Оксана Георгіївна ЗЛОЧИНЕЦЬ ЯК СКЛАДОВА ЗЛОЧИНУ, ЇХ ТИПОЛОГІЯ	223
Помаз Ярослав Олександрович ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ЗДОБУТИХ ВНАСЛІДОК ПРОВОКАЦІЇ НА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ: СУДОВА ПРАКТИКА	226
Пометеліна Оксана Миколаївна МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНА КОМПОНЕНТА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	229
Попкова Анастасія Юрьевна СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ КОНСТИТУЦИЙ США 1787 г., РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ 1791 г. И ФРАНЦИИ 1791 г.	233
Поплавська Аліна Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 263 КК УКРАЇНИ.....	237
Присяжна Карина Ігорівна, Цибка Наталія Анатоліївна, Красковський Євгеній Михайлович КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЖІНКАМИ	239
Пузирна Наталія Станіславівна ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	242
Ровнейко Маргарита Александровна РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ И АКТУАЛЬНОСТЬ.....	245
Савченко Анастасія Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	249
Савчук Марина Олександрівна ВИДИ ПІДРОБОК ДОКУМЕНТІВ	251
Салай Максим Геннадійович БЕЗСПІРНІСТЬ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ОСНОВНА УМОВА ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧИХ НАПИСІВ: МАТЕРІАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ	253
Свирид Максим Вадимович ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БЕЖЕНЦЕВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	257
Синица Анна Сергеевна ПОНЯТИЕ И ПРАВОВАЯ ПРИРОДА РЕЗУЛЬТАТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ ПО ГРАЖДАНСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	259

Сіренко Крістіна Юрївна, Волков Максим Віталійович АНДРАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ	263
Слабодчикова Анна Николаевна ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ ОТПУСКА В ТРУДОВОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ	265
Степанов Володимир Олегович ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ	270
Супрунюк Марина Руслановна, Гупенюк Юлія Вячеславовна ПРОБЛЕМЫ ЗАКРЕПЛЕНИЯ В ЗЕМЕЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ БЕЛАРУСИ ИНСТИТУТА СОСЕДСКОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ	272
Сухова Вероника Валерьевна УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОХРАНА ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УГОЛОВНЫХ КОДЕКСАХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ	276
Теслюк Ксения Олеговна ПОЛНОМОЧИЯ НАЧАЛЬНИКА ОРГАНА ДОЗНАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	279
Тимків Олександр Іванович ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ	284
Тістечок Аліна Костянтинівна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСІБ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	287
Ткачук Тетяна Юрївна, Максименко Микола Іванович ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ	289
Туцькая Юлія Геннадьевна ПУБЛИЧНИЙ ДОГОВОР НА ОКАЗАНИЕ УСЛУГ ХОСТИНГА.....	291
Тюфтій Сергій Миколайович ПРАВОВА ОСНОВА МЕДИКО-САНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	295
Усенюк Юлія Олегівна ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ	299
Філон Максим Володимирович, Пузиревський Максим Вячеславович, Глузд Альона Володимирівна ВИДИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ.....	302
Филончик Екатерина Валерьевна ПРОБЛЕМА ЛЕГ АЛИЗАЦИИ ПОНЯТИЯ «ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВОНАРУШЕНИЕ» В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	305
Хамайко Сергій Віталійович ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	309

<i>Ходжаева Бибинияз Ходжаниязовна</i> ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	315
<i>Чернецька Єлизавета Олександрівна</i> СЛІДЧИЙ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	320
<i>Шахалевич Ксения Витальевна, Гуринович Арина Владимировна</i> ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ АУКЦИОНОВ ПО ПРОДАЖЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ В ЧАСТНУЮ СОБСТВЕННОСТЬ	323
<i>Шкода Дарина Юрійвна,</i> <i>Суржик В'ячеслав Геннадійович, Єсипенко Олександр Григорович</i> ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	327
<i>Шмигельська Ольга Дмитрівна</i> ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	330
<i>Шостак Дмитрий Тарасович</i> ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА ПРОКУРОРА	333
<i>Юрочкин Сергей Михайлович</i> ИСТОЧНИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	336
<i>Chornomord Yevhenia Yevheniivna</i> NATURAL MONOPOLIES AS AN IMPORTANT PART OF THE NATIONAL ECONOMY	340

Андрейчук Марина Николаевна,
студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

**НОВЕЛЛЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ
АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПРОТИВ
ЗДОРОВЬЯ, ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА ЧЕЛОВЕКА,
ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА**

1 марта 2021 года вступил в силу новый Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях (КоАП). Новая редакция документа содержит, в том числе, изменения в сфере административных правонарушений, которые посягают на права и свободы человека и гражданина. Административная ответственность за нарушения против здоровья, чести и достоинства человека, прав и свобод человека и гражданина определяется теперь главой 10 (ранее – глава 9) Кодекса. Сравнивая со старым кодексом, данную главу сузили.

Разделение материальных, процессуальных и исполнительных норм об административных правонарушениях позволит более систематизировано и углубленно изучать их и вносить соответствующие предложения по совершенствованию существующих норм [1, с. 121].

Существенная часть составов правонарушений в новом КоАП согласно по сопоставлению с прошлым подверглась корректировке, половина из них изложена по-новому. При этом в определенных статьях был значительно снижен объем административных санкций.

Например, в старом КоАП в ч. 1 ст. 9.19 Нарушение нанимателем или уполномоченным должностным лицом нанимателя порядка и сроков выплаты зарплаты, размер штрафа составлял от 4 до 20 базовых величин для физических лиц, а на юридическое лицо – до 100 базовых величин. А в новой редакции ч. 3 ст. 10.12 Невыплата или неполная выплата в установленный срок зарплаты, иных выплат, причитающихся работнику от нанимателя, размер штрафа составил от 4 до 50 базовых величин.

Также новый кодекс предусматривает ответственность за принуждение к участию в проведении собрания, митинга, демонстрации, уличного шествия, пикетирования (ст. 10.6 КоАП); присвоение авторства либо принуждение к соавторству (ч.1 ст. 10.15 КоАП); нарушение порядка ведения книги замечаний и предложений, срока их рассмотрения, не информирование об отказе в удовлетворении замечания или предложения. Из этого следует, что

штраф до 4 базовых величин предусмотрен только за отсутствие книги замечаний и предложений или ее не предъявление по первому требованию гражданина [3].

Из главы 19 КоАП Правонарушения против общественного порядка и общественной нравственности переместили такое правонарушение, как невыполнение родителями (заменяющими их лицами) обязанностей по сопровождению несовершеннолетнего в возрасте до 16 лет либо по обеспечению его сопровождения совершеннолетним лицом в период с 23 до 6 часов вне жилища (ч. 2 ст. 10.3 КоАП).

В новой редакции КоАП убрали статью Клевета, поскольку клевета схожа с оскорблением. Под клеветой понимается заведомо ложная порочащая информация или распространение заведомо ложных сведений, которые порочат честь и достоинство другого лица или подрывающих его репутацию. Оскорбление обычно адресуется конкретному человеку и содержит неприличную, уничижительную оценку его личности. При этом не имеет значения, соответствует отрицательная оценка действительности или нет.

В отличие от клеветы, при оскорблении сведения о личностных качествах могут быть верными по существу, но выраженными в неприличной форме. При клевете сведения всегда ложные, хотя могут быть выражены в корректной форме. С юридической точки зрения, оскорбление – это умышленное унижение чести и достоинства личности, выраженное в неприличной форме. А клевета – распространение заведомо ложных, порочащих другое лицо сведений.

Понятие оскорбление является более широким, чем клевета. В статью 10.2. добавили часть, которая закрепляет следующую диспозицию: «Оскорбление в публичном выступлении, либо в печатном или публично демонстрирующемся произведении, либо в средствах массовой информации, либо в информации, распространенной в глобальной компьютерной сети Интернет, иной сети электросвязи общего пользования или выделенной сети электросвязи». Можно сделать вывод, что данную статью объединили со статьей Клевета, так как компьютерная сети Интернет является местом, где часто безнаказанно оскорбляют, клеветуют и распространяют любые сведения, которые каким-либо образом причиняют кому-либо вред.

Обновленный КоАП предполагает за оскорбление штраф до 30 базовых (до 870 рублей). Раньше было до 20 базовых (до 580 рублей). За оскорбление в публичном выступлении, СМИ, интернете можно получить штраф от 10 до 200 базовых величин (от 290 до

5800 рублей), или общественные работы, или административный арест. Для юридического лица предусмотрен за это штраф от 30 до 200 базовых – от 870 до 5800 рублей.

При этом за оскорбление должностного лица при исполнении им служебных полномочий можно получить штраф от 20 до 30 базовых (от 580 до 870 рублей). А если это сделать в публичном выступлении, СМИ, интернете, штраф будет от 10 до 200 базовых величин, или общественные работы, или административный арест, а для юридического лица – штраф от 30 до 200 базовых. Ранее за оскорбление должностного лица предусматривался только штраф до 50 базовых величин.

Также убрали статью под названием «Нарушение права на свободу объединения граждан в политические партии и иные общественные объединения».

Согласно статье 5 Конституции «Политические партии, другие общественные объединения, действуя в рамках Конституции и законов Республики Беларусь, содействуют выявлению и выражению политической воли граждан, участвуют в выборах [2]». Политические партии и другие общественные объединения имеют право пользоваться государственными средствами массовой информации в порядке, определенном законодательством. Запрещается создание и деятельность политических партий, а равно других общественных объединений, имеющих целью насильственное изменение конституционного строя либо ведущих пропаганду войны, социальной, национальной, религиозной и расовой вражды.

При этом в соответствии со ст. 4 Конституции идеология политических партий, религиозных или иных общественных объединений, социальных групп не может устанавливаться в качестве обязательной для граждан. Право каждого на объединение, свобода деятельности общественных объединений, является одним из важнейших конституционных прав человека и гражданина, поскольку составной частью демократического правового государства являются общественные объединения различных слоев населения. Конституция Республики Беларусь (ст. 36) закрепляет положение, согласно которому «каждый имеет право на свободу объединений». В этом плане свобода деятельности объединений означает самостоятельное осуществление ими своих функций, отсутствие давления на деятельность общественного объединения извне, прежде всего, со стороны государства, недопустимость вмешательства во внут-

ренные дела управления объединением, препятствование ему в осуществлении законных уставных задач.

С другой стороны, граждане, объединяясь, образуют структурные подразделения общества – общественные объединения (организации), через которые они могут реализовывать свои интересы, в том числе и по защите своих прав. Государство, осуществляя задачи установления и поддержания правопорядка, охраны конституционного строя и т. д., должно определить необходимые требования к различным общественным структурам, в том числе и к общественным объединениям. В данной связи одна из обязанностей государства заключается в правовом регулировании деятельности общественных организаций. Устанавливаемые государством по этому поводу нормы являются важной составляющей общего механизма охраны прав и свобод граждан. Такое регулирование происходит в формах правовой регламентации и создания гарантий свободы деятельности общественных объединений, определения возможностей и пределов осуществления ими такой деятельности.

При этом принцип добровольности политических партий и общественных объединений раскрывает инициативный характер создания общественных объединений и политических партий и формулирует правовые гарантии для реализации этого принципа в дальнейшей деятельности. Это означает, что если данный принцип нарушен, например, при создании организации на ее учредителей (членов) было оказано давление при формулировании основных положений устава или руководящие органы объединения, союза действуют вопреки решениям его членов, высших органов объединения, то такую деятельность нельзя признать адекватной и отвечающей закону. Также в новом кодексе отсутствуют статьи «Нарушение законодательства о выборах, референдуме, об отзыве депутата и о реализации права законодательной инициативы граждан»; «Нарушение законодательства о пенсионном обеспечении»; «Отказ в приеме на работу»; «Нарушение законодательства в сфере коллективных трудовых отношений»; «Нарушение законодательства о книге замечаний и предложений»; «Умышленное уничтожение или повреждение печатных материалов, относящихся к выборам, референдуму».

Таким образом, делая вывод о новеллах, следует отметить, что изменения кодекса существенны и будут проверены на практике. Скорректирована структура КоАП, введена категоризация правонарушений в зависимости от степени общественной вредности и

тяжести последствий, пересмотрены административные взыскания, изменены формулировки статей; некоторые статьи объединили в себе составы из статей (например, ст. 9.16, ст. 9.18 и ст. 9.19 КоАП в старой редакции в действующей редакции статья 10.12 КоАП). В ней появились новые составы, предусмотренные частями 3 и 4, которыми установлена ответственность.

Список использованных источников

1. Круглов В. А. Становление и развитие законодательства о производстве по делам об административных правонарушениях. *Труды института национальной безопасности Республики Беларусь*. Минск: ИНБ Республики Беларусь, 1999. № 9. С. 150–160.
2. Конституция Республики Беларусь: с изм. и доп., принятыми на реп. референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. Минск: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2016. 64 с.
3. Новик Ю. И. Психологические проблемы правового регулирования. Минск: Изд-во БГУ, 1980. 135 с.
4. Права человека: учебное пособие / С. А. Балашенко и др.; научн. ред.: С. А. Балашенко, Е. А. Дейкало. Минск: Юнипак, 2015. 200 с.
5. Василевич Г. А. Конституция – это реально действующий документ / *Право Беларуси*. 2004. № 2. С. 30–31.

Антоненко Святослав Борисович,

студент юридического факультета

Белорусского государственного университета

ОСОБЕННОСТИ ЭВОЛЮЦИИ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ ЯПОНИИ

Рассматривая развитие Японии в период со второй половины XIX века по наши дни, можно выделить два достаточно продолжительных периода: до и после Второй мировой войны. В них можно выделить еще несколько подпериодов, однако и период до войны и период после войны объединяет то, что оба они прошли под знаменем модернизации. Сегодня Япония ассоциируется с успешной модернизацией. Каждая из стран, в которой проходила модернизация, выбрала для себя одну из двух форм данного процесса – вестернизацию и модель догоняющего развития. Япония выбрала модель догоняющего развития. При модели догоняющего развития затрагивается и подвергается модернизации намного больше реформируемых понятий. При догоняющем развитии, на базе заимствования происходит создание новых структур для модернизируемого

общества, с сохранением национальной самоидентификации [4, с. 7]. Основными чертами модернизации в Японии были:

- 1) перенос западных институтов и технологий в экономике, без кардинальной трансформации традиционных социально-экономических отношений;
- 2) образование полудемократий в политике;
- 3) сохранение основных ценностей собственной культуры [2, с. 183].

Стоит отметить, что подобные черты были свойственны модернизации, которая проходила не только до Второй мировой, но и после нее.

Начало вестернизации, а вместе с ней и модернизации Японии положило открытие в 1853 году Японии США. По факту перед Японией было два пути: стать колонией или, пройдя модернизацию, стать наравне с державами западного мира. Предпосылки к тому, что Япония может стать колонией, были положены в неравноправных договорах между Японией и странами Запада, которые были заключены сразу же после открытия страны. К середине XIX века Япония была изолирована от всего мира уже 210 лет и представляла собой аграрную феодальную страну. В стране начинался политический кризис: сегун пытался всеми силами сохранить власть, а сторонники императора пытались спасти страну от колонизации, однако не имели власти. После восхождения императора Мэйдзи на престол и победы в гражданской войне сторонники императора получили реальную возможность управлять страной. Начались реформы. Реформаторы отчетливо понимали, что, проводя вестернизацию, можно потерять культурную самоидентификацию. Выход был найден в формуле – «японский дух – европейская наука», где под наукой понимали технологии, а вот дух символизировал самобытную японскую культуру и самое главное – религию. Совокупность всех реформ, в том числе и создание правовой базы на основе немецкого и французского права, позволили Японии занять равное положение с такими странами, как: Германия, Россия, Франция, Великобритания и США.

Ключевую роль в экономическом развитии Японии до Второй мировой войны играло государство: оно контролировало все области хозяйственной жизни. Стоит отметить, что темпы экономического развития Японии были впечатляющими: к 1880 году была завершена эпоха первоначального накопления капитала и сформирова-

ровалась буржуазия как класс. Однако в экономическое развитие Японии вмешались военные кампании и после начала Второй японо-китайской войны, вся экономика стала на военные рельсы. Ключевую роль в нарастании темпов развития японской экономики довоенных лет сыграли дзайбацу. После окончания уже Второй мировой войны японская экономика вновь была подвержена реформам. Только, в отличие от довоенных реформ периода Мэйдзи и Хирохито, реформы проводились под управлением оккупационных сил США. Япония вступила в новый этап догоняющего развития, и к концу реформ в 1980 годах доля государственной собственности снизилась до 11 %, что, однако, компенсировано другими формами государственного регулирования [4, с. 9]. Однако и такая форма экономического развития позволила Японии занять на сегодняшний день 3 место среди мировых экономик.

Развитие правовой сферы Японии было одной из самых стремительных. Только если до Второй мировой войны на Японию повлияло европейское право, то после войны Япония переняла правовые нормы США. Причина столь кардинальных смен заключалась в разных условиях, при которых проходило нормотворчество в эти периоды. Опять же, в развитие правовой сферы Японии можно выделить два больших периода: первый – с 1870-ых по 1945 год и второй – с 1945 года по наше время. Первый период характерен имплементацией японцами преимущественно немецкого и французского права. В этот период были созданы все основные Кодексы, создана судебная система, созван первый классический парламент, принята Конституция, которая разграничила полномочия каждой ветви власти. Конституция – это основа правовой системы общества, которая задает ритм развития не только праву, но и обществу в целом. Конституция Японии 1889 года была практически полностью похожа на Конституционную Хартию Пруссии 1850 года. Конституция заложила основы немецкого порядка, которые в сочетании с традиционными синтоистскими ценностями привели к незыблемости и священности личности императора. Так, например, философ Аидзава Сэйсисай создал формулу, в соответствии с которой Япония – государство-семья, а император в этой семье – отец, к которому должны относиться с сыновьей почтительностью, а он должен опекать своих подданных как детей [1, с. 41]. Однако после победы в Первой японо-китайской войне, в русско-японской войне 1905 года, аннексии Кореи 1910 года и успешной для Японии Пер-

вой мировой войны, японская элита замахнулась на паназиатское господство. Идеология кокутай была трансформирована и роль императора теперь сводилась не отеческой любви к своим подданным, император должен стать «императором мирового пролетариата», а государство является наивысшей ценностью. Все это привело к резкому развитию военной промышленности, увеличению армии и созданию новых военных программ. В соответствии с новыми идеологическими и военными планами, в зону интересов Японии попали территории Кореи, Тайваня, Австралии, Новой Зеландии, Восточной Сибири, Курильских островов и Сахалина [1, с. 42]. В 1937 году Япония начала Вторую японо-китайскую войну, из которой не смогла выбраться вплоть до 1945 года. Впрочем, именно поражение во Второй мировой войне привело к крушению старой правовой системы, которая была основана на принципах континентального права.

В отличие от развития мэйдзистского права, которое проходило в условиях независимости и предполагало свободу выбора той правовой системы, которая бы, по мнению японских экспертов, более всего подходила бы им, правовую систему послевоенных лет формировали американцы в условиях оккупации страны. Это не было просто навязыванием своих американских ценностей и правовых институтов, американцы активно советовались с японскими учеными в области права для адаптации правовых норм на японский манер. Один лишь факт сохранения монархии в стране, воевавшей на стороне Германии, говорит о том, что влияние японских экспертов было большим. Нельзя забывать о том, что в Европе, в странах, воевавших против стран-союзниц, монархии были ликвидированы вне зависимости от того, в чей лагерь попала страна после войны. Ярким примером может служить упразднение монархии в Италии. В Японии монархическая государственность имеет глубочайшие корни, а династия ведет свое начало с 660 года до н. э. Упразднение монархии стало бы для Страны восходящего солнца сильнейшим политическим и социальным потрясением.

Рассматривая политическую систему как до Второй мировой, так и после, можно прийти к выводу, что в Японии действительно существовала квазидемократия. Конституция Японии 1889 года предусматривала создание Парламента, однако вводился большой имущественный ценз, который позволял голосовать только 1 % подданных Японской империи. Также были предусмотрены широкие права подданных, однако они постоянно ограничивались спе-

циальными законами. Основная роль в управлении государством до начала масштабной войны в Китае принадлежала сначала императору и гэнро, а после утраты гэнро политической власти – власть перешла к Тайному совету. После модернизации политической системы американцами в Японии опять же не получилось создать чистого рода классическую западноевропейскую демократию. В результате ряда реформ, описанных выше, в Японии сложилась «система 1955 года», сущность которой сводилась к доминированию Либерально-демократической партии на протяжении 40 лет. Однако выборы проводились на всех уровнях [4, с. 12]. По факту менялись только лица, а вот партия, ее идеология, вектор развития государства оставался прежним. Также нельзя забывать о том, что и Парламент, и всю судебную систему Япония имплементировала из США. Однако, например, в структуре парламента японцы сохранили черты старой мэйджистской системы: в японском Парламенте наших дней, как и в парламенте времен Мэйджи, официально нет Верхней и Нижней Палаты, чем подчеркивается равенство парламентариев и недопущение выделять одну Палату перед другой.

Конституция Японии не подвергалась изменениям с момента ее написания в 1946 году. В данной Конституции содержится один уникальный принцип – принцип отказа от войны. Девятая статья Конституции запрещает создание вооруженных формирований, однако еще до окончания оккупации Японии американцами были созданы Силы самообороны Японии. Рассматривая причины создания данной нормы, можно сделать вывод о том, что подобная норма является реакцией на политику милитаризации, проводимую с 30-ых годов XX века. Сегодня нормы о пацифизме, благодаря специальным законам, трактуются иначе: в Японии существуют не только полиция и отряды самообороны, но Япония показала всему миру, что она способна участвовать в военных конфликтах, путем участия в миротворческих операциях ООН. Вопрос о пересмотре 9 статьи Конституции уже поднимался, однако ввиду политических и экономических причин референдум откладывался. Возможно, что в скором времени в Конституции Японии подобная норма может исчезнуть, ведь наличие вооруженных сил для Японии, с таким соседом, как КНДР, – вопрос национальной безопасности.

Рассматривая весь процесс модернизации в Японии, который проходил как в XIX веке, так и в XX, можно сказать, что японцы не просто перенимали западные образцы, отрицая национальное и

традиционное. Япония наоборот активно использовала и внедряла в процесс модернизации. Характеризуя преобразования периода Мэйдзи Рут Бенедикт напишет: «Японцы могут поднимать бунты против эксплуатации и несправедливости, не становясь при этом революционерами. Они не предлагают порвать ткань своего мира на куски и могут осуществить наиболее кардинальные перемены, как сделали это в эпоху Мэйдзи, не ставя под сомнение систему. Не будучи революционерами, они назвали это реставрацией, погружением назад, в прошлое» [3, с. 24].

Характеризуя же опыт модернизации Японии в XX веке японоведа Фоско Мараини писал: «Двадцатый век в Японии часто рассматривается как прогресс, вызванный множеством чужестранных элементов, представляющих собой модернизацию, на фоне упрямого сопротивления сил традиции. В некоторых случаях это верно, но общая картина представляется совершенно иной. Будь прошлое Японии преградой для ее будущего, страна до сих пор была бы неким прилежным и многообещающим учеником своих западных менторов, а не могущественным соперником, поднявшим меч и играющим с умением и жаром, грозя в скором времени побить учителей в их собственной игре» [5, с. 58]. Таким образом, можно сделать вывод, что традиции вместе с модернизацией создали уникальную экономическую, политическую и правовую системы в Японии.

Список использованных источников

1. Антоненко С. Б. Влияние синтоизма на историческое развитие Японии в конце XIX – первой половине XX в. / ред.: А. А. Пухов и др. *Государство и право в условиях глобализации: материалы междунар. науч. конференции студентов, магистрантов и аспирантов* (г. Минск, 1–2 ноября 2019 г.). Минск, 2020. С. 41–42.
2. Карелова Л. Б. Проблемы модернизации Японии и межкультурное взаимодействие. *Вестник МГИМО Университета*. 2012. № 6. С. 183–186.
3. Скворцова Е. Л. Парадигма японского компромисса. *Историческая психология и социология истории*. 2017. С. 23–54.
4. Молодякова Э. В., Маркарян С. Б. Модернизация: японский феномен. *Восточная аналитика*. 2011. № 2. С. 7–13.
5. Молодякова Э. В. Япония: опыт модернизации. Москва: АИРО-XXI, 2011. 280 с.

Антонович Данил Николаевич,
студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ОСОБЕННОСТИ АПЕЛЛЯЦИОННОГО ПРОИЗВОДСТВА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Апелляционное производство – это совокупность правовых норм, регулирующих деятельность суда второй инстанции по проверке законности и обоснованности судебных постановлений, не вступивших в законную силу.

Апелляционный суд, указывая на ошибки, допущенные судом первой инстанции при вынесении решений или определений по гражданским делам, и пути их устранения, тем самым способствует правильному пониманию и применению судами норм права, укреплению законности в гражданском судопроизводстве.

Основные особенности апелляционного производства в гражданском процессе Республики Беларусь заключаются в следующем:

- объектом апелляционного обжалования (опротестования) являются решения и определения суда первой инстанции, не вступившие в законную силу;
- закон гарантирует доступность обжалования (опротестования) судебных постановлений в апелляционном порядке;
- апелляционный суд устроен так, что имеет возможность быстро, без волокиты устранить ошибки, допущенные судом первой инстанции при рассмотрении и разрешении гражданских дел.

Апелляционная жалоба может быть подана как самим лицом, участвующим в деле, либо лицом, не привлеченным к участию в деле, вопрос о правах и обязанностях которого был разрешен судом, так и их представителем. Полномочия представителя на подачу апелляционной жалобы должны быть надлежащим образом оформлены.

Правом принесения апелляционного протеста на решение суда обладают прокурор или заместитель прокурора, независимо от того, участвовал ли он в рассмотрении данного дела. Помощники прокуроров, прокуроры структурных подразделений органов прокуратуры приносят протесты на решения суда только по делам, в рассмотрении которых они участвовали [1, ст. 370].

В Республике Беларусь судами апелляционной инстанции выступают:

– на решения и определения районных (городских) судов – судебная коллегия по гражданским делам соответствующего областного, Минского городского судов;

– на решения и определения областных, Минского городского судов – судебная коллегия по гражданским делам Верховного Суда Республики Беларусь.

Принесение апелляционной жалобы или апелляционного протеста ограничено 15-дневным сроком со дня вынесения решения или вручения лицу, имеющему право на апелляционное обжалование (опротестование), по его требованию решения с мотивировочной частью. Пропущенный по уважительной причине срок подачи апелляционной жалобы и (или) принесения апелляционного протеста может быть восстановлен судом, вынесшим решение.

Апелляционная жалоба, протест на не вступившие в законную силу решения суда первой инстанции в соответствии с ч. 1 ст. 402 ГПК подаются через суд, вынесший решение.

К апелляционной жалобе должен быть приложен документ, подтверждающий уплату государственной пошлины, если жалоба подлежит оплате.

Дело в суде апелляционной инстанции должно быть рассмотрено в месячный срок со дня его поступления, а при необходимости исследования новых доказательств и вынесения нового решения – не позднее двух месяцев со дня его поступления.

В настоящее время в Республике Беларусь судопроизводство по гражданским, а так же экономическим делам продолжает регулироваться двумя разными процессуальными кодексами (Гражданским процессуальным и Хозяйственным процессуальным). Они имеют широкий спектр различий. В особенности, это относится к терминологической части нормативных правовых актов, принципам судопроизводства, состава участников процесса, толкования функций, задач судов, их правового положения, правил доказывания и исчисления процессуальных сроков, регламентации вопросов примирения сторон, систем проверки правильности судебных постановлений, апелляционного производства. Особый характер имеет также возможности пересмотра судебных постановлений, вступивших в законную силу, в порядке надзора [3, с. 38].

Принятие в перспективе единого Гражданского процессуального кодекса Республики Беларусь (далее – единый ГПК) является самым эффективным способом унификации Гражданского про-

цессуального и Хозяйственного процессуального законодательств, так как существование в одной форме всех норм процессуального законодательства позволит минимизировать риски появления пробелов, а так же коллизий при рассмотрении экономических и гражданских дел [2, с. 356].

Новый единый ГПК должен соответствовать всем существующим мировым стандартам в судопроизводстве, следовать за общемировыми тенденциями в совершенствовании процессуального законодательства, соответствовать запросам, которые будут складываться в гражданском обществе Республики Беларусь, а так же отражать особенности национальной судебной системы государства.

Таким образом, в свете разработки проекта и принятия единого ГПК полагаем, что законодательство об апелляционном производстве требует совершенствования, а именно:

1. Необходимо установить общие правила обжалования судебных постановлений в рамках единого ГПК. При этом право на апелляционное обжалование решений судов первой инстанции должно предоставляться в отношении всех судебных решений, независимо от того, судом какого уровня решение выносится. При этом в процессуальном законодательстве должны содержаться нормы, которые будут препятствовать возможности злоупотребления процессуальными правами сторонами и другими участниками процесса, в том числе посредством судебных пошлин.

2. Соблюдать приверженность общего принципа: один суд – одна инстанция.

3. Апелляционная инстанция должна обладать необходимыми полномочиями для окончательного разрешения дела, включая вопросы самостоятельного исследования доказательств и принятия по делу нового решения.

На данный момент в процессуальном законодательстве Республики Беларусь существует неполная апелляция, то есть, нет возможности в апелляционном производстве ссылаться на новые доказательства, устанавливая новые факты по делу, вносить новые возражения. Необходимо предусмотреть существование как полной, так и неполной апелляции. Можно предоставить возможность лицу, подающему апелляционную жалобу, либо прокурору, приносящему апелляционный протест, в документе лично предложить суду в какой апелляции будет разрешаться гражданское дело – в полной или неполной. Однако окончательное решение о рассмот-

рениі дела в полной или неполной апелляции будет решать суд второй инстанции. Создание института полной апелляции в едином ГПК предоставит новые возможности для участников гражданского процесса и существенно улучшит качество гражданского и экономического судопроизводства в Республике Беларусь.

4. Основания для обжалования и пересмотра судебных решений, вступивших в законную силу, следует ограничивать вопросом применения материального и процессуального права и разумными сроками подачи жалоб.

Список использованных источников

1. Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь от 11 января 1999 г. № 238-З: принят Палатой Представителей 10 декабря 1998 г., одобрен Советом Республики 18 декабря 1998 г. / в ред. Закона Республики Беларусь от 10 декабря 2020 г. № 69-З. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*, Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Брест, 2021.

2. Гражданский процесс: учебник / Д. Б. Абушенко и др.; отв. ред. В. В. Ярков. 9-е изд., перераб. и доп. Москва: Инфотропик Медиа, 2014. 784 с.

3. Синюк Е. В. О совершенствовании рассмотрения и разрешения судами гражданских дел публично-правового характера. *Право.бу*. 2019. № 5. С. 38–43.

Бабко Віктор Олегович,

студент 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

Єсіпенко Олександр Григорович,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Академії Державної пенітенціарної служби

НАРИСИ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Виникнення криміналістики – специфічної галузі узагальненої інформації про злочинну діяльність, а також про діяльність щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів і встановлення істини у процесі судочинства – обумовлюється розвитком держави і суспільства, оскільки цей процес безумовно потребував (вимагав) протидіяти злочинності, що як і право, виникла одночасно з державою. А отже, виникли і спеціальні державні органи, на які й покладалася боротьба з правопорушеннями.

Виникнувши разом із державою, кримінальна юстиція була змушена вирішувати проблему пошуку способів установлення істини у правосудді.

Уже у священних книжках іудеїв, християн, мусульман – Торі, Біблії, Корані можна знайти опис способів пошуку такої істини: допиту, обшуку, впізнання.

Вони згадуються і в пам'ятках права Риму, Греції, Русі, Німеччини, Китаю та ін.

Але це були, переважно, власне емпіричні рекомендації, узагальнення життєвого досвіду, що, ґрунтуючись на здоровому глузді, використовувались у контексті тогочасного звичаєвого або писаного права.

Хоча вже й тоді деякі засоби і методи, що базувалися на досягненнях тогочасних наук, наприклад, способи встановлення підроблених грошей, виявлення підроблень у документах, дослідження знярядь заподіяння ушкоджень тощо.

Але, коли промислові революції в розвинених країнах спонукали якісні та кількісні зміни злочинності, коли виникла організована і професійна злочинність, життєвий досвід і здоровий глузд виявилися безсильними у боротьбі з нею: виникла гостра потреба в інших, ефективніших методах, і їх пошук став соціальним замовленням з боку держави та суспільства.

Історично криміналістика виникла як прикладна наука про практичні засоби і методи розслідування злочинів, які ґрунтуються на розробках природничих і технічних наук [1, с. 8].

Перші криміналістичні рекомендації містились у працях з кримінального процесу, таких, наприклад, як «Керівництво з судового розслідування» Людвіга фон Ягсмана, «Досвід стислого вказівника для провадження слідства» Миколи Орлова або «Правила і форми про провадження слідства, складені за Зводом законів Омеляна Кололона».

На основі цих рекомендацій і пошуків у сфері реєстрації та ототожнення особи злочинців від кінця XIX – початку XX ст. розпочалося формування криміналістики як самостійної науки.

Варто зазначити, що за кордоном її фундаторами були:

Альфонс Бертільйон (1853–1914) – директор бюро ідентифікації Паризької полі цінної префектури, автор антропометричного методу криміналістичної реєстрації злочинців, системи опису ознак зовнішності людини – словесного портрета, методів метричного фотознімання на місці події та впізнавального фотознімання. Першим запропонував термін «ідентифікація»;

Вільям Гершель (1833–1917) – англійський криміналіст, першовідкривач феномена папілярних узорів як засобу ідентифікації особи;

Едмон Локар (1877–1966) – французький криміналіст і судовий медик, засновник Ліонської лабораторії техніко-поліційних мето-

дів. Розробив пороскопічний метод дослідження слідів пальців рук, графометричний метод дослідження почерку, методика багатьох експериментальних досліджень із використанням хімічних методів;

Генрі Фолдс (1843–1930) – англійський лікар-криміналіст, запропонував використовувати відбитки пальців, вилучених з місця події, для розшуку і встановлення злочинців;

Ганс Гросс (1847–1915) – австрійський учений, професор університетів у Граці та Празі, довгий час викладав у Чернівецькому університеті; засновник першого у світі криміналістичного музею а Граці. Першим обґрунтував самостійний характер криміналістики, побудови її теми як науки;

Рудольф-Арчибальд Рейсе (1876–1928) – швейцарський криміналіст, засновник однієї з перших в історії криміналістичних лабораторій і курсів для вивчення працівниками поліції наукових методів дослідження речових доказів у Лозанні.

У свою чергу, першими вітчизняними криміналістами були:

Євген Федорович Буринський (1849–1912) – батько судової фотографії, засновник першої вітчизняної судово-експертної лабораторії. Започаткував основи судового почеркознавства, запровадив у криміналістиці принцип криміналістичної трансформації;

Микола Сергійович Бокаріус (1869–1931) – доктор медицини, судовий медик і криміналіст, засновник і перший директор Харківського НДІ судової експертизи, засновник і редактор журналу «Архів кримінології і судової медицини»;

Сергій Михайлович Потапов (1873–1957) – ініціатор створення теорії криміналістичної ідентифікації. Першим читав курс кримінальної техніки. З 1914 р. по 1919 р. завідував Київським кабінетом науково-судової експертизи, а з 1920 р. по 1922 р. був старшим науковим працівником Одеської лабораторії науково-судової експертизи;

Сергій Іванович Тихенко (1896–1971) – професор криміналістики, заслужений діяч науки і техніки, автор багатьох наукових досліджень у галузі судової експертизи, а також розроблення методики розслідування розкрадань;

Микола Прокопович Макаренко (1874–1945) – професор, завідувач кабінету науково-судової експертизи в Одесі від першого дня його утворення в 1914 році, а потім керівник Одеського НДІ судової експертизи (1925–1938). Працював над розробленням техніки розслідування злочинів;

Іван Миколайович Якимов (1884–1954). Започаткував єдиний методичний підхід до розслідування злочинів, детально дослідив

різновиди слідчого огляду, розробив основи обшуку. Автор перших методичних посібників із криміналістики;

Сергій Миколайович Матвійв (1881–1937) – доктор медицини і криміналістики. Сфера діяльності – експертиза речових доказів. Широкого розголосу набули його праці з дослідження розбитого скла: він установив ознаки, за якими можна визначити напрям пострілу або нанесення удару.

На етапі виникнення і становлення криміналістика вважалася прикладною технічною дисципліною. Проте розвиток криміналістики, дослідження проблем криміналістичної тактики, а надто методики розслідування злочинів видозмінювали погляди на природу цієї науки: поряд з концепцією криміналістики – технічної дисципліни – виникли уявлення про неї як про правову науку, що в середині 50-х років ХХ ст. унаслідок наукових дискусій стали панівними [2].

Криміналістику було віднесено до групи спеціальних юридичних наук, таких як: криминологія, судова статистика, теорія оперативно-розшукової діяльності.

Прихильники цієї концепції стверджували, що криміналістика – правова наука, оскільки її предмет і об'єкти пізнання лежать у сфері правових явищ; її службова функція, завдання належать до правової сфери діяльності державних органів і до правових процесів (розслідування, судовий розгляд); усім рекомендаціям, що виробляються криміналістикою для практики, притаманний правовий характер, ґрунтуються вони на законі, відповідають йому.

Вважалось, що, звичайно, криміналістика пов'язана з багатьма науками, але ці зв'язки мають переважно локальний, характер вузького спрямування, тоді як основним «живлячим» середовищем криміналістики є право, правові науки, слідча і судово-експертна практика.

Зрештою, ця позиція обґрунтовувалася тим, що історично криміналістика зародилась у надрах саме правової, кримінально-процесуальної науки.

Поодинокі спроби по-іншому подивитися на природу криміналістики, наприклад, пропозицію *Петра Гнатовича Тарасова-Родіонова* розмежувати у криміналістиці дві частини: правову (оперативно-криміналістична техніка, тактика і методика) і природничо-технічну (криміналістична експертиза), було відкинуто.

І все ж сучасний стан і тенденція розвитку криміналістики під впливом процесів інтеграції та диференціації наукового знання привели до потреби перегляду традиційних уявлень про правову природу криміналістики.

Стало очевидним, що не всі об'єкти пізнання та не увесь предмет криміналістики (про який буде йти мова далі) лежать у сфері правових явищ.

Поза нею перебувають закономірності механізму злочинної діяльності, закономірності виникнення інформації про злочин і злочинців тощо.

Вважають, що головною службовою функцією криміналістики є розроблення відповідних засобів, методів і рекомендацій, надання цій боротьбі допомоги науковими положеннями.

Але цю ж функцію виконують, наприклад, судова медицина, логіка доказування, судова бухгалтерія та інші галузі знань, що аж ніяк не належать до правових наук.

Адже немає нічого правового, наприклад, у способах фотографування на місці події, виявлення, фіксації, вилучення, дослідження слідів пальців рук, знарядь злочину тощо, не кажучи вже про експертні методики, що розроблені для експертних досліджень цих і схожих об'єктів.

У сучасних умовах зв'язки криміналістики з іншими науками – не правовими – мають не вузьконаправлений, локальний характер, а можливо навіть визначальний для її розвитку, у чому легко переконатися, звернувшись до змісту її розділів.

Як висновок слід зазначити, що криміналістика в її сучасному вигляді належить до сфер наукового знання, яке має міждисциплінарний характер, її природа має інтегральний характер.

Криміналістика – наука, що динамічно розвивається, її суспільно-державне значення зростає водночас із зростанням актуальності проблеми підвищення ефективності боротьби зі злочинністю.

У розвитку вітчизняної криміналістики загальноприйнятим є її поділ на три етапи:

Перший – її становлення і накопичення емпіричного матеріалу (кінець XIX ст. – 1930-ті роки);

Другий – формування окремих криміналістичних теорій (кінець 1930-х – кінець 1960-х років);

Третій – формування загальної теорії криміналістики і подальшого розвитку окремих її теорій (від кінця 60-х років і дотепер).

Сучасний розвиток і впровадження криміналістичних знань в Україні безпосередньо пов'язані з науковою та практичною діяльністю науково-дослідних інститутів Міністерства юстиції України, відповідними галузевими кафедрами провідних юридичних вишів

України, а також діяльністю експертно-криміналістичних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України.

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д., Лисиченко К. В., Клименко Н. І. Криміналістика: підручник / за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ: Атіка, 2001. 544 с.

2. Саїнчин О. С. Теорія та історія розвитку криміналістики за кордоном. *Репозитарій архіву Одеської юридичної академії*. URL: <http://meگو.info/матеріал/1-поняття-і-стислий-нарис-становлення-криміналістики> (дата звернення: 05.11.2021).

Берднік Сніжана Сергіївна,

студентка 3-го курсу юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»;

науковий керівник:

Барабаш Алла Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного та публічного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ПОНЯТТЯ ЗЕМЛІ В ЕКОЛОГІЧНОМУ, ЗЕМЕЛЬНОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Цінність землі, її важливість для розвитку людини та суспільства в цілому визначили той факт, що вона виступає об'єктом правового регулювання у багатьох сферах права: екологічного, земельного, цивільного, конституційного. Однак основне місце серед них відводиться, безумовно, земельному праву. Підвищений інтерес до землі пояснюється тим, що без неї неможливо здійснювати будь-яку людську діяльність у повному обсязі. Земля є найважливішим природним ресурсом та джерелом існування людини.

Земельна ділянка, як об'єкт права, посідає центральне місце в системі об'єктів нерухомого майна. Поняття земельної ділянки є базовим у земельному праві. В різних країнах це поняття трактується по-різному. Наприклад, в Англії та Швеції під земельною ділянкою розуміється конус, центр якого розташований у центрі землі, основа конуса відсікає земну кору по межі земельної ділянки.

Проблема, пов'язана з визначенням поняття «земельна ділянка», є дуже актуальною, тому що від правильності його розуміння залежить відповідність застосування норм різних галузей права, що використовують це поняття. Адже, з одного боку, земельна ділянка є об'єктом

нерухомості, а з іншого – розглядається як природний ресурс, який необхідно раціонально використовувати та охороняти від несприятливого впливу природи та антропогенного фактору [1, с. 72].

Однак об'єктом земельних відносин є не земля, а індивідуалізована земельна ділянка, щодо якої встановлений певний правовий режим. У законодавстві України щодо поняття «земля» використано природоресурсний підхід [2, с. 132], зокрема, ст. 1 Закону України «Про охорону земель» визначає землю, як поверхню суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [3]. Таке законодавче визначення не точно відображає зміст поняття «земля», оскільки включає в себе ще й інші компоненти довкілля, зокрема, воду та надра. У Земельному кодексі України відсутнє визначення поняття «земля», в ньому лише зазначено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 1) [2, с. 25].

Економіко-юридичний словник дає визначення не поняттю «земля», а поняттю «землі»: землі – ресурс, що використовується для виробництва сільськогосподарської продукції, для будівництва будинків, міст, залізниць, один з основних компонентів виробництва (інші компоненти: праця, капітал, природні ресурси) [4, с. 188]. Ми згодні з думкою Ю. Г. Гуцуляка, що землі відіграють у суспільстві, виробництві матеріальних благ специфічну роль, виступаючи важливим природним ресурсом і головним виробничим засобом у сільському й лісовому господарстві. Земля розглядається вченим, як продукт природи, що виник та існує незалежно від волі та свідомості людини [5, с. 5]. На думку С. І. Дорогунцова, землі – це один з головних природних ресурсів, джерело життя людей, просторового базису життя людини, а також головного засобу виробництва, продовольства та сировини, основи сільськогосподарського виробництва [6, с. 143].

На думку Н. І. Титової, під терміном «землі» слід розуміти саме природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, що взаємодіє з водами, лісами та іншими природними ресурсами; під терміном «земля» слід розуміти відокремлену від природного середовища працею людини частину (масу) речовини, вміщену в якусь місткість [7, с. 10–11]. Отже, термін «земля» в її розумінні означає річ матеріального світу, а не «компонент» довкілля, а терміном «землі» охоплюється природний «компонент» довкілля [8, с. 138]. Саме з такою думкою погоджується

В. І. Федорович та вказує, що «основними поняттями, які найбільш повно і змістовно відображають сутність об'єкта земельних відносин, є «землі» та «земельна ділянка» [9, с. 250].

Отже, землі – це засіб виробництва, елемент довкілля, природний ресурс, частина земної поверхні. Вони зберігають свій зв'язок з іншими об'єктами довкілля, такими, зокрема, як вода, надра, рослинний і тваринний світ.

Що стосується змісту поняття «земельна ділянка», то відповідно до ч. 1 ст. 79 Земельного кодексу України земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Таким чином, законодавець пов'язує це поняття з такими істотними ознаками, як: 1) частина земної поверхні; 2) встановлені межі; 3) певне місце розташування; 4) визначені щодо неї права [8, с. 139]. Отже, земельна ділянка являє собою індивідуально-визначений об'єкт» [10, с. 98]. Власне ці ознаки земельної ділянки, що передбачені у Земельному кодексі України, характеризують земельні ділянки як індивідуально визначений об'єкт.

Дослідження змісту поняття «земля» надало можливість виділити такі її ознаки:

- економічну – земля є просторовим базисом розселення та діяльності людей, а також залучена в їх господарську діяльність;
- екологічну – земля є природним ресурсом, частина земної поверхні, яка нерозривно пов'язана з іншими елементами довкілля;
- правову – землі розташовані в межах території держави, обмежені її державним кордоном, належать на праві виключної власності Українському народу та перебувають під особливою охороною держави [8, с. 144];
- виробничу – земля є головним виробничим засобом у сільському й лісовому господарстві.

Проаналізувавши поняття «землі» та «земельна ділянка», можна дійти висновку, що вони співвідносяться між собою як ціле та частина.

Відповідно до ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [11]. Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні

об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб. Отже, згідно з нормами Цивільного кодексу України земельні ділянки є майном, а тому можуть виступати предметом цивільного обігу.

Ознакою земельної ділянки як майна слід вважати її відокремленість від об'єктів довкілля та неможливість перебувати у стані конкретного природного блага. Для того, щоб стати відокремленим від природних багатств і позбутись стану природного блага, певний природний об'єкт повинен зазнати впливу з боку трудової діяльності людини і, таким чином, набути в необхідних випадках властивостей товару.

Звідси випливає, що поняття землі як об'єкта правовідносин виділяється головним чином з метою її загальної характеристики як об'єкта державного національного багатства. Земля (землі) як природний об'єкт та природний ресурс не може бути ні об'єктом земельних відносин, ні відносин власності, ні будь-яких інших відносин, оскільки об'єктом земельних відносин завжди є яка-небудь юридична категорія, що відображає найбільш характерні та юридично значущі ознаки відповідного об'єкта природи.

Об'єктом земельних відносин є індивідуалізована частина землі, тобто, конкретна земельна ділянка. У зв'язку з цим пропонуємо закріпити в Земельному кодексі України таке визначення поняття: земля – це засіб виробництва та природний компонент навколишнього середовища, поверхневий (у тому числі ґрунтовий) шар суші, розташований над надрами, що характеризується особливим мінеральним складом, будовою, межами у просторі та виконує функції, що необхідні для забезпечення життєдіяльності людини та середовища, що її оточує.

Список використаних джерел

1. Мірошніченко А. М. Земельне право України: підручник. 2-ге видання, доповн. і переробл. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.
2. Шульга М. В. Земельний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Одіссея, 2008. 624 с.
3. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 15.11.2021).
4. Экономический и юридический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. Москва: Институт новой экономики, 2004. 1376 с.
5. Гуцуляк Ю. Г. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки. Чернівці: Прут, 2002. С. 4–9.

6. Дорогунцов С. І., Коценко К. Ф., Хвесик М. А. Екологія: підручник. Київ: КНЕУ, 2005. 371 с.
7. Титова Н. І. Землі як об'єкт правового регулювання. *Право України*. 1998. № 4. С. 11–15.
8. Пенязькова О. Землі та земельна ділянка як предмет злочинів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 135–147.
9. Федорович В. І. Земля як об'єкт земельних відносин. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2006. Вип. 43. С. 249–254.
10. Сидор В. Д. Теоретичні підходи до визначення ознак земельної ділянки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 97–100.
11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 15.11.2021).

**Бертош Данута Олеговна,
Климахович Вера Олеговна,**

студентки факультета економіки і права
Барановичського державного університета

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСТОЧНИКОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА

Традиционно именуемое экологическим законодательство несет клеймо классификации природных ресурсов, что, безусловно, не имеет оснований его игнорировать. Так, согласно Единому правовому классификатору Республики Беларусь (ЕПК РБ), законодательство, регулирующее отношения в области окружающей среды, объединено в группу «Законодательство об охране окружающей среды и рациональном использовании природных ресурсов».

Белорусская школа экологического права разработала подход к систематизации экологического права, который, признавая его сложность, выделяет несколько уровней и групп нормативных правовых актов, что, как кажется, позволяет ввести весь набор нормативных правовых актов источников экологического права в логичную и более понятную систему.

Эти уровни признаются:

- а) актами фактического содержания окружающей среды;
- б) «экологические» акты, т. е. акты иностранной промышленности; содержащие стандарты, регулирующие, экологические отношения;
- в) источники международного экологического права, участием которых является Республика Беларусь [3, с. 83].

Акты, имеющие реальное экологическое содержание, принимаются в целях:

- а) регулирования отношений по использованию и охране элементов природной среды и природных объектов (законодательство о природных ресурсах);
- б) охраны окружающей среды в процессе хозяйственной деятельности.

Часто этот конкретный набор источников называют экологическим законодательством, но специфика норм экологического права такова, что стандартов, содержащихся в этих правовых актах, недостаточно для полного регулирования окружающей среды. Отметим, что подавляющее большинство юристов, занимающихся охраной окружающей среды, разделяют источники экологического права на экологические и природные ресурсы.

В украинской школе эколога-правовых наук, в частности В. И. Андрейцев, М. В. Краснова, как самостоятельную группу источников экологического законодательства, также выделяет законодательство в области экологической безопасности.

Эта позиция заслуживает поддержки, потому что здесь есть конкретный предмет регулирования – отношения в области экологической безопасности в конкретных условиях природных и техногенных катастроф, когда экологические требования превышают экологические нормы, установленные для допустимого вмешательства в окружающую среду. Уровень, который состоит из так называемых зеленых стандартов.

Зеленые стандарты не соответствуют действующему экологическому законодательству. Если группы источников, входящие в действующее природоохранное законодательство, отражают внутреннее деление экологического права, то этот уровень позволяет расширить границы правового регулирования в сфере взаимодействия общества с окружающей средой.

Понятие «зеленые стандарты», введенное В. В. Петровым и рассматриваемый им как «предъявляющий экологические и правовые требования к содержанию и правовому содержанию нормативного правового акта», ученый обосновывал тем, что «нормы экологического права, указанные в конкретных актах, не всегда можно напрямую регулировать экологические проблемы. В отношении хозяйствующих субъектов, то есть тех, кто загрязняет и обедняет природную среду, нормы природоохранного права определяются

положениями, регулирующими хозяйственную деятельность этих субъектов» [5, с. 95].

Наша позиция такова: «желаемый баланс экономических и экологических интересов общества достигим только с юридической точки зрения, если принять во внимание экологический характер (т. е. когда существует взаимодействие с окружающей средой) регулируемых отношений. Включение стандартов других отраслей в систему природоохранного законодательства обусловлено тем, что регулируемые правовые отношения по своему экологическому содержанию чужды объективно установленной правовой форме» [1, с. 11].

Исходя из этого, в круг «экологических» мы включаем нормы других отраслей права, регулирующих экологические и формально внешние отношения. Взаимодействие и пропорции «экологических» и экологических стандартов должны осуществляться в соответствии с принципом, согласно которому «специальный акт имеет приоритет перед общим законом».

Например, положения Гражданского кодекса Республики Беларусь устанавливают право собственности как институт гражданского права, а положения земельного права определяют специфику собственности на землю, составляя особую норму. Таким образом, «озеленение» законодательства расширяет границы правового регулирования сферы взаимодействия общества и окружающей среды, позволяя эффективно использовать все имеющиеся в законодательстве правовые формы и механизмы для достижения благоприятной окружающей среды для человека. Нормы международного права, регулирующие отношения в области охраны окружающей среды, составляют следующий уровень в системе экологического законодательства и являются внешними по отношению к актам первого и второго уровня.

Национальное экологическое право изначально развивается в соответствии с принципами и стандартами международного экологического права. Основные правовые идеи, лежащие в основе правовых норм в области охраны окружающей среды, взяты из международного права. Это касается таких ключевых терминов, как «окружающая среда», «право на благоприятную окружающую среду», «устойчивое развитие» и т. д.

Появление в законе целых сфер (институтов, подсекторов): защита озонового слоя, климат, биоразнообразие, окружающей среды с принятием международных экологических стандартов. Действи-

тельно, подходы к охране окружающей среды, возникающие в международном праве, рассматриваются как доктринальная основа для развития национального законодательства. Среди источников природоохранного права на этом уровне особое внимание следует уделить межгосударственным соглашениям Евразийского экономического союза (ЕАЭС), которые имеют прямое влияние на территории государств-членов ЕАЭС и заменяют существующие национальные нормативные правовые акты.

Таким образом, после определения системы источников, регулирующих экологические отношения, мы задаемся вопросом о ее функциональности и управляемости. Наличие большого количества нормативных правовых актов экологического содержания, расположенных по нескольким ключевым направлениям, свидетельствует о необходимости единого акта, определяющего общие принципы и подходы в регулировании экологических правоотношений. Роль такого единого нормативного акта, иначе известного как высший акт, в правовом порядке Беларуси отведена Закону Республики Беларусь от 26 ноября 1992 года № 1982-ХІІ «Об охране окружающей среды» (далее – Закон «Об охране окружающей среды») [4].

Для признания характера головы, определенной законом, следует отметить, что «его правовая сила распространяется на весь комплекс общественных отношений, возникающих из окружающей среды. В качестве институтов природоохранного права этот закон включает все возможные правовые формы взаимодействия общества с окружающей средой и механизмы, посредством которых осуществляется охрана окружающей среды»; При этом основная цель закона об охране окружающей среды, как мы его понимаем, – «отразить уровень правового воздействия на сферу, определяемую как «экологические отношения».

Разумеется, именно упомянутые выше особенности Закона «Об охране окружающей среды», общие для правовых систем разных стран, позволили М. Бринчуку определить свою роль как «кодификацию, основанную на учете синергетического эффекта» [2, с. 54]. Следует отметить, что изначально Закон Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» консолидировал систему экологического законодательства, поскольку именно он устанавливал, как объем общественных отношений, рассматриваемых как экологические, так и базовый правовой статус механизмов, с помощью которых эти отношения приобретают упорядоченный характер.

В белорусской правовой системе из-за иерархии источников на законодательном уровне недостаточно определить место Закона «Об охране окружающей среды» в природоохранном законодательстве, опираясь исключительно на свои стандарты. Обоснованы пути преодоления системного противоречия в науке в виде предложения кодифицировать природоохранное законодательство путем принятия Кодекса охраны окружающей среды или придания Закону «Об охране окружающей среды» юридической силы, соответствующей его смыслу, с введением данного вида систематизации нормативных правовых актов в виде объединения [4].

Позитивный взгляд на идею принятия кодифицированного нормативного правового акта в области экологических отношений высказали многие ученые, в том числе В. И. Андрейцев, С. А. Балашенко [1, с. 57]. Нам кажется, что из-за сложного характера экологических правовых норм принятие Экологического кодекса вместо Закона «Об охране окружающей среды» не сделает систему более понятной, поскольку такой способ ее систематизации вызывает еще как минимум два вопроса: а) о включение в кодекс ряда норм, которые фактически регулируют экологические отношения, например, уже кодифицированные стандарты по земле, воде, лесному хозяйству и добыче полезных ископаемых; б) о соотношении положений будущего Экологического кодекса с теми нормами, которые в силу своей комплексности еще не будут включены в кодекс при регулировании отношений в области окружающей среды, например, с содержащимися нормами экологического налогообложения в Налоговом кодексе Республики Беларусь.

Проблема систематизации источников природоохранного права, с которой периодически сталкиваются специалисты, имеет свои объективные детерминанты, но, как правило, является результатом субъективных факторов. Если теоретические и методологические аспекты данной проблемы проистекают из специфики, присущей экологическому праву как независимой отрасли, таких как множественность источников, сложность отрасли, двойственность используемого метода правового регулирования, то факторы субъективного порядка может быть следствием нормативных решений, предпринятый без учета вышеперечисленных особенностей.

В частности, исследование выявило неопределенность места межгосударственных договоров Евразийского экономического союза в правовой системе Республики Беларусь, вызванную нали-

чием внутреннего конфликта в стандарте «О международных договорах Республики Беларусь» и отсутствие должного внимания при разработке Закона Республики Беларусь от 17 июля 2018 г. № 130-З «О нормативных правовых актах» специфики сложных отраслей, в том числе экологического права. При построении системы сложных производств мы обосновали предпочтение такой формы систематизации, как консолидация.

Вместе с тем мы не можем согласиться с толкованием данного термина, предложенным в Законе Республики Беларусь «О нормативных правовых актах», и даем собственное определение консолидации, под которым понимаем структурный пересмотр и представление в логической последовательности нормативных правовых актов, исходя из общности предмета (сферы) нормативного правового акта с определением консолидирующего правового акта.

Список использованных источников

1. Балащенко С. А. Экологическое право: учеб. для студ. учреждений образования по специальностям «Правоведение», «Экономическое право» / рец.: Д. М. Демичев, В. Г. Тихиня. Минск: Издательский центр БГУ, 2013. 501 с.
2. Бринчук М. М. Экологическое право: учебник. Москва: МПСИ, Воронеж: МОДЭК, 2011. 624 с.
3. Макарова Т. И. Законодательство Республики Беларусь в свете Конвенции о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды (Орхусской). Государство и право. 2007. № 1. С. 83–91.
4. Об охране окружающей среды: Закон Респ. Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХП; в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.06.2019 г. № 201-З. *Нац. правовой интернет-портал Респ. Беларусь*. 2019. № 2/2639.
5. Петров В. В. Экологическое право России: учебное пособие. Москва: БЕК, 2012. 415 с.

Бжицкая Валерия Вячеславовна,

студентка юридического факультета

Учреждения образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»

ПОСОБИЕ ПО ВРЕМЕННОЙ НЕТРУДОСПОСОБНОСТИ: ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ РАЗМЕРОВ

В соответствии со статьей 47 Конституции Республики Беларусь каждому гарантируется социальное обеспечение в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности и в иных случаях, установленных законом [1].

Анализ данной нормы позволяет сделать вывод о том, что право на социальное обеспечение в виде пособия по временной нетрудоспособности в случаях утраты трудоспособности принадлежит всем гражданам Республики Беларусь. В соответствии с пунктом 2.2 постановления Совета Министров Республики Беларусь № 569 от 28 июня 2013 г. «О мерах по реализации Закона республики Беларусь «О государственных пособиях семьям, воспитывающим детей» (далее – постановление № 569) пособиями по временной нетрудоспособности обеспечиваются лица, занятые деятельностью, в период осуществления которой на них распространялось государственное социальное страхование и за них, а также ими самими в предусмотренных законодательством случаях, уплачиваются обязательные страховые взносы на социальное страхование [8].

Республика Беларусь проводит активную социальную политику, направленную на поддержку и охрану такого социального института как семья. В связи с этим на территории нашего государства действует разветвленная система государственных пособий, предоставляемых семьям [5].

При временной нетрудоспособности работник освобождается от работы и соответственно ему выплачивается пособие по временной нетрудоспособности. Днем возникновения права на пособия считается первый день освобождения от работы в связи с временной нетрудоспособностью. Согласно пункту 3 Положения пособие назначается на основании листка нетрудоспособности, выданного и оформленного в соответствии с законодательством, подтверждающим временное освобождение граждан от работы, обусловленное медицинскими причинами и социальными факторами, предусмотренными законодательством [2].

Пособие по временной нетрудоспособности в случае заболевания (травмы) назначается на весь период временной нетрудоспособности до дня ее восстановления или установления инвалидности, но не более чем на 120 календарных дней непрерывно либо не более чем на 150 календарных дней с перерывами за последние 12 месяцев при повторных случаях временной нетрудоспособности в связи с одним либо родственными заболеваниями (травмой) [9].

В отличие ранее действовавшего законодательства Постановление № 569 установило иной период выплаты пособия по временной нетрудоспособности, в частности с 11 июля 2013 г. пособие по временной нетрудоспособности назначается в размере 80 процен-

тов среднедневного заработка за первые 12 календарных дней нетрудоспособности и в размере 100 процентов среднедневного заработка за последующие календарные дни непрерывной временной нетрудоспособности. При этом временная нетрудоспособность считается непрерывной, если период освобождения от работы согласно листкам нетрудоспособности длится непрерывно и в указанный период не наступили обстоятельства, влияющие на размер пособия. Соответственно, до 11 июля 2013 г. пособие по временной нетрудоспособности назначалось в размере 80 процентов среднедневного (среднечасового) заработка за рабочие дни (часы) по графику работы работника, приходящиеся на первые 6 календарных дней нетрудоспособности, и в размере 100 процентов среднедневного (среднечасового) заработка за последующие рабочие дни (часы) непрерывной временной нетрудоспособности [5].

Таким образом, в настоящее время с одной стороны размеры пособия являются более жесткими, а с другой согласно пункту 16 Постановления Министерства здравоохранения Республики Беларусь и Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 9 июля 2002 г. № 52/97 «Об утверждении инструкции о порядке выдачи и оформлению листков нетрудоспособности и справок о временной нетрудоспособности» при оказании медицинской помощи в амбулаторных условиях листок нетрудоспособности выдается пациенту в день установления временной нетрудоспособности на срок до 6 календарных дней включительно одновременно или по частям. Продление листка нетрудоспособности на срок, превышающий 6 календарных дней от начала случая временной нетрудоспособности осуществляется совместно с заведующим отделением на общий срок до 30 календарных дней. Конечно, введение данной нормы продиктовано именно экономическими факторами, так как пособие по временной нетрудоспособности выплачиваются из средств государственного социального страхования, и с позиции органов социальной защиты, пособие по временной нетрудоспособности является именно социальной выплатой, поэтому утраченный в связи с временной нетрудоспособностью заработок не должен возмещаться в полном объеме [6].

Однако мы не разделяем позицию законодателя, так как размер пособия по временной нетрудоспособности должен компенсировать не только утраченный заработок, но и материальные затраты, связанные с лечением (амбулаторным или стационарным), а установленный в настоящее время размер – это сделать не позволяет [3].

В отличие от Республики Беларусь в Российской Федерации размер пособия по временной нетрудоспособности находится в прямой зависимости от страхового стажа, в соответствии с Федеральным законом от 29 декабря 2006 г. № 255-ФЗ «Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством», а именно: пособие по временной нетрудоспособности при утрате трудоспособности вследствие заболевания или травмы выплачивается в следующем размере: застрахованному лицу, имеющему страховой стаж 8 и более лет, – 100 процентов среднего заработка; застрахованному лицу, имеющему страховой стаж от 5 до 8 лет, – 80 процентов среднего заработка; застрахованному лицу, имеющему страховой стаж до 5 лет, – 60 процентов среднего заработка [7].

Следовательно, в Российской Федерации закрепление права на конкретный вид пособий находится в зависимости от страховых принципов, одним из которых является именно страховой стаж. На наш взгляд, данный подход в будущем может затронуть и законодательство Республики Беларусь в области обеспечения пособиями по временной нетрудоспособности [6].

В заключение можно отметить, что пособиями по временной нетрудоспособности в Республике Беларусь обеспечиваются лица, занятые деятельностью, в период осуществления которой на них распространялось государственное социальное страхование, при этом размер пособия по временной нетрудоспособности должен компенсировать утраченный заработок (а не часть его), и соответственно необходимо пересмотреть размер данного пособия, с целью усиления охраны жизненного уровня работника и повышения утраченного в период болезни заработка. Полагаем, возможно, использование опыта Российской Федерации, где размер пособия по временной нетрудоспособности дифференцирован в зависимости от продолжительности страхового стажа, так как в Республике Беларусь в основу реформирования социального обеспечения в настоящее время положены именно страховые принципы, одним из элементов, которых является страховой стаж, определяющий право на получение выплат в порядке обязательного социального страхования.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями): принята на республиканском референдуме 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). Минск: Амалфея, 2005. 48 с.

2. О государственных пособиях семьям, воспитывающим детей: Закон Респ. Беларусь, 29 декабря 2012 г. № 7-З. *Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь*. 2012. № 2/2005.

3. О государственных пособиях гражданам, имеющим детей: Федеральный закон от 19 мая 1995 г. № 81-ФЗ. *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1995. № 21. Ст. 1929.

4. Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством: Федеральный закон от 29 декабря 2006 г. №255-ФЗ (ред. от 25 ноября 2013 г.). *Собрание законодательства Российской Федерации*. 2007. № 1. Ст. 18.

5. О государственных пособиях семьям: Закон Эстонии от 14 ноября 2001 (с изм и доп. от 15 июня 2015 г.). *Правовые акты Эстонии*, 2002. № 1. Ст. 587.

6. Постовалова Т. А. Курс права социального обеспечения Республики. Минск: Тесей, 2008. 512 с.

7. Об утверждении инструкции о порядке выдачи и оформлению листов нетрудоспособности и справок о временной нетрудоспособности: постановление Министерства здравоохранения Республики Беларусь и Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 9 июля 2002 г. №52/97 (в ред. от 29 августа 2011 г.). *Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь*. 2002. № 98. 5/34091.

8. Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством: Федеральный закон от 29 декабря 2006 г. №255-ФЗ (ред. 25 ноября 2013 г.). *Собрание законодательства Российской Федерации*. 2007. № 1. Ст. 18.

9. О мерах по реализации Закона республики Беларусь «О государственных пособиях семьям, воспитывающим детей»: постановление Совета Министров Республики Беларусь от 28 июня 2013 г. № 569. *Нац. правовой интернет-портал Респ. Беларусь*. 2013. № 5/37507.

10. Об утверждении Положения о порядке назначения и выплаты государственных пособий семьям, воспитывающим детей, о внесении изменений и дополнений в постановление Совета Министров Республики Беларусь от 30 сентября 1997 г. № 1290: постановление Совета Министров Респ. Беларусь от 23 декабря 2008 г. *Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь*. 2009. № 14. № 5/29066.

Бзова Лаура Георгіївна,

аспірантка кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ТЕОРІЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Аргумент є частиною правового світу, який складається з мови, раціональності та переконливості. Усі учасники процесу наводять аргументи та міркування – основна вимога судового рішення. Однак юридичне тлумачення стосується легких і складних справ. Лег-

кі випадки можуть вирішуватися на основі формальної, дедуктивної логіки, застосовуючи норму, що стосується фактів. Однак у складних випадках рішення потрібно будувати з урахуванням елементів, які не повністю містяться у відповідних нормативних заявах. Моральні та політичні оцінки потребують інтеграції логічного маршруту прийняття рішень. Це типове середовище для юридичних аргументів.

Аргументація – це діяльність із наведення причин для захисту позиції, вправа щодо обґрунтування певної тези чи висновку. Це раціональний та дискурсивний процес демонстрації правильності та справедливості запропонованого рішення, що має основоположними елементами: мову, припущення, які працюють як вихідний пункт, і керівні правила проходження з припущення до висновку. Потреба в аргументації посилюється заміною формальної або дедуктивної логіки з практичних причин, і її метою є забезпечення контролю за раціональністю судових рішень.

Різні теорії юридичної аргументації мають на меті структурувати правові міркування таким чином, щоб вони були логічними та прозорими, підвищуючи раціональність правоохоронного процесу та дозволяючи посилити контроль за обґрунтуванням судових рішень.

Зростаюче значення юридичної аргументації в герменевтиці та філософії права має мотивація, яка пов'язана з філософією права. Аргументи, раціональна демонстрація логічного маршруту, намагання переконати аудиторію стали джерелом легітимності та керованості рішення. У моральному плані вже не визнається, без глибоких заперечень, що будь-яке рішення компетентного органу є законним. Все частіше вимагається його раціональне та моральне виправдання, тобто його внутрішня справедливість.

Основне питання, поставлене теорією аргументації, можна легко побачити в цьому середовищі: якщо існує кілька можливостей інтерпретації однієї і тієї ж гіпотези, яка з них є правильною? Або, навіть якщо не можна говорити про правильне рішення, яке (або яке) може (є) здатне представити послідовне обґрунтування? Як перевірити, чи один аргумент кращий за інший?

Існує незліченна кількість запропонованих критеріїв керування юридичними аргументами.

Завдяки своїм наслідкам та складнощам справа стає автономною та вузькоспеціалізованою. Для ілюстрації коротко вивчаються три параметри, які вважаються доречними та рекомендованими:

а) необхідність нормативних міркувань; б) необхідність поважати цілісність системи; в) (відносна) вага, що надається конкретним наслідкам рішення.

По-перше, юридичний аргумент повинен бути спроможним представити нормативні основи (якими б явними вони не були), які його підтримують. Тлумач повинен поважати правові норми – тобто більшість обговорень, підтверджених у нормативному тексті, – юридичну догматику – тобто поняття та категорії, спільні доктрині та юриспруденції, які, хоча вони не є однозначними, мають мінімальне значення – і повинен утримуватися від волюнтаризму. Коротше кажучи: юридичний аргумент повинен точно зберігати свій юридичний характер – це не аргумент, який має бути строго логічним, моральним чи правовим.

По-друге, юридичний аргумент повинен зберігати цілісність системи. Це означає, що суддя повинен бути відданим єдності, безперервності та послідовності в правовій системі. Отже, їх рішення не повинні бути казуїстичними, але універсальними для всіх випадків, коли мають місце однакові обставини. Крім того, суддя повинен прагнути дотримуватися прецедентів та запобігати необґрунтованим варіаціям розуміння.

По-третє, суддя не може бути втрачений у правовому світі, від'єднавшись від реальності та практичних наслідків його діяльності. Його діяльність передбачатиме баланс між нормативним приписом (деонтологія), цінностями, про які йдеться (моральна філософія), та впливом на реальність (консеквенціалізм). Звичайно, судді та суди не можуть покладатися на аргументи, виключно практичними наслідками своїх рішень. Навпаки, вони повинні бути правильними, перш за все, конституційним цінностям та принципам, які вони повинні впроваджувати.

Тут варто зробити примітку. Три параметри аргументу, викладені вище, пов'язані з однією з проблем, порушених теорією аргументації, мабуть, основною: перевірка правильності або обґрунтованості аргументу, який, враховуючи певні фактичні передумови та випадки певних норм, робить висновок, що слід застосовувати до конкретного випадку. Тобто: піклується про кінцевий момент застосування закону, коли факти вже визначені та вибрані відповідні норми. Однак це не означає, що ці два попередні моменти – вибір фактів та нормативні висловлювання – є очевидними.

Таким чином, залишається лише свідченням того, що, крім поставленого вище питання, дві інші проблеми, які займали вчених юридичних аргументів, стосуються саме вибору правил та фактів, які будуть враховані в тій чи іншій ситуації. Справді, нерідко, в умовах справи, одні факти вважаються доречними, а інші ігноруються. Які критерії змушують суддю надавати юридичну значущість одним подіям та нехтувати іншими?

Також вибір відповідних норм або норм, тобто встановлення нормативної передумови, не завжди є простою подією. Тут поставлене запитання, на яке часто не буде однозначної відповіді, можна задати такими словами: які норми мають стосунок чи стосуються справи?

Коротше кажучи, контроль раціональності, правильності та справедливості юридичного дискурсу породжує різноманітні та складні питання, які включають розуміння Закону, вибір фактів та вивчення різних можливих рішень. Само собою зрозуміло, є час втрати об'єктивності та передбачуваності тлумачення загалом із зменшенням юридичної визначеності (або старого сприйняття правової визначеності, яке, можливо, було завищене).

У середовищі зіткнень, зважування та аргументації часто неможливо говорити про правильну відповідь на поставлені юридичні проблеми, а про розумно раціональні та ймовірні рішення. Легітимність рішення буде виходити з його здатності переконати, через логічну демонстрацію того, що саме воно найбільш адекватно виконує конституційну волю конкретно. Нерідкі випадки, коли під час процесуального процесу відбуваються повторні розгляди та реформування судових рішень.

Якщо основні права на свободу вираження поглядів та інформацію стикаються з правами особистості на приватність, честь та гідність, застосовується техніка зважування.

Сфера зіткнення основних прав, зважування та аргументованої побудови конкретної норми не складається з повних істин чи абсолютних визначень. На це впливає не лише більша чи менша складність норм і фактів, що стосуються цього, але також попереднє розуміння перекладача та моральні та політичні цінності суспільства. Що можна сказати, це те, що розроблена аргументація наділена достатньою логікою та раціональністю, щоб оскаржити приєднання аудиторії, тобто юридичної спільноти та суспільства загалом. Це мінімум і максимум, якого можна шукати в пошуку конституційно адекватного рішення складних справ.

Боднар Ігор Володимирович,
кандидат юридичних наук,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Сокоринський Юрій Володимирович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Чичикало Інна Володимирівна,
студентка 3-го курсу
Академії Державної пенітенціарної служби

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТРАСОЛОГІЯ

Термін «трасологія» походить від французького *tracé* – слід і грецького *logos* – учення та розуміється як учення (наука) про сліди [1]. Вперше в 1936 році його вжив російський учений у галузі кримінально-виконавчого права М. М. Гернет, а для найменування розділу криміналістичної техніки радянський учений-криміналіст М. Л. Якимов (1938 р.). Важливе значення для формування науки про сліди мала робота Б. І. Шевченка «Научные основы современной трасологии», видана у 1947 році. Це перша робота, в якій було сформульовано основні поняття трасології: слід, утворюючий і сприймаючий об'єкти, контактні поверхні тощо.

На сьогодні криміналістична трасологія – одна з найбільш розвинених галузей криміналістичної техніки.

Криміналістична трасологія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає теоретичні засади слідоутворення, закономірності виникнення різних видів слідів, які відбивають механізм злочину, вивчає і розробляє техніко-криміналістичні засоби, прийоми, методи збирання і дослідження слідів з метою їх використання для розкриття, розслідування і профілактики злочинів [2, с. 98].

Предмет трасології становить сліди як відображення зовнішньої будови матеріальних об'єктів, пов'язаних з кримінальним правопорушенням; механізм їх утворення; способи їх виявлення та фіксації; принципи та прийоми встановлення їх інформаційного змісту та його використання з метою розслідування та запобігання кримінальних правопорушень.

Завдання криміналістичної трасології є похідним завданням науки криміналістики і криміналістичної техніки. До завдань трасології можна віднести: вивчення різних видів слідів та їх ознак, які

можуть слугувати для ідентифікації об'єктів; вивчення умов та механізму слідоутворення, що дає змогу встановити обставини події злочину; вивчення та вдосконалення існуючих та розробка нових засобів і методів виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів; удосконалення методик визначення групової та індивідуальної ідентифікації об'єктів за їх слідами-відбитками.

Систему трасології складають взаємозалежні галузі, які вивчають сліди: рук і ніг людини (дактилоскопія); взуття; знарядь зламу, інструментів, виробничих механізмів (механоскопія); транспортних засобів (транспортна трасологія); тварин [3].

Трасологічною експертизою можна також встановлювати факти, які належать до просторових, функціональних, структурних, динамічних і деяких інших характеристик процесу слідоутворення, а також особливостей слідоутворюючих об'єктів.

Перед трасологічною експертизою можуть ставитись питання про наявність на предметах обстановки місця події слідів взаємодії з іншими предметами, придатність цих слідів для ідентифікації або про наявність у цих слідах ознак, що орієнтують на пошук зазначених об'єктів.

Сліди ніг і взуття – це відбитки морфологічних особливостей будови ніг, шкірного рельєфу або рельєфу підошви взуття. Сліди ніг залишаються на місці вчинення будь-якого кримінального правопорушення, але за різних причин їх не завжди виявляють [4].

Сліди ніг людини можна поділяти за різними загальними критеріями поділу слідів рук та інших трасологічних об'єктів.

За слідоутворювальним об'єктом: сліди взуття; сліди босих ніг; сліди ніг у шкарпетках (панчохах); сліди ніг від взуття в калошах (рідко); сліди ніг у взутті, яке було на ногах (зрідка).

За кількістю залишених слідів ніг: одиночний слід ноги; множина одиночних слідів; групові сліди, або «доріжка» слідів.

За слідами босих ніг і взутих у шкарпетки (панчохи) ототожнюють людину, а за слідами взутих ніг – взуття, а вже за його допомоги – людину.

Використовують статичні сліди, що можуть бути об'ємними та поверхневими.

Поверхневі сліди бувають забарвлені та незабарвлені.

Забарвлені за механізмом утворення поділяються на сліди нашарування та відшарування.

Безбарвні сліди бувають маловидимими та невидимими.

Невидимі сліди босої ноги можуть бути потові або потожирові, як і сліди рук.

На місці події може бути виявлено одиночний слід або кілька послідовно залишених слідів ніг чи взуття. Доріжка слідів ніг – це група слідів ніг людини, яка складається з кількох (три і більше) послідовно розташованих відбитків босих ніг або взуття. Елементи доріжки слідів ніг: лінія напрямку руху; лінія ходьби; довжина кроку; ширина кроку; кут розгортання стопи. Доріжка слідів ніг має діагностичне значення (дає змогу зробити висновок про напрямок, швидкість і характер пересування, зріст, стать, фізичний стан і приблизний вік, фізичні вади). Залежно від стану об'єктів на момент слідоутворення виникають статичні або динамічні сліди.

Статичні сліди виникають в момент спокою (статики), який настає під час механічної взаємодії слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, які контактують у перпендикулярному напрямку. У більшості випадків такі сліди зберігають зовнішні ознаки слідоутворюючого об'єкта, відображають його без істотних перекручувань, тому їх називають також відтисками. Типовими прикладами статичного сліду є відбиток пальця руки з відображенням папілярного візерунка та відбиток підосви взуття на ґрунті. Різновидом статичних слідів є сліди кочення, які утворюються при прокатуванні слідоутворюючого об'єкта по слідосприймаючому (наприклад, слід протектора транспортного засобу, утворений при поступально-обертальному русі по якій-небудь поверхні).

Динамічні сліди виникають у результаті самого руху одного або обох об'єктів слідоутворення. Кожна точка утворюючої поверхні залишає слід у вигляді лінії (траси). До динамічних можуть належати сліди розрубу, розпилу, ковзання, свердління, різання, тертя тощо.

Залежно від місця, на якому відбулися зміни слідосприймаючого об'єкта, вирізняють локальні та периферичні сліди.

Локальні сліди виникають у межах контакту взаємодіючих об'єктів (наприклад, слід босої ноги в межах контакту з поверхнею дерев'яної підлоги). Навколо локального сліду поверхня слідосприймаючого об'єкта залишається незмінною.

Периферичні сліди виникають за межами контактної взаємодії слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів (наприклад, слід від забрудненого борошном (цементом, пилом) верху взуття, утворений «на периферії», навколо взуття, за межами підосви).

Сліди бувають механічного, хімічного, біологічного, термічного походження. У криміналістиці переважно вивчаються сліди механічної дії, як найбільш поширені об'єкти трасологічного дослідження.

Способи фіксації слідів ніг (взуття): 1) опис у протоколі; 2) фотографування; 3) копіювання; 4) виготовлення зліпків; 5) складання схем і замальовок.

Криміналістичне значення слідів ніг, визначається можливістю їх використання для встановлення фактичних обставин розслідування злочину. Вищеперераховані результати показали, що отримані результати в процесі встановлення зросту людини за її слідами є ймовірними в зв'язку з тим, що антропологічні показники людей є індивідуальними через фізичний розвиток, на які значний вплив мають екологічні і соціальні фактори та можуть мати значну різницю із середньостатистичними антропометричними показниками, внаслідок чого можлива похибка, яка може перевищувати межу ± 3 см. Але, в будь-якому випадку, дані методи допоможуть працівникам правоохоронних органів у ході розслідування злочинів створити умовний портрет особи злочинця та позбавить можливості виключення з підозрюваних особу, що могла вчинити злочин.

Отже, ми можемо сказати, що трасологія – це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає матеріально-фіксовані сліди. У криміналістиці сліди, що залишаються після вчинення злочину, вивчаються з метою швидшого його розкриття, виявлення злочинців, встановлення істини. Вивчення слідів має важливе криміналістичне значення, оскільки допомагає встановити знаряддя кримінального правопорушення та отримати відомості про суб'єкта, який його застосував (фізичні дані, професійні навички, одяг винного).

Список використаних джерел

1. Волобуєв А. Ф. Поняття, завдання, наукові засади криміналістичної трасології; поняття сліду в широкому розумінні, класифікація матеріальних слідів. *Криміналістика*. URL: [https://ukrtextbook.com/kriminalistika-volobuyev-a-f-glava-5-kriminalistichna-trasologiya.html](https://ukrtextbook.com/kriminalistika-volobuyev-a-f/kriminalistika-volobuyev-a-f-glava-5-kriminalistichna-trasologiya.html) (дата звернення: 21.10.2021).

2. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 544 с.

3. Криміналістична трасологія. *LawBook. online*. URL: <https://lawbook.online/osnovyi-kriminalistiki/lektsiya-kriminalistichna-trasologiya-69652.html> (дата звернення: 21.10.2021).

4. Сліди ніг та взуття людини. *Студентська бібліотека*. URL: <https://buklib.net/books/26201/> (дата звернення: 21.10.2021).

Бондарь Дарья Алексеевна,
студентка юридического факультета
Белорусского государственного университета

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ САМООБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОРА РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Реалии двадцать первого века отличаются быстротой смены событий, тенденций и запросов общества, а также динамичностью и так называемой self-ориентированностью. От человека сегодня желательны и требуются самостоятельные начинания в различных сферах жизни, способность самоорганизовываться, быть ответственным и волевым, стремление не ограничиваться базой полученных ранее знаний. Традиционно основным предназначением образования признается формирование из человека специалиста, формирование его нового «образа», предполагающего компетентность в определенной узкой сфере. В связи с этим обязательное образование часто ассоциируется с принуждением к получению знаний и закономерной последующей апатией к образовательному процессу, отсутствием или ограниченностью свободы выбора предмета изучения. В современном обществе происходит смещение акцентов на иную сторону образовательного процесса, предполагающую непрерывность образовательного процесса и большую активность самого будущего специалиста, трансформирующегося из объекта образовательного процесса в субъекта.

Феномен самообразования не стал новинкой двадцать первого века, так как присутствовал и в жизни некоторых людей Средневековья или античности, однако сегодня он предстаёт как бы современным трендом или естественным, часто заметным в нынешнем обществе явлением. Самообразование определяется Е. Комаровым следующим образом: «Самообразование – это целенаправленный и определенным образом организованный процесс приобретения необходимых в профессиональной деятельности знаний, формирования умений и навыков путем самостоятельных занятий на рабочем месте и/или вне него» [1, с. 34]. В свою очередь, И. В. Десятов выделяет такие признаки самообразования, как системность, коммуникативность, непрерывность и процессуальность. По его мнению, в самообразовании ведущее место занимают мотивация (самотивация) и используемые технологии получения знаний, умений и навыков [2, с. 116–118].

Бесспорно и очевидно существование механизмов развития и функционирования самообразования в современном обществе, имеющем одними из своих сущностных черт свободу выбора индивида, его добровольное волеизъявление при вступлении во взаимоотношения и, наверно, самое главное – частный интерес. Практика работы негосударственных образовательных учреждений, онлайн-курсов и самостоятельного поиска информации, которая на данный момент может характеризоваться открытостью и большим многообразием, являются закономерными, привычными и даже повседневными вещами. Самостоятельная инициатива человека во многом отличается самообразование от привычных форм образования уже по таким критериям, как заинтересованность в конечном результате (который, очевидно, более определен заранее и желаем при рассмотрении вопроса достижения в контексте самообразования), различное количество времени, отведённое на образовательный процесс, качество восприятия информации и отношение к обучению.

Возможно выделение нескольких вариантов соотношения образования и самообразования в жизни человека. В частности, самообразование может применяться в помощь образованию, либо самообразование используется вместо образования, а также допустим промежуточный вариант с элементами того и другого. Первый случай был частым явлением предыдущих столетий, хотя нельзя опустить тот факт, что именно самообразование дало возможность некоторым людям реализовать свой потенциал в профессиональной деятельности, когда, допустим, образование было исключительной привилегией высших сословий или мужского пола. В этой связи можно говорить и о взгляде «самообразование вместо образования», который обычно обусловлен объективно сложившимися, не зависящими от отдельного человека факторами. У современного человека больше возможностей выбора, что объясняется интенсивным развитием технологий, доступностью источников информации, улучшением в некоторой степени качества жизни людей. Не исключается возможность такого варианта событий, когда человек соединяет обязательное образование и самообразование или переходит от одного к другому на разных этапах своей жизни.

Ранее было сказано о том, что самообразование – практический продукт собственного, непринуждённого волеизъявления человека, его самостоятельного выбора. Однако никто наверняка не может говорить, что воля находится под исключительным контролем са-

мого человека. Полонников А. А. об этом говорит следующим образом: «Под угрозой оказывается и сложившаяся практика суверенизации. В ее основу принято полагать волевой акт – психологический коррелят власти. Акт воления соотнобразуется с мотивационным выбором и связанной с ним последовательностью поведения. Но если мы перестаем быть владельцами мотивационных конструкций, а источник волевого усилия часто неопределим, то в какой мере возможно самообразование, в котором под вопросом и «само», и «образование», обеспечивающее идентификационную преемственность?». В этой ситуации проявляет себя новое различие, на которое указывает израильский исследователь И. Харари – различие между волей и свободной волей. Их склеенность неминуемо рождает опасную иллюзию – иллюзию самодеятельности. Мы склонны воспринимать наше волевое решение (психологическое усилие) как проявление нашей свободной воли (независимого выбора), сводя последнюю к тактическому поведению в супермаркете. Между тем как последняя, вследствие ограниченности самоконтроля и соматического единства, создающему иллюзию самодостаточности «я», приобретает характер неразрешимой проблемы. Это значит, что, вероятно, сама идеология свободной воли нуждается в радикальном редактировании [3, с. 122].

Однако факт остаётся фактом: тенденции таковы, что современный человек всё чаще выбирает самостоятельное образование, напрямую связанное с самостоятельным формированием собственной личности, поиском себя в профессиях и глубинным изучением какой-либо области науки или искусства.

Таким образом, встаёт вопрос о создании новой концепции самообразования и формулировки соответствующих принципов его правового регулирования. Во-первых, в ней должно получить своё отражение четкое определение границ правового регулирования (пределов необходимого и возможного вмешательства государства в процессы самообразования). Это будет способствовать выработке четкого определения предмета правового регулирования в сфере самообразования как специфического вида общественных отношений, что даст возможность ревизии действующего законодательства об образовании и выработке предложений по его совершенствованию. Во-вторых, необходима научно обоснованная разработка метода правового регулирования общественных отношений в сфере самообразования, обусловленного особенностью предмета. В-третьих, для

оптимального розвитку сфери самообразования требуется разработка способов правового воздействия на субъектов с целью упорядочения процессов самообразования. К ним относятся организационно-правовые и юридические инструменты, детальное изучение которых необходимо в дальнейших научных исследованиях.

Список использованных источников

1. Комаров Е. Организация, психология и технологии самообразования человека работающего. *Управление персоналом*. 2001. № 4.
2. Десятова И. В. Самообразование – необходимость современного общества. *Педагогика: традиции и инновации: материалы I Междунар. науч. конф.* (г. Челябинск, октябрь 2011 г.). Челябинск: Два комсомольца, 2011. Т. 2. С. 116–118.
3. Образование и самообразование в цифровую эпоху: материалы международной научно-практической конференции (г. Минск, 17–18 октября 2019) / БГУ; Главное управление образовательной деятельности / редкол.: Е. А. Достанко, Н. Д. Корчалова, Д. Ю. Король. Минск: БГУ, 2019. С. 113–130.
4. Малахов В. П. Мифы современной общеправовой теории права: монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2013. 151 с.

Брошко Иван Михайлович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КОНТЕКСТІ НОРМ МІНІМАЛЬНИХ СТАНДАРТНИХ ПРАВИЛ ООН ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З УВ'ЯЗНЕНИМИ (ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ)

Інтеграція України у світовий простір встановлює все більше вимог до національного законодавства. Разом із тим варто розуміти, що формування законодавства, яке відповідає міжнародним вимогам, – процес тривалий, трудомісткий і тому потребує вжиття комплексу організаційно-правових заходів. Зважаючи на те, що виконання вимог основних міжнародних договорів є однією з основних тенденцій розвитку сучасного кримінально-виконавчого права України, особливого значення набуває вивчення основних міжнародних актів, що встановлюють вимоги до поведінки із засудженими та ув'язненими. Це засвідчується останніми науковими дослідженнями в цій сфері [1; 2; 3].

У цьому контексті актуалізується необхідність дослідження окремих інститутів кримінально-виконавчого права на предмет відповідності їх вимогам міжнародних пенітенціарних стандартів.

Тому в межах цієї публікації буде проведено аналіз норм Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правил Нельсона Мандела), прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН 17.12.2015 р. [4], які визначають вимоги до одного з найважливіших інститутів сучасного кримінально-виконавчого права – матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі.

Фундаментальне значення для гарантування засудженим права на належне матеріально-побутове забезпечення є положення п. 5.1 Правил, що визначають засади реалізації тюремного режиму, який повинен прагнути зводити до мінімуму ту різницю між життям у в'язниці та життям на свободі, яка послаблює почуття відповідальності ув'язнених або повагу їхньої гідності як людської особистості. Важливим у контексті протидії дискримінації засуджених (на що звертається увага в п. 2 Правил) є положення п. 5.2, на підставі якого тюремна адміністрація вживає всіх розумних заходів щодо розміщення та адаптації для забезпечення того, щоб ув'язнені з фізичними, психічними чи іншими вадами мали повний та ефективний доступ до життя у в'язниці на рівноправній основі.

За напрямом подальшої трансформації кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему нового типу звертають на себе увагу норми п. 12 Правил, що містять приписи щодо доцільності забезпечення ув'язнених окремою камерою чи кімнатою на нічний час. У свою чергу, з метою гарантування засудженим права на особисту безпеку, Правилами робиться слушне уточнення, що якщо в установі передбачено розміщення ув'язнених у загальних камерах, то перед прийняттям рішення про спільне тримання таких осіб має проводитися ретельний відбір.

Для забезпечення реалізації невід'ємного й міжнародно визнаного права на заборону бути підданим нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню [5], Правила (п. 13) наголошують на тому, що всі приміщення, якими користуються ув'язнені, особливо всі спальні приміщення, мають відповідати всім санітарним вимогам, причому належну увагу слід звертати на кліматичні умови, особливо на кубатуру цих приміщень, мінімальну їх площу, освітлення, опалення та вентиляцію.

Доречно звернути увагу, що логіка побудови Правил, що аналізуються, враховує дуалізм взаємних прав і обов'язків суб'єктів кри-

мінально-виконавчих правовідносин, коли праву суб'єкта відбування покарання (засудженого) відповідає обов'язок суб'єкта виконання покарання (пенітенціарної адміністрації) і навпаки. Також проведений аналіз Правил засвідчує наявність у сфері матеріально-побутового забезпечення групи обов'язків, що у формі імперативних норм (вимог) стосуються не лише пенітенціарної адміністрації, а й засуджених. У такий спосіб Правила, покладаючи відповідний обов'язок на персонал установ виконання покарань щодо примушування засуджених до виконання певних дій, вони по суті також визначають юридичні обов'язки останніх. Наприклад, п. 18.1 Правил зобов'язує пенітенціарний персонал вимагати від ув'язнених утримувати себе в чистоті, при цьому обов'язок із забезпечення цих осіб водою і туалетним приладдям, необхідним для підтримання чистоти та здоров'я, покладено на установу.

Отже, наведені положення Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правил Нельсона Манделі) мають стати правовими орієнтирами реформування кримінально-виконавчої системи України в частині забезпечення такого основного права засуджених, як на належне матеріально-побутове забезпечення, яке є похідним від конституційного права людини і громадянина на достатній життєвий рівень.

Список використаних джерел

1. Іваньков О. І. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення захисту прав засуджених до позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 233 с.
2. Краснокутський О. В. Міжнародно-правові механізми забезпечення прав засуджених до позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. 200 с.
3. Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2002. 196 с.
4. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы): резолюция Генеральной Ассамблеи 70/175 от 17.12.2015. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf (дата звернення: 14.11.2021).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 14.11.2021).

Брюнчугіна Аліна Едуардівна,
студентка 3 курсу
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх завжди була важливим показником криміногенної ситуації в державі. Позначений вид злочинності становить значний інтерес як дослідження, так і практичних органів прокуратури, становить проблему як наукового та соціального характеру. Очевидно, що статистичні закономірності злочинності взагалі та злочинності неповнолітніх зокрема є похідними від загальних законів розвитку суспільства, що знаходяться у прямій залежності від зміни умов матеріального, соціального та духовного життя.

Проблема злочинності неповнолітніх відноситься до тих найважливіших питань соціального розвитку, які завжди повинні перебувати під пильним контролем держави. Гострота цієї проблеми обумовлена тим, що вона відображає загальні тенденції злочинності, є індикатором стану суспільства та дає можливість спрогнозувати перспективи і напрями розвитку злочинних виявів у майбутньому.

Найбільше занепокоєння в суспільстві викликає підліткова вікова група (від 14 до 18 років), психологічні, особисті та психофізіологічні особливості якої часто виявляються основною детермінантою злочинної поведінки. Ця група є найбільш соціально вразливою: неповнолітні, піддаючись негативному впливу оточення, а в більшості випадків усвідомлено, самостійно вчиняють правопорушення, намагаючись таким чином утвердитися перед однолітками або показати свою значущість дорослим.

Злочинність можна розглядати як наслідок втрати індивідом внутрішнього контролю, або як наслідок послаблення зовнішнього, соціального контролю, або як результат дії обох цих факторів, що дуже притаманно для неповнолітніх.

Для злочинності неповнолітніх характерна підвищена латентність, оскільки багато їх діянь сприймаються як пустощі, викликані недоста-

тньою соціальною зрілістю (крадіжки у сім'ї, сусідів, навчальному закладі; хуліганські бійки, відбирання грошей та речей у молодших тощо). Про такі вчинки, як правило, не повідомляють в органи внутрішніх справ. Тому реальнішим є облік тяжких насильницьких і насильницько-корисливих злочинів, які скоюють неповнолітні – вбивства, тілесні ушкодження, зґвалтування, злісне хуліганство, грабежі та розбійні напади. За оцінками експертів рівень злочинності неповнолітніх у 3–4 рази перевищує офіційно зареєстрований [2].

Особи, які скоюють протиправні дії в ранньому віці, пізніше важче піддаються виправленню і в результаті складають основний резерв для рецидивної злочинності. І, навпаки, як найраніше вжиття профілактичних заходів до підлітків, які вчиняють дрібні правопорушення, значною мірою дозволяє не допустити формування в них кримінальної спрямованості.

Негативними тенденціями сучасної злочинності неповнолітніх є:

1) її кількісні показники зростали в середині 90-х років минулого століття, потім намітилась стабілізація, а з 1996 року навіть щорічне зниження рівня в середньому на 1–2 %;

2) спостерігається все більша орієнтація на корисливі та корисливо-насильницькі злочини (крадіжки, грабежі, розбійницькі напади), тільки у 2001 році кількість вчинених розбійницьких нападів за участю неповнолітніх зроста майже на 10 %;

3) збільшення кількості злочинів, які потребують кримінальної «кваліфікації» (квартирні крадіжки, викрадення автотранспорту, рекет та ін.);

4) подальше «омолодження» злочинності. Так, 1/5 злочинів вчиняється підлітками, які не досягли 14-річного віку, тобто не є суб'єктами злочину;

5) зростання питомої ваги дівчат серед злочинців, їх участі в тяжких злочинах (розбійницьких нападах, зґвалтуваннях і, навіть, убивствах);

6) вчинення тяжких злочинів з незначних приводів, а то й взагалі без приводу, їх виняткова жорстокість і зухвалість;

7) поява «нетрадиційних» для неповнолітніх злочинів (ритуальних убивств, самозахоплення, вандалізму тощо);

8) збільшення так званих «фонових» виявів (вживання наркотиків, пияцтво, токсикоманія, проституція, небажання займатись суспільно корисною працею, поширення венеричних хвороб та СНІДу);

9) зростання кількості осіб, що мають психічні відхилення від норми, перебувають у обмеженій осудності або пограничному з неосудністю стані;

10) збільшення випадків співучасті неповнолітніх злочинців з дорослими, які, як правило, виступають у ролі організаторів чи підбурювачів злочинів;

11) посилення групового характеру злочинності неповнолітніх, яка набуває дедалі більшої організованості.

Типовою ознакою злочинності неповнолітніх є те, що вона в Україні набуває дедалі більш організованого, групового характеру (як і серед дорослих). Основними причинами об'єднання неповнолітніх в антисоціальні групи є не лише бажання отримати прихильність і схвалення однолітків, але й почуття неповноцінності, самотності, непорозуміння з боку сім'ї, бажання захистити себе від насильства з боку старших і сильніших однолітків, а також прагнення до незалежності від батьків у матеріальному аспекті, які контролюють видатки, бажання «по-дорослому» проводити дозвілля, мати «кишенькові» гроші на власні потреби, пов'язані з носінням престижних речей, відвідуванням розважальних закладів для молоді тощо.

Сьогодні велику стурбованість викликає рівень наркотизації та вживання алкогольних напоїв серед молодіжного середовища. Набуває негативного резонансу поширення в неповнолітніх синтетичних наркотичних засобів і психотропних речовин, які здебільшого розповсюджуються у місцях дозвілля молоді.

Також до переліку причин слід віднести суперечності соціально-го та економічного характеру, що складаються в суспільстві, а що стосується неповнолітніх, то це вплив їх безпосереднього оточення, такого як: сім'я, навчально-виховна установа, трудовий колектив, відсутність у суспільстві системи цінностей, безпосереднє оточення неповнолітнього, залучення до певної субкультури та асоціальних звичок.

Щодо статистичних даних Генеральної прокуратури України за період 2016–2018 рр. неповнолітніми або за їх участю було вчинено у 2016 р. – 5 230 кримінальних правопорушень, у 2017 р. – 5 608 кримінальних правопорушень, а у 2018 р. – 3 980 кримінальних правопорушень. Злочинність неповнолітніх більш поширена в містах, ніж у сільській місцевості. Проте сільська місцевість має високу латентність. Найчастіше неповнолітні вчиняють злочини у вільний від навчання час у навчальні дні (з 15:00 до 24:00 години). За

даними дослідників, «пік» злочинних виявів припадає на 20:00–21:00 годину [1].

Що стосується об'єктивних причин агресивної поведінки підлітків, то причинами є :

- дефіцит уваги з боку дорослих, відсутність контролю;
- вияв насильства в сім'ї;
- негативний досвід вияву насильства в безпосередньому оточенні підлітка – друзі, вчителі, значущі дорослі;
- вплив ЗМІ.

Певну зацікавленість становлять результати дослідження питання щодо основних причин учинення злочинів підлітками: негативний вплив компанії друзів – 63 %; негативний вплив алкоголю та наркотиків – 43 %; упевненість у безкарності за вчинене діяння – 31 %; низький рівень доходів сім'ї – 31 %; цікавість – 24 %; незнання законів – 23 %; поганий виховний процес у школі – 7 %; низький рівень роботи правоохоронних органів – 2 % [3].

Серед морально-психологічних ознак неповнолітнього злочинця кримінологи виділяють декілька змістовно важливих підгруп: рівень світогляду (погляди особи, її переконання, звички, установки, очікування та ін.); інтелектуальні властивості (рівень розумового розвитку, обсяг знань, життєвий досвід, обмеженість або, навпаки, широта поглядів, їх спрямованість, різноманітність інтересів тощо); ціннісні орієнтації людини і соціально значущі моральні риси і властивості, які належать до «глибинних» особистісних характеристик; емоційно-вольові якості (стан волі, темперамент, характер, ініціативність, енергійність або лабільність, почуття, емоції тощо), психофізіологічні властивості (природжені та набуті властивості психіки, тілесна організація людини, в тому числі фізичні аномалії) [4].

Отже, важливе превентивне значення для зниження рівня злочинності неповнолітніх матимуть такі превентивні заходи:

- посилити контроль за неблагополучними сім'ями, особливо звернути увагу на розвиток дітей;
- доречним буде проведення з неповнолітніми різних тематичних заходів органами поліції, освіти, соціальними службами, бібліотеками;
- налагодити співпрацю працівників поліції з адміністрацією і педагогами навчальних закладів з метою проведення профілактичних бесід, читання лекцій не лише школярам і студентам, а й педагогам, тому що саме школа є універсальним масовим соціальним

інститутом позитивної соціалізації неповнолітніх за умови його нормального функціонування. Саме в школі можна без будь-яких перешкод реалізувати виховний і превентивний потенціал, застосувати сучасні методики роботи з дітьми з метою формування в них антисуспільної мотиваційної поведінки;

– збільшити зайнятість підлітків у суспільно корисних справах, активне залучення їх до занять спортом, мистецтвом, пропаганда здорового способу життя;

– активізувати правове виховання та освіту неповнолітніх;

– залучати до реалізації профілактичних заходів не тільки правоохоронні органи, але й громадські організації (в тому числі і дитячі та молодіжні організації), широко залучати громадян (наприклад: у громадському патрулюванні при здійсненні ситуативної превенції злочинності серед молоді).

Таким чином, процес детермінації злочинності неповнолітніх є специфічним з їх соціальних, вікових і психологічних особливостей. Несформованість власної системи поглядів неповнолітніх, відсутність ціннісних орієнтацій, підвищена залежність поведінки від думки однолітків, значущих для них дорослих, які часто мають асоціальну направленість, нездатність до критичної оцінки своїх вчинків визначають особливості поведінки підлітків у криміногенних ситуаціях [4].

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що причини та умови, що сприяють злочинності неповнолітніх, певною мірою піддаються регулюванню та нейтралізації. Доречним є формування сучасної стратегії запобігання злочинності неповнолітніх з урахуванням моральних засад традиційних цінностей суспільства, спрямованих на зміцнення родини та морального стану неповнолітнього, належної законодавчої бази і діяльності правоохоронних та інших органів щодо запобігання криміногенної ситуації серед неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2016–2018 роки. *Генеральна прокуратура України*: офіц. інтернет-портал. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

2. Кудрявцев В. Н., Эминов В. Е. Криминология: учебник. Москва: Юристы, 1995. 512 с.

3. Закалок А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 2. 712 с.

4. Психологічні особливості організованих злочинних об'єднань (використання психологічних знань у протидії організованій злочинності): наук.-практ. посібник / за ред. Я. Ю. Кондратьєва, С. Д. Максименка, Б. В. Романюка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 436 с.

Булківська Віолетта Андріївна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ СВДКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Участь неповнолітніх осіб у кримінальному процесі вже давно не рідкість, вони часто виступали свідками, потерпілими, підозрюваними або ж обвинуваченими. Проте, незалежно від того, яким саме учасником процесу стала дитина, охорона та захист її прав і свобод є одним із пріоритетних завдань кримінального судочинства.

У наш час питанню участі неповнолітніх осіб у кримінальному та інших процесах приділяється багато уваги. Можна спостерігати значне посилення захисту прав та інтересів неповнолітніх, що виступають підозрюваними, обвинуваченими, а також удосконалення процедури судового розгляду та інституту представництва. Однак неврегульованим залишається низка питань стосовно сфери захисту неповнолітніх учасників кримінального провадження, зокрема, неповнолітніх свідків. Аналізуючи процесуальне становище неповнолітніх свідків, у кримінальному процесі на стадії судового розгляду спостерігається існування складних і дискусійних питань, що потребують розробки відповідних наукових пропозицій, з подальшою перспективою їх реалізації у законотворчій та правозастосовчій діяльності [3, с. 58].

Відповідно до Конвенції про права дитини – дитиною вважається кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку. Аналогічні визначення знайшли своє відображення і в законодавстві України, так відповідно до ст. 3 КПК України діти розділяються на малолітніх осіб (ті, що не досягли чотирнадцяти років) і неповнолітніх осіб (віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) [2].

Участь малолітні та неповнолітні свідки під час судового провадження необхідна у разі проведення допиту. Допит – це дія, процесуального характеру, що регламентована кримінально-процесуальними нормами, та полягає в інформаційно-психологічному процесі спілкування осіб, які є його учасниками, основна мета яко-

го отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають вагоме значення для встановлення істини по справі. Сімейним кодексом України (ст. 171), Конвенцією про права дитини та іншими нормативно-правовими актами гарантовано дитині право бути вислуханою, під час судових чи адміністративних розглядів з питань, що безпосередньо стосуються особисто її, та за наявності в неповнолітньої особи такого рівня розвитку, який дозволяє їй сформулювати та висловити власні думки, погляди.

Однією з основних особливостей допиту неповнолітніх є присутність законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Проте за умови участі осіб, які можуть бути присутні під час допиту дитини, необхідно враховувати такі моменти:

- 1) почуття, які неповнолітній відчуває до законного представника;
- 2) ймовірна можливість їх негативного впливу на дитину під час проведення допиту.

Це пов'язано з тим, що участь законного представника не завжди має позитивний характер, інколи його поведінка та психологічний вплив на неповнолітнього свідка може мати негативні наслідки на хід кримінального провадження в цілому [3, с. 63].

Щодо присутності лікаря, то вона є необхідною, у випадках відсталості допитуваного у фізичному чи інтелектуальному розвитку. Для врегулювання цього питання індивідуально для кожної справи призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Психологічні особливості неповнолітнього свідка або потерпілого може бути підставою для унеможливлення допиту. Так, ухваляю слідчого судді Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 01 квітня 2014 року задоволено клопотання слідчого про допит потерпілої, виходячи з такого: потерпіла малолітня П. у зв'язку з віком та індивідуальними психологічними особливостями могла забути деталі вчиненого щодо неї злочину або через страх та душевні страждання відмовитись давати показання [4].

З метою захисту прав та свобод неповнолітніх законодавством також визначено, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо кримінальних правопорушень, що були вчинені із застосуванням насильства або погрозою його застосування, не може бути проведений одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.

Наступна особливість допиту дітей є час його проведення. Так, допит малолітньої або неповнолітньої особи не може проводитися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

Також згідно зі ст. 354 КПК передбачено можливість допиту неповнолітнього або малолітнього свідка чи потерпілого в судовому засіданні поза межами залу судового засідання з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження) [2].

Вимоги щодо опитування дитини, передбачені у Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, виділяють і інші особливості допиту неповнолітніх, які слідчий має враховувати під час проведення такої процесуальної дії. До них належать:

- 1) опитування дитини необхідно проводити без необґрунтованих затримок, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
- 2) опитування дитини має проводитися у спеціально обладнаному та прилаштованому для таких цілей місці;
- 3) опитування неповнолітніх здійснюється особою, що спеціально підготовлена для цих цілей;
- 4) якщо можливо та доцільно, проведення всіх опитувань дитини має здійснюватися одними й тими самими особами;
- 5) проведення якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є суттєво необхідним для цілей кримінального провадження [1].

Отже, можна дійти висновку, що дослідження та аналіз особливостей допиту неповнолітніх є надзвичайно важливим питанням. Це має прямий вплив на забезпечення правосуддя, яке буде швидким, відповідним до віку, добре виконаним, адаптованим і націленим на забезпечення прав та потреб дитини, поважатиме її права, в тому числі право на справедливий судовий розгляд, на повагу до приватного і сімейного життя, честі та гідності. Визначення та вивчення таких особливостей допиту допоможуть наблизити сучасну правову систему України до встановлених міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Міжнародний документ від 25.10.2007. Поточна редакція – ратифікація від 20.06.2012.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості ВРУ*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Курило І., Мозгова В. Актуальні питання вдосконалення кримінального провадження щодо неповнолітніх. *Вісник прокуратури*. 2015. № 11. С. 57–67.

4. Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями: Лист від 03.06.2016. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00205>.

Васильєва Маргарита Сергеевна,
студентка юридического факультета

Брестського державного університету імені А. С. Пушкіна

COVID-СТРАХОВАНИЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И УСЛОВИЙ СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ И РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время страхование является важнейшей составляющей действия рыночной экономики. Этот феномен обусловлен тем, что данный правовой институт затрагивает интересы конкретного человека либо осуществляется защита имущественных интересов хозяйственных субъектов, при нарушении их в связи с наступлением негативных обстоятельств природного или иного характера. С 2019 года пандемия коронавируса (Covid-19) затронула весь мир, поэтому, в связи со сложной эпидемиологической ситуацией в Украине и Республике Беларусь, а также с неопределенностью с дальнейшим развитием событий, множество страховых компаний и банков разработали страховой договор, который предоставит страховую защиту в случае заболевания Covid-19 и другими вирусными инфекциями группы коронавирусов.

В соответствии со статьей 819 Гражданского кодекса Республики Беларусь и статьей 979 Гражданского кодекса Украины по договору страхования одна сторона (страховщик) обязуется в случае наступления определенного события (страхового случая) выплатить второй стороне (страхователю) или иному лицу определенному в договоре, денежную сумму (страховую выплату), а страхователь обязуется платить страховые платежи и выполнять другие условия договора [1; 2]. Из этого следует, что страховой случай – причина для выплаты страховой суммы. В случае с коронавирусной инфекцией основанием для выплаты компенсации будут являться факт заражения инфекцией (диагноз подтверждается тестом), необходимость уйти на больничный (временная нетрудоспособность), установление инвалидности или смерть. Расходы покроятся лишь в случае причинения вреда здоровью клиента либо претерпевания материаль-

ных потерь, связанных с болезнью. Однако выявление у лиц вируса, последующее помещение их на карантин, возвращение на родину после окончания самоизоляции, вакцинация и иные профилактические меры (приобретение медикаментов для профилактики ОРЗ и средств индивидуальной защиты) не относятся к страховым случаям и возмещению не подлежат. Стоит отметить и тот факт, что договор страхования жизни и здоровья – публичный, то есть коммерческая организация, осуществляющая определенную сферу деятельности, обязана выполнить все действия в отношении любого лица, обратившегося к ней. Страховщик не может отказать лицу, желающему застраховать свою жизнь или здоровье. При этом условия договора страхования должны быть универсальными для каждого страхователя.

Перед тем как заключить договор страхования от Covid-19 страхователь первоначально обращается к страховщику с заявлением, которое может быть составлено как в письменной, так и в устной форме. Устная форма заявления при обращении за страховой услугой зачастую применяется при обязательном страховании. Некоторые организации, например, белорусская страховая компания «Белгосстрах» или первый украинский международный банк предусматривают оформление онлайн-заявки и дистанционное оформление страхового полиса. Письменная форма заявления оказывает большее влияние именно на содержание последующего договора страхования жизни и здоровья, так как может содержать различные условия о застрахованном лице, рисках, а также другие сведения, имеющие значение для договора. Исходя из того, что заявление страхователя играет важную роль при заключении договора страхования жизни и здоровья, следует придать ему особый правовой статус и повысить его значение, ввиду того, что такое заявление определяет сущность условий договора страхования.

Далее рассмотрим непосредственное заключение договора страхования. Как регламентировано в гражданских кодексах обоих государств договор должен быть заключен в письменной форме путем выдачи страховщиком страхователю страхового свидетельства, полиса, сертификата. Несоблюдение письменной формы влечет недействительность договора страхования (договор является ничтожным). На наш взгляд, выдача свидетельства, полиса, сертификата является значительной особенностью данного договора, поскольку это отличает его от других гражданско-правовых договоров. Страховой полис составляется на типовом бланке, в котором согла-

сно нормам Гражданского кодекса Республики Беларусь и Украины, обязательно указываются все существенные условия.

Какие же условия предлагают страховые компании и банки гражданам? Большинство украинских и белорусских организаций предлагают клиенту на выбор сразу несколько различных пакетов страхования, которые различаются условиями и максимальной суммой страхового возмещения. Кроме того, есть компании, которые просто включили Covid-19 в перечень покрываемых болезней в рамках обычного медицинского страхования. В Украине стандартный договор по страхованию от коронавируса заключается на 6 месяцев, но бывают предложения и на 3 месяца, и на 1 год. Также множество страховых компаний не заключают договора с медицинскими работниками, считая их основной группой риска. Некоторые компании и банки не работают с одним клиентом, а заключают договора с целой организацией, либо устанавливают минимальное количество клиентов для рассмотрения заявки на страховку. Безусловно, страховщики устанавливают ограничения по возрасту и по здоровью. Так, не застрахуют граждан возрастом от 59–65 лет (в зависимости от условий компании, банка), а ограничения по здоровью включают онкологические заболевания, сахарный диабет, гипертоническую болезнь 2-й степени, инвалидность 1-й и 2-й группы. У некоторых компаний размер страхового взноса зависит от возраста страхуемого. Чем человек старше, тем взнос выше. Особенностью Первого Украинского Международного банка является продажа страховых полисов, предусматривающих страховые выплаты как при стационарном, так и при домашнем лечении, а также покрывающих дистанционные консультации. Максимальная сумма страхового возмещения выплачивается только в случае смерти. Что касается лечения на стационаре, то в этом случае застрахованный обычно может рассчитывать на получение не более 30–40 % от максимальной суммы [3]. Страхование не предоставляется, если на момент страхования гражданин уже находится под наблюдением врача или на лечении именно из-за коронавирусной инфекции.

На сегодняшний день на территории Республики Беларусь практически все страховые компании предлагают специальные договоры для коронавируса. У граждан есть возможность заключить договор добровольного страхования от несчастных случаев и болезней на время поездки за границу и договор добровольного страхования туристов (комплексное); договор добровольного страхования расходов граждан, выезжающих за границу, по риску «отмена поездки» и некоторые дру-

гие. У некоторых эта услуга включена в комплексные продукты. Так в компании «ТАСК»: Covid-19 включили в пакет «от несчастных случаев и заболеваний». Договор можно заключить на срок от 1 дня до 10 лет. Минимальная страховая сумма составляет 2 тыс. белорусских рублей, из которых только половина будет выплачена, если клиент переболел ковидом, а вторая половина – если перенес другие болезни. Максимальная сумма – 8 тыс. белорусских рублей. В «Промтрансинвесте» в программе от несчастных случаев закреплён Covid-19.

Стоимость страхования рассчитывается индивидуально. Она зависит от суммы страхового покрытия и выбранных условий. Как и в Украине, во многих страховых компаниях Беларуси устанавливаются особенности предоставления страхования определенным группам: врачам, ветеринарам, а также студентам учреждений образования медицинского профиля. Как правило, для указанных групп лиц стоимость страховых услуг больше, чем у лиц, которые не заняты в сфере здравоохранения и не связаны с медицинской деятельностью.

Также представляется целесообразным осветить размеры выплат при страховом случае. Так, размеры выплат следующие: смерть и I группа инвалидности – 100 % страховой суммы, II группа инвалидности (с недопустимостью труда) – 80 %, III группа инвалидности (с возможностью трудоустройства) – 60 %, III группа – 50 %. Утрата трудоспособности до 21 дня – 20 %, а свыше – 25 %. Чтобы подтвердить заболевание, в компанию нужно принести выписку из амбулаторной карты с указанием диагноза, в котором обязательно должен быть написан COVID-19, а также график осмотров у врача и период больничного. Договор вступает в силу через пять дней после уплаты взноса [4].

В случае диагностирования коронавируса, подтвержденного медицинскими документами, страховая компания возместит расходы клиента, связанные со срочной и неотложной медицинской помощью в амбулаторных и стационарных условиях, проведением необходимых клинико-диагностических исследований, реанимационных мероприятий, экстренных операций. Однако помещение в медицинский изолятор на карантин не является страховым случаем.

Таким образом, в современных условиях перед страховщиками, по сути находящимися в точке бифуркации, стоит важная задача, связанная со своевременной идентификацией опасностей и угроз, обусловленных цифровизацией страхования, новыми вызовами и угрозами, развитием цифровой инфраструктуры и сервиса, а также разработкой решений и проведением комплекса мероприятий, на-

правлених на мінімізацію можливих втрат. Успішне подолаття проблем і своєчасна трансформація бізнес-процесів можуть відкриати перед страхівниками нові можливості.

Резюмуючи вищесказанне, можна зробити висновок про те, що пандемія оказала значительне впливання на заінтересованність населення в страхівних услугах в цілому і страхівнанні про нещасних випадків і болезней в частині; на появлення нових востребованих страхівних продуктів і програм, а також модернізацію страхівних компаній зі сторони цифровізації – використання онлайн-каналів взаємодії (сайти, мобільні приложення, калькулятори страхівнанія).

Список использованных источников

1. Гражданский Кодекс Республики Беларусь от 07 декабря 1998 г. № 218-З; принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одоб. Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: с изм. и доп. / в ред. Закона Респ. Беларусь от 05 января 2021 г. № 95-З. КонсультантПлюс: Беларусь. ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

2. Цивільний кодекс України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата доступу: 18.05.2021).

3. Фінанси в Україні. Курси валют, кредити. URL: <https://finance.ua/ua/> (дата звернення: 18.05.2021).

4. В связи с признанием ВОЗ пандемии коронавируса Белгосстрах разъяснил актуальные вопросы страхования. *Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь*. URL: <https://pravo.by/novosti/obshchestvenno-politicheskie-i-v-oblasti-prava/2020/mart/47546/> (дата доступу: 18.05.2021).

Воленко Анастасія Юрївна,
курсантка 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:
Сіренко Крістіна Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ПОВАГИ ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНЦІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ

Принцип, як і будь-який складовий елемент системи, є невід’ємною складовою всього процесу життєдіяльності, так і його дотримання є суттєво важливим та необхідним для забезпечення його дієвості та стабільності.

Відповідно до ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу передбачено низку принципів, що забезпечують реалізацію державної полі-

тики у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, і серед них, на нашу думку, один з найважливіших – повага прав і свобод людини, що і утворює всю систему відбування покарання [1].

Попри те, що особа вчинила кримінальне правопорушення, вона залишається людиною, але тією, яка потребує довготривалого виправлення та ресоціалізації. Саме тому персонал пенітенціарних закладів повинен в першу чергу під час взаємодії із засудженими керуватися цим принципом, впливаючи тим самим на засуджених осіб, надаючи їм можливість ставати на шлях виправлення.

Як зазначає А. Х. Степанюк, принципи діяльності органів і установ виконання покарань – сутнісна категорія, тому що вони безпосередньо відображають квінтесенцію виконання покарання, є чітким, рельєфним відбитком особливостей екзекутивної діяльності адміністрації органів і установ виконання покарань, виступаючи немовби її обличчям, надаючи їм індивідуальності [2, с. 18].

Мається на увазі те, що персонал пенітенціарних органів та установ повинен не лише діяти на підставі наданих їм інструкційних повноважень, але й керуватися цим принципом, виступаючи прикладом належної поведінки для правопорушників. Не мало важливим є саморозвиток працівників, зокрема підвищення кваліфікації та самонавчання, оновлення знань відповідно до сучасного законодавства, міжнародних норм, де належним чином діють норми міжнародного права.

На нашу думку, компетенція визначається не лише поведінковими навичками, але й здатністю усвідомлювати наміри засуджених, сприяти їх адекватним реакціям на події та дії, що відбуваються під час відбування ними покарання, роз'яснення засудженим елементів правової просвіти, надаючи можливість активізуватись їм та перейняти лише позитивний досвід, що в подальшому приведе до завершення виправлення та ресоціалізації, повернення особи в суспільство.

Уніфікація норм чинного кримінально-виконавчого законодавства відповідно до європейських стандартів, про що свідчать закони про внесення змін до КВК України останніх років, вимагає принципово нового погляду на роль кримінально-виконавчого права в українському суспільстві, а можливо, на що часто звертають увагу вчені в наукових дискусіях, на формування термінологічного апарату й обґрунтування галузі національного права – пенітенціарного права.

Працівник, нехтуючи вказівками та нормами законодавства, лише погіршує свою кваліфікацію як професіонала, уникаючи тих чи інших приписів. Саме тому керівний склад установ, начальники

міжрегіональних управлінь, департаменту та міністерства юстиції повинні звертати увагу на правове навчання не лише засуджених, але й персоналу, тим самим через призму вищезгаданого принципу направляти роботу належним чином, зменшуючи навантаження та негативні аспекти відбування покарання засудженими особами.

У пенітенціарній літературі, як справедливо наголошується, принцип рівності засуджених перед законом коригується принципом гуманізму [3, с. 78] та в основному принципом диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Саме тому на основі тверджень М. С. Пузирьова необхідно вказати на те, що персонал повинен звертати увагу на всі принципи, керуючись ними, адже між собою вони взаємопов'язані і вимагають доцільного вивчення та використання на практиці.

Підсумовуючи вищевказане, вважаємо за доцільне зазначити, що підвищення професійної компетенції працівників органів та установ виконання покарань напряму залежить від них самих, від знання ними нормативно-правової бази, осмислення міжнародного досвіду виконання та відбування покарання, що в подальшому повинно стати ustalеним для будь-якого працівника пенітенціарної системи України.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2002. 34 с.
3. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: Дакор, 2018. 514 с.

Волеваха Ірина Борисівна,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби;

Лебеденко Юлія Валеріївна,

студентка 363 групи заочної форми навчання спеціальності
«Психологія» Академії Державної пенітенціарної служби

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Вивчення і профілактика негативних явищ у поведінці дітей та молоді є проблемою першорядного значення в суспільстві, адже

гідне виховання молодого покоління – обов’язкова умова побудови демократичного суспільства. Водночас педагогічна практика свідчить про зростання негативних виявів, зокрема агресії, серед школярів. Проблема агресивності набуває особливої гостроти в ранньому юнацькому віці, коли інтенсивно відбувається становлення життєвої позиції, переосмислюються й інтерналізуються суспільні та духовні цінності.

Незважаючи на те, що феномен агресивності перебувають у полі зору науковців протягом значного часу, нині існує потреба більш детального дослідження чинників, що її зумовлюють, а також з’ясування механізмів впливу цих чинників на становлення та закріплення агресивності в ранній юності, оскільки ці знання суттєво впливають на визначення шляхів корекції агресивності юнаків.

Бас А. як чинники, від яких залежить агресивність, розглядає такі: 1) частота та інтенсивність випадків, в яких індивід був жертвою агресії інших або був фрустрований; 2) частота досягнення успіху, тобто усунення певних перешкод або отримання винагороди за допомогою агресії; 3) культурні та субкультурні норми, що були інтеріоризовані людиною [1].

На думку О. Є. Мойсєєвої, головними чинниками, що сприяють виникненню агресивних реакцій, є:

- характеристики спрямованості та самосвідомості особистості (низький рівень сформованості моральних уявлень, неадекватні самооцінка й рівень домагань);

- індивідуально-психологічні (емоційна нестабільність, високий рівень особистісної тривожності, низький рівень розвитку інтелекту, несформованість навичок самоконтролю поведінки та функцій прогнозування її наслідків);

- соціально-психологічні (статус підлітка в колективі однолітків, низький рівень соціальної адаптації, несприятливий емоційний мікроклімат у родині, характер і система виховання, вплив засобів масової інформації та комп’ютерних ігор тощо) [2, с. 139–140].

Окрему групу складають фактори, що зумовлюють ситуативні вияви агресії (наприклад, біль, виникнення стресової ситуації, очікування помсти за власні агресивні дії, сексуальне збудження, велике скупчення людей, підвищений шум, конфліктна ситуація, присутність предметів, що пов’язані з агресією, фрустрація, вживання алкоголю та наркотичних речовин, зазіхання на особистий простір, вороже соціальне середовище, голод тощо) [1; 3]. Оскільки

за умов тривалої дії ситуативних факторів їх вплив на особистість зростає, це може призвести до формування на їх основі агресивності як стабільної особистісної властивості.

На дію всіх факторів накладаються вікові особливості ранньої юності, що визначає специфіку активного засвоєння особистістю юнака зовнішніх та внутрішніх впливів.

Специфічна особливість юнацької особистості – її неоднозначність, суперечливість, мінливість. Дослідники констатують одночасно притаманні юності ідеалізм та цинізм, емпатійність та байдужість, активність та безсилля, відповідальність та безвідповідальність, сором'язливість та самовихваляння, кокетство та скромність, крайній егоїзм та самопожертву, толерантність та агресивність, прагнення духовного зростання і бездуховність. Підвищення рівня організації і саморегуляції організму призводить до збільшення емоційної чутливості, але паралельно зростають і можливості психологічного захисту [4, с. 338].

Закріплення агресивності в ранній юності може бути пов'язане з процесами групової ідентифікації. Воно здійснюється двома шляхами: 1) через належність та засвоєння ідеалів агресивної групи, 2) через неможливість приєднатися до значущої групи. У першому випадку агресивність пов'язана з надмірною конформністю до ідеалів агресивної групи, прагненням стати «своїм», копіюванням поведінки привабливих членів. Тобто, в агресивному середовищі юнаки вчаться вирішувати найрізноманітніші міжособистісні проблеми шляхом застосування агресії. У другому випадку нехтування значущою групою призводить до фрустрації потреби у груповій ідентифікації, що в свою чергу спричиняє роздратування, образу, які виявляються в агресивних діях.

Також рівень агресивності особистості розглядається залежно від макросередовищних факторів, зокрема впливу засобів масової інформації [3; 5; 6]. Серед інших суспільних факторів, що сприяють становленню агресивності в ранньому юнацькому віці, В. Пилипенко та О. Волянська називають динамічність соціальних процесів у нашій державі, що не дає можливості молодій людині планувати своє життя, встановлювати конкретні строки реалізації тих чи інших цілей. Соціальне самовизначення в багатьох юнаків сьогодні супроводжується почуттям неспокою та невпевненості у собі, своєму майбутньому. Ці почуття переростають у замкненість, зниження самооцінки, агресивність [6, с. 11].

Свій вплив мають і негативні поведінкові стереотипи, що закріпилися в нашому суспільстві. Вони пов'язані з еталонним образом, який впливає на суспільну свідомість і поведінку. Таким еталоном останнім часом стала «сильна особистість», причому виявами сили особистості в масовій свідомості нерідко виступають не суспільно корисні досягнення, а агресивність у стосунках між людьми, яка обґрунтовується як необхідність «постояти за себе», «не дати сісти собі на голову» тощо.

Таким чином, серед факторів, що спричиняють становлення та закріплення агресивності в ранній юності, слід виділили індивідуально-психологічні, соціально-психологічні, ситуаційні, а також фактори макросередовища. Кожний окремих вияв агресивної реакції зумовлений, зазвичай, складною взаємодією зазначених чинників. Крім того, агресивність у юнацькому віці тісно пов'язана з віковою ситуацією розвитку, такими віковими особливостями, як прагнення незалежності, самоствердження, вдосконалення себе та навколишнього світу, становлення групової та індивідуальної ідентичності, підтримка соціального статусу в референтній групі.

Список використаних джерел

1. Берковец Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. 512 с.
2. Мойсеева О. С. Агрессия подростков: причины возникновения та возможности психокоррекции. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 139–148.
3. Крэйхи Б. Социальная психология агрессии: пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер. 2003. 334 с.
4. Психология человека от рождения до смерти / под ред. А. А. Реана. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. 656 с.
5. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия: пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер, 1997. 336 с.
6. Пилипенко В., Волянская Е. Подростковая агрессия в контексте современной социокультурной ситуации. *Социология: теории, методы, маркетинг*. 2004. № 4. С. 5–23.

Волинець Валерія Володимирівна,

студентка 3 курсу

Навчально-наукового інституту права,

Університету державної фіскальної служби України;

науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права

Університету державної фіскальної служби України

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Слід зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство України, в тому числі, спрямоване на забезпечення розслідування вчинених кримінальних правопорушень та притягнення винних до відповідальності. В свою чергу, це зумовлює детальне врегулювання прав підозрюваного, обвинуваченого (засудженого), що є обґрунтованим. На противагу, інтереси осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, захищені законом менш рішуче.

Проблематиці цього питання приділило увагу досить багато вчених, зокрема Н. П. Кузнецов, В. С. Зеленецький, Д. П. Письменний, Ю. Н. Белозеров, С. А. Альперт, В. В. Шимановський та інші.

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій внаслідок кримінального правопорушення завдано моральної, фізичної чи матеріальної шкоди, а також юридична особа, якій внаслідок кримінального правопорушення завдано матеріальних збитків. Права та обов'язки потерпілого виникають у особи з моменту подання заяви про вчинення кримінального правопорушення або оголошення її участі в процесі як потерпілого. Потерпілому вручається відмітка про процесуальні права та обов'язки особи, яка прийняла клопотання про злочин. Потерпілим також є особа, яка не є заявником, але зазнала шкоди внаслідок кримінального правопорушення і в цьому контексті подала заяву про участь у провадженні як потерпілого після порушення кримінального провадження. Потерпілим не може бути особа, яка як представник юридичної особи або певної частини суспільства зазнала моральної шкоди [3].

Потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка має право виступати захисником у кримінальному провадженні. Представником юридичної особи може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або статутом,

уповноважений працівник юридичної особи, а також особа, яка має право виступати захисником у кримінальному провадженні.

Для того, аби підтвердити свої повноваження представник повинен мати: 1) документи, передбачені статтею 50 КПК, – якщо представником потерпілого є особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні; 2) копія установчих документів юридичної особи – якщо представником потерпілого є керівник юридичної особи чи інша уповноважена законом або установчими документами особа; 3) довіреність – якщо представником потерпілого є працівник юридичної особи, яка є потерпілою. Представник користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику [4].

Насамперед слід зазначити, що явна недосконалість правового статусу потерпілого, яка негативно впливає на його участь у судовому розгляді, вводить його в нерівність з обвинуваченим [2].

У статті 16 КПК встановлений принцип здійснення правосуддя на засадах рівності громадян перед законом і судом, а в статті 21 КПК чомусь лише стосовно підозрюваного, обвинуваченого та підсудного закріплено принцип забезпечення права на захист. Потерпілому ж чомусь право на захист Кримінальним процесуальним кодексом не гарантується.

Держава зацікавлена в максимальному розширенні прав громадян, наданих їм законом. Реалізація потерпілими прав, закріплених у кримінальному процесуальному законі, необхідна не лише для захисту та задоволення особистих інтересів, а й для впровадження конституційних засад кримінального судочинства, для залучення громадян до боротьби зі злочинністю, що підтримується верховенством права.

Реформування кримінальної юстиції в Україні передусім спрямована на створення умов для об'єктивного розслідування, кваліфікованого захисту та незалежного суду. Необхідно також розробити та створити потужний правовий інститут правосуддя, який гарантує досягнення об'єктивної істини у кожній справі. Складовою цього процесу є забезпечення потерпілому рівних умов для реалізації права на захист своїх законних інтересів. Законодавець враховує це право, але, на жаль, не повністю і не завжди. Тому залишається актуальним створення такої процедури, яка гарантує право на захист не лише підозрюваному, а й потерпілому.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Герасимчук О. П. Реалізація потерпілим диспозитивності у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ: Прецедент, 2009. 175 с.
3. Лисюк Ю. В. Представник потерпілого як захисник у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 159–161.
4. Пожар В. Г. Процесуальний статус потерпілого за новим кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 126–131.

Волкова Анастасія Володимирівна,

студентка Белорусской государственной орденов
Октябрьской Революции и Трудового Красного Знамени
сельскохозяйственной академии

КОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Статья 16 Конституции Республики Беларусь гласит: «Религии и вероисповедания равны перед законом.

Взаимоотношения государства и религиозных организаций регулируются законом с учетом их влияния на формирование духовных, культурных и государственных традиций белорусского народа.

Запрещается деятельность религиозных организаций, их органов и представителей, которая направлена против суверенитета Республики Беларусь, ее конституционного строя и гражданского согласия либо сопряжена с нарушением прав и свобод граждан, а также препятствует исполнению гражданами их государственных, общественных, семейных обязанностей или наносит вред их здоровью и нравственности» [1].

Изменения положения религии и религиозных организаций в государстве и обществе были вызваны становлением политической системы Республики Беларусь. Беларусь является светским государством, однако нельзя отрицать влияние религии на общество и государство. С давних времен проблема религии была и остается актуальной. Например, во времена ВКЛ влияние Польши на Княжество было очень большим, соответственно, под влиянием разнообразных факторов свое распространение получило католичество. Сейчас это проявляется в немалом количестве религиозных общин римско-католической церкви, а сам католицизм является второй по

распространенности религий в Республике Беларусь. Во времена СССР религия была полностью запрещена. Поэтому, на наш взгляд, в современной Беларуси сложились более чем благоприятные условия для мирного сосуществования различных конфессий.

Основным документом, регулирующим конфессиональную политику в Республике Беларусь, является Закон Республики Беларусь «О свободе совести и религиозных организациях» от 31 октября 2002 г. Данный нормативный правовой акт:

1) закрепляет права каждого на свободу совести и свободу вероисповедания, а также на равенство перед законом независимо от отношения к религии;

2) закрепляет равенство религий перед законом;

3) признает определяющую роль Православной церкви в историческом становлении и развитии духовных, культурных и государственных традиций белорусского народа;

4) подчеркивает духовную, культурную и историческую роль Католической церкви на территории Беларуси;

5) закрепляет неотделимость от общей истории народа Беларуси Евангелическо-лютеранской церкви, иудаизма и ислама;

6) подчеркивает необходимость содействия достижению взаимного понимания, терпимости и уважения религиозных чувств граждан в вопросах свободы совести и вероисповедания [2].

Из всего вышеперечисленного можно сделать вывод, что в Беларуси созданы благоприятные условия для удовлетворения религиозных потребностей всех верующих и возникновения новых религиозных учреждений.

Характерной чертой последних десятилетий стала стремительная по своим темпам структурная трансформация конфессионального пространства Беларуси. Современная религиозная ситуация отличается своей неоднородностью. Сегодня в стране существует довольно большое количество самых разнообразных религиозных организаций, которые отличаются количеством последователей, традициями, историей возникновения. Основными центрами скопления конфессиональной жизни являются города с численностью населения более 100 тыс. человек, а также урбанизированные районы.

Всего в Республике Беларусь насчитывается 25 религиозных конфессий, а к началу 2021 г. общая численность религиозных общин составила более 3,3 тыс. Самым распространенным вероисповеданием является православие. Эта конфессия насчитывает более тысячи мона-

стырей и храмов, но с каждым годом их количество растет. На 1 января 2021 г. количество православных религиозных общин составило 1714 (для сравнения: в 2020 г. их было 1709). Второй по распространенности является римско-католическая церковь – 499 общин. Далее следуют христиане веры Евангельской и евангельские христиане-баптисты: по 524 и 281 общине соответственно. Остальные конфессии составляют менее 100 общин: адвентисты седьмого дня – 73, христиане полного Евангелия – 64, иудейская религия – 36, Старообрядческая церковь – 34, свидетели Иеговы – 27, Лютеранская церковь – 25, мусульманская религия – 24, Новоапостольская церковь – 20, прогрессивный иудаизм – 15, христиане веры апостольской – 11, кришнаиты – 6, Церковь Христова – 5, бахаи – 5, Армянская апостольская церковь – 5, мормоны – 4, мессианские общины – 3, буддизм – 1, католики латинского обряда – 1, Греко-католическая церковь – 1, Неформатская церковь – 1, Пресвитерианская церковь – 1. Число религиозных общин постепенно увеличивается.

Немаловажным является показатель уровня религиозности населения. На 2018 год исследование Исследовательского центра ИПМ, в котором приняло участие 1016 человек из разных регионов Республики Беларусь, показало следующие результаты: 42 % без колебаний ответили, что Бог существует; 32 % высказали сомнение, однако все же склонялись к ответу, что Бог существует; 11 % опрошенных признались, что веруют периодически; 6 % придерживаются мнения о существовании высшей силы, однако это не Бог. И лишь 5 % человек, принявших участие в опросе, оказались убежденными атеистами. Как видно, более 70 % опрошенных являются религиозными людьми.

Другим, не менее важным показателем отношения населения Республики Беларусь к религии является конфессиональная самоидентификация. Исследование «Православное христианство в XXI веке», опубликованное в 2017 г. исследовательским центром Pew Research Center, представило следующие цифры: более 70 % верующих являются православными, около 12 % относят себя к католикам, 12 % – другие конфессии, 3 % вовсе не принадлежат к каким-либо конфессиям.

По данным того же исследования, лишь 17 % православных считают религию очень важной в их жизни, еженедельно посещают церковь около 12 %, постятся – 27 %, принимают причастие – 34 %, молятся ежедневно 22 %, жертвуют на нужды церкви 14 %.

На сегодняшний день верующие относительно равномерно распределены во всех социальных группах по возрасту, занятости,

образованию. Религиозность присуща примерно в равной степени всем группам населения. Однако религиозность большей части верующих носит скорее формальный характер. В данном случае проявляется «пассивное верование». Оно состоит в том, что верование не подкрепляется знанием догматических основ, и зачастую носит спонтанный характер, который иногда проявляется в сложных, неблагоприятных жизненных обстоятельствах.

В настоящее время идут дискуссии относительно государственной политики в конфессиональной сфере. На характер государственно-конфессиональных отношений влияют разнообразные социокультурные факторы, такие как внутренняя организация общества, традиции и требования определенных конфессий и некоторые другие. В Республике Беларусь процесс формирования государственно-конфессиональных отношений можно разделить на три этапа, которые обладают определенным набором признаков.

Так, на первом этапе, который охватывает 1988 – декабрь 1991 г., появляются предпосылки смены ориентиров в конфессиональной сфере, начинает отслеживаться религиозный плюрализм, а также создаются источники обострения межконфессионального взаимодействия. В этот период была предложена программа изменений в законодательстве, регулирующем религиозную ситуацию, с целью улучшить условия для существования и нормального функционирования церкви.

Законом СССР от 1 октября 1990 г. «О свободе совести и религиозных организациях» запрещалась политика атеизма, гарантировалось равенство верующих перед законом, и гражданин был волен в выборе, быть ему верующим или оставаться атеистом.

Второй этап охватывает 1992–2001 гг. В это время Республика Беларусь становится самостоятельным государством со своей моделью государственно-конфессиональных отношений, которые были закреплены в Законе Республики Беларусь «О свободе вероисповеданий и религиозных организациях», о котором речь шла ранее. За этот период появились религиозные политические партии, такие как Белорусская христианская демократическая партия, партия «Христианско-демократический выбор». Возникали проблемы взаимодействия религиозных организаций с государством. Их отношения регулировались не связанными между собой нормативными правовыми актами. Ситуация в области взаимодействия религии и государства становилась противоречивой. Возникало большое количество правовых проблем.

На третьем этапе, который начался с 2002 г. и длится по настоящее время, проводится работа по совершенствованию законодательства в сфере государственно-кофессиональных отношений. Одним из направлений является борьба с экстремистскими религиозными организациями.

Таким образом, государственно-конфессиональная политика в Республике Беларусь находится в постоянном поиске оптимальной модели, которая бы устраивала как государство, так и религиозные организации вместе с верующими. На наш взгляд, совместное стремление к сотрудничеству государства, религиозных организаций и граждан может стать гарантией политико-правового обеспечения национально-государственных интересов белорусского государства и общества в религиозной сфере.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). Минск: Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2021. 64 с.
2. О свободе совести и религиозных организациях: Закон Республики Беларусь от 31 октября 2002 г. № 137-3 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. Минск, 2021.
3. Земляков Л. Государственно-конфессиональная политика в Республике Беларусь. *Социологический альманах*. 2013. № 4. С. 221–232.
4. Полтаржицкий С. Сколько белорусов верят в бога? URL: <https://zautra.by/news/news-29385> (дата доступа: 15.05.2021).
5. Религиозные общины в Республике Беларусь (на 1 января 2021 г.). URL: <https://belarus21.by/Articles/kolichestvo-religioznyh-obshhin-v-respublike-belarus-na-1-yanvarya-2019-g> (дата доступа: 15.05.2021).

Ворушило Олександр Валерійович,

курсант 127 навчальної групи юридичного факультету Академії
Державної пенітенціарної служби;

Попружна Алла Василівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ ЧЕРНІГОВА

Перші відомості про в'язницю в Чернігові датуються польською добою, а саме 1628 роком. Відомості, де саме знаходилася в'язниця, не збереглися. У XVIII ст. в'язниця-острог знаходилася на території

фортеці, за 40 м на південь від Спасо-Преображенського собору. Це була невелика дерев'яна будівля, оточена парканом. Уже в другій половині XVIII ст. вона перестала задовольняти потреби міста, населення якого постійно зростало, а значить зростала і злочинність. Тоді міська влада вирішила збудувати нову в'язницю за територією міста. Вона складалася з подвійної огорожі у вигляді гостроколу. Перед входом до неї було збудоване караульне приміщення, а в середині за парканом побудовано бараки для ув'язнених [1, с. 54].

На початку XIX ст. і ця в'язниця потребувала модернізації. Відомо, що у 1801 році залишки «старого острога» були продані на дрова з відкритих торгів за 520 рублів. На зламі XVIII–XIX ст. починається зведення нової в'язниці, що отримала назву «тюремний замок». Замок було збудовано у рамках реформ тюремної справи, які за наказом імператора Олександра I проводив у губернії генерал-губернатор князь А. Б. Куракін. Територія для нього було викуплена в монастиря за 100 рублів. Архітектором замку було обрано Андріана Захарова. Новий «острог» спочатку був дерев'яним. В середині були збудовані приміщення для ув'язнених, а перед воротами – вартівня. Проте і цей «замок» швидко втратив відповідність вимогам часу і незабаром було постало питання про його реконструкцію [2].

Для пристосування замку до вимог сучасності було вирішено замінити дерев'яну огорожу та деякі будівлі на кам'яну кладку й збудувати 4 башти з боків. У 1881 році в'язниця являла собою вже двоповерхову кам'яну будівлю, криту залізом, із трьома флігелями та 4 баштами при ній. Була розрахована на утримання 143 осіб. Проте керівництво Чернігівського тюремного замку неодноразово зазначало, що в замку утримується в 2–3 рази більше людей, ніж повинно бути. Це було пов'язано із зростанням кількості населення Чернігова, а із тим і кількості злочинів. Наприкінці XIX ст. у Чернігівському тюремному замку була облаштована бібліотека з літературою «духовно-морального змісту», а ув'язнені активно використовувались під час господарських робіт з благоустрою міста.

До судової реформи 1864 року в Російській імперії не було спеціальних установ для виховання та перевиховання дітей-правопорушників. Тому доречною подією було заснування у 1894 році Землеробсько-ремісничої колонії для малолітніх. Перевиховання малолітніх порушників закону мало спиратись на «религиозно-нравственное воспитание, направление воли к добру, развитие умственных способностей и физических сил» [3, с. 131].

У 1899 році в Чернігові відбулися закладини кам'яного Будинку працелюбства. Подібні будинки вже відкрилися у Києві, Херсоні і Полтаві. Спочатку в будинку працелюбства потрапляли особи за власним бажанням, проте пізніше туди стала приводити поліція ненадійних для громадських робіт [4, с. 68].

Список використаних джерел

1. Бондар О. М., Сердюк Д. А. Подорож козацьким Черніговом XVII–XVIII столітті: путівник. Чернігів, 2015. 80 с.
2. Гуляй Б. Тюремний замок вже 200 років приймає ув'язнених чернігівців. URL: <https://www.gorod.cn.ua/news/gorod-i-region/39051-tyuremni-zamok-vzhe-200-rokiv-priimaє-uvjaznenih-chernigivciv.html>. *Збірник наукових праць*. Чернігів, 2012. № 14.
3. Самохіна Н. Є. Чернігів за часів губернатора Євгена Андреевського. *Скарбниця української культури: збірник наукових праць*. 2014. Вип. 14. С. 122–140.
4. Любич О. А. Історичний аналіз роботи з уразливими категоріями населення в Україні у XIX ст. *Теоретичні та практичні питання стану дотримання прав уразливих категорій засуджених та звільнених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 2016. С. 68–72.

Гавриленко Надія Андріївна,

аспірантка Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКИ» У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ

Поняття «безпеки» з давніх часів привертало увагу мислителів та науковців, перші спроби тлумачення цього поняття знайшли відображення ще у працях філософів епохи Відродження Т. Гоббса та Н. Макіавеллі.

Конституції чи не усіх демократичних держав світу, зокрема й України, проголошують безпеку людини однією із найвищих соціальних цінностей та благ, а обов'язок утвердити і забезпечити її покладають на державу.

Тлумачний словник української мови визначає «безпеку» як стан, коли кому -, чому-небудь ніщо не загрожує [1].

Варто зазначити, що синонімів до цього слова в українській мові практично немає, тому, здавалося б, тлумачення «безпеки» як правової категорії також не повинно мати величезного розмаїття варіантів. Тож застосування цього терміна в різних галузях права не повинно викликати особливих труднощів.

Так, низка вітчизняних науковців у галузі кримінально-виконавчого права неодноразово торкалася у працях поняття «безпека».

Зокрема, на думку А. Х. Степанюка та І. С. Яковець безпеку варто розуміти як гарантію, що є необхідною умовою життєдіяльності особи, що дозволяє їй зберігати та збільшувати духовні й матеріальні цінності [2].

Як стан захищеності життєво важливих законних інтересів особи від будь-якої зовнішньої загрози визначив безпеку О. В. Лисосед.

Та у нормах Кримінально-виконавчого кодексу України термін «безпека» використовується в різних аспектах, а саме: особиста безпека засудженого, безпека персоналу, заходи безпеки, дотримання правил техніки безпеки, вимоги безпеки і постійного контролю, пожежна безпека і безпека праці, громадська безпека, національна безпека України, суспільна небезпека кримінального правопорушення, безпека життя і здоров'я засуджених. Ці терміни характеризують лише окремі елементи безпеки [3].

Проте саме законодавче визначення поняття «безпеки» у кримінально-виконавчому законодавстві на сьогодні відсутнє, однак, варто зазначити, надзвичайно необхідне. Особливо з огляду на активне реформування пенітенціарної системи відповідно до вимог часу та євроінтеграційного курсу України, у зв'язку з яким національне законодавство потребує приведення у відповідність до міжнародно-правових актів.

Так, річною національною Програмою під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік було передбачено створення в органах та установах кримінально-виконавчої системи безпечної середовища, яке передбачає забезпечення процедурної, динамічної та фізичної безпеки.

Необхідність забезпечення процедурної, динамічної та фізичної безпеки в установах виконання покарань є новелою для українського законодавства, проте вона передбачена чи не усіма базовими міжнародними документами у сфері поводження із засудженими та ув'язненими. Зокрема, і Європейськими в'язничними правилами, що затверджені Комітетом міністрів Ради Європи під егідою Ради Європи на основі Мінімальних стандартних правил поводження із ув'язненими для кращого їх узгодження з європейським контекстом.

Нині цей документ носить лише рекомендаційний характер, та без дотримання його положень важко уявити діяльність установ виконання покарань, що відповідатиме європейським стандартам.

Основною проблемою приведення національного законодавства, зокрема щодо виконання покарань, у відповідність до міжнародного на сьогодні є відсутність точного та детального перекладу останніх.

Так, офіційний переклад Європейських в'язничних правил, розміщений на сайті Верховної Ради України, містить низку неточностей у порівнянні з англomовним оригіналом.

Зокрема, частина IV зазначеного нормативно-правового акта в оригіналі містить підрозділи *security* та *safety*, які в українському перекладі отримали назву безпека та режим відповідно. А в російському, для прикладу, взагалі названі одним словом – «безпека», хоча стосуються зовсім різних за значенням слів у англійській мові.

Як зазначають М. Д. Гінзбург та В. О. Бабенко, в міжнародному стандарті визначено два поняття *safety* та *security*. В обох визначеннях йдеться щодо відсутності неприйняттого ризику. Проте відмінність між цими поняттями полягає в тому, що саме є небезпечним чинником. Властивість розглядуваних функційних і фізичних блоків не створювати неприйнятний ризик для осіб та зовнішніх об'єктів англійською називають *safety*, а властивість сторонніх осіб та зовнішніх об'єктів не створювати такий ризик для розглядуваних функційних і фізичних блоків – *security*. І з огляду на це пропонують для англійського терміна *safety* уживати два традиційних українських відповідники: безпека (у значенні стану) та безпечність (у значенні властивості), а українськими відповідниками англійського терміна *security* прийняти: убезпека (у значенні стану) та убезпеченість (у значенні властивості) [7, ст. 14].

З огляду на це розділ *safety*, який в українському перекладі документа названо режимом, дослівно означає «безпека», яка, у свою чергу, не може за своєю сутністю бути синонімом поняття «режим».

Відповідно до норм українського законодавства, зокрема ст. 102 КВК України, режим являє собою встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених [9].

Розділу *security* в українському перекладі надано назву безпека, хоча в дослівному перекладі слово *security* означає стан безпеки (убезпеченість), тобто властивість, що має бути притаманною умовам виконання покарань.

Варто зазначити, що у самому розділі йдеться про необхідність розроблення процедур, які можуть забезпечити безпеку і перелічуються деякі з них: оцінка ув'язнених, з огляду їх загрози для безпеки, дотримання національного законодавства щодо охорони здоров'я та ін.

При цьому, якщо звернути увагу на побудову речень мовою оригіналу, то можна чітко прослідкувати, що заходи, описані у розділі security, спрямовані на забезпечення «safety» (безпеки). Наприклад, у пункті 52.2 оригінального документа зазначено таке: «procedures shall be in place to ensure the safety of prisoners...» [6], що дослівно перекладається, як «мають бути встановлені процедури для забезпечення безпеки засуджених...». Таким чином, у розділі йдеться не про саму безпеку як таку, а про те, що створює умови для її існування, так звану убезпеченість.

Отже, офіційний переклад структурних підрозділів safety та security Європейських в'язничних правил не можна назвати коректним та таким, що відповідає значенню структурних підрозділів первісного документа мовою оригіналу. Така ситуація створює загрозу належній імплементації базових міжнародно-правових норм щодо виконання кримінальних покарань у національне законодавство та приведенню його у відповідність міжнародним стандартам, що передбачається програмами, виконання яких має наблизити Україну до вступу в НАТО та ЄС.

Тому на сьогодні надзвичайно важливим є питання щодо вдосконалення тексту офіційного перекладу Європейських в'язничних правил українською, а також перевірки на відповідність оригіналу перекладу інших базових міжнародно-правових документів у сфері виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. *Електронна бібліотека «Українка»*: вебсайт. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 13.11.2021).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: науково-практичний коментар / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
3. Гальцова О. В. Чинники, які обумовлюють порушення особистої безпеки засуджених під час відбування покарань. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: матеріали міжнародно науково-практичної конференції (м. Харків, 6–7 грудня 2019 р.) Харків: *Східноукраїнська наукова юридична організація*. 2019. Ч. 2. 180 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18124/1/Haltsova_123-126.pdf (дата звернення: 13.11.2021).

4. Річна Національна Програма під егідою Комісії Україна-НАТО на 2020 рік: Указ Президента України від 26.05.2020 р. №203/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2032020-33861> (дата звернення: 13.11.2021).
5. Європейські в'язничні правила: Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 11.01.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 13.11.2021).
6. European Prison Rules. URL: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae> (дата звернення: 13.11.2021).
7. Гінзбург М. Д., Бабенко В. О. Safety та Security – як це буде українською? *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2016. № 3. С. 13–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ssia_2016_3_4 (дата звернення: 13.11.2021).
8. Кримінально-виконавчий кодекс України в ред. від 08.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/conv#n2> (дата звернення: 13.11.2021).

Гейц Валерія Владимировна,
студентка юридического факультета
Барановичского Государственного Университета

ИНВЕСТИЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ: НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАССМОТРЕНИЯ СПОРОВ

Для разрешения споров в области иностранных инвесторов выступает международный механизм, который представляет собой то, что ответчиком является в большинстве случаев государство.

В настоящее время наиболее распространенные в области иностранных инвестиций являются международные механизмы разрешения споров в сфере «иностранний инвестор против государства реализации инвестиционного проекта».

Согласно статье 13 Закона «Об инвестициях» Республики Беларусь «разрешение споров между инвестором и Республикой Беларусь», споры, не относящиеся к исключительной компетенции судов Республики Беларусь, возникшие между иностранным инвестором и Республикой Беларусь, не урегулированы в досудебном порядке путем проведения переговоров в течение трех месяцев со дня получения письменного предложения об их урегулировании в досудебном порядке, то такие споры по выбору инвестора могут разрешаться также:

- в арбитражном суде, учреждаемом для разрешения каждого конкретного спора согласно Арбитражному регламенту Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ), если стороны спора не согласятся на иное;
- в Международном центре по урегулированию инвестиционных споров (МЦУИС) в случае, если этот иностранный инве-

тор является гражданином или юридическим лицом государства – участника Конвенции по урегулированию инвестиционных споров между государствами и физическими и юридическими лицами других государств от 18 марта 1965 года [4].

Правовой основой международного механизма в сфере «иностранный инвестор против государства реализации инвестиционного проекта» является международное соглашение о защите и поощрении иностранных инвестиций. Согласно договору, субъектами выступают, с одной стороны, государство как национальный инвестор, а с другой стороны, государство реализации инвестиционного проекта.

Договор «О взаимном поощрении и защите иностранных инвестиций» наряду с другими нормативными правовыми актами разрешает споры:

1) между инвестором и принимающим инвестиции государством, споры, касающиеся размера, порядка выплаты компенсации других вопросов, затрагивающие результат экспроприации или последствий неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательств по переводу платежей;

2) между государствами споры, касающиеся толкований и применения инвестиционных соглашений.

Для разрешения конкретного спора требуется толкование данного договора, что и представляет проблему.

Согласно статье 31 Венской конвенции 1980 года о праве международных договоров «договор должен толковаться добросовестно в соответствии с обычным значением, которое следует придавать терминам договора в их контексте, а также в свете объекта и целей договора» [3].

Основанием права иностранного инвестора на обращение в арбитраж выступает международное соглашение о защите и поощрении капиталовложений, важным условием которого является соответствие рассматриваемого спора данным международным договором с двух сторон, с одной стороны, как *ratione personae* (обстоятельств, относящихся к лицу, о котором идет речь) и, со другой стороны, *ratione materiae* (обстоятельств, связанных с предметом рассмотрения).

Со стороны *ratione personae* важное значение имеет международный договор о защите и поощрении капиталовложений круг иностранных инвесторов, на которых договор распространяется. В основном заключенные государством реализации инвестиционного проекта тщательно анализируются инвесторами, а также создают условия.

А со стороны *ratione materiae*, по общему правилу, международный договор о защите и поощрении капиталовложения определяет, какие именно вложения составляют содержание инвестиций, пользующихся его защитой.

Альтернативными способами решения инвестиционных споров выделяют: переговоры, посредничество, примирительная процедура, консультации, экспертиза. Каждый способ разрешения споров не затрагивает вопросы, касающиеся болезненного вопроса иммунитета государства; носят несостязательный характер; отличаются относительной дешевизной и сжатыми сроками; не влияют на течение сроков исковой давности, а также процессуальных сроков.

Разрешение вопросов предоставляет сторонам возможность контролировать ситуацию через необязательное осуществление предложенного решения спора.

Республика Беларусь предоставляет разнообразные средства защиты нарушенных прав иностранных инвесторов за счет участия в международных соглашениях, в том числе в двусторонних соглашениях о защите инвестиций с более чем пятьюдесятью зарубежными государствами.

Наиболее распространенными способами разрешения инвестиционных споров, заключаемых Республикой Беларусь, являются переговоры, консультации и арбитражные механизмы.

Закон Республики Беларусь «Об инвестициях» предусматривает возможность перенесения разрешения инвестиционного спора в международный арбитраж и без наличия соглашения о защите инвестиций, и даже без инвестиционного договора. Это проявляется в праве инвестора передавать спор для разрешения в МЦУИС (если государство инвестора участвует в Вашингтонской конвенции) или арбитраж *ad hoc*, действующий по регламенту ЮНСИТРАЛ. Данный закон предусматривает и обязательный досудебный порядок урегулирования спора сроком в шесть месяцев стоит исключить, так как данный механизм может усложнить порядок разрешения споров с иностранным инвестором.

Таким образом, неотъемлемой частью для разрешения споров в области иностранных инвесторов будет выступать международный механизм разрешения споров, так как для каждого государства порядок правового регулирования разрешения инвестиционных споров зависит от привлекательности того или иного государства.

Список используемых источников

1. Лабин Д. К. Международное право по защите и поощрению иностранных инвестиций. Москва, 2008. С. 216–220.
2. Соглашение о защите и поощрении капиталовложений: сб. документов / под ред. Ю. Ю. Берестова. Москва: Юридическая литература, 2002.
3. О праве международных договоров: Венская конвенция Организации Объединенных Наций (заключена в г. Вене 23.05.1969).
4. Об инвестициях: Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 53-З с изм. и доп.). *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

Гомонов Максим Сергеевич,

студент юридического факультета Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины;

научный руководитель:

Ковалева Наталья Петровна,

старший преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин УО «Гомельского государственного университета им. Ф. Скорины»

ПРОБЛЕМАТИКА АВТОРСКИХ И СМЕЖНЫХ ПРАВ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

В эпоху глобализации и информатизации общества, интеллектуальная творческая деятельность человека вносит все более заметный и существенный вклад в развитие экономики государства [1, с. 4]. Бесперывное производство новой информации и постоянная появление новых технологий, несомненно, является плюсом нашего времени, и нам уже не легко представить себе другое, «внеинформационное» общество. Однако «развитие цифровизации общества, формирование цифровой экономики в условиях активного совершенствования и использования робототехники и систем искусственного интеллекта создают дополнительные возможности и риски» [2, с. 114].

Одним из важнейших вопросов современного законодателя выступает вопрос осуществления авторских и смежных прав в сети Интернет. Для разрешения данного вопроса в первую очередь стоит определить понятие «сеть Интернет», под которым чаще всего подразумевается «всемирная паутина» и доступная в ней информация, а не сама физическая сеть. Сложно не согласиться с тем, что основным источником информации, которую мы берем из сети Интернет являются расположенные в ней сайты. Здесь мы и можем обнаружить одну из главных проблем, связанную с осуществлением авторских и

смежных прав в сети Интернет – это вопрос о том, являются ли сайты самостоятельным объектом авторского права. Белорусское законодательство хоть и закрепляет некоторое количество смежных понятий, однако не дает конкретного правового определения понятию «сайт», что в итоге и порождает определенные проблемы с данным объектом авторского права. Поэтому, в первую очередь, страницы сайтов – это файлы с текстом, размещенным на особом языке HTML. Эти файлы могут быть спокойно загружены посетителем на его компьютер, если владельцем сайта не установлены ограничения на данную процедуру. Язык HTML позволяет форматировать текст, различать в нём функциональные элементы, создавать гипертекстовые ссылки и вставлять в отображаемую страницу изображения, звукозаписи и другие мультимедийные элементы [3]. Здесь стоит отметить, что согласно пункту 2 статьи 6 Закона «Об авторском праве и смежных правах» авторское право распространяется как на обнародованные, так и на необнародованные произведения, существующие в какой-либо объективной форме: письменной, устной, звуковой или видеозаписи, изображения, объемно-пространственной, электронной, в том числе цифровой в других формах.

Следовательно, особый язык, который используется для создания сайтов, не выбивается из предоставленного законодателем списка и, следовательно, может обладать соответствующими путями защиты.

Кроме того, согласно пункту 9 Указа Президента Республики Беларусь от 1 февраля 2010 г. № 60 «О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет» размещение пользователями интернет-услуг в сети Интернет литературных, научных, музыкальных, фотографических, аудиовизуальных произведений, произведений изобразительного искусства, иных объектов авторского права и смежных прав, пользующихся правовой охраной на территории Республики Беларусь, осуществляется с согласия их правообладателей (если иное не определено законодательными актами) и при условии соблюдения иных требований законодательства об авторском праве и смежных правах. Таким образом, вышеуказанный акт стал первым нормативным правовым актом в Республике Беларусь регулирующим конкретные вопросы, связанные с национальным сегментом сети Интернет, сайтами, соблюдением авторского и смежных прав в сети Интернет.

Очередным важным вопросом является также то, что из-за своей особой формы сайт как объект авторского права имеет комплекс

сный, собирательный характер, т. е. может содержать в себе иные объекты как авторского права, так и смежных прав, принадлежащие как автору самого сайта, так и другим авторам.

Важным фактором является и то, что цифровая информация, попадая в сеть Интернет, приобретает, помимо других свойств, такое свойство, как быстрая распространяемость.

Упомянутая особенность цифровой информации порождает в свою очередь ряд новых препятствий, возникающих при осуществлении авторского и смежных прав в сети Интернет, важнейшей среди которых является проблема соблюдения личных неимущественных и имущественных прав авторов, включающая исключительные права автора на произведение, права разрешать или запрещать другим лицам использовать и распространять произведение.

Влияние на формирование указанных проблем оказала не только специфическая форма цифровой информации, размещенной в сети Интернет, но и другие существенные факторы. Например, решив проблему с законодательной частью, мы столкнемся с еще более масштабной проблемой правоприменения. В частности, это может проявиться из-за таких факторов, как недостаточная правовая осведомленность пользователей интернета, наличие различных точек зрения на необходимость существования института авторского и смежных прав в сети Интернет, нежелание самих авторов защищать свои права в сфере авторского и смежного права.

Исходя из всего вышеизложенного, мерами в сфере авторских и смежных прав в сети Интернет послужат:

- повышение культурного и правового уровня граждан, начиная с начальной школы (в этой связи можно сослаться на зарубежный опыт преподавания курсов деловой и компьютерной этики в школах и университетах; пропаганда неприятия плагиата должна проводиться в каждом учебном заведении);

- создание международных правовых норм, максимально конкретно регламентирующих порядок осуществления авторских и смежных прав именно в сети Интернет, и ратификация данных документов государствами-участниками мирового сообщества (из-за глобальности сети Интернет только международная кооперация может способствовать реальному решению проблем, например, всеобщее применение криптографических методов защиты информации могло бы обеспечить достаточную защиту информации в сети Интернет, в том числе и в сфере авторского и смежных прав).

Таким образом, интернет активно используется во всех сферах жизнедеятельности современного общества и при этом, с одной стороны, приводит к развитию научно-технического прогресса, а с другой стороны, к возникновению конфликтов и общественного беспокойства. В связи с этим решение обозначенных проблем актуально по отношению и к развитию института авторских и смежных прав.

Список использованных источников

1. Кулис Л. А., Шишканова Л. Г., Максименко Е. В. Основы управления интеллектуальной собственностью: учеб.-метод. пособие. Минск: БГТУ, 2010. 96 с.
2. Чигилейчик А. В. Робототехника и системы искусственного интеллекта – субъекты или объекты гражданских прав? *Актуальные проблемы гражданского права*: сб. науч. тр. / гл. ред. Н. Л. Бондаренко. Минск: Международный университет «МИТСО», 2020. 232 с.
3. Википедия – свободная энциклопедия. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/HTML> (дата доступа: 24.04.2021).

Гришко Інна Андріївна,

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;

науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ЗАСАДИ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Однією з найважливіших тем як у теорії, так і в практиці кримінального процесу є тема доказування. Ця тема в кримінальному провадженні полягає в одержанні, перевірці та використанні доказів, що має на меті з'ясування обставин події, що досліджується.

На сьогодні в кримінально-процесуальному праві не існує нормативно закріпленого поняття доказування. Проте цю тему досліджувало чимало вчених: Ю. Аленін, В. Бахін, А. Белкін, Т. Варфоломєєва, Л. М. Лобойко, Г. Горський, Ю. Groшевий, М. Гошовський, А. Дубинський, М. Погорєцький, В. Попелюшко, В. Савицький.

Так, на думку Л. М. Лобойко, кримінально-процесуальне доказування – це здійснювана в правових і логічних формах частина кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, що полягає у висуванні можливих

версій щодо системи юридично значущих обставин кримінальної справи, у збиранні, перевірці та оцінці доказів за цими версіями, а також в обґрунтуванні на досудовому слідстві достовірного висновку про доведеність вини особи та його подальше обстоювання у судових стадіях процесу [1, с. 115].

Більшість учених-процесуалістів виділяють два види кримінально-процесуального доказування:

1. Процесуальне доказування, або доказування як дослідження фактичних обставин справи – зазвичай у цьому виді доказувань відбувається поєднання практичних дій з мисленням учасників кримінально-процесуальної діяльності. Елементами процесуального доказування виступає: збирання, перевірка та оцінка доказів і їх джерел.

2. Логічне доказування, тобто логічне та процесуальне обґрунтування певної тези, твердження, висновків у справі – таке доказування здебільшого пов'язується з формулюванням певної системи умовиводів, що засновані на відповідних фактах, а також наведення аргументів та висунення висновків, що безпосередньо впливають з них.

Кримінально-процесуальне доказування відрізняється від логічного доказування: воно не зводиться тільки до логічних операцій, а складається, в основному, із практичної діяльності щодо встановлення обставин вчиненого злочину. Особливістю встановлення істини у кримінальній справі є те, що злочин для суб'єкта доказування – подія минулого, і тому доказування являє собою відновлення обставин його вчинення за інформацією, що залишилась у свідомості людей та на матеріальних об'єктах [2, с. 107].

Здебільшого кримінально-процесуальне доказування розглядають як практичну діяльність уповноважених законом суб'єктів, яка відбувається в особливій процесуальній формі шляхом збирання, перевірки й оцінювання доказів [3, с. 14].

Збирання доказів – це врегульована Кримінально-процесуальним кодексом діяльність уповноваженої на те особи, що проводить дізнання з виявленням і фіксацією відповідних доказів у процесуальних документах. Здебільшого докази збираються на стадії досудового розслідування, проте суд з власної ініціативи або за клопотанням учасників процесу може доповнити матеріали досудового слідства.

Другим елементом доказування виступає перевірка доказів, вона проводиться шляхом аналізу та докладного дослідження кожного доказу, а також зіставленням їх з іншими доказами та їх джерелами.

Під оцінкою доказів розуміють, що особа, яка проводить дізнання, з'ясовує переконливість доказів у справі, перевіряє їх достовірність.

Отже, доказування в кримінальному процесі – це врегульований нормами кримінально-процесуального права процес, в ході якого відбувається отримання доказів, перевірка, оцінка фактичних даних та їх джерел.

Список використаних джерел

1. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право. Курс лекцій: навчальний посібник. Київ, 2005. 456 с.
2. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Київ, 2005. 152 с.
3. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ, 2005. 272 с.

Гусаков Вадим Евгеньевич,

студент факультета бізнесу і права Белорусской государственной орденов Октябрьской Революции и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственной академии

КОЛЛЕКТИВНАЯ (БРИГАДНАЯ) МАТЕРИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ

Существование института коллективной (бригадной) материальной ответственности остается актуальным вопросом. На практике вызывает много вопросов существующая возможность привлечения целого коллектива работников за одно правонарушение.

Материальная ответственность, как один из видов юридической ответственности, представляет собой обязанность одной из сторон возместить в соответствии с законодательством имущественный вред, причиненный другой стороне трудового договора, вследствие нарушения своих обязанностей в трудовом правоотношении. Ответственность возникает только в результате виновного нарушения своих обязанностей субъектами трудового правоотношения, т. е. вследствие совершения ими трудового правонарушения [4, с. 15].

Применение материального вида дисциплинарного взыскания позволяет оперативно реагировать на допущенные работником нарушения, а также повысить трудовую дисциплину и является более действенной мерой дисциплинарного воздействия, чем выговор и замечание. Отстранение работника от работы за дисципли-

нарные проступки, повлекшие или способные повлечь причинение предприятию (организации) ущерба позволяет пресечь любое нарушение дисциплины [3, с. 100].

Материальная ответственность регулируется Трудовым Кодексом Республики Беларусь (далее – ТК) в Республике Беларусь, и Кодексом законов о труде Украины (далее – КЗоТ) в Украине.

ТК устанавливает, что при совместном выполнении работниками отдельных видов работ, связанных с хранением, обработкой, продажей (отпуском), перевозкой или применением в процессе производства переданных им ценностей, когда невозможно разграничить материальную ответственность каждого работника и заключить с ним договор о полной материальной ответственности, может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность [1, ч. 1 ст. 406].

Часть 1 ст. 135² КЗоТ содержит в себе полностью идентичную белорусскому законодательству формулировку факторов, позволяющих нанимателю вводить коллективную (бригадную) материальную ответственность.

КЗоТ предусматривает, что коллективная (бригадная) материальная ответственность устанавливается собственником или уполномоченным им органом по согласованию с выборным органом первичной профсоюзной организации (профсоюзным представителем) предприятия, учреждения, организации. Письменный договор о коллективной (бригадной) материальной ответственности заключается между предприятием, учреждением, организацией и всеми членами коллектива (бригады) [2, п. 2 ст. 135²].

Белорусский законодатель установил более упрощённый вариант установления коллективной (бригадной) материальной ответственности, т. е. без согласования нанимателем её установления с профсоюзной организацией (её органом, представителем) – необходимость введения коллективной (бригадной) материальной ответственности определяется нанимателем в соответствии с ч. 1 ст. 406 ТК [1, ч. 2 ст. 406].

Как и в Украине, в Республике Беларусь письменный договор о коллективной (бригадной) материальной ответственности заключается между нанимателем и всеми членами коллектива (бригады) [1, ч. 3 ст. 406].

Перечень работ, при выполнении которых может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность, условия

ее применения, а также типовой договор о коллективной (бригадной) материальной ответственности разрабатываются с участием профсоюзных объединений Украины и утверждаются центральным органом исполнительной власти, который обеспечивает формирование государственной политики в сфере труда, трудовых отношений и занятости населения [2, ч. 3 ст. 135²].

В части разработки примерного перечня работ, при выполнении которых может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность, белорусское законодательство вновь, в отличие от украинского, исключает роль профсоюзных объединений. В белорусском законодательстве отсутствует норма, закрепляющая участие профсоюзных объединений в разработке такого перечня.

Примерный перечень работ, при выполнении которых может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность, а также примерный договор о такой ответственности утверждаются Правительством Республики Беларусь или уполномоченным им органом [1, ч. 4 ст. 406].

С учётом этого перечня, наниматель вправе на основании коллективного договора, а при его отсутствии – самостоятельно утверждать перечень должностей и работ, замещаемых или выполняемых работниками, с которыми они могут заключать договоры о полной коллективной (бригадной) ответственности. При такой ответственности ущерб, причинённый организации, возмещается полностью, но не за счёт одного работника, а всеми членами бригады. Коллективная бригадная ответственность распространена в торговле, кооперации, в системе общественного питания [3, с. 100].

Таким образом, трудовое законодательство обоих государств в своих основных нормативных правовых актах устанавливает ряд аспектов по поводу существования института коллективной (бригадной) материальной ответственности. Как видно из проделанного сравнения, институты материальной ответственности в Республике Беларусь и Украине в основном схожи, только имеются незначительные различия в части участия профсоюзных организаций в разработке примерного перечня работ, при выполнении которых может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность, и установление такой ответственности на конкретном предприятии, в организации, учреждении.

Список использованных источников

1. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 г. № 296-З: принят Палатой представителей 8 июня 1999 г.: одобр. Советом Респ. 30 июня

1999 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 18 июля 2019 г. № 219-З. *Эталон-Беларусь. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

2. Кодекс законов о труде Украины. URL: <https://praca.com.ua/kzot/1211.html/> (дата доступа: 12.05.2021).

3. Ковалёв С. М. Особенности применения коллективной материальной ответственности. *THESAURUS Збірник наукових прац. Мазілеў*. 2015. С. 99–102.

4. Потопахина О. М. Материальная ответственность в науке и практике трудового права. *Правова держава*. 2002. № 4. С. 15–19.

Дайнеко Диана Михайловна,

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАДЕРЖАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (далее по тексту – УПК) определяет задержание как одну из мер процессуального принуждения. В соответствии с ч. 1 ст. 107 УПК задержание состоит в фактическом задержании лица, доставлении его в орган уголовного преследования и в кратковременном содержании под стражей в местах и условиях, определенных законом. Под фактическим задержанием понимается лишение лица возможности свободного перемещения (передвижения), осуществленное уполномоченным должностным лицом органа внутренних дел, органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, органа, осуществляющего предварительное расследование, либо гражданином (гражданами) при захвате лица, совершившего преступление.

На основании ч. 2 ст. 107 УПК четко определяются категории лиц, в отношении которых может быть применено задержание, к которым относятся подозреваемые в совершении преступления, за которое может быть назначено наказание в виде лишения свободы или ареста, обвиняемые для предъявления им обвинения либо в случае нарушения ими условий примененной меры пресечения, не связанной с лишением свободы, осужденные, в отношении которых имеется представление уполномоченного на то органа об отмене приговора, определения, постановления суда об условном неприменении наказания, отсрочки исполнения наказания или условно-досрочном освобождении от отбывания наказания.

Частью 3 указанной статьи определяются основания к задержанию, которое проводится по непосредственно возникшему подозре-

нию в совершении преступления, при наличии постановления органа предварительного расследования, либо органа дознания, утвержденного руководителем, при наличии постановления (определения) суда о задержании осужденного до разрешения вопроса об отмене условного неприменения наказания, отсрочки исполнения наказания или условно-досрочного освобождения от отбывания наказания.

В соответствии со ст. 110 УПК задержание лица по непосредственно возникшему подозрению в совершении преступления процессуально фиксируется оформлением протокола о задержании, который составляется лицом, осуществившим задержание, как правило, уполномоченным должностным лицом органа дознания либо органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность. Указанный протокол составляется незамедлительно, после доставления задержанного в орган уголовного преследования. В протоколе указываются основания, место и время фактического задержания (с указанием часа и минут), результаты личного обыска, время составления протокола [1].

Правовым основанием для кратковременного содержания задержанного под стражей является постановление о задержании, которое выносится должностным лицом органа дознания и утверждается его руководителем, либо следователем или прокурором. Постановление выносится не позднее истечения трех часов с момента доставления задержанного в орган уголовного преследования, на протяжении которых определяется достаточность оснований к задержанию, в противном случае принимается решение об освобождении задержанного.

Согласно определенного законодательством круга лиц, в отношении которых может быть применено задержание, на основании мотивированного постановления (определения) органа, ведущего уголовный процесс, подлежат задержанию обвиняемый, который находится в другой местности и не является без уважительных причин в орган, ведущий уголовный процесс, либо место нахождения которого неизвестно, либо, если обвиняемый нарушил условия примененной к нему меры пресечения, не связанной с содержанием под стражей, либо, если подозреваемый (обвиняемый) нарушил условия письменного обязательства являться по вызовам органа, ведущего уголовный процесс, и сообщать в указанный орган о перемене своего места жительства, а на основании мотивированного постановления (определения) суда подлежат задержанию осужденные до разреше-

ния вопроса об отмене условного неприменения наказания, отсрочки исполнения наказания или условно-досрочного освобождения от отбывания наказания, если уполномоченным на то органом внесено представление и представлены материалы, из которых следует, что осужденным не выполняются установленные для него судом обязанности и иные условия, указанные в статьях 77, 78, 90 и 93 Уголовного кодекса Республики Беларусь [3].

Исполнение постановления (определения) о задержании обвиняемого (подозреваемого), вынесенного органом, ведущим уголовный процесс, а также аналогичных постановлений (определений) суда в отношении осужденных, поручается органу дознания или органу, осуществляющему оперативно-розыскную деятельность. Об исполнении постановления (определения) о фактическом задержании лица незамедлительно уведомляется орган, его инициировавший. Незамедлительность уведомления вызывается ограниченным сроком задержания обвиняемого (подозреваемого), который составляет 72 часа с момента фактического задержания, в течение которых органу, осуществляющему предварительное расследование, необходимо провести с участием задержанного следственные и иные процессуальные действия, направленные на выявление доказательств, достаточных для предъявления обвинения и применения меры пресечения.

Следует отметить, что статьями 111 и 112 УПК, в отличие от статей 108, 110 УПК, не предусмотрено составление протокола задержания с отражением в нем информации, предусмотренной ст. 110 УПК, и указанные правовые нормы не обязывают в беспрекословном порядке органы, исполняющие поручение органа предварительного расследования о задержании лица, составлять протокол задержания. На практике подобный пробел ведет к тому, что исполняющий постановление (определение) о задержании орган дознания, орган, осуществляющий оперативно-розыскную деятельность, при не составлении протокола задержания, не имеет возможности процессуально зафиксировать точное время фактического задержания, что затрудняет его последующее исчисление [1].

В практической деятельности в сложившейся ситуации выработано два варианта действий: по аналогии с положениями ст.ст. 108, 110 УПК уполномоченное должностное лицо при фактическом задержании лица на основании постановления (определения), предусмотренного ст.ст. 111 и 112 УПК, составляет протокол задержания с отражением информации, определенной ст. 110 УПК; при задержа-

нии лица на основании постановления (определения), вынесенного в соответствии со ст. 111 и 112 УПК, должностное лицо, исполняющее указанное постановление (определение), при его объявлении задерживаемому лицу, непосредственно в указанном постановлении фиксирует время фактического задержания, достоверность которого удостоверяется подписью задерживаемого лица.

Подобное, не достаточно четкое закрепление в уголовно-процессуальном законодательстве порядка задержания лиц на основании ст.ст. 111 и 112 УПК, ведет к отсутствию единообразия толкования указанных правовых норм и разнообразному их применению на практике [1].

Ученые-правоведы, в частности Н. И. Андрейчик и коллектив соавторов научно-практического комментария к уголовно-процессуальному кодексу Республики Беларусь, рекомендуют, в целях единого подхода к трактовке и практическому применению уголовно-процессуальных норм, определить порядок задержания лиц в соответствии со ст.ст. 111 и 112 УПК, аналогичный порядку, предусмотренному ст.ст. 108, 110 УПК. Из текста комментариев к ст.ст. 111 и 112 УПК следует: «Из буквального толкования комментируемой статьи (111) не вытекает обязанность органа дознания составлять протокол по факту задержания обвиняемого. Вместе с тем считаем, что в данном случае протокол задержания все же должен быть составлен. По аналогии со ст. 110 УПК в протоколе указывается на постановление о фактическом задержании как основании задержания обвиняемого, место и время фактического задержания (с указанием часа и минут), результаты личного обыска, а также время составления протокола. Из содержания комментируемой статьи (112) не следует обязанности органа дознания составлять протокол по факту задержания обвиняемого. Полагаем, что он все же должен быть составлен. По аналогии со ст. 110 УПК в протоколе задержания обвиняемого указывается на постановление (определение) о задержании как основание задержания обвиняемого, место и время фактического задержания (с указанием часа и минут), результаты личного обыска, а также время составления протокола [2].

Вместе с тем научно-практические рекомендации, не закрепленные в законодательном порядке, не являются обязательными для исполнения всеми уполномоченными органами.

Таким образом, целесообразно исключить правовой пробел путем внесения дополнений в порядок исполнения ст.ст. 111 и 112

УПК, законодавельно закреев обявельность составления протокола задержания лица, по основаниям, предусмотренным указанными статьями.

Список использованных источников

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3: в ред. Закона Респ. Беларусь от 6 января 2021 г. №85-3 / КонсультантПлюс. Беларусь. ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
2. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Беларусь / Н. И. Андрейчик и др.; под науч. ред. М. А. Шостака: учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». Минск: Акад. МВД, 2014. 1230 с.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. №275-3: в ред. Закона Респ. Беларусь от 06 января 2021 г. № 85-3 / КонсультантПлюс. Беларусь. ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
4. Смирнов А. В. Уголовный процесс: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: КНОРУС, 2007. 704 с.
5. Шестовская Т. В. Задержание лица, подозреваемого в совершении преступления. *Юстиция Беларуси*. 2008. № 8. С. 38–40.

Данченко Катерина Михайлівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ м. Івано-Франківськ;

Чокена Настасія Вікторівна,

курсантка 4-го курсу Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ м. Івано-Франківськ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ БОРОТЬБИ ІЗ КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

В умовах сучасного розвитку державної економічної системи надзвичайної актуальності набуває потреба вдосконалення методів і засобів боротьби із кримінальними правопорушеннями у сфері економіки. Адже протидія та запобігання економічним злочинам є багатоконпонентною проблемою, а питання, пов'язані з належним забезпеченням захисту правовідносин у цій сфері, набувають особливого значення і потребують додаткового дослідження.

Особливу увагу важливості протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки приділили, зокрема: Е. Сатерленд, Г. Ньюмен, Г. Кайзер, Г. Шнайдер, В. Черкашин, А. М. Бойко,

А. Ф. Волобуєв, Н. О. Гуторова, В. М. Дрьомін, О. Г. Кальман, І. В. Маслій, П. І. Орлов, В. М. Попович, Є. Л. Стрельцов та інші вітчизняні та зарубіжні науковці.

На нашу думку, існує потреба більш детального дослідження кримінально-правових та кримінологічних аспектів економічної злочинності, а також сучасних тенденцій удосконалення методів протидії економічній злочинності в Україні, оскільки саме за допомогою здійснення детального аналізу сучасного стану нормативного та організаційного базису боротьби з економічними кримінальними правопорушеннями можна досягнути ефективної системної протидії злочинам у цій сфері. Термін «економічна злочинність» можна визначити, як різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів [1, с. 110].

Уже тривалий час кримінальні правопорушення у сфері економіки входять до латентних злочинів, що істотно впливають на загальний рівень злочинності, провокуючи, в тому числі насильницькі дії, пов'язані з перерозподілом власності, встановленням та перерозподілом сфер впливу. З огляду на історичний розвиток становлення злочинності у сфері економіки прослідковується тенденція до збільшення, так починаючи з 1990-х рр., найбільших збитків зазнавали кредитно-фінансові та банківська системи. З плином часу, а також «удосконаленням» матеріально-технічної та фінансової баз, зростання професіоналізму криміногенних елементів, утвердження тісної співпраці із злочинними організаціями сусідніх держав, Україна постала як один із епіцентрів транснаціональних злочинних потоків [2, с. 79–80].

Вимагає уваги й аналіз, проведений О. М. Співаком, щодо кримінальних проваджень за статтею 212 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Так, за його даними, у 2018 році було обліковано 1 099 кримінальних проваджень за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), із них лише 39 передано до суду з обвинувальним актом. За 2019 рік було обліковано 852 кримінальні провадження за вищезазначеною статтею та направлено до суду лише 22 обвинувальні акти [3].

Одним із важливих кроків до досягнення ефективності боротьби із економічними злочинами стало схвалення парламентом створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів) – Бюро економічної безпеки України.

Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії пра-

вопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [4]. Схожі органи працюють у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії, їх діяльність виявилась досить ефективною у протидії з економічним правопорушенням, що стало однією із причин створення аналогу для України.

До створення вищезазначеного органу боротьби із фінансовими злочинами покладались на Податкову міліцію, економічні підрозділи СБУ та Міністерство внутрішніх справ. Завдяки реформі ці правоохоронні органи матимуть змогу зосередитись на решті важливих завдань. У разі порушення норм кримінального права, що стосуються економіки, суб'єкт господарювання контактуватиме тільки з Бюро економічної безпеки, а не з десятками інших органів. Новостворений орган буде аналітичним і виявлятиме системні злочини, працюючи з базами даних, а не оперативно-розшуковими заходами чи проведенням обшуків у бізнес-офісах. Чинний Кримінальний кодекс України не містить окремої структурної складової – Розділу, який би мав назву «Економічні злочини» чи «Злочини у сфері економічної діяльності». Статті, якими передбачено кримінальну відповідальність за економічні злочини, містяться у Розділі VI «Злочини проти власності» та Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності».

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що сучасна актуальність боротьби з економічними кримінальними правопорушеннями зумовлена потребою ефективних засобів протидії загрозам фінансової безпеки держави. Покращити ефективність діяльності держави у сфері формування та використання фінансових ресурсів, зміцнити її економічну безпеку, а також захист економічних прав і свобод громадян України та інші завдання будуть покладені на новостворений державний орган – Бюро економічної безпеки України. Сучасні економічні тенденції в Україні вимагають високого рівня захисту фінансових прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Юргасва К. В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. Харків, 2018. № 2. С. 109–119.
2. Користін О. Є. Організована економічна злочинність в Україні: сучасний стан і стратегія протидії. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. №1 (1). С. 78–88.
3. Співак О. М. Бюро економічної безпеки України: що передбачає прийнятий закон та які можливі наслідки для бізнесу? *Вісник. Офіційно про податки*. 2021. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100022496-byuroekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini-scho-peredbachaye-priynyatyiy-zakon-tayaki-mozhlyvi-naslidki-dlya-biznesu> (дата звернення: 05.10.2021).

4. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 05.10.2021).

Дем'янчук Анна Олександрівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Метою обрання будь-якого запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним процесуальних обов'язків та запобігання його спробам переховуватись, знищити або сховати речі та документи, впливати на потерпілого, свідків, інших підозрюваних, вчиняти інші кримінальні правопорушення. Іншими словами, запобіжний захід застосовується для того, щоб підозрюваний (обвинувачений) не перешкоджав компетентному органу в перевірці обставин, які можуть свідчити про вчинення злочину.

Тримання під вартою (ст. 183 КПК) є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим у ст. 177 КПК. Винятковість цього запобіжного заходу обумовлена тим, що відповідно до п. 3 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року “тримання під вартою осіб, котрі чекають судового розгляду, не повинно бути загальним правилом”. Тримання під вартою є найбільш суворим запобіжним заходом, який суттєво обмежує конституційне право людини на свободу та особисту недоторканність. Будучи природним, воно має бути забезпечено підвищеним захистом у сфері кримінального судочинства, а тому й може бути обмежене лише при дотриманні загальноправових принципів, виходячи із критеріїв розумності та необхідності[1].

Суть запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою полягає в обмеженні особистої свободи обвинуваченого, підозрюваного через поміщення їх до спеціальної установи.

Під час розгляду клопотання про обрання або ж продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обов'язково має бути: розглянуто можливість застосування інших (альтернативних) запобіжних заходів (правова позиція, викладена у п. 80 рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України» [2]).

КПК України має виключний перелік випадків, за яких може застосовуватися запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, і включає можливість застосування: 1) до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 2) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років; 3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років; 4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років; 5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки; 6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [3].

Зрозуміло, що рішення суду про застосування стосовно обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою належить до тих процесуальних рішень, які спрямовані на створення належних умов для здійснення правосуддя і вирішення завдань кримінального провадження, в тому числі й стосовно захисту прав і законних інтересів потерпілого. Разом з тим тривалість судового розгляду, що в багатьох випадках обумовлюється неявкою до судового засідання обвинувачених, потерпілих та свідків, при одночасній відсутності оперативного механізму перегляду судового рішення щодо застосування вказаного запобіжного заходу, віддаляє на

невизначений термін можливість обвинуваченого захистити його конституційне право на свободу та особисту недоторканність. На наш погляд, відсутність права апеляційного оскарження вказаного рішення суду слід визнати прогалиною чинного правового регулювання, що має бути усунута [4].

Отже, підставами для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є: 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також 2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, які спрямовані на перешкоджання кримінальному провадженню та/або вчинення іншого злочину чи продовження вчинення злочину; 3) неможливість застосування жодного більш м'якого запобіжного заходу. При цьому застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою ми можемо лише у випадку наявності всіх трьох ознак у сукупності.

Список використаних джерел

1. Хабло О. Ю. Кримінальний процес / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016.
2. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 04.04.2013 № 511-550/04-13. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13?find>.
3. Шапель А. М. Тримання під вартою як винятковий запобіжний захід: підстави застосування. Київ, 2020.
4. Шаренко С. Л. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою: проблеми правового регулювання і правозастосування. Харків, 2016.

Дорошенко Ілья Александрович,
студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ОНЛАЙН-СУД: ЗА И ПРОТИВ

Пандемия COVID-19 внесла коррективы во все сферы нашей деятельности, начиная с образования, заканчивая системой правосудия. Цифровые технологии и дистанционные способы коммуникации все шире входят во все сферы жизни белорусов.

Посредством удаленного общения белорусские суды могут допрашивать свидетелей по гражданским и уголовным делам через видеоконференцсвязь уже с 04.04.2016 года. Хотя в гражданском

процессуальном законодательстве это явилось новшеством, в экономическом (хозяйственном) правосудии видеоконференцсвязь уже использовалась.

Онлайн-заседание – это новая реальность, которая давно назрела и открывает новые возможности для ведения процесса. Как известно, судебное заседание представляет собой строго регламентированный процесс с обязательным ведением протокола, удостоверением личности участников процесса, доверенности адвоката, проверкой его удостоверения (ордера), необходимостью получить эти документы в материалы дела. Соответственно, для начала нужны изменения в процессуальном законодательстве.

Статья 185-1 Гражданского Процессуального Кодекса Республики Беларусь гласит: «Стороны и другие юридически заинтересованные в исходе дела лица, свидетели могут участвовать в судебном заседании, в том числе в подготовительном судебном заседании, путем использования систем видеоконференцсвязи.

Суд может отказать в применении систем видеоконференцсвязи при рассмотрении дела в случаях, если: 1) отсутствует техническая возможность для участия в судебном заседании с использованием систем видеоконференцсвязи; 2) разбирательство дела осуществляется в закрытом судебном заседании».

В зависимости от типа судопроизводства использование видеоконференцсвязи будет иметь свою специфику. В Уголовно-процессуальном кодексе ст. 224-1 и ст. 343-1 поясняют, что участника процесса можно допрашивать по видеоконференцсвязи, если он не может присутствовать в суде по состоянию здоровья и по другим уважительным причинам. В данном случае подразумевают необходимость обеспечения безопасности участников процесса, а также для допроса несовершеннолетних и наиболее быстрого, всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств уголовного дела.

Во время пандемии в практике некоторых государств появился новый способ дистанционного судебного разбирательства – посредством веб-конференции. Он не требует непосредственного нахождения в суде и осуществляется полностью онлайн. Хотя на настоящий момент закон об онлайн-заседаниях еще не принят ни в Республике Беларусь, ни в России, но де-факто многие российские арбитражные суды их проводят.

Предпочтение в пользу судебного онлайн-заседания, на наш взгляд, можно отдать в следующих случаях: заседание существенно

не влияет на ход дела (предварительное судебное заседание, заседание по решению процессуальных моментов); представлены все необходимые документы; несложная категория спора; наложение судебных заседаний в разных судах; удаленность суда; четкое понимание отсутствия негативных процессуальных последствий при участии в заседании в онлайн-режиме (а не очно).

Из плюсов использования онлайн-заседаний в суде можно выделить следующие:

1. Упрощенная (по сравнению с видеоконференцсвязью) процедура, т. к. задействован только один суд.
2. Заседание полностью проходит онлайн – каждый участник может подключиться из любой точки мира.
3. В таком режиме суды могут беспрепятственно отправлять правосудие и в случае возможных ограничений в режиме их работы (как в случае с пандемией).
4. Удовлетворение ходатайства об участии в судебном заседании посредством видеоконференцсвязи или в онлайн-заседании – всегда право, а не обязанность суда.

Шансы на проведение онлайн-заседания более высоки, так как:

1. Чтобы использовать видеоконференцсвязь, необходимо обосновать, почему лицо не может присутствовать в суде. Для веб-конференции никаких объяснений не нужно.
2. Частой причиной отказа в использовании видеоконференцсвязи является отсутствие технической возможности. Для онлайн-заседаний нет такого основания.

Недостатки использования веб-конференции в судебном заседании:

1. Большая роль технического фактора. Так, если участник дела подал ходатайство об участии в онлайн-заседании, но из-за технических неполадок не смог участвовать в заседании, суд может отложить рассмотрение дела. Это может затягивать процесс.
2. Нигде не предусмотрен перечень оснований для отказа в проведении онлайн-заседаний (иногда суд отказывает в удовлетворении ходатайств по неясным причинам).
3. Не все суды поддерживают опцию онлайн-заседаний.
4. Неопределенный правовой статус онлайн-заседаний может повлечь за собой некоторые правовые риски (невозможность гарантировать тайну совещания судом, риск фальсификации документов, подтверждающих полномочия и др.).

5. Необходимость подавать все документы заранее (в условиях веб-конференции невозможно прямо в судебном заседании приобщить дополнительные доказательства).

Таким образом, онлайн-заседания, хотя и находятся еще вне правового регулирования, но уже проводятся и обретают популярность. Нет сомнений, что в дальнейшем цифровизация судов получит большее развитие. Внедрение современных информационно-коммуникационных технологий в правосудие с целью обеспечения открытости, доступности и оперативности правосудия способствует наиболее полной реализации конституционного права на судебную защиту, которое выступает гарантией других конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Список использованных источников

1. Гражданский Процессуальный Кодекс Республики Беларусь 238-3 от 11.01.1999 г. с изменениями и дополнениями от 10 декабря 2020 г. № 69-3 (Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 2020, № 2/2788).

2. Закревский А. А. Электронное правосудие как катализатор развития идей электронного правительства в Республике Беларусь. КонсультантПлюс: Беларусь. Технология ПРОФ. ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2019.

3. Мартемьянова О. А. Правовое регулирование электронного правосудия в некоторых иностранных государствах / ИБ «КонсультантПлюс». ООО «ЮрСпектр». Москва, 2013.

Дяченко Надія Сергіївна,
магістр 2 курсу спеціальності 081 «Право»
Херсонського державного університету

ЖІНКА ЯК ВІКТИМНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ НА ОСНОВІ РОДИННО-ПОБУТОВИХ СТОСУНКІВ

Світова статистика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи на основі родинно-побутових стосунків свідчить, що абсолютну більшість жертв таких злочинів становлять жінки, які при цьому ще й підпадають під важчі форми домашнього насильства, ніж чоловіки. За даними Всесвітньої організації здоров'я – 38 % вбивств жінок у світі здійснюється їх партнерами, в окремих країнах такий відсоток становить 70 [1], кожна 4 жінка страждає від сексуального насилля протягом життя.

Рівень домашнього насильства щодо жінок знаходиться у прямій пропорційній залежності від рівня гендерної нерівності у тій чи

інші країні (зокрема, до них відносяться Сирія, Південний Судан, Ємен, Ірак, Афганістан, Сомалі). На рис. відображено рівень фізичної безпеки жінок у світі.

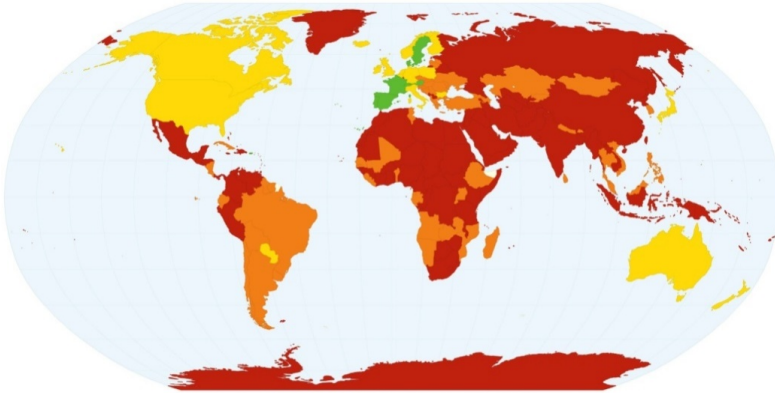

Рис. Рівень фізичної безпеки жінок у світі (за матеріалами сайту <https://www.wikiwand.com/>)

Відповідно до «Методичних рекомендації щодо запобігання та протидії насильству МОН України» від 18.05.2018 р. N 1/11-5480 в Україні близько 70 % жінок зазнали тих чи інших форм знущань та принижень, що призвело до таких вторинних наслідків, як народження дітей з важкими фізичними та психічними хворобами, діти в таких сім'ях на 60 % більш схильні до суїциду. Щорічно в нашій країні близько 1,5 тис. жінок гинуть від рук їх чоловіків чи співмешканців, фіксується до 80 тис. звернень до травматології та викликів лікаря [1].

На формування особи-жертви насильницьких побутових злочинів мають вплив такі фактори:

- сприйняття насильства як прийняттого;
- ізоляція жертви;
- залежність від злочинця на різному рівні – матеріальному, моральному, психічному тощо;
- відсутність навичок допінгу (на думку А. В. Вдовиченко, допінг – це «психологічна стратегія та спосіб подолання людиною стресової ситуації» [2]) тощо.

Окреме місце у формуванні особи жертви насильницьких злочинів є суспільне схвалення домашнього насильства, що призводить до вчинення злочинних посягань проти життя та здоров'я особи. До виявів такого суспільного схвалення відносяться:

– законодавче закріплення окремими країнами повного підкорення жінки своєму чоловікові (Ємен, Афганістан), навіть у питаннях виходу з дому, обрання одягу тощо. Або недостатнє законодавче врегулювання протидії домашньому насильству;

– схвалення моральними нормами багатьох країн виховання жінки, яка «спровокувала» чоловіка, шляхом її побиття;

– переконання представників правоохоронних органів, що побутові злочини повинні «вирішуватися» шляхом примирення жертви із злочинцем (Колумбія);

– «синівські привілеї», що призводять до насильства над доньками та селективних абортів;

– примусову, в тому числі сплата нареченим викупу за жінку;

– дитячі шлюби. Приклади статистики дитячих шлюбів:

а) 57 % жінок у Судані одружуються неповнолітніми та за примусом;

б) у країнах, що розвиваються, кожна 3 дівчина виходить заміж до досягнення повноліття;

в) за прогнозами Фонду народонаселення ООН до 2030 року більше 15 млі неповнолітніх дівчат будуть одружуватися до досягнення 18 років;

– існування таких не типових злочинів проти жінки, як:

а) «смерть за посаг» у випадку невдоволення розміром посагу за наречену;

б) вбивство честі (вбивство членами сім'ї того з них, хто порушив табу суспільства (наприклад, у Йорданії), за даними Фонду народонаселення ООН у середньому в рік кількість таких вбивств становить близько 5 тисяч, здебільшого жертвами стають жінки);

в) шлюбні зґвалтування;

г) викрадення наречених;

г) спалення наречених;

д) побиття каменями;

е) обливання кислотою тощо;

– існування кастових систем;

– жіноче обрізання, практики калічення жінок (випалювання грудей тощо);

– подвійні стандарти подружньої зради, зокрема фактична криміналізація зради жінки, не чоловіка;

– насильство щодо неконформних жінок та дівчат;

– сексуальне рабство;

- насильство як приватна справа родини;
- неможливість вийти із шлюбу, тобто наявність дискримінаційного шлюбного законодавства та вимоги повернення викупу за наречену;
- розлучені жінки підпадають під остракізм;
- у випадку розлучення жінка може втратити все своє майно і залишитися на вулиці;
- високий рівень латентної віктимізації жертв домашнього насильства;
- імміграційне законодавство, яке передбачає отримання громадянства лише у випадку перебування у шлюбі тривалий час;
- низький рівень освіченості щодо власних прав;
- права сім'ї переважає над правом особистості;
- теорія не підпорядкування (згідно з теорією існують нерівноправні владні позиції чоловіків і жінок, що ґрунтуються на практиці застосування домашнього насильства (в т.ч. і сексуального насильства як способу підкорення жінки, а не задоволення статевої прихильності);
- наявність патрілінійних суспільств (суспільств, де за традицією жінка після одруження переїжджає до сім'ї чоловіка та отримує там найнижчий статус, що провокує насильство з боку інших членів родини чоловіка, особливо свекрухи, яка до цього посідала таке ж місце. Наприклад, ініціація свекрухою невістки у Таджикистані передбачає обов'язкове «проведення невістки через тортур, яких зазнала свекруха в молодості») тощо.

Жінка, як жертва насильницьких злочинів на родинно-побутовому рівні, характеризується такими особистісними ознаками:

- 1) отримання любові через страждання;
- 2) не здатні встановлювати та відстоювати особисті межі та простір;
- 3) підвищене відчуття сорому;
- 4) відсутність належного рівня самооцінки;
- 5) жертви циклічного домашнього насильства шукають вигоду у почутті провини насильника в періоди «затишшя»;
- 6) отримання співчуття та виявів жалості від оточення;
- 7) у них формується феномен «вивчена безпорадність» (людина не вживає жодних заходів для покращення ситуації запобігання подальших виявів насильства навіть у випадку, коли це легкодоступно);
- 8) травматична прив'язаність (наприклад, стокгольмський синдром);

9) у жертви формується уявлення про прийнятність домашнього насильства;

10) потерпіла жінка втрачає свою ідентичність, здатність опиратися насильницьким діям тощо.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист МОН України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30017>.

2. Вдовиченко А. В. Особливості копінг-поведінки особистості у життєвих та професійних ситуаціях. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія «Психологічні науки». 2013. № 114. С. 17–20.

Жулковський Вадим Вікторович,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри кінології та спеціальних дисциплін Територіально відокремленого відділення «Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДКВС УКРАЇНИ

Спілкування є надзвичайно важливою характеристикою світу людей. Воно виступає не просто складовою життя, а є основою життєдіяльності з безперервністю взаємодій і взаємозв'язків особистості в соціумі. Аналізуючи сутність спілкування, слід враховувати те, що в багатогранному людському світі воно пов'язано з різноманітною діяльністю, в якій виявляються усесторонні характеристики комунікантів. У професійному середовищі, яке є характерним для установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, спілкування набуває особливого змісту внаслідок того, що є засобом налагодження міжособистісного контакту зі специфічною категорією кримінально спрямованих осіб, засобом їх перевиховання, надання необхідної правової, психологічної допомоги. Враховуючи вищезазначене, працівнику кримінально-виконавчої системи слід уміти добре орієнтуватись у нюансах професійного спілкування, особливо тієї його частини, яка стосується налагодження міжособистісних контактів із засудженими.

Поняття спілкування є надзвичайно широким і включає в себе різні аспекти. Спілкування – це:

– по-перше, складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що виникає на основі потреб і спільної

діяльності та включає в себе обмін інформацією, сприймання та розуміння іншого;

– по-друге – це взаємодія суб'єктів через знакові засоби, викликана потребами спільної діяльності та спрямована на значущі зміни стану, поведінки партнера [3].

У найзагальнішому значенні спілкування виступає як форма життєдіяльності.

Спілкування – це процес передавання й сприймання повідомлень за допомогою вербальних і невербальних засобів, що охоплює обмін інформацією між учасниками спілкування, її сприйняття й пізнання, а також їхній вплив один на одного і взаємодією щодо досягнення змін у діяльності [1].

Безумовно, спілкування – основа професійної діяльності будь-якого пенітенціариста, оскільки він, виконуючи свої професійні обов'язки, весь час перебуває серед людей: колег, керівництва, засуджених, громадських представників тощо. В умовах реформування кримінально-виконавчої системи України в напрямках гуманізації та демократизації виховного процесу, оволодіння пенітенціарним персоналом майстерністю професійного спілкування набуває особливого значення.

Професійне спілкування співробітників УВП виступає інструментом впливу на осіб, позбавлених волі. Це в свою чергу вимагає від співробітника пенітенціарної системи знання основних технік і правил спілкування з різними категоріями засуджених.

Основним і обов'язковим правилом будь-якого спілкування є наступне: «Найголовніша людина та, яка стоїть перед тобою». І саме воно повинно стати основою професійного спілкування працівника пенітенціарного закладу.

Професійне спілкування персоналу ДКВС України як контакт, взаємозв'язок з іншим працівником або засудженим, має такі важливі характеристики:

1) спілкування між працівником та засудженим – з обох сторін регламентується конкретними нормами;

2) у спілкуванні працівник та засуджений мають власні, не завжди позиції, що збігаються, виконують різні ролі і не завжди мають можливість говорити все, що думають, та спілкуватися як психологічно рівні;

3) спілкування працівників завжди насичене потоком різноманітних за достовірністю, важливістю, обсягом, засобами даних та свідчень;

4) спілкуючись з працівником, засуджений уважно приглядається до нього, робить певні висновки та вирішує, як поводити себе з ним;

5) спілкування працівників із засудженими завжди містить елементи особистісної приязні чи ворожнечі, намагання порозумітися чи навпаки, створити певне враження, використовуючи для цього різноманітні засоби [2].

Готового рецепту, як проводити професійне спілкування, щоб досягти успіху, не має, все залежить від конкретних обставин. Проте при цьому слід дотримуватися певних загальних правил:

1) сформулювати конкретну мету спілкування, завчасно підготуватись до нього, скласти план його проведення;

2) створити атмосферу довіри і взаєморозуміння. Привернути увагу співрозмовника, зацікавити його, говорити про його інтереси, плавно переходячи до головних проблем;

3) уміти переконливо висловлювати свої думки, уважно слухати і ставити питання;

4) не відволікатися від наміченої мети. Уміти правильно сприймати співрозмовника і володіти своїми емоціями;

5) закінчувати обговорення після досягнення мети [1].

Аналіз джерельної бази засвідчує, що процес спілкування відіграє значущу роль у життєдіяльності будь-якої особистості. Суттєво важливого значення він набуває під час організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими. Саме тому пенітенціаристу слід добре розумітися на засобах ефективного спілкування у професійному середовищі, особливостях спілкування з окремими категоріями засуджених, від чого в кінцевому результаті залежить успішність досягнення мети призначеного судом кримінального покарання.

Список використаних джерел

1. Романовська Л. І., Попик Ю. В., Замула С. Ю. Модуль психолого-педагогічної компетентності: навч.-метод. посіб. Хмельницький: ХНУ, 2013. 326 с.
2. Синьов В. М. Професійне спілкування пенітенціарного персоналу: навч.-метод. посіб. Київ, 2003. 152 с.
3. Філоненко М. М. Психологія спілкування: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 224 с.

Журова Юлия Андреевна,
студентка Института управленческих кадров
Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ПРАВА БЕЗРАБОТНЫХ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В соответствии со ст. 41 Конституции Республики Беларусь, гражданам Республики Беларусь гарантируется право на труд как наиболее достойный способ самоутверждения [1]. Однако в условиях современных рыночных правоотношений возможны ситуации, когда отдельные граждане не имеют возможности реализовать свои способности к труду. В таких случаях данные лица могут быть признаны в установленном законодательством порядке безработными.

Согласно абз. 4 ст. 1 Закона Республики Беларусь от 15 июня 2006 года №125-З «О занятости населения Республики Беларусь» (далее – Закон о занятости населения), безработным признается трудоспособный гражданин, не имеющий работы и заработка, который зарегистрирован в комитете по труду, занятости и социальной защите Минского городского исполнительного комитета, управления (отделе) по труду, занятости и социальной защите городского, районного исполнительного комитета в целях поиска подходящей работы, ищет работу и готов приступить к ней [2].

В соответствии с действующим законодательством, к основным правам безработного относятся:

- право граждан на выбор места работы.

В соответствии со ст. 6 Закона о занятости населения, данное право реализуется посредством прямого обращения к нанимателю, получения бесплатного содействия органов государственной службы занятости населения и помощи других организаций и индивидуальных предпринимателей в трудоустройстве [2]. Из формулировки данной нормы не совсем понятно, что подразумевал законодатель под «другими организациями и индивидуальными предпринимателями», т. к. не все организации и индивидуальные предприниматели могут оказывать гражданам услуги по содействию в трудоустройстве, а только те, которые включены в Реестр агентств по трудоустройству, исходя из положений ст. 15 Закона о занятости населения [2]. Полагаем, что норму ст. 6 Закона о занятости населения можно изложить в следующей редакции «Граждане имеют право на выбор места работы. Это право они реализуют посред-

ством прямого обращения к нанимателю, получения бесплатного содействия органов государственной службы занятости населения, а также путем обращения в агентства по трудоустройству»;

– право граждан на консультацию, профессиональную ориентацию, профессиональную подготовку, переподготовку, повышение квалификации, освоение содержания образовательной программы обучающихся курсов и получение информации в органах государственной службы занятости населения.

Основные направления по реализации права безработными на профессиональную ориентацию, профессиональную подготовку, переподготовку и повышение квалификации определены статьей 18 Закона о занятости населения, а порядок организации профессиональной подготовки, переподготовки и повышения квалификации безработных определен Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 12 октября 2006 года № 1334 «Об утверждении Положения о порядке организации профессиональной подготовки, переподготовки, повышения квалификации безработных и иных категорий граждан и освоения ими содержания образовательной программы обучающихся курсов по направлению органов по труду, занятости и социальной защите» (далее – Постановление № 1334). В соответствии с п. 4 Постановления № 1334, безработные направляются органами по труду, занятости и социальной защите на обучение в случае, если:

1) невозможно подобрать подходящую работу по причине отсутствия у безработного необходимой профессии, специальности (направления специальности, специализации), квалификации;

2) необходимо изменить профессию, специальность (направление специальности, специализацию), квалификацию в связи с отсутствием работы, соответствующей имеющимся у безработного профессиональным навыкам;

3) безработным утрачена способность к выполнению работы по приобретенным ранее профессии, специальности (направлению специальности, специализации), квалификации или возникли медицинские противопоказания к ее выполнению [3].

Основанием для зачисления безработного на обучение, по п. 26 Постановления № 1334, является выдаваемое ему органом по труду, занятости и социальной защите направление на обучение [3].

Финансирование обучения безработных по направлению органов по труду, занятости и социальной защите, исходя из п. 42 По-

становления № 1334, осуществляется за счет средств, выделяемых для этих целей в соответствии с законодательством [3];

– право на трудоустройство за пределами Республики Беларусь.

В соответствии со ст. 11 Закона Республики Беларусь от 30 декабря 2010 года № 225-3 «О внешней трудовой миграции», трудоустройство за пределами Республики Беларусь граждан и иностранцев, постоянно проживающих в Республике Беларусь, может осуществляться двумя способами, а именно:

1) при содействии юридических лиц или индивидуальных предпринимателей, имеющих специальное разрешение (лицензию) на осуществление деятельности, связанной с трудоустройством за пределами Республики Беларусь;

2) самостоятельно, то есть без содействия юридических лиц или индивидуальных предпринимателей [4].

Порядок лицензирования данной деятельности определен Указом Президента Республики Беларусь от 1 сентября 2010 года №450 «О лицензировании отдельных видов деятельности». Согласно п. 269 данного Указа, лицензирование деятельности, связанной с трудоустройством за пределами Республики Беларусь, сбором и распространением (в том числе в глобальной компьютерной сети Интернет) информации о физических лицах в целях их знакомства осуществляется Министерством внутренних дел Республики Беларусь [5];

– право граждан на обжалование решений, действий (бездействия) органов государственной службы занятости населения и их должностных лиц.

В соответствии со ст. 9 Закона о занятости населения, обжалование решений, действий (бездействий) органов государственной службы занятости населения и их должностных лиц осуществляется посредством обращения в вышестоящие государственные органы, иные организации (вышестоящим должностным лицам) и (или) в суд в порядке, установленном законодательством [2].

Таким образом, на основании вышеизложенного, можно сделать вывод, что в действующем законодательстве закреплён достаточно широкий перечень прав, предусмотренных для безработных. Наличие данных норм направлено на обеспечение проведения эффективной политики в данной области, а также содействию занятости и снижению уровня безработицы. Также, на наш взгляд, существует необходимость изложения нормы ст. 6 Закона о занятости

населения в следующей редакции «Граждане имеют право на выбор места работы. Это право они реализуют посредством прямого обращения к нанимателю, получения бесплатного содействия органов государственной службы занятости».

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь: с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. Минск: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2016. 62 с.

2. О занятости населения Республики Беларусь: Закон Респ. Беларусь от 15 июня 2006 г. № 125-З; в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2020 г. № 50-З. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

3. Об утверждении Положения о порядке организации профессиональной подготовки, переподготовки, повышения квалификации безработных и иных категорий граждан и освоения ими содержания образовательной программы обучающих курсов по направлению органов по труду, занятости и социальной защите: постановление Совета Министров Респ. Беларусь от 12 октября 2006 г. №1334. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

4. О внешней трудовой миграции: Закон Респ. Беларусь от 30 декабря 2010 г. № 225-З; в ред. Закона Респ. Беларусь от 06.01.2021 г. № 93-З. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

5. О лицензировании отдельных видов деятельности: Указ Президента Респ. Беларусь, 1 сентября 2010 г. № 450. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

Іванченко Світлана Миколаївна,

курсант 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Сіренко Крістіна Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін

Академії Державної пенітенціарної служби

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Кримінально-виконавчим кодексом України «ресоціалізація» розглядається як самосвідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. При цьому необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого.

Ресоціалізація засуджених в УВП є багатоаспектною проблемою на сьогодні. Це підтверджується міждисциплінарним підходом до її вирішення. Ця проблема досліджується в соціології, кримінології, віктимології, психології та юриспруденції.

Виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в особистості засудженого та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Таким чином, виправлення засудженого – це процес, а ресоціалізація – це кінцевий результат процесу виправлення [1, с. 114].

Психолого-педагогічний супровід процесу виправлення засуджених включає дві основних суперечності:

1) потребу соціальної, психологічної, педагогічної модернізації діяльності установи виконання покарань (УВП), оскільки суспільство очікує повернення правослухняної особистості з місць позбавлення волі, однак досвід показує, що в УВП процес ресоціалізації не є успішним для кожної особистості, тому їх роль часто зводиться до тимчасової ізоляції злочинця від соціуму;

2) нову ідеологію ресоціалізації засуджених на основі особистісного та диференційованого підходу в ході гуманного ставлення до людини, що в свою чергу суперечить недостатньо розробленій теорії та методиці психолого-педагогічної підтримки засуджених з вадами психічного розвитку.

Однією із соціальних проблем, яка протягом тривалого часу була й залишається предметом для обговорення науковцями, є визначення оптимальних шляхів для досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених, які звільняються від відбування призначеного їм покарання.

Вирішення цієї проблеми органічно пов'язано з питаннями боротьби зі злочинністю та передусім, з її найбільш небезпечним виявом – рецидивною злочинністю. Більше того, виправлення й ресоціалізація має принципове значення для вирішення широкого спектра питань соціально-практичної діяльності суспільства не лише з профілактики та викорінення злочинності, а й запобігання соціальних відхилень у цілому.

Отже, психологічного супроводу потребує саме процес виправлення засуджених, а точніше, самі засуджені на шляху виправлення. Разом з цим основними засобами виправлення та ресоціалізації засуджених, визначеними чинним законодавством (стаття 6 Кримінально-виконавчого кодексу України), є:

– встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим);

– суспільно корисна праця;

– соціально-виховна робота;

– загальноосвітнє і професійно-технічне навчання;

– громадський вплив.

Перш за все соціально-виховна робота спрямована на проведення корекції соціальної поведінки засуджених під час перебування їх у місцях позбавлення волі, виховання поваги до правил співжиття, на формування та закріплення в них сумлінного ставлення до праці, прагнення до заняття корисною діяльністю, підвищення культурного рівня, загальноосвітнього і професійного навчання, розвиток корисної ініціативи, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки.

Виховна робота – це, перш за все, засіб духовного впливу на особистість засудженого, поновлення або прищеплювання навичок правильної орієнтації в системі моральних цінностей, загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

В УВП конкретні програми диференційованого виховного впливу на засуджених повинні враховувати виховні можливості інших засобів виправлення засуджених: режиму відбування покарання, праці, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, заохочувальних заходів, залучення засуджених до самовиховання, самодіяльних організацій, досвід громадських, благодійних і релігійних організацій.

В УВП соціально-виховна робота зосереджена у відділеннях соціально-психологічної служби (СПС), її організація базується на розробках, методичних рекомендаціях фахівців-науковців, досвідчених спеціалістів з психології, педагогіки, кримінально-виконавчого права. Начальники відділень СПС, психологи, ведуть облік засуджених, які беруть участь у загальних і спеціальних (корекційних) програмах. Ці програми сприяють формуванню у засуджених свідомого ставлення до цілей свого виправлення, розуміння перспективи дострокового звільнення від відбування покарання від своєї особистої поведінки, здорового способу життя, моральності, корисної зайнятості, розвитку здібностей, ініціативи, особистого потенціалу, загального та фахового навчання, професійних навичок, що допоможуть в їх соціальній адаптації після звільнення і в подальшому житті.

З одного боку, вважають, що засуджені в місцях позбавлення волі проходять процес десоціалізації, який руйнує моральні основи

особистості засудженого і мають незворотний характер, бо надалі неможливо відновити втрачені цінності, норми і соціальні ролі. Також існує погляд, згідно з яким в пенітенціарній установі здійснюється ресоціалізація, яка в різних ступенях змінює установки засуджених, норми і цінності життя. Відбування покарання засудженими в УВП є одним з чинників, який здійснює суттєвий вплив на їх подальше життя в усіх його виявах і сферах.

Пошук засобів психологічного впливу на особистість, що перебуває у місцях позбавлення волі, набуває особливої гостроти, у зв'язку з тим, що ефективність виправного впливу прямо пов'язується з проблемою ресоціалізації засуджених. Проте технології соціально-психологічної роботи, як способи, що дозволяють змінити суспільство і середовище за допомогою зміни самих індивідів, використовуються недостатньо.

До факторів ресоціалізації засудженого, безумовно, відноситься праця, що є специфічною людською діяльністю, безпосередньо формує особистість, виховує в ній риси характеру, розвиває здібності, інтереси, мислення, впливає на потреби, почуття, оцінки та ін.

Під час здійснення психологічного супроводу ресоціалізації засуджених в УВП, на думку вчених-пенітенціаристів – О. Тогочинського [2], С. Чебоненка [3], О. Гончаренко [4], М. Пузирьова [5], В. Аніщенко [6] – необхідно, в першу чергу, допомогти засудженому сформуванню чіткого ставлення до режиму відбування покарання, суспільно корисної праці, підвищення свого освітнього рівня. Оскільки правильно організована суспільно корисна праця ув'язнених в УВП сприяє розвитку в них фізичних і розумових якостей, справляє перетворювальний вплив на особистість засудженого, формує і закріплює в людині позитивні моральні й етичні норми, моральні та правові вимоги до поведінки в умовах спільної діяльності людей.

Наступним кроком під час здійснення психологічного супроводу ресоціалізації засуджених в УВП повинна бути робота психолога щодо надання засудженому допомоги у встановленні причин та факторів, які містяться в основі вчинення ним злочину, схиляючи при цьому до співставлення себе із загальноприйнятими вимогами нашого суспільства до громадянина.

Подальші дії психолога щодо здійснення психологічного супроводу ресоціалізації засуджених повинні бути спрямовані на надання психологічної допомоги та консультування засудженого на шляху його ресоціалізації під час виникнення негативних емоцій,

думок щодо доцільності його планів та намірів на подальше життя як в установі, так і після звільнення.

З метою забезпечення ефективності психологічного супроводу ресоціалізації засуджених в УВП до участі у цьому процесі необхідно обов'язково залучати волонтерів громадських організацій та психологів, які не є працівниками виправної установи, оскільки рівень довіри засуджених до таких осіб значно вищий, ніж до співробітників колонії.

Справедливо і досить обґрунтовано зауважує О. Гончаренко, яка вважає, що виправлення засуджених має самостійне значення і є однією з необхідних умов ресоціалізації. Без досягнення виправлення засуджених, як стверджує автор, процес ресоціалізації буде безрезультатним і безглуздим, тому що неможливо примусово адаптувати до життя в нормальному суспільстві особу, чії помисли й інтереси спрямовані проти самого суспільства, незважаючи на всі застосовані до нього заходи виправлення.

Держава та суспільство повинні бути зацікавлені у виправленні особи, яка вчинила злочин, і яка після перебування в пенітенціарному закладі має повернутися до суспільства законослухняним та добропорядним громадянином. Тому підвищена увага має приділятися покращенню умов тримання засуджених у місцях позбавлення волі, підвищенню їхнього загальноосвітнього та культурного рівня, професійних навичок, забезпеченню допомоги під час працевлаштування після звільнення, наданню гуртожитку в разі відсутності місця проживання.

Список використаних джерел

1. Неживець О. Ресоціалізація засуджених та осіб, звільнених із місць позбавлення волі: монографія. Київ: Кондор, 2009. 222 с.
2. Аніщенко В. О., Пузирьов М. С., Тогочинський О. М. Динамічна безпека в установах виконання покарань: поняття, сутність, принципи. *Проблеми формування правової держави в Україні в умовах глобалізації*: монографія / кер. авт. кол. О. М. Іваній. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 42–61.
3. Чебоненко С. Педагогічні та правові основи ресоціалізації засуджених в умовах пенітенціарного закладу. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів: ЧДПУ. С. 318–323.
4. Гончаренко О. Г. Формування і використання ресурсного потенціалу виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія. Чернігів: Десна-Поліграф, 2015. 438 с.
5. Пузирьов М. С. Зарубіжний досвід підготовки управлінського персоналу для органів та установ виконання покарань. *Теорія і практика підготовки управлінського персоналу для органів та установ виконання покарань*: монографія / В. О. Аніщенко, О. Г. Гончаренко, І. В. Іваньков та ін.; за заг. ред.

О. М. Тогочинського Чернівці: Академія Державної пенітенціарної служби, 2018. С. 85–109.

6. Аніщенко В. О., Пузирьов М. С., Тогочинський О. М. Динамічна безпека в установах виконання покарань: поняття, сутність, принципи. Проблеми формування правової держави в Україні в умовах глобалізації: монографія. Суми: ФОП Цьбома С. П., 2018. С. 42–61.

Іванюк Владислава Іванівна,

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;

науковий керівник:

Нікітін Юрій Вікторович,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
кримінального права та криминології Навчально-наукового інституту
права Університету державної фіскальної служби України

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Ініціативний розвиток комунікаційних мереж, високих технологій і масової комп'ютеризації привели до еволюційних змін кримінального середовища не тільки на рівні окремих держав, а й у всьому світовому просторі. Але разом з позитивним прогресом, зменшенням затрат часу та ресурсів на обмін інформацією, користь під час навчання, розвитком бізнесу, виник прогрес негативний: злочинність у певному розумінні почала видозмінюватися, і здавалося б, звичні для юристів злочини поступово почали “мігрувати” до віртуалізованого простору глобальної мережі Інтернет.

Аналіз практики викриття та розслідування кримінальних справ у сфері високих технологій свідчить, що найбільш поширеними видами злочинів, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій на території сучасної України, є: злочини у сфері комп'ютерних та інтернет-технологій – 26 %, злочини у сфері функціонування електронних платежів чи платіжних карток – 16 %, злочини у сфері телекомунікацій – 11 %, злочини у сфері використання комп'ютерних технологій при скоєнні традиційних злочинів – 47 % [2].

Аналіз тенденцій і динаміки комп'ютерної злочинності в Україні дозволяє дійти висновку, що лідером у цій сфері серед міст України є місто Київ, де перебуває майже 60 % усієї української інтернет-аудиторії [1].

Запобігання кіберзлочинності є однією з найбільш вагомих і складних кримінологічних проблем. Висока латентність, зростання кількості кіберзлочинів, вдосконалення інформаційних технологій, які створюють все новіші можливості вчинення злочинної діяльності, вимагають кардинально інших підходів запобігання злочинів, які вчиняються у віртуальному просторі та створюють загрози для Всесвітньої павутини і суспільства в цілому.

Природну латентність кіберзлочинів може обумовлювати також той факт, що вчинення злочину залишається нікому невідомим (навіть самому злочинцю, який не усвідомлює протиправність своїх дій).

Як зазначає А. І. Журба, деяких комп'ютерних фанатів відрізняє відсутність у них чітко вираженого відчуття протиправності своїх намірів. Практика свідчить, що всі дії здійснюються ними для реалізації своїх, нерідко побудованих на егоїстичних рисах, інтелектуальних і професійних здібностей. При цьому інтереси інших осіб, зокрема потерпілих, повністю ігноруються [3, с. 100]. Вчені пов'язують це з недостатністю юридичних знань в осіб, які мають технічну освіту. Серед професіоналів досліджуваного виду злочинності такого недоліку не спостерігалось [4, с. 126].

Аналіз сучасної кримінологічної інформації дозволяє стверджувати, що для України значну зовнішню загрозу становить розповсюдження інформаційного тероризму. Зазначений вид кібертерористичної діяльності постає перед суспільством як новий вид терористичної активності негативно налаштованої ланки суспільства, орієнтований на використання різних форм і методів тимчасового або незворотного виведення з ладу інформаційної інфраструктури держави або її елементів, а також за допомогою протиправного використання інформаційної структури для створення умов, що тягнуть за собою тяжкі наслідки для різних сторін життєдіяльності особистості, суспільства і держави [5, с. 13].

Досліджуючи кіберзлочинність в Україні, можливо дійти таких висновків, а саме:

- кіберзлочинність є різновидом злочинності, яка існує нарівні з насильницькою, корисливою, корупційною, екологічною та іншими видами;

- тісно взаємопов'язана з іншими видами злочинності, оскільки злочини у сфері комп'ютерних технологій доволі часто виступають способом удосконалення інших кримінальних правопорушень (крадіжка, вимагання, шахрайство та ін.);

– має високотехнологічний характер, що викликано використанням ІТ-технологій, інформаційно-телекомунікаційних мереж, комп'ютерних пристроїв, носіїв комп'ютерної інформації та інше, які виступають знаряддями і засобами вчинення кримінальних правопорушень;

– мають високий ступінь латентності, яка становить від декількох десятків до декількох тисяч відсотків з різних видів злочинних діянь, що обумовлено різними об'єктивними факторами;

– носить високоорганізований характер і тісно взаємопов'язана з організованою злочинністю, оскільки значна кількість кіберзлочинців (DDoS-атаки, Е-банкінг, фішинг, створення ботів та ін.) вчиняється злочинними групами;

– має «професійний» характер, оскільки особи, які вчиняють кіберзлочини, мають злочинну спеціалізацію, не вчиняючи інших видів злочинних діянь; отримують злочинний дохід (прибуток) у результаті злочинної діяльності;

– характеризується транскордонністю, оскільки кіберпростір існує поза державними кордонами і будучи загальнодоступним, дозволяє злочинцю, що знаходиться на території однієї держави, вчиняти злочинні дії щодо осіб, які перебувають в іншій державі;

– носить транснаціональний характер, оскільки кіберзлочинці в силу своєї належності до комп'ютерного «андеграунду» для отримання злочинних доходів та спрощення вчинення злочинних діянь на території двох і більше держав змушені, незалежно від національності, об'єднуватися в міжнародні злочинні групи [6, с. 356].

Перш за все слід відійти від вирішення проблеми запобігання кіберзлочинності шляхом подолання існуючих тенденцій, і перейти до активної розробки інформаційної безпеки на випередження. Необхідно об'єднання зусиль всіх учасників, зацікавлених у запобіганні кіберзагрозам: правоохоронних органів, підприємницького середовища, громадських організацій, науково-дослідних установ і громадян. Запобігання кіберзлочинності має містити в собі заходи віктимологічної профілактики – підвищення рівня цифрової грамотності населення і сприяння в просуванні індивідуальних засобів захисту особистої інформації. Актуальними є поглиблені віктимологічні кримінологічні дослідження кіберзлочинності, спрямовані на виявлення об'єктивних закономірностей, детермінант кіберзлочинності, характеристик окремих типів особистості кіберзлочинців, а також різних аспектів забезпечення кібербезпеки.

Доки в суспільстві не буде стану нульової толерантності до будь-яких злочинних виявів, будуть існувати латентні форми злочинності, яким, на жаль, не здатна протидіяти навіть ідеальна правоохоронна система.

Отже, аналізуючи вищевказане, для вирішення проблеми запобігання кіберзлочинності необхідно перейти до активної розробки ефективного проєкту моделі інформаційної безпеки на випередження та об'єднати зусилля правоохоронних органів, бізнес-структур, громадських організацій та ІТ-корпорацій.

Список використаних джерел

1. Гвоздецький В. Проблеми міжнародного співробітництва в протидії злочинності у сфері високих технологій. *Вісник Академії управління МВС*. 2007. № 2–3. С. 6.
2. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі з кіберзлочинністю. *Портал: Національна бібліотека імені В. Вернадського*. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/.../PB-4_26.pdf (дата звернення: 17.10.2021).
3. Журба А. І. Особливості предмета доказування у справах про комп'ютерні злочини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2007. 230 с.
4. Комп'ютерна злочинність: навч. посіб. / П. Д. Біленчук, Б. В. Романюк, В. С. Цимбалюк та ін. Київ: Атіка, 2002. 240 с.
5. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.
6. Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади: навч. посіб. / О. Є. Користін, В. М. Бутузов, В. В. Василевич та ін. Київ: Скіф, 2012. 728 с.

Івашева Тетяна Василівна,

старший викладач Центру професійної освіти Територіально відокремленого відділення «Білоцерківська філія Академії ДПтС»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВІДОМЧОЇ ОСВИТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Як слушно зазначає Л. Л. Ляхощка, зміни, які відбуваються у суспільстві в перших десятиліттях ХХІ століття – це не просто зміна тенденцій. Йдеться про глобальний перехід: цифрові інформаційні та комунікаційні технології замінюють, як би не було сумно це констатувати, книгу та друковане слово як домінуючий носій інформаційного ресурсу. Кожен новітній спосіб поширення інформації робить виклик суспільству своїми, неочікуваними ще вчора, можливостями збереження та передачі інформації, для яких потріб-

но виробляти нові структури та способи управління. За смартфонами та ноутбуками, сьогодні, потужний технологічний розвиток, який охарактеризується як «оцифрування», «автоматизація» та «об'єднання у мережі». Практично будь-які дані можливо перетворити у цифровий формат, їх кількість практично необмежена завдяки різноманітним можливостям зберігання (тому все гучніше поширюється розголос про надлишок інформації). Завдяки мережам, збережені дані, вмить обробляються автоматично і миттєво стають доступними всьому світу. Все це водночас веде до змін та породження хвилі нових викликів. І це не лише вільний доступ до інформації, а й втрата цілих професійних галузей з огляду на втрату їх затребуваності. Питання, чи не втратить освітня галузь своє місце і роль у суспільстві внаслідок цифрової революції, залишається відкритим [4].

Цифровізація освіти є одним із пріоритетів Міністерства освіти і науки України розвитку можливостей дистанційного навчання. Тому з-поміж ключових завдань для Міністерства на 2021 рік є затвердження Концепції цифрової трансформації освіти і науки, забезпечення закладів освіти цифровою інфраструктурою, розвиток Всеукраїнської школи онлайн, модернізація державного електронного журналу та підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників. Сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін і відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових компетентностей і володіння новітніми технологіями. Ця потреба також поглиблена наслідками пандемії коронавірусу, яка загострила проблему розвитку та опанування технологіями в системі освіти для забезпечення прав людей на якісну освіту [7].

Міністерство освіти і науки України підготувало та запропонувало для громадського обговорення проєкт Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року, яка представляє комплексне системне стратегічне бачення цифрової трансформації цих сфер та відповідає засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 року № 56, а також пріоритетним напрямом та завданням (проєктам) цифрової трансформації на період до 2023 року, схваленим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 365-р [1; 2].

Проект Концепції спрямований на подолання низки проблем, зокрема:

- низький рівень цифрових компетентностей учасників освітнього процесу;
 - застарілий зміст освіти з навчальних предметів інформативної галузі;
 - недостатня кількість комп'ютерного обладнання та відсутність широкосмугового доступу до інтернету в закладах та установах системи освіти і науки;
 - відсутність якісного цифрового освітнього контенту для здобуття освіти;
 - відсутність актуальної, достовірної інформації про здобувачів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, а також науковців для прийняття управлінських рішень та моніторингу ефективності політик;
 - забюрократизованість процесів внутрішнього документообігу закладів та установ освіти і науки;
 - незручність отримання послуг та сервісів у системі освіти;
 - недоступність наукових ресурсів та інфраструктур тощо.
- Кінцевої мети планується досягти через такі стратегічні цілі:
- стратегічна мета 1. «Цифрове освітнє середовище є доступним та сучасним»;
 - стратегічна мета 2. «Працівники сфери освіти володіють цифровими компетентностями»;
 - стратегічна мета 3. «Зміст освіти в галузі ІКТ відповідає сучасним вимогам»;
 - стратегічна мета 4. «Послуги та процеси у сфері освіти і науки є прозорими, зручними та ефективними»;
 - стратегічна мета 5. «Дані у сфері освіти і науки є доступними та достовірними» [6].

Цифрові тренди (тенденції) – це напрями розвитку цифрових технологій. Їх аналіз дозволяє прогнозувати розвиток конкретного явища в майбутньому. За останні 10 років «цифрові» технології змінилися більше ніж за попередні 50 років; їх використання створює нові можливості для наявних «аналогових» галузей економіки та створення нових; вони мають кардинальний вплив на появу нових бізнес-моделей та впливають на економіки локального та світового масштабу. Виходячи зі змісту Проекту «Цифрова адженда

України – 2020» «цифровізація» або цифрові трансформації є одним із «цифрових» трендів сучасної України. Цифрові технології стали базою для створення нових продуктів, цінностей, властивостей та, відповідно, основою отримання конкурентних переваг на більшості ринків. Відбувається «цифровий перехід» від свого роду «аналогових» систем та процесів індустріальної економіки та інформаційного суспільства до «цифрової» економіки та «цифрового» суспільства. Така трансформація приводить до появи нових, унікальних систем і процесів, що становлять їх нову ціннісну сутність [3].

Як зазначають О. В. Струтинська та М. А. Умрик, суспільство й освіта мають трансформуватись та орієнтуватись на майбутнє, навчати фахівців, які перетворять інновації на винаходи. Це сприятиме трансформації освітнього середовища, що, зі свого боку, забезпечить комплексний, компетентнісний та сучасний підхід до системи освіти. На основі аналізу напрямів розвитку цифрових технологій, з урахуванням результатів охарактеризованих вище досліджень, а також тенденцій організації навчального процесу в закладах освіти в умовах карантину внаслідок пандемії 2020 року указані науковці визначають такі сучасні освітні тренди, які найближчим часом будуть впливати на систему освіти в Україні:

- дистанційне навчання (distance learning), онлайн-навчання (online learning) та змішане навчання (blended learning);
- неформальна освіта (non-formal learning, informal learning);
- хмарні технології (cloud computing, cloud technology);
- гейміфікація (gamification);
- віртуальна реальність (Virtual Reality, VR), доповнена реальність (Augmented Reality, AR), змішана реальність (Mixed Reality, MR);
- мобільні технології в навчанні;
- STEM-освіта;
- освітня робототехніка;
- 3D-технології;
- програмування або кодінг (coding) [5].

Виходячи з викладеного можливо констатувати, що цифровізація вітчизняної відомчої пенітенціарної освіти є безальтернативною вимогою сьогодення.

Список використаних джерел

1. Деякі питання цифрового розвитку: постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 року № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#n18> (дата звернення: 17.10.2021).

2. Деякі питання цифрової трансформації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 365-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/deyaki-pitannya-cifrovoyi-transformac-a365r> (дата звернення: 15.10.2021).
3. Цифрова адженда України – 2021: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 16.10.2021).
4. Ляхощка Л. Л., Ляхощкий В. П. Цифрова освіта і наука – запорука національної безпеки України. Національна безпека України у викликах новітньої історії: монографія. Київ: ДП «Експрес-об'ява», 2019. С. 277–289.
5. Струтинська О. В., Умрик М. А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2020. № 26. С. 201–205.
6. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaprosnuye-do-gromadskogo-obgovorennya> (дата звернення: 15.10.2021).
7. Цифровізація освіти, досвід регіонів, актуальність для позашкільля – відбулась онлайн-сесія щодо дистанційного навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovizaciya-osviti-dosvid-regioniv-aktualnist-dlya-pozashkillya-vidbulas-onlajn-sesiya-shodo-distancijnogo-navchannya> (дата звернення: 15.10.2021).

Ковалева Наталія Петровна,

старший преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин
УО «Гомельского государственного университета им. Ф. Скорины»

**ВНЕШНЯЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ: СООТНОШЕНИЕ
НАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖДУНАРОДНОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА**

Международное регулирование внешней трудовой миграции осуществляется на основании таких международных актов, как Международная Конвенция ООН «О защите прав трудящихся-мигрантов и членов их семей», Конвенция МОТ № 97 «О трудящихся-мигрантах», Конвенция МОТ № 143 «О трудящихся мигрантах» (дополнительные положения), Рекомендация МОТ № 86 «О трудящихся-мигрантах».

Республика Беларусь заключила двусторонние межправительственные соглашения о временной трудовой деятельности и социальной защите граждан, работающих за пределами своего государства, со следующими странами: с Российской Федерацией (Соглашение от 24 сентября 1993 г.); с Республикой Молдова (Пагадненне ад 5 мая 1994 г.); с Украиной (Соглашение от 17 июля 1995 г.); с Республикой Польша (Пагадненне ад 27 верасня 1995 г.); с Республикой Армения (Соглашение от 19 июля 2000 г.); с Азерб.

байджанской Республикой (Соглашение от 2 мая 2007 г.); с Республикой Сербия (Соглашение от 31 марта 2009 г.); с Социалистической Республикой Вьетнам (Соглашение от 29 ноября 2011 г.). В настоящее время прорабатывается вопрос подписания аналогичных соглашений с Государством Катар и Китайской Народной Республикой.

С 1 января 2015 г. вступил в силу Договор о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 г., сторонами которого и членами Евразийского экономического союза стали Республика Беларусь, Республика Казахстан, Российская Федерация, Республика Армения и Кыргызская Республика. Согласно Договору в рамках формирования общего рынка труда трудящиеся стран ЕАЭС могут свободно осуществлять в государстве-члене ЕАЭС трудовую деятельность без получения специального разрешения. На них не распространяются ограничения по защите национального рынка труда. Исключения составляют лишь ограничения, установленные Договором и национальным законодательством в целях обеспечения национальной безопасности [1].

Данный Договор предусматривает обеспечение свободного перемещения между странами-участницами товаров, услуг, капиталов и рабочей силы. Свободное движение рабочей силы предполагает не только беспрепятственное перемещение физических лиц, но и создание равных возможностей для трудоустройства и трудовой деятельности на всей территории ЕАЭС. Также данный договор устанавливает возможность осуществления трудовой деятельности гражданами государств-членов ЕАЭС на основании не только трудового, но и гражданско-правового договора о выполнении работ (оказании услуг) [1, ст. 97].

Также в целях сохранения и развития дружественных отношений между Республикой Беларусь и Украиной, а также оказания помощи гражданам Украины, оказавшимся в трудной жизненной ситуации 30 августа 2014 года Президентом Республики Беларусь был издан Указ № 420 «О пребывании граждан Украины в Республике Беларусь», в соответствии с которым наниматели Республики Беларусь, привлекающие граждан Украины и лиц без гражданства, проживавших на территории Донецкой и Луганской областей Украины, как правило, не менее года и прибывшие в Республику Беларусь для получения разрешений на временное или постоянное проживание для осуществления трудовой деятельности в Республике Беларусь освобождаются от уплаты государственной пошли-

ны за выдачу разрешений на привлечение в Республику Беларусь иностранной рабочей силы и специальных разрешений на право занятия трудовой деятельностью в Республике Беларусь. При этом срок принятия решения о выдаче (отказе в выдаче) специальных разрешений на право занятия трудовой деятельностью в Республике Беларусь гражданам Украины не может превышать пяти рабочих дней, а срок предоставления заключения о возможности (невозможности) их привлечения – двух рабочих дней и вправе принимать граждан Украины на работу без прохождения установленной процедуры признания документов об образовании, выданных учреждениями образования, иными организациями Украины [2, ст. 1].

В рамках Единого экономического пространства 19 ноября 2010 г. подписано Соглашение о сотрудничестве по противодействию нелегальной трудовой миграции из третьих государств и Соглашение о правовом статусе трудящихся-мигрантов и членов их семей, основной новацией которого стало положение о том, что для осуществления трудовой деятельности граждан государств-участников данного Соглашения на их территории не требуется разрешение на осуществление трудовой деятельности. Соответственно упрощение порядка осуществления трудовой деятельности на территории Республики Беларусь распространяется не только на граждан Российской Федерации, но и на граждан Республики Казахстан, Республики Армении и Кыргызской Республики.

В двусторонних соглашениях предусматривается равенство оплаты труда трудящихся-мигрантов и граждан государства трудоустройства за выполнение аналогичной работы, льготы и компенсации при досрочном расторжении трудового договора (контракта), порядок и условия государственного страхования, налогообложения, оказания медицинской помощи, а также меры по регулированию ввоза и вывоза личного имущества, инструментов и оборудования, перевода денежных средств и др. Трудящиеся-мигранты государств-участников двусторонних соглашений пользуются правами и выполняют обязанности, установленные законодательством о труде государства трудоустройства. Действие подобных соглашений распространяется не только на трудящихся-мигрантов, но и на членов их семей.

В современных условиях белорусское государство придает огромное значение совершенствованию правовой базы, касающейся реализации иммигрантами своих трудовых и социальных прав, разработки системы их социальной защиты.

В соответствии со статьёй 4 Закона Республики Беларусь от 30 декабря 2010 г. № 225-3 «О внешней трудовой миграции» основными принципами осуществления внешней трудовой миграции являются: добровольность внешней трудовой миграции, недопустимость незаконной внешней трудовой миграции, защита рынка труда Республики Беларусь, недопустимость найма трудящихся-эмигрантов и трудящихся-иммигрантов на условиях, унижающих их человеческое достоинство, наносящих вред их здоровью, недопустимость дискриминации трудящихся-эмигрантов и трудящихся-иммигрантов в зависимости от пола, расы, национальности, языка, религиозных или политических убеждений, участия или неучастия в профессиональных союзах или иных общественных объединениях, имущественного или служебного положения, возраста, места жительства, недостатков физического или психического характера, если они не препятствуют исполнению соответствующих трудовых обязанностей, иных обстоятельств, не связанных с деловыми качествами и не обусловленных спецификой трудовых функций или статуса работника, а также недопустимость подмены трудовых отношений, вытекающих из трудовых договоров, заключенных с трудящимися-иммигрантами, обязательствами, возникающими на основе договоров, предусмотренных гражданским законодательством Республики Беларусь [3].

Таким образом, как мировое сообщество, так и наше государство уделяют большое внимание правовому регулированию правоотношений в области внешней трудовой миграции. Однако с развитием международных отношений, увеличением потока внешней трудовой миграции в целях упорядочения правоотношений в этой области и приведения их в соответствие с мировыми стандартами требуется совершенствование правовой базы.

Для дальнейшего ускорения процесса трудовой миграции считаем необходимым изменить применяемую законодателем формулировку термина «внешняя трудовая миграция» и «трудящийся – иммигрант» в сторону дозволения субъектам внешней трудовой миграции осуществления трудовой деятельности по трудовому или гражданско-правовому договору закрепив их в Законе Республики Беларусь от 30 декабря 2010 года «О внешней трудовой миграции» и соответственно в задачах Департамента по гражданству и миграции Министерства внутренних дел Республики Беларусь предусмотреть функции по контролю и учету трудящихся-иммигрантов, осуществляющих деятельность на основании гражданско-

правового договору, закріпив їх в пункті 7 Положення о Департаменті по громадянству і міграції Міністерства внутрішніх дел Республіки Беларусь, утвердженого Указом Президента Республіки Беларусь от 4 июня 2004 г. № 268 «О некоторых вопросах органов внутренних дел Республики Беларусь».

Список использованных источников

1. Договор о Евразийском Экономическом союзе от 29 мая 2014 г. URL: <http://www.pravo.gov.ru/> (дата доступа: 28.05.16).

2. О внешней трудовой миграции: Закон Республики Беларусь от 30 декабря 2010 г. № 225-3 (с изм. и доп. 5 января 2016 г. № 353-3). *Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь*, 2011. № 4. № 2/1777.

3. О пребывании граждан Украины в Республике Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 30 августа 2014 г. № 420. *Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь*, 2014. № 1/15253.

Коваленко Катерина Євгенівна,

курсантка 121 навчальної групи
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Андрущенко Тетяна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
адміністративного, цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА СІМЕЙНОГО ДОГОВОРІВ

Питання щодо співвідношення сімейного договору та цивільно-правового було і залишається предметом дослідження багатьох учених. Йдеться, насамперед, про визначення місця, що посідає сімейне право у системі права. Деякі автори вважають, що сімейне право є частиною цивільного права, тим самим, надаючи інституту сімейного договору лише характер цивільно-правової угоди. Вказана тема є досить актуальною через значну невизначеність науковців у ній, що зумовлює науковий інтерес та потребу подальшого її наукового дослідження.

Щодо співвідношення цивільно-правового та сімейного договорів думки вчених розділилися. Одні вважають їх цивільно-правовими договорами (С. Н. Бондов, О. В. Некрасова, А. А. Иванов), інші – сімейно-правовими (О. М. Пономаренко, Н. Н. Тарусіна, І. В. Жилінкова), треті розглядають їх як цивільно-правовий ін-

струмент сімейно-правового регулювання (О. Ю. Косова, Т. В. Краснова). Очевидно, що вирішення цього питання багато в чому залежить від вирішення проблеми про співвідношення цивільного та сімейного права. Відомо, що правову природу договору визначає характер тих суспільних відносин, правовою формою якого виступає цей договір.

Відсутність чіткої розмежованості між цивільно-правовими та сімейно-правовими договорами обумовлена історичними чинниками. Адже сімейне право, як галузь права, виділилось із цивільного, тому своєрідні так звані «батьківські» відносини між ними і спричиняють міцний зв'язок цивільно-правового та сімейно-правового договорів, оскільки спочатку виник цивільно-правовий договір, а вже потім з нього сімейно-правовий договір, який у процесі розвитку заявив про свою самостійність. Дійсно, не можна оминати той факт, що названі договори мають багато спільних рис, але через врегульовані ними різні за своєю правовою природою суспільні відносини їх об'єктивно неможливо ототожнювати. У зв'язку з цим сімейно-правовий договір у результаті розвитку сімейно-правових відносин виявив відмінний від цивільно-правового договору характер.

Стосовно відмінностей цивільно-правового та сімейного договорів можна зазначити, що на сьогодні існує велика кількість поглядів науковців щодо співвідношення цих двох видів договорів. Нами сформульовано дві основні відмінності між цими договорами, перша з яких зводиться до їх суб'єктного складу. Зокрема, Н. Ю. Голубєва визначає «учасників правових відносин, які мають суб'єктивні права та здатні виконувати юридичні обов'язки, чи володільців конкретного права, що перебуває у правовому зв'язку з іншим учасником (учасниками) суспільних відносин, на яких покладаються обов'язки, що відповідають праву уповноваженої особи» [1, с. 279].

Згідно зі ст. 2 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) учасниками цивільних правовідносин можуть виступати: 1) фізичні, юридичні особи; 2) держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права [2]. Тоді як суб'єктами сімейних правовідносин і відповідно виникаючих на їх основі сімейних договорів відповідно до ст. 2 та 9 Сімейного кодексу України (далі – СК) можуть бути лише: 1) подружжя; 2) батьки та діти; 3) усиновлювачі та усиновлені та інші [3]. Всі ці суб'єкти О. М. Пономаренко об'єднує в одну класифікаційну характеристику: «фізичні особи, які мають певний сімейно-правовий статус» (член

сім'ї, колишній член сім'ї, родич тощо) [4, с. 70]. Таким чином, аналізуючи вищенаведене, можна стверджувати про те, що сімейні договори регулюють відносини між значно вужчим колом суб'єктів, чим і підтверджується факт відмінності їх від цивільно-правових договорів.

Друга відмінність цих договорів зводиться до того, що сімейні договори спрямовані на виникнення, зміну, або припинення саме сімейних правовідносин. При цьому варто зазначити, що спрямованість на досягнення певного правового результату є ознакою будь-якого правочину, проте в цьому плані сімейний договір має суттєву відмінність, адже він повинен мати явно виражений «сімейно-довірчий» характер. Таким чином, можна стверджувати про те, що сімейний договір має значно вужчу роль при регулюванні сімейних відносин, ніж цивільно-правовий.

Визнаючи сімейне право самостійною галуззю права, ми виходимо з того, що сімейні відносини регулюються тільки сімейним законодавством (ст. 1 СК), а норми цивільного законодавства застосовуються до них у порядку субсидіарності (ст. 8 СК) лише, коли в СК міститься пряме посилання до норм цивільного законодавства [3].

Отже, проаналізувавши різнопланові погляди на проблему співвідношення цивільно-правового та сімейного договорів, ми займаємо позицію, що не лише цивільному праву властиві договірні зв'язки, а й в інших галузях приватного права також використовується конструкція договору. Обґрунтувавши специфіку договірних зв'язків у сімейному праві, ми дійшли висновку, що вони оформлюються за допомогою своєрідних для сімейного права, але звичних для цивільного права правових конструкцій, таких, як договір. Виявляючи у своїй сутності загальні, характерні взагалі для договору як правової конструкції риси, сімейно-правовий договір водночас демонструє свою сімейно-правову сутність, виявляючи цим свої особливості.

Список використаних джерел

1. Голубева Н. Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 642 с.
2. Цивільний кодекс України: *Закон України* від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 28.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n5803> (дата звернення: 14.11.2021).
3. Сімейний кодекс України: *Закон України* від 10.01.2002 № 2947-III. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.11.2021).
4. Пономаренко О. М. Щодо визначення поняття сімейного договору. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2016. Вип. 24. С. 64–72.

Ковалевська Інна Володимирівна,
старший викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії ДПтС»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ У СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

На сьогодні боротьбі із корупцією приділяється значна увага з боку держави. Підтвердженням тому є прийняття Закону України «Про запобігання корупції», в порівнянні з попередніми законами антикорупційної діяльності, можна сказати, що він значно розширеного спектра дії законодавчий акт, це виявляється в тому, що цей Закон містить більш розширену низку понять та визначає:

– корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

– правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1], які суттєво впливають на розвиток понятійного апарату, покращення законодавчої техніки, виділяють певні ознаки протиправного діяння та встановлюють різновиди юридичної відповідальності, тим самим покращуючи діяльність спеціально-уповноважених антикорупційних суб'єктів, при кваліфікації діяння. Для більш ефективної боротьби з цим негативним явищем, як зазначає вітчизняний правник М. І. Мельник, від правильного розуміння сутності корупції значною мірою залежить функціонування стратегії і тактики антикорупційної діяльності постановки цілей, визначення цілей і засобів протидії [3, с. 5, 6].

Ми повністю погоджуємося з думкою вченого, але, на наше переконання, для більш ефективної боротьби з корупцією в правоохоронних органах взагалі, та в Державній кримінально-виконавчій службі України зокрема, доцільно б було додати, що важливим аспектом є превентивна діяльність, яка зменшить рівень корупційного діяння серед персоналу.

З'ясовуючи сутність явища корупції, не можна оминати коло чинників, які безпосередньо впливають на скоєння особами коруп-

ційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією і визначають ознаки корупційності. В переважній більшості юридичних джерел до таких чинників відносять економічні, правові, морально-психологічні.

До економічних чинників відносять економічний хаос, скорочення робочих місць, інфляцію, безробіття, в окремих осіб досить часто складається хибне враження щодо можливості використання своєї посади та повноважень для задоволення власних інтересів або інтересів інших осіб. Водночас надання неправомірної вигоди може бути здійснено будь-якою особою незалежно від посади, яку вона посідає [4, с. 23].

Правовими чинниками визначають – вчинення особою різноманітних діянь, які кваліфікуються як корупційні, та встановлення певного виду і розміру відповідальності. Особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, стосовно яких складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, можуть бути відсторонені керівником відповідного органу або установи виконання покарань від виконання службових повноважень до закінчення розгляду справи судом, службових правопорушень [2].

Морально-психологічні чинники виявляються в системі негативних поглядів, переконань, установок, способу мислення, персоналу системи виконання покарань. Слід зазначити, що для корупційних кримінальних правопорушень характерними є соціально-рольові ситуації, за яких особа посідає одне становище, а орієнтується на інше, прагне іншого вищого рівня життя. Етично-психологічні аспекти та соціально-правові фактори мають досить великий вплив на сумлінність працівників при виконанні останніми посадових обов'язків, оскільки особа завжди приймає рішення у першу чергу на підставі власного досвіду, психологічного ставлення до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі.

До того ж на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки [2].

Звертаючи увагу на актуальне питання щодо своєчасного та ефективного припинення злочинної діяльності осіб, які вчиняють корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупці-

єю, виявлення корупційних діянь в органах ДКВС України здійснюється з метою їх припинення, відшкодування завданої державі та охоронюваним законом правам та інтересам громадян шкоди і запобігання вчиненню корупційних дій у майбутньому[3, с. 139]. На сьогодні набирають обертів ефективного функціонування самостійні і незалежні між собою правоохоронні органи, діяльність яких спрямована на досягнення спільної мети. Це насамперед органи прокуратури, національної поліції, Національне антикорупційне бюро та Національне агентство з питань запобігання корупції. Поряд з цим вони плідно співпрацюють з підрозділами Державної кримінально-виконавчої служби України, яка є невід'ємною частиною Міністерства юстиції України, для подолання корупції в системі.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 29. Ст. 697.
3. Бондарчук О. Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України: дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2016. 560 с.
4. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

Ковальська Поліна Григорівна,

старший викладач кафедри кінології та спеціальних дисциплін
Територіально відокремленого відділення «Хмельницька філія
Академії Державної пенітенціарної служби»

ПІДТРИМКА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Обравши шлях на вступ до Європейського Союзу, Україна повинна втілювати норми та стандарти країн-членів спільноти, а також максимально використовувати їх позитивний досвід розвитку громадянського суспільства. Керуючись Конституцією України, Кримінально-виконавчим кодексом України, Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», враховуючи положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародного пакту про громадянські та політичні

права та ґрунтуючись на Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи (2012)⁵ щодо Європейського Кодексу етики працівників пенітенціарних установ, а також на стандарти, які містяться в рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи та стосуються пенітенціарної політики та практики, Міністерством юстиції України прийнятий наказ «Про затвердження Кодексу професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України» № 1272/5 від 14 квітня 2017 року, положення якого спрямовані на встановлення особливостей професійних етичних норм поведінки персоналу відомства.

Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) – це система моральних норм, зобов'язань і вимог щодо сумлінного виконання службових обов'язків персоналом цієї служби, заснована на загальноновизнаних моральних принципах і положеннях національного законодавства, міжнародних стандартах функціонування системи виконання кримінальних покарань. ДКВС України та її персонал служать суспільству, забезпечуючи його безпеку через гуманне поводження, застосування до засуджених та ув'язнених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки та їх ізоляцію [1].

У Кодексі професійної етики персоналу ДКВС України значна увага приділяється основним та спеціальним принципам поведінки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України під час виконання службових обов'язків та в побуті.

У розділі 5 Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України послідовно визначено основні принципи поведінки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, а саме: відповідальність, добросовісність, повага та захист людської гідності, допомога та підтримка, справедливість, неупередженість, відсутність дискримінації, співпраця, конфіденційність і захист даних.

Окремої уваги потребує саме принцип співпраці, оскільки співпраця з урядовими та неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями сприятиме налагодженню зовнішніх комунікацій у вирішенні завдань розвитку ДКВС України. Разом з тим персонал Державної кримінально-виконавчої служби України повинен ставитись з довірою та розумінням до колег, надавати підтримку, що є

важливою умовою взаєморозуміння і побудови сприятливого соціально-психологічного клімату у службовому колективі.

Також на особливу увагу заслуговують зразковістю дотримання морально-етичних норм поведінки начальниками та керівниками органів і установ виконання покарань, які особистими прикладами поведінки виховують підпорядкований персонал та мотивують до професійного зростання.

Таким чином, персонал ДКВС України, виконуючи службові обов'язки, зобов'язаний чітко знати норми професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої системи України та неухильно їх дотримуватися.

З іншого боку, персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України повинна надаватися ефективна підтримка для того, щоб він міг результативно та якісно виконувати свої службові обов'язки, в тому числі шляхом наставництва та коучингу.

Список використаних джерел

1. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 14.04.2017 № 1272/5. URL: <http://govua.in.ua/index.php/struktura/istoriya-2?layout=edit&id=898> (дата звернення: 11.11.2021).

Ковтун Олександр Олексійович,
аспірант Київського університету права
Національної академії наук України

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМ ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ВБИВСТВ МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Розвиток будь-якого явища, формації впливає із постійного протиборства протилежних сил. Домінування однієї з них веде до стагнації чи до руйнування. Прикладом таких вічних сил є життя і смерть. Якщо ж хід боротьби змінюється на користь смерті за рахунок насильницького впливу людини на людину, не важливо, з якого приводу, і, при тому, що це не є поодинокими випадками, це стає бідою усього суспільства.

Право людини на життя проголошується всіма міжнародно-правовими актами про права людини і майже всіма Конституціями країн світу. В демократичній державі пріоритетним напрямком є захист життя людини, тож у ст. 27 Конституції України зазначено,

що кожна людина має не від'ємне право на життя, при цьому ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, а захищати життя людини – обов'язок держави [1]. За демографічними показниками на 2026 рік населення України становитиме 36 мільйонів осіб, якщо інституту материнства та його соціальному захисту не буде надано пріоритету в суспільстві, матимемо досить жахливі наслідки. Тому поява кожної нової дитини повинно складати загальносуспільну важливість. Повне та всебічне забезпечення дитинства повинно стати обов'язком усього суспільства, а не тільки держави. Держава переймається цими проблемами, зокрема на законодавчому рівні в Кримінальному кодексі України одним із своїх завдань передбачено правове забезпечення охорони життя людини. Такі діяння та відповідальність за них передбачаються статтями 115–119 КК України [2]. Серед цих норм є ст. 117, згідно з якою кваліфікуються протиправні дії матері, яка біла своєю дитину На думку авторів, цей список значно розшириться, якщо за основу взяти смерть людини, наприклад ст. 121 КК України, тяжкі тілесні ушкодження, в результаті яких наступила смерть тощо. Вивчаючи жахливі та вражаючі цифри, де матері, які бажають зробити аборт, наводять учених на думку, чи достатньо повно вивчено ці види правопорушень. Тому така кількість злочинних дій потребує дослідження, в тому числі з урахуванням європейського законодавства та інших країн світу, в яких на достатньому рівні розвинута правова система. На цю проблему вказують деякі вчені [3; 4; 5].

Але правова регламентація не вирішує всі проблеми правового характеру, в тому числі і посягання на життя. Оскільки поведінку злочинця визначає антисуспільна спрямованість, яка виникає під впливом дій певних суспільно-політичних, економічних та соціально-культурних умов. Виникає думка про те, що крім вини особи в скоєному, є ще «вина» інших факторів впливу. Одним з таких факторів є ті, які мають соціальний характер, що призводить до виникнення особистісного конфлікту, який рано чи пізно призведе до свого зовнішнього вияву, а саме – виразиться у насиллі над іншою особою. Додамо те, що будучи знехтуваною позитивно орієнтованою соціальною групою, особа стає членом неформальної соціальної групи, суспільна спрямованість якої може варіювати в досить широких межах, аж до скоєння злочину. Це положення слід застосувати до розуміння причини скоєння умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини у випадку, коли суб'єкт злочину при-

ходить до висновку про те, що її вагітність і народження дитини, з якоїсь причини (відсутність батька майбутньої дитини, вік суб'єкта, негативне ставлення близьких) буде обставиною, що буде викликати засудження з боку громади чи порушить «нормальний хід» її життя. Тобто вбивство у цих випадках стає вирішенням проблеми, що в свою чергу наводить на роздуми про негаразди в суспільстві. Саме існування думки про те, що дитина є небажаною, а отже, небажаним є і майбутнє, звучить досить дико. Існування її ставить під сумнів розвиток суспільства, тому складається таке враження, що суспільство не хоче йти далі.

Можливо нерозголошення або недостатність освітлення цього питання впливає з бажання суспільства закрити на це очі. Про це свідчить відсутність статистичних даних, у засобах масової інформації з'являються лише окремі відомості про такі факти. А звідси вже впливає й небажання вченими вести дослідження цього явища з кримінологічної, кримінально-правової, компаративістичної та інших поглядів. Відсутні відповідні криміналістичні методики розкриття та розслідування цього виду злочину, дуже мала практика розгляду судами кримінальних справ по факту таких вбивств.

Звернемо увагу на той факт, що під час запобігання цього виду злочинів необхідно визначити всі необхідні поняття: зокрема, встановити суб'єктивну сторону злочину, суб'єкт, об'єкт, момент виникнення умислу та особливого фізіологічного та психічного стану жінки під час вбивства, спосіб скоєння злочину, механізм слідоутворення.

Також постає потреба виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, обставини, які впливали на психіку жінки, що безпосередньо входить до кола обставин, які підлягають доказуванню по кримінальному провадженню.

Узагальнюючи, можемо визначити напрямки наукових пошуків, а саме: необхідно:

- проаналізувати чинне кримінальне законодавство зарубіжних країн за аналогічними видами злочинів з метою приведення норми, яка передбачає відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини у відповідність до вже ратифікованих конвенцій та угод;

- надати характеристику факторів соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини;

– проаналізувати та розкрити сутність профілактичної роботи державних органів щодо запобігання вбивства матер'ю своєї ново-народженої дитини, обґрунтувати конкретні рекомендації щодо її вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Харків: Одіссей, 2011. 56 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 7-ме вид, переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.
3. Stratonov V., Slinko D., Slinko S. Historical Analysis of the Origin of Liability for the Killing of a Newborn Child. *Tomsk State University Journal*. 2020. № 455. PP. 230–236.
4. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова характеристика об'єктивної сторони незаконного проведення абортів (ст. 134 КК). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2013. Т. 3. Вип. 22. Ч. 1. С. 74–78.
5. Павленко Т. А. Розвиток норм про кримінальну відповідальність та злочини проти життя в Україні до 1917 року. *Збірник наукових праць Харківського національного університету ім. Сковороди*. 2010. Вип. 14. С. 109–116.

Козловский Глеб Сергеевич,

студент юридического факультета Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

РОЛЬ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ФОРМИРОВАНИИ ИНСТИТУТА КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В последнее время значительно выросла роль интеграционных процессов в современном обществе. Изначально, эти процессы были характерны только для экономической сферы, но в результате, они затронули различные сферы нашей жизни. Для регулирования столь обширного сегмента общественных отношений необходимо дополнять национальную систему права для достижения наилучшего результата. При отставании национального законодательства от современных тенденций можно упустить возможность в полной мере влиться в современное общество, тем самым потеряв возможность получить новые международные связи, которые могли бы способствовать развитию государства.

Таким образом, изменение содержания общественных отношений на глобальном уровне оказывает непосредственное влияние на изменение содержания всех правовых систем, так как связь права и

состояния общественных отношений очевидна и бесспорна, что отражается и в практике, и в доктрине. К примеру, сегодня можно видеть, что в мире происходит тотальная гармонизация правовых систем, что связано с общим направлением их развития.

Правовое сближение является методом устранения различий в национальном регулировании посредством договоренностей между государствами, на основе которых устанавливаются единообразные условия использования различных ресурсов во всех государствах.

Для достижения высоких результатов в этой области необходимо соответствующее правовое регулирование. Исходя из законодательной системы Республики Беларусь, Конституция имеет высшую силу в национальной системе права. Это означает, что для более эффективного сотрудничества с иностранными государствами в Конституции должны быть закреплены положения, которые признают приоритет международного права. Такую функцию выполняет 8 статья Конституции Республики Беларусь: «Республика Беларусь признает приоритет общепризнанных принципов международного права и обеспечивает соответствие им законодательства. Республика Беларусь в соответствии с нормами международного права может на добровольной основе входить в межгосударственные образования и выходить из них» [1, с. 5]. Эта статья доказывает готовность Беларуси к интеграционным процессам, которые начали активно развиваться на протяжении последнего времени.

Также в Конституции закреплено, что Республика Беларусь в своей внешней политике исходит из принципов равенства государств, неприменения силы или угрозы силой, нерушимости границ, мирного урегулирования споров, невмешательства во внутренние дела и других общепризнанных принципов и норм международного права. Международная защита прав человека представляет собой осуществление сотрудничества государств по двум основным направлениям: создание универсальных и региональных международно-правовых норм в области прав человека; создание и действие специальных механизмов контроля за их соблюдением. Иностранные граждане и лица без гражданства на территории Беларуси пользуются правами и свободами и исполняют обязанности наравне с гражданами Республики Беларусь, если иное не определено Конституцией, законами и международными договорами. Республика Беларусь может предоставлять право убежища лицам, преследуемым в других государствах за политические, религиозные убеждения или нацио-

нальну належність. Кожен вправі в соответствии з міжнародно-правовими актами, ратифікованими Республіки Беларусь, звертатися в міжнародні організації з метою захисту своїх прав і свобод, якщо вичерпані всі існуючі внутрішні державні засоби правової захисту. Це підтверджує позитивне ставлення Беларусь до участі в інтеграційних процесах і їх вплив на інститут конституційного права. Укріплення загальної безпеки здійснюється на основі міжнародних угод і договорів, діяльності міжнародних організацій, дипломатичного взаємодія, розвитку міжкультурних зв'язків і др. Приймаємі спільними зусиллями різних держав декларації, пакти і резолюції фактично містять готову систему прогресивних ідей і цінностей в області права.

Таким чином, інтеграційні процеси грають велику роль в житті людини, існуванні держави, формуванні і розвитку інституту національного права в цілому і конституційного права в частині.

Список використаних джерел

1. Конституція Республіки Беларусь: з змін і доп., прийнятими на референдумі 24 листопада 1996 г. і 17 жовтня 2004 г. Мінськ: Нац. центр правової інформ. Респ. Беларусь, 2021. 5 с.

Кондратов Дмитро Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Пархоменко Катерина Миколаївна,

студентка 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ДАКТИЛОСКОПІЯ В ЗАПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

Варто зазначити, що дактилоскопія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає властивості та будову папілярних візерунків з метою їх використання для ототожнення особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Англійський антрополог Френсіс Гальтон домігся введення дактилоскопії як методу реєстрації кримінальних злочинців в Англії в 1895 р. [1].

13 вересня 1902 р. у Великій Британії відбитки пальців з місця злочину вперше використані як доказ провини щодо затриманого Гар-

рі Джексона. 18 квітня 1902 р. – перше застосування в Данії дактилоскопії для впізнання злочинця. Різні країни світу вводили у себе дактилоскопічні методи протягом наступних півтора-двох десятиліть.

Дактилоскопія – це унікальний спосіб розпізнавання людини за відбитками пальців, цей метод заснований на унікальності малюнка шкіри людини. Кожний відбиток пальця неповторний, він може розповісти про стать, інтелект, талант та людину як особистість. Саме тому давайте розглянемо цікаві факти про відбитки пальців людини [2].

Питання: чи унікальні відбитки пальців у людей?

Так, навіть у однопляцевих близнят, у яких однакова структура ДНК, відбитки пальців завжди відрізняються. Відомо багато випадків, коли злочинці, щоб приховати свої відбитки, зрізали шкіру на пальцях рук, але відбувалась регенерація шкір і відбитки пальців завжди відновлювались, у тому числі після пересадки шкір на пальцях унікальний малюнок завжди відновлявся. Якщо брати відбитки пальців лівої та правої руки, вони не є дзеркальними, і близько не схожі між собою. У кожної людини відбитки з'являються ще в утробі матері, у віці 18 тижнів після зачаття, ці ребристі малюнки вивчає дерматогліфіка.

Питання: чи можна діагностувати багато захворювань, отримані людиною у спадок її професію за малюнками пальців?

Вважається, що так, можна, цим займаються українські вчені, папілярні візерунки наочно показують швидкість реакції, швидкість мислення, здатність бути лідером у суспільстві.

Щоб остаточно перевірити свою гіпотезу, вчені звернулися до Всеукраїнського науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту в лабораторію, де досліджують вищі спортивні рекорди. Разом з вагою, зростом і обсягом м'язової маси біологи на цей раз вивчали і малюнки на кінчиках пальців. У результаті з'ясувалося, що існує прямий зв'язок між спортивними досягненнями і папілярним візерунками.

Можемо зазначити, що технологія визначення ділових і психологічних якостей людини за папілярними узорами існує лише кілька років. Досвідчений фахівець з легкістю може за відбитками відрізнити будівельника від перекладача. Існує 39 основних різновидів візерунків, за кожним візерунком можна відрізнити характер людини.

Питання: чи можна визначити стать за відбитком пальця?

Доктор Ян Халамек, професор Університету Олбані в Нью-Йорку, очолював дослідницьку групу, яка розробила тест для ви-

значення статі людини за відбитками її пальців. Замість вивчення розміру і форми, тест Халамека досліджує та аналізує амінокислотні з'єднання в прихованих відбитках. Ці відбитки пальців створюються за допомогою поту і натуральних олій, тому нагрівання відбитків і нанесення спеціального хімічного барвника змушує їх набувати певного кольору залежно від концентрації амінокислот, залишених шкірою. У зв'язку з тим, що у жінок більше амінокислот, ніж у чоловіків, Халамек стверджує, що тест ефективний на 99 %. Тобто, відбиток пальця може розкривати стать [3].

Питання: чи можуть відбитки пальців рук зберігатись тривалий час?

Однозначно, що ні. Відбитки пальців можуть зберігатися аж до декількох років. На їх збереження впливають зовнішні фактори середовища, навмисне видалення і, природно, занадто довгий термін існування. Залежно від вищепереліченого і виявляється час їх існування.

Питання: який злочинець уперше був притягнутий до відповідальності за допомогою дактилоскопії?

У 1892 р. Франциска Рохас, жінка з міста Некоча в Аргентині, вбила своїх двох дітей і звинуватила в цьому сусіда. Її знайшли пораненою на узбіччі дороги, тому правоохоронні органи спочатку повірили її історії. Однак згодом з'ясувалося, що вона почала вбивство, намагаючись підставити сусіда, Педро Рамона Веласкеса, який, за її словами, був колишнім коханцем. Виверт Рохас був розкритий після того, як кривавий відбиток виявили на дверях у її будинку. Рохас стверджувала, що не чіпала дітей, коли виявила їх мертвими, тому поліція вважала, що слід від пальця мав би належати Веласкесу. Та слідчі виявили, що його насправді залишила Рохас. Після того, як вона зіткнулася з судовою експертизою, то зізналася у злочині й увійшла в історію як перша людина, яку визнали винною за допомогою використання дактилоскопічної експертизи [4].

Відбитки пальців залишають видимі частини рубчиків, що утворюються там, де епідерміс поглиблюється в дерму, формуючи візерунок з пересічних ліній. Унікальні відбитки на руках і на ногах залежать значною мірою від випадкового розташування цих рубчиків і зростання структур шкіри. Ці рубчики сприяють утриманню предмета в руках. Поверхня шкіри як би створена за тим же принципом, що і поверхня автомобільних шин. У нас утворилася ціла система жолобків, гребнів і виїмок, щоб відводити воду від пальців. Нарешті, саме така поверхня пальців захищає їх від пухирів, змен-

шуючи бічний тиск, яке в іншому випадку розділило б два шари шкіри і дало рідині можливість збиратися в нинішньому просторі, формуючи тим самим пухир.

Як висновок слід зазначити, що криміналістична ідентифікація не стоїть на місці. Для ідентифікації особи почали використовувати колективну ДНК бактерій, грибів і вірусів, що становлять ваш мікробіом, являє собою величезне сховище інформації про ваше здоров'я, навколишнє середовище, раціон харчування і генетики – і це абсолютно унікально. Нині судово-медичні експерти вивчають можливість використання мікробіома для ідентифікації, і в деяких американських судах уже були прийняті показання, засновані на методах мікробної криміналістики [5, с. 12].

Отже, ми можемо сказати, що дактилоскопія здійснюється з метою отримання зразків відбитків пальців та відбитків долонних поверхонь рук для:

- встановлення особи завдяки дактилоскопії під час перевірки її дактилокарти;
- виключення слідів рук, вилучених з конкретного місця події;
- перевірки по слідотекам слідів рук з місць нерозкритих злочинів. Дактилоскопування здійснюється в порядку, встановленим кримінальним процесуальним законодавством.

Слідчий має право отримати у підозрюваного або обвинуваченого особи зразки почерку або інші зразки, необхідні для порівняльного дослідження, про що складає постанову. Слідчий має право отримати зразки почерку чи інші зразки для порівняльного дослідження у свідка або потерпілого, але лише за необхідності перевірити, чи не залишені зазначеними особами сліди на речових доказах. У необхідних випадках вилучення зразків для порівняльного дослідження проводиться за участю спеціаліста. Про вилучення зразків для порівняльного дослідження складається протокол.

Список використаних джерел

1. Cummins H., Midlo Ch. Finger prints, palms and soles. An introduction to Dermatoglyphics. New York: Dover Publications, 1961. 319 p.
2. Дактилоскопія. *Вікіпедія*. URL: [//ru.wikipedia.org/wiki/Дактилоскопія](https://ru.wikipedia.org/wiki/Дактилоскопія) (дата обращения: 10.11.2021).
3. Дактилоскопія: интересные факты. Дайджест налоги Украины. URL: <https://www.facebook.com/digest.tax.ukraine/posts/2393126780763117/> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Сьомін О. Є., Мириська А. В. Роль дактилоскопічної експертизи в кримінальному провадженні. *Актуальні питання криміналістики та судової*

експертизи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ: НАВС, 2020. С. 401–403.

5. Єрмолаєва А. О. Методи проведення імунологічних досліджень у експертизах слідів біологічного походження та формування висновків: метод. посіб. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2011. 77 с.

Корольчук Катерина Русланівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОНЯТОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Проведення слідчих дій посідає важливе місце під час розслідування кримінальної справи. У деяких слідчих діях для підтвердження виявлених фактів та подій, що відбулися, закон встановлює обов'язкову участь понятих. Інститут понятих є важливим інститутом та особливою ланкою в кримінальному процесі, що має широку сферу застосування.

Понятий – це фізична особа, яка залучається до участі в кримінальному провадженні з метою засвідчення своїм підписом відповідності записів у протоколі виконаним діям. Участь понятих є гарантією правильного безпосереднього сприйняття при здійсненні слідчих дій обставин та фактів, що мають значення для кримінального провадження, їх належного фіксування у процесуальних документах [2].

Як правило, понятий це незаінтересована в результатах кримінального провадження особа, яка запрошена слідчим чи прокурором для посвідчення факту проведення слідчої дії, її здійснення та результатів. «Незацікавленість» понятого означає відсутність його процесуальної вигоди чи інтересу у кримінальному провадженні. Наявність такого статусу в особи є доказом відмови в участі в кримінальному провадженні. Таким чином, понятий не може бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, які заінтересовані в результатах кримінального провадження [4, с. 223].

Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПКУ: «Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідчення особи». Кількість понятих під час здійснення слідчої дії часто зводиться лише до встановленого законом мінімуму з тієї причини, що залучення понятих пов'язане з проблемами в пошуку осіб, які б погодилися бути понятими [1].

Посилаючись на статистичні дані, основними причинами відмови є:

- відсутність вільного часу;
- небажання бути підданим можливому в майбутньому допиту;
- побоювання труднощів у стосунках з сусідами, у житлі яких проводиться обшук та помсти з боку правопорушника.

Згідно з п. 25 ст. 3 КПКУ понятий вважається учасником кримінального провадження, проте його процесуальні права та обов'язки, відповідальність, а також вимоги до нього як суб'єкта кримінального провадження, на відміну від інших учасників, в законодавстві України не встановлено [1].

Аналіз судової практики дає змогу встановити, що правами понятого в кримінальному провадженні є:

- отримати від особи, що запрошує до слідчих дій (слідчого, прокурора), роз'яснення щодо власних прав і обов'язків перед їхнім проведенням;
- знати, в яких діях бере участь;
- ознайомитися з протоколом відповідної слідчої дії;
- відмовитися від участі у вищезазначених діях [3].

До обов'язків понятого входить:

- на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії;
- засвідчити факт, зміст і результати дій, під час яких він був присутнім;
- виконувати законні розпорядження та вимоги працівників правоохоронних органів;
- з'явитися до суду, якщо виникне потреба у його показаннях [3].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс регулює базові підходи до розуміння проведення слідчих дій. Проте деякі аспекти, такі як інститут понятих у кримінальному провадженні ще сформова-

ний не повністю. Чинний КПКУ необхідно доповнити нормами, які б визначали процесуальний статус понятого, його процесуальні права, обов'язки та відповідальність. Оскільки участь понятих в кримінальному провадженні є однією з гарантій забезпечення прав і свобод учасників процесу, а також законності і обґрунтованості досудового розслідування, то даний інститут потребує всебічного дослідження та подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Лебедева А. Особливості процесуального статусу понятого у кримінальному провадженні. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 275–279.
3. Нанка А. О., Філімонова Ю. О. Актуальні питання функціонування інституту понятих у кримінальному провадженні. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 631–633.
4. Скрябін О. М. Проблемні питання участі понятих у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 220–224.

Косенкова Катерина Володимирівна,
курсантка 3-го курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;
Гарига-Грихно Маргарита Михайлівна,
кандидат історичних наук, провідний фахівець
з наукової роботи Чернігівського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України;
Леоненко Олексій Анатолійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОСТИТУЦІЯ ТА НАРКОМАНІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ

Актуальність теми породжена тим, що на сьогодні не існує єдиної фундаментальної думки щодо соціальної сутності проституції та наркоманії, а також причин їх виникнення та розповсюдження. Нині гострим питанням є легалізація проституції і деяких наркотичних речовин та спроби прихильників узаконення цих явищ знайти науково обґрунтовані аргументи для підтримки своєї позиції.

Питання проституції та наркоманії як детермінантів злочинності досліджували багато науковців, зокрема, І. П. Євсєєва, С. І. Мінченко,

В. С. Медведєв, О. М. Шевченко, Т. І. Усатова, І. В. Шмаров та інші. Проте деякі аспекти цього питання не були розкриті відповідним чином.

Під час дослідження були використані такі методи: аналіз наукових джерел, спостереження та порівняння.

Проституція є негативним соціальним явищем. Кількість осіб, які займаються таким промислом, росте в кризові роки, коли зі зниженням економічних і соціальних умов падають моральні і психологічні бар'єри деяких слабких і соціально занедбаних осіб. Шмаров І. В. вважає, що проституцію слід розглядати як сполучну ланку і каталізатор у ланцюгові різних виявів соціальної патології [1, с. 124]. Думка соціуму сходиться на тому, що проституція є аморальною поведінкою, що руйнує громадську моральність, спричиняє деградацію та занепад національної культури, негативним чином відгукується на молоді.

Проституція та злочинність доповнюють одне одного та можуть вважатися тотожними поняттями. Це пояснюється тим, що проституцію як засіб наживи контролює криміналіст [2, с. 40]. Конкретне негативне явище є однією із стадій морально-етичного регресу, що неодноразово закінчується скоєнням адміністративних та кримінальних правопорушень. Повії, в більшості випадків, стають співучасниками грабінників, шахраїв та вбивць і нерідко самі є суб'єктами кримінальних правопорушень, вчиняючи, наприклад, крадіжки у своїх клієнтів та зараження венеричними хворобами, СНІДом та інше, адже проститутки є найбільш активними розповсюджувачами венеричних захворювань. Проституцією, як способом заробітку, користуються злочинці, що створюють систему сексбізнесу та порнобізнесу, за допомогою будинків розпусти, сутенерів та інших способів.

Необхідність проституції є неоднозначним питанням у суспільстві. Незважаючи на те, що проституцію розглядають як явище, яке має негативний та шкідливий вплив, юридична оцінка в різних країнах світу є спірною. В одних країнах проституція заборонена та порушення відповідних заборон несе за собою відповідальність, а в інших не дозволяються тільки дії, які сприяють заняттям проституцією або залучення до неї. Різні країни світу мають найрізноманітніші способи та методи боротьби з проституцією, але найбільш ефективним і оптимальним може вважатися легалізація, яка має на меті юридичне визнання цього промислу, як законної діяльності, що охороняється законом.

На нашу думку, Україна не до кінця готова до легалізації феномена проституції тільки через неправильне уявлення про жінок цієї

професії. Загалом, противниками легалізації в Україні є представники старшого покоління, тоді як прихильниками можна вважати більш молодих респондентів. Більшість осіб, які займаються проституцією, страждають від агресії та насилля з боку своїх клієнтів. Тому пропозиція щодо легалізації та прирівнювання проституції до підприємницької діяльності та запровадження відповідних місць для надання послуг є доречною. Конвенціональні кроки можуть дати поштовх для забезпечення держави додатковими коштами, декриміналізувати відповідну тему в соціумі, зменшити відсоток безробітних, що матиме змогу підвищити економічний рівень, полегшить медико-санітарний контроль та врятує жінок від насилля та домагань.

На додаток до вищеописаної проблеми, нагальним є питання з вирішення проблем наркоманії, що є дуже поширеним серед молоді. Існує тісний нерозривний зв'язок між наркоманією та злочинністю, адже наркоманія – одна з найтяжчих складових фонових явищ. Це негативна тенденція обумовлює підвищений рівень злочинності, що пов'язаний з обігом наркотичних речовин. Щорічно наркомани та особи, які перебувають у стані наркотичного збудження, вчинюють велику кількість злочинів. Серед злочинів корисливо-насильницької спрямованості, вчинених наркоманами, особливо вирізняються вчинення крадіжок майна громадян [3, с. 95]. Особи, які вживають наркотичні препарати, мають схильність до вчинення злочинів, здебільшого через вилучення речовин з вільного обігу, адже придбання наркотиків у нашому суспільстві відбувається злочинним шляхом. Через слабку психіку, нестійкий емоційний стан та недостатній вольовий контроль, вчинення злочинів особами, залежними від вживання наркотиків збільшується, а також попит на «заборонені речовини» породжує злочинну діяльність: виготовлення, викрадення, привласнення, вимагання, зберігання та збут.

Грунтуючись на вищезазначених фактах щодо нестійкої психіки наркоманів, можемо зробити висновок, що вживання наркотиків спричиняє смерті від надмірного їх споживання, вчинення самогубств та зараження хворобами, такими як гепатит, сифіліс та інші.

Особлива небезпечність наркоманії полягає в тому, що вживання наркотичних засобів (або їх аналогів) у більшості випадків викликає незворотні зміни в організмі індивіда, викривляє систему загальнолюдських цінностей, завдяки чому особа легко переступає межу не тільки моральних, а й кримінальних заборон і може стати «знаряддям» в інших руках [4, с. 275]. Людина, маючи дефіцит нар-

котичної речовини в організмі, переживає розлад психіки та здоров'я загалом і, в першу чергу, свідомість дає можливість усвідомити необхідність задоволення потреби в наркотиках. Після цього вияву свідомості в особі виникає бажання реалізувати відповідну потребу і цей потяг стає основним направляючим його подальших дій. Таким чином, виникає поведінка, яка характеризується стійкою мотивацією та бере своє відображення в діях, які мають на меті лиш отримання, будь-якою метою, наркотичну речовину для задоволення потреб організму. Саме тут, в багатьох випадках, бере свій початок злочинна поведінка. При цьому особа не усвідомлює небезпечність вчинених дій, оскільки наслідки не є настільки пріоритетними, як задоволення власного потягу.

Медичні досліді показують те, що регулярне вживання деяких наркотиків може призвести до уражень мозку за аналогією з алкоголем, проте навіть єдиноразове вживання наркотичної речовини викликає загибель близько 140 нервових клітин, призводить до ураження печінки та нирок токсичного характеру, а також розлад мовних та моторних навичок. Ризики для здоров'я, в більшості, від канабісу, доведені медично. Нерідко призводить до психологічної залежності та розвитку психічних розладів, таких як депресія та психози, при збільшенні дози вживання до згасання інтелекту.

На нашу думку, легалізація наркотиків, навіть у медичних цілях не є доцільною. Згідно з результатами судово-хімічних досліджень причини смертей наркоманів, незважаючи на досить низьку концентрацію наркотичної речовини в організмі померлих, смерть наставала від несподіваного сильного впливу речовини через інфекцію, загальне погіршення стану здоров'я [5].

Проблема проституції та наркоманії є важливою для соціуму на сьогодні. Викоріненням цих феноменів слід доручити не тільки законотворцям, але й кожній особі окремо. На основі цього мають бути проведені культурно-виховні та просвітницькі заходи, повинні бути стабільними економічні та соціальні чинники у суспільстві, статеве виховання без пропаганди всюдозволеності, сексу та насильства в дітей та підлітків має стати обов'язком батьків, вихователів або вчителів.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.

2. Медведєв В. С., Шевченко О. М. Юридично-психологічна характеристика сучасних проблем української молоді: проблема проституції. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1. С. 38–46.

3. Ткаченко І. М. Кримінологічна характеристика причин наркоманії в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-1. С. 95–97.

4. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни, Б. М. Головіна. Харків: Право, 2014. 440 с.

5. Легалізація марихуани в Україні: 10 аргументів за і проти. URL: <https://loyer.com.ua/uk/legalizatsiya-marihuani-v-ukrayini-10-argumentiv-za-i-proti/> (дата звернення: 19.10.2021).

Кочешева Софья Александровна,
студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СИСТЕМ НА ОСНОВАНИИ ИНТЕГРАЦИОННОГО ПОДХОДА

Термин «интеграция» происходит от латинского *integratio* – восстановление отдельных частей в единое целое. Интеграция может происходить в различных сферах – экономической, социальной, политической.

В современных юридических исследованиях все чаще актуализируется термин «интегративный» применительно к различным правовым явлениям. Например, в контексте конституционного права, достаточно законченную форму приобрела так называемая «интегративная юриспруденция», объясняющая феномен права с использованием методологии юридического позитивизма, естественно-правового учения, социологического, психологического, исторического подходов к правопониманию.

Конституция призвана закрепить принципы и правовой механизм консолидации общества, когда различные социальные группы и классы, этнические и конфессиональные сообщества образуют единый социальный организм, обычно получающий политико-правовое оформление в виде государства.

Территориальная организация государства закреплена в конституции. Особая роль функция территориальной интеграции играет в конституциях федеративных земель. Правовой механизм объединения субъектов федерации в единое государственное образование опосредует всю систему политических и экономических отношений внутри федерации. Таким образом, территориальная интегра-

ция неразрывно связана с политической и экономической интеграцией. В этом смысле говорится, например, об интеграционном потенциале Конституции ЕС.

Конституция интегрирует правовую систему государства. Являясь ядром правовой системы, она закрепляет иерархию норм права, важнейшие правовые принципы и презумпции основных отраслей права. Так в ст. 7 Конституции Республики Беларусь устанавливается, что «государство, все его органы и должностные лица действуют в пределах Конституции и принятых в соответствии с ней актов законодательства. Правовые акты или их отдельные положения, признанные в установленном законом порядке противоречащими положениям Конституции, не имеют юридической силы». Вместе с тем в соответствии со статьей 8 Конституции правовая система Беларуси имеет гетерономный или открытый характер. «Республика Беларусь признает приоритет общепризнанных принципов международного права и обеспечивает соответствие им законодательства». Таким образом, общепризнанные принципы международного права имеют приоритет (верховенство) перед нормами национального законодательства.

Следовательно, с одной стороны, данные принципы интегрированы в правовую систему Беларуси, с другой – имеется возможность интеграции белорусского права в международное право.

Нормативную основу процесса интеграции составляет конституционное право. Конституция как правопорядок юридически нормирует политическую интеграцию, придает ей целесообразный характер. Поэтому конституционное право в целом является интеграционным правом.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года: с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. 10-е изд., стер. Минск: Нац. центр правовой информации Республики Беларусь, 2020.
2. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года: (с учетом поправок, внесенных Законами Российской Федерации о поправках к Конституции Российской Федерации от 30.12.2008 № 6-ФКЗ, от 30.12.2008 № 7-ФКЗ, от 05.02.2014 № 2-ФКЗ, от 21.07.2014 № 11-ФКЗ 30 декабря 2008 № 6-ФКЗ и № 8 – ФКЗ). СПС «Консультант плюс».
3. О конституционном судопроизводстве: Закон Респ. Беларусь от 22 декабря 2016, №13-З / КонсультантПлюс. Беларусь, ООО «ЮрПектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
4. Хабриева Т. Я. Теория современной конституции. Москва: Норма, 205. 320 с.

Кравчук Даниил Юрьевич,
студент юридического факультета
Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

РОЛЬ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМ

Строительство суверенного независимого демократического государства Республики Беларусь, определившего главной целью общества и государства человека, его права и свободы, обусловило формирование государственной власти с учетом принципа разделения властей. Закрепление верховенства Конституции, установление принципа верховенства права, обязанность государства, всех его органов и должностных лиц действовать в пределах Конституции повлекли необходимость создания органа, осуществляющего контроль за конституционностью нормативных актов, юридическую охрану Конституции. За прошедшие годы в нашей стране последовательно развивается конституционный контроль с учетом европейских и мировых тенденций конституционной юстиции, при этом сохраняются конституционная идентичность и особенности развития белорусской государственности. На основе Конституции Республики Беларусь 1994 года Конституционный Суд Республики Беларусь учрежден как орган, осуществляющий контроль за конституционностью нормативных актов в государстве. На конституционном уровне определены его функции: обеспечение верховенства Конституции и ее прямого действия, защита конституционного строя, конституционных ценностей, прав и свобод человека.

Как и в большинстве стран Восточной Европы и постсоветского пространства при учреждении Конституционного Суда Республики Беларусь была использована классическая европейская модель централизованного конституционного контроля. Процессы формирования правовых государств на просторах бывшего СССР требовали концентрации усилий в формировании новой государственности, обеспечении динамичности общественного развития, устойчивости политических процессов, формировании национальных правовых систем. В процессе создания независимых государств на постсоветском пространстве, по мере принятия новых Конституций и проведения судебно-правовых реформ, каждая страна приобретала свои отличительные черты, обусловленные ис-

торическим развитием, особенностями менталитета и государственного устройства, а также рядом иных факторов.

В результате распада Советского Союза на основе Беловежских соглашений 8 декабря 1991 года было создано Содружество Независимых государств. Законодательство данных государств в судебной сфере является схожим по многим аспектам. При исследовании развития правового государства в странах на постсоветском пространстве можно отметить довольно важную общую черту судебной системы, а именно провозглашение независимости судебной власти на государственном уровне, что означает закрепление данного положения в основном законе страны. Необходимо также отметить механизм сдержек и противовесов, который представлен разделением власти на законодательную, исполнительную, судебную. Эта система позволяет гарантировать верховенства Конституции и закона в государстве, что означает установление режима правового государства. Важным также остается тот факт, что развитие конституционного права в странах-участницах Содружества Независимых Государств проходило по образцу бывшего центра, а ныне Российской Федерации, чья судебная система, реформы, конституционные институты послужили фундаментом для формирования и нормального функционирования в других страна-участницах содружества. Вместе с тем можно говорить, что сегодня конституционному праву и его институтам присущи реализм и рационализм, что в свою очередь способствует динамическому развитию с учетом национальных особенностей. Незыблемым является и тот факт, что сложилось некое интеграционное соглашение вокруг основных конституционных институтов и порядков, а конституционные принципы и нормы международного права стали играть все более значимую роль в национальных правовых системах.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года: с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. 10-е изд., стер. Минск: Нац. центр правовой информации Республики Беларусь, 2020.
2. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года: (с учетом поправок, внесенных Законами Российской Федерации о поправках к Конституции Российской Федерации от 30.12.2008 № 6-ФКЗ, от 30.12.2008 № 7-ФКЗ, от 05.02.2014 № 2-ФКЗ, от 21.07.2014 № 11-ФКЗ 30 декабря 2008 № 6-ФКЗ и № 8 – ФКЗ). СПС «Консультант плюс».

Кушніренко Каріна Олександрівна,
студентка 3 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
Чалован Віктор Арисович,
кандидат історичних наук,
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ НОТАРІУСІВ

Нотаріус – давня і разом з тим сучасна професія, якій непідвладний час. З давніх часів люди шанобливо ставились і ставляться до нотаріусів, бо їх робота надзвичайно необхідна. Мабуть, не знайдеться людей, яким би не приходилось хоч раз звертатись до нотаріуса.

Перелік документів, що потребують нотаріального засвідчення, дуже великий. Найбільш поширені, які на слуху в соціумі і які диктує нам саме життя, це – свідоцтво про право власності, договір купівлі-продажу, заповіт, право на спадщину, договір дарування, довіреність, договір опіки, завірення копій різних документів та багато-багато інших правочинів.

У зв'язку з цим постає запитання: який перелік послуг, які надає нотаріус, дійсно немалий, чи не так; хто ж такий нотаріус та чим він займається?

Нотаріус – уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність в державній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

Нотаріусом може бути тільки громадянин України, тому втрата ним громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання є однією з підстав анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Нотаріус повинен мати вищу юридичну освіту. Це свідчить про підвищені вимоги до посади нотаріуса.

Однією з важливих вимог до посади нотаріуса є обов'язкове стажування протягом шести місяців у державній нотаріальній конторі або в нотаріуса, що займається приватною нотаріальною практикою. Стажування дає можливість набути практичного досвіду й підготувати кваліфіковані кадри для нотаріальної діяльності.

Вимогою до обіймання посади нотаріуса є складання кваліфікаційного іспиту після проходження стажування, що дає можли-

вість перевірити знання кандидата в нотаріуси та його готовність до нотаріальної діяльності.

Наступною вимогою для заняття посади нотаріуса є одержання свідоцтва про право на заняття цієї посади. Це свідоцтво є підставою для призначення на посаду державного нотаріуса або реєстрації приватної нотаріальної діяльності.

Нотаріус не може займатись: підприємницькою діяльністю; адвокатською діяльністю; бути засновником адвокатських об'єднань; перебувати на державній службі або в службі в органах місцевого самоврядування, в штаті іншої юридичної особи, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової, творчої діяльності, діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів.

Важливою гарантією діяльності нотаріуса є закріплення в Законі його прав.

Так, згідно з національним законодавством нотаріус витребує від підприємств, установ, організацій, а також від фізичних осіб відомості й документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії, якщо одержання їх безпосередньо заінтересованими особами утруднене. Нотаріус встановлює термін, протягом якого до нотаріальної контори мають бути надіслані необхідні відомості чи документи, але цей термін не повинен перевищувати одного місяця.

Нотаріус має право складати проекти угод, заяв та інших нотаріальних документів; на прохання заінтересованих осіб виготовляти копії документів, наприклад для видачі свідоцтва про право на спадщину та ін.; давати роз'яснення з питань вчинення конкретної нотаріальної дії; надавати консультації правового характеру.

У свою чергу поряд з правами законодавець і встановлює доволі жорсткі обов'язки нотаріуса, а саме: здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до законів України та принесеної присяги та дотримуватися правил професійної етики; сприяти юридичній та фізичній особі у здійсненні прав та законних інтересів, їх роз'яснення, попереджати про наслідки вчинення нотаріальних дій для того, щоб юридична обізнаність не могла бути використана проти них; зберігати в таємниці відомості одержані ним у зв'язку вчинення нотаріальних дій; відмовляти у вчиненні нотаріальних дій, якщо суперечать закону; дбайливо ставитись до архівів; підвищувати професійний рівень [2, с. 60].

У свою чергу національне законодавство не тільки встановлює права та обов'язки нотаріуса, а і встановлює виключний перелік

дій, які може він вчиняти, а саме: посвідчують правочини; вживають заходів щодо охорони спадкового майна; видають свідоцтва про права на спадщину; видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя; проводять опис майна фізичної особи, що визнана безвісно зниклою або місце перебування якої невідоме [3, с. 81].

Отже, нотаріус посвідчує безспірні права та безспірні факти, в наявності яких він може упевнитися безпосередньо або на підставі відповідних документів, а також вчиняє інші дії, спрямовані на юридичне підтвердження та закріплення цивільних прав, щоб запобігти їх можливому порушенню в майбутньому.

Нотаріус – це не просто професія, а стиль життя людини, причетної до цієї системи, яка має за мету забезпечити рівноправ'я громадян від свавілля державних органів та представників кримінальних угруповань і окремих громадян (які використовують неправомірні, кримінально-протиправні механізми) з метою заволодіння статком громадян.

Список використаних джерел

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Марочкін І. Є., Сибільова Н. В., Зозулинський О. Б. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1996. 138 с.
3. Нотаріат в Україні: навч. посіб. / Ю. В. Нікітін, С. С. Бичкова, А. Г. Чубенко та ін. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2016. 586 с.

Лазоренко Євгеній Юрійович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби,
прокурор відділу Чернігівської обласної прокуратури

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ЗАСТОСУВАННЯ ПОСТАНОВ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФІЛЬТРІВ

Спираючись на писані процесуальні норми, які законодавцем викладено у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України), дізнавач, слідчий, прокурор може проводити гласні та негласні слідчі (розшукові), а також приймати процесуальні рішення.

Процес досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, який врегульовано нормами КПК України,

нерозривно пов'язаний з логіко-мисленневою діяльністю означених суб'єктів. Саме через сприйняття норм права та надання їм тлумачення уповноважена особа на здійснення досудового розслідування та судовий розгляд розуміє, що вчинювана ним дія та прийняте процесуальне рішення ґрунтується на нормах КПК України і є їх практичною реалізацією.

Однак особиста думка дізнавача, слідчого, прокурора, судді (місцевого та апеляційного суду), якою б об'єктивною вона не була, є правильною до тих пір, поки інше тлумачення та змістове наповнення такої норми процесуального закону не надасть Верховний Суд (далі – ВС).

Саме ВС у складі палати, об'єднаної палати та Великої Палати (далі – ВП) законодавцем уповноважено вживати заходів до забезпечення єдності судової практики за допомогою ухвалення постанов, які містять правові висновки та правові позиції з питань застосування матеріального та процесуального законодавства [1].

Водночас вивчення результатів роботи ВС засвідчило, що більшість постанов у справах ухвалюється ВС у складі палат. І незважаючи на те, що переважна більшість з них не містить *stare decisis* (висновок щодо застосування норми права) в класичному розумінні, мотиви суду, викладені у постанові, за результатами перегляду окремої справи набувають рис правового висновку лише через те, що така постанова ухвалена першою, другою, третьою палатою ВС.

Це у свою чергу призводить на практиці до огульного використання таких постанов сторонами кримінального провадження у відстоюванні своїх позицій у суді, а судом – для обґрунтування своїх рішень.

Загалом така практика роботи ВС негативно відображається на діяльності досудового розслідування, оскільки дізнавачі, слідчі та прокурори не стільки займаються розслідуванням кримінальних правопорушень, скільки пошуком постанов ВС, які регулюють досудове розслідування (і не завжди однозначно залежно від палати, яка їх ухвалила, а подекуди і однією палатою, але в різний час).

Саме для того, щоб реалізовувались і завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України [2], і забезпечення ВС єдності судової практики, законом унормовано процедуру передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати та ВП ВС.

Зокрема, така процедура визначена положеннями ст. 434² КПК України. Так, ч.ч. 2, 4 вказаної статті передбачають, що кожного разу при передачі провадження на розгляд будь-якої з палат ВС

колегією суддів повинна постановлятися ухвала, яка приймається більшістю голосів від її складу, що розглядає провадження [2].

Відповідно до ч. 4 ст. 434² КПК України в такій ухвалі повинні бути викладені ґрунтовні мотиви необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного у рішенні, визначеному ч.ч. 1-4 ст. 434¹ цього Кодексу, або із обґрунтуванням підстав, визначених ч. 5 ст. 434¹ цього Кодексу [2].

Вказана норма є імперативною і передбачена законодавцем саме для того, щоб динамічний процес кримінального провадження був стабільним і не ставився постійно у залежність від думки ВС.

Однак вказаних вимог КПК України ВС дотримується лише під час вирішення питання про передачу справи на розгляд об'єднаної та/або ВП ВС, в інших випадках ні, що негативно впливає на стабільність кримінального провадження, а тяжкими наслідками цього є безпідставне ухвалення судами на підставі таких постанов рішень, що реабілітують.

Нами для прикладу того, що ВС ігноруються положення ч.ч. 1-4 ст. 434² КПК України, взято декілька постанов ВС, ухвалених у поточному році. При цьому дві постанови, які увійшли до «Огляду судової практики Касаційного кримінального суду (далі – ККС) у складі ВС (актуальна практика) (рішення, внесені до Єдиного Державного реєстру судових рішень за вересень 2021 року) [3], розміщеному на офіційному сайті ВС, та два рішення, які до вказаного огляду не увійшли, однак використовуються сторонами кримінального провадження та судами всіх інстанцій.

Так, до вказаного огляду (який є ледь не єдиним джерелом, з якого правники дізнаються, що постанови ВС, ухвалені у складі палат, крім об'єднаної палати та ВП ВС, яких менше і вони є джерелом прецедентного права, є правовими висновками або правовими позиціями) увійшло два рішення ККС ВС, які стосуються застосування норм процесуального законодавства. Зокрема, це постанова від 09.09.2021 у справі № 639/645/19 і стосується реалізації підозрюваним, обвинуваченим права на захист [4] та від 15.09.2021 у справі № 711/3111/19 щодо строків досудового розслідування та звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотаннями про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [5].

У цей же період (вересень 2021 року) колеґіями суддів у складі палат також ухвалено постанову від 23.09.2021 у справі

№ 158/1606/20 щодо проведення огляду на стан сп'яніння [6] та постанову від 29.09.2021 у справі № 753/21575/16-к щодо можливості призначити проведення додаткових експертиз під час проведення дебатів [7].

Названі постанови, ухвалені Другою та Третьою палатами ККС ВС.

Водночас у жодному з чотирьох проваджень колегією суддів не постановлялись ухвали в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 434² КПК України.

Тому не зрозуміло, коли і в яких провадженнях існували подібні правовідносини, врегульовані попередніми постановами ККС ВС, і від яких необхідно відступити. Тобто не маючи на те законних підстав, у порушення процедурних приписів КПК України, справи розглядалися не ВС у складі колегії суддів ККС, а одразу палатами вказаного суду, що не сприяє стабільності кримінального провадження.

Слід звернути увагу на те, що лише постанова від 15.09.2021 у справі № 711/3111/19 містить чітко виражену *stare decisis*. Інші таких висновків не містять, однак це не заважає їх правозастосовному використанню.

Процедура, передбачена ст. 434² КПК України щодо передачі кримінальних проваджень на розгляд палати, об'єднаної палати та ВП ВС з метою прийняття прецедентного рішення, є процесуальним фільтром, який фактично є правовим визначенням суб'єктної межі застосування правового висновку або правової позиції.

З огляду на викладене є необхідність у подальшому вдосконаленні КПК України з метою недопущення судового свавілля у безконтрольному прийнятті постанов, якими мотивувальну частину рішення видавати за правовий висновок або позицію у первинних правовідносинах за відсутності правового спору, правової проблеми або виключної правової проблеми.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

3. Огляду судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) (рішення, внесені до Єдиного Державного реєстру судових рішень за вересень 2021 року / Верховний Суд України.

URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1208475/> (дата звернення: 15.11.2021).

4. Постанова Верховного Суду Другої палати Касаційного кримінального суду від 09.09.2021 у справі 639/645/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99556538>.

5. Постанова Верховного Суду Третьої палати Касаційного кримінального суду від 15.09.2021 у справі № 711/3111/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99687323>.

6. Постанова Верховного Суду Другої палати Касаційного кримінального суду від 23.09.2021 у справі № 158/1606/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99890353>.

7. Постанова Верховного Суду Третьої палати Касаційного кримінального суду від 29.09.2021 у справі № 753/21575/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100068121>.

Лешуков Даниил Вадимович,

студент факультета бізнеса і права Белорусской державної академії імені Олександрівської Революції і Трудового Червоного Прапора
сельськогосподарської академії

СТРАХОВОЙ РИНОК РЕСПУБЛІКИ БЕЛАРУСЬ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В світовій практиці інститут страхування займає одне з найважливіших стратегічних місць в економічній галузі. Нормальний життєвий процес був би неможливим без створення і функціонування механізму компенсації збитків, викликаних випадковими подіями, які часто мають серйозні наслідки для людини або суб'єкта господарювання.

Страхування в Республіці Беларусь знаходиться на стадії свого розвитку, метою якого – задоволення різних потреб людини через систему страхової захисту від нещасливих випадків. Тому важливо вивчити фактори впливу страхового ринку Республіки Беларусь на економіку країни.

В сфері страхування важливу роль грає компенсаційна функція, яка є основою страхування, а механізм її реалізації полягає в створенні страхових резервів, формуваних страховиком за рахунок частин отриманих страхових внесків, які будуть потрібні для подальших платежів клієнтам.

На практиці міжнародні індикатори, прийняті для аналізу розвитку страхового ринку, і відповідної функції – це

плотность (размер страховых премий на душу населения) и глубина рынка (доля страховых взносов в ВВП).

В современном обществе страховые организации не могут не предоставлять самые разнообразные страховые продукты людям, ведь от этого зависит уровень ВВП в экономике. Люди используют эти страховые продукты, тем самым они платят премии страховым компаниям. Следовательно, страховые компании используют эти премии в финансовой и инвестиционной деятельности экономики.

Страхование также положительно влияет на платежный баланс: значение страхового сектора возрастает из-за увеличения доли в общем финансовом секторе практически во всех развивающихся и развитых странах. Также страхование сказывается на развитии сферы услуг, сельского хозяйства и промышленности.

По состоянию на 2 марта 2021 года в Республике Беларусь действует 16 страховых компаний [2].

Много это или мало? Чтобы ответить на данный вопрос можно привести статистику Европейских стран. Например, в Австрии с населением 9,5 млн чел. работает 69 страховых компаний, в Бельгии с населением в 11,2 млн чел. – 146 страховых компаний, в Болгарии на 7,3 млн чел. – 498 страховых компаний. Население Республики Беларусь на 2021 год составляет 9 452 369 человек, а страховых организаций на такое количество граждан всего 16, следовательно, в Республике Беларусь есть возможности для увеличения количества страховых компаний с учетом дальнейшего развития новых видов страхования, осуществляемых как в добровольной, так и в обязательной формах [3].

Белгосстрах – безусловный лидер по всем основным показателям деятельности страховых организаций. У этой страховой компании самый крупный собственный капитал (707,2 млн рублей). По основным показателям деятельности страховых организаций в лидеры также входят: «Белэксимгарант», «Купала», «Имклива Иншуранс» и «Белорусская национальная перестраховочная организация».

Следует отметить, что наличие ярко выраженного лидера на рынке (Белгосстрах) угрожает конкурентоспособности других участников рынка и, следовательно, снижает темпы развития страховых услуг, которые в странах с развитой экономикой занимают значительную долю в ВВП страны.

Рынок страховых услуг Республики Беларусь имеет устойчивую динамику планомерного развития. Увеличивается финансовый

потенциал страховых организаций, увеличивается инвестиционный ресурс и возрастает защитная функция страхования в экономике страны. Количество заключенных договоров страхования и объем страховой деятельности растут. Продолжается развитие видов добровольного страхования.

В январе-марте 2021 года взносы страховых организаций республики по прямому страхованию и сострахованию составили 448,9 млн рублей. Темп роста страховых премий в январе-марте 2021 года по сравнению с аналогичным периодом 2020 года составил 118,2%.

По добровольным видам страхования в январе-марте 2021 года страховые премии составили 324,4 млн рублей, что на 64,4 млн рублей больше, чем за аналогичный период 2020 года.

Несмотря на то, что в последние годы наметилась положительная тенденция к изменению ситуации на страховом рынке, рынок страхования в Республике Беларусь развит слабо. В настоящее время для него характерно следующее: доминирование государственной формы собственности, отсутствие необходимой конкуренции и преференций по отношению к контролируемым государством страховым компаниям.

Развитие страхового рынка сдерживают следующие факторы. Со стороны населения – это невыполнение договоров страхования, заключенных до 1992 года Госстрахом, и отсутствие компенсации по этим договорам; инфляция, порождающая нестабильность белорусского рубля, что в свою очередь приводит к желанию населения заключать договоры страхования за рубежом; присутствие на рынке компаний сетевого маркетинга в сфере страхования жизни.

Проанализировав страховой рынок Республики Беларусь, можно отметить, что степень концентрации страхового сектора в 2021 году осталась на достаточно высоком уровне. Отношение страховых взносов к ВВП в Республике Беларусь свидетельствует о недостаточном уровне развития рынка. Важно также отметить, что в развитых странах страхование занимает довольно большую долю ВВП, и именно благодаря развитию страхового рынка европейские страны имеют источники инвестиционных ресурсов для развития экономики страны. В Республике Беларусь существует ряд проблем, ограничивающих развитие страхового сектора: низкая доля страховых взносов в ВВП, накопительное страхование в Беларуси остается невостребованным из-за высокого уровня инфляции и недоверия населения к долгосрочным условиям программы.

Исходя из вышеизложенного, можно определить основные направления развития страхового рынка Республики Беларусь:

- 1) повысить уровень функционирования белорусского страхового рынка за счет максимального удовлетворения потребностей в страховой защите населения, организаций и государства;
- 2) предусмотреть выплату компенсаций по долгосрочным договорам страхования, заключенным до 1992 г.;
- 3) укрепить конкурентоспособность страховых организаций [3, с. 15–19].

Список использованных источников

1. Гламбоцкая А. А. Основные проблемы страхового рынка Республики Беларусь: анализ и рекомендации. *Экономика Беларуси*. 2011. № 9. С. 15–19.
2. Министерство финансов Республики Беларусь. URL: <http://www.minfin.gov.by/ru/supervision/reestr> (дата доступа: 20.05.2021).
3. Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь. URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=U01500957> (дата доступа: 20.05.2021).

Логацький Сергій Анатолійович,

магістр 2 курсу магістратури спеціальності «Право» Херсонського державного університету

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Поняття права на життя в правовій науці розглядається з різноманітних аспектів, зокрема:

1. «Право на життя – це фундаментальне право людини, а тому його регламентація та захист мають бути закріплені на міжнародному рівні окремим документом або як доповнення до чинних декларацій, конвенцій. У цьому документі слід визначити право на життя кожної людини без будь-якої дискримінації, урахуваючи біоетичні аспекти» (Б. В. Островська) [1, с. 120].

2. «Право на життя – природне право, що є невід’ємним та невідчужуваним. Це полягає в тому, що держава не може позбавити людину цього права, не може й дарувати його, в гіршому випадку остання здатна лише позбавити людину життя» (А. Л. Федорова) [2, с. 43].

3. «Право на життя є основоположним правом особи, незважаючи на те, що відрізняється закріплення його в міжнародних документах та в законодавстві різних держав» (О. Б. Ковальчук, А. В. Редько) [3].

Дослідження визначень поняття «право на життя» цих підходів та відповідних нормативно-правових актах та теорії правової науки

(слід зауважити, що єдиного підходу до його визначення на цей момент не має) дозволяє визначити такі його ознаки:

- 1) це право є природним, фундаментальним правом людини, притаманним їй виходячи з факту її народження та існування;
- 2) право на життя належить до групи конституційних прав людини;
- 3) це право є невід'ємним та невідчужуваним;
- 4) є основою всіх інших прав людини;
- 5) закріплено в системі міжнародних та національних нормативно-правових актів;
- 6) ніхто не може бути позбавленим життя, крім визначених законом підстав (зокрема, вбивство під час затримання озброєного та особливо небезпечного злочинця, який чинить супротив представникам правопорядку, у випадку ведення військових дій проти військових країни-агресора тощо);
- 7) право на життя має визначальне значення, постійний характер;
- 8) право на життя належить до категорії універсальних прав зі специфікою дії в часі, стосовно кола осіб та в просторі;
- 9) право на життя має високий ступінь захищеності;
- 10) це право належить до особистих немайнових прав, які забезпечують фізичне життя особи.

Крім загальних ознак права на життя, які притаманні тією чи іншою мірою всім права людини, виділяють також особливі ознаки права:

1) право на життя має спеціальний об'єкт – життя. Отже, основою права на життя є саме поняття життя, яке досліджується такими науками, як біологія, соціологія, психологія, філософія, фізіологія, право, які розглядають життя з боку анатомії, фізіології, філософії буття тощо. Така розрізненість дослідження феномена життя ускладнює його цілісне сприйняття наукою і саме тому потребує об'єднання зусиль у цьому питанні. Наприклад, Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості: наказ МОЗ України від 29.03.2006 р. № 179 визначає схожий до життя термін «живонародження – вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання/вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів» [4];

2) пріоритетність права на життя, про що свідчить місце визначення в права на життя в Конституції України та відповідає поло-

женням Загальної декларації прав людини (1948 р.) і іншим міжнародно-правовим актам. Зокрема, ст. 3 Загальної декларації прав людини визначає «каждый человек имеет право на жизнь, свободу и на личную неприкосновенность» [5], як бачимо, це право визначено першим у основоположному, фундаментальному акті міжнародного права у сфері регулювання права людини, який було прийнято після завершення II Світової війни та проведення Нюрнберзького процесу над представниками нацистського режиму (рис.);

Рис. Нюрнберзький процес над представниками нацистського режиму

3) право на життя носить комплексний характер, оскільки забезпечує низку суб'єктивних прав, реалізуючи які особа в тому числі реалізує і право на життя. Наприклад, право на медичну допомогу, право на донорство, право на застосування репродуктивних медичних методик, право на безпечне довкілля, право на безпечні умови життя, навчання та праці тощо;

4) право на життя має особливий механізм реалізації, оскільки наявність галузевих стандартів його реалізації не потребується на відміну від інших суб'єктивних прав. Наприклад, для реалізації права на освіту в Україні прийнято основоположні галузеві закони, такі як: Закон України «Про освіту» [6], Закон України «Про вищу освіту» [7] ті інші нормативно-правові акти;

5) право на життя не передбачає правонаступництво, тобто не може бути передано у спадок, від нього не можливо відмовитися на користь третьої особи;

6) право на життя не відноситься до відновлювальних прав, тому що у випадку його порушення не можливо відновити, оскільки життя – це біологічний процес, який має свої межі;

7) це право носить незмінний та одвічний характер, оскільки не може бути змінено з плином часу та буде існувати поки існує людська цивілізація;

8) право на життя є єдиним та рівним для всіх людей незалежно від громадянства, нації, раси, статі, віку, релігійних переконань, соціального статусу, рівня матеріального забезпечення та інших ознак. Проте так не завжди було у світі, наприклад, в історії людства геноцид за національною ознакою було вчинено проти євреїв, народу тутсі у Руанді, вірмен, українського народу, уйгурів, індіанців та інших народів (відповідно до ст. 2 Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього під геноцидом розуміються такі дії, які «совершаемые с намерением уничтожить, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу как таковую: а) убийство членов такой группы; б) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы; в) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее; д) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы; е) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую» [8]). Відповідно до цієї ознаки зазвичай у нормативно-правових актах щодо особи, якій належить право на життя, використовуються такі терміни, як «ніхто», «кожна людина», «усі» та інші;

9) право на життя реалізовується індивідуально кожною людиною в незалежності від обсягу дієздатності. У випадку, якщо особа не здатна самотійно захистити право на життя в силу віку чи стану здоров'я чи з інших причин, її право захищає держава та міжнародна спільнота. Це право, яке не реалізується колективно на відміну від таких прав, як право на демонстрації та збори, право на об'єднання, активне виборче право та інші.

Список використаних джерел

1. Островська Б. В. Концепція права на життя в сучасному міжнародному праві: біоетичний погляд. *Filosof's'ki ta metodologični problemi prava. Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 1 (13). С. 112–120.

2. Федорова А. Л. Право на життя як невід’ємне природне право людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. № 83 (2). С. 43–49.
3. Ковальчук О. Б., Редько А. В. Захист права на життя: окремі аспекти в контексті сучасних ризиків. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21479/26.pdf> (дата звернення: 05.10.2021).
4. Інструкція з визначення критеріїв пиренатального періоду, живонародженості та мертвонародженості: наказ МОЗ України від 29.03.2006 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text> (дата звернення: 11.10.2021).
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 07.10.2021).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 08.10.2021).
7. Про вищу освіту: Закон України 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.10.2021).
8. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 09.10.2021).

Мазало Дарья Александровна,
студентка юридического факультета
Белорусского государственного университета

**«ПРЕЗУМПЦИЯ (НЕ)ВИНОВНОСТИ МУЖЧИНЫ»
ПРИ РАЗРЕШЕНИИ СПОРОВ О ВОСПИТАНИИ
И СОДЕРЖАНИИ ДЕТЕЙ**

Деятельность множества международных организаций направлена на устранение стереотипов, касающихся ролей полов в общественных отношениях. Совет Европы с созданием Конвенции о защите прав человека и основных свобод, включающей положения о гендерном равенстве, оказал воздействие на государства в отношении устранения дискриминации человека по различным признакам. Организация Объединенных Наций путем проведения исследования и публикации их результатов с рекомендациями по гендерным вопросам также стремится к обеспечению в правовых системах государств норм, подтверждающих отсутствие каких-либо ущемлений по половому признаку. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, в свою очередь, предлагает принять во внимание концепцию Комплексного гендерного подхода в законодательстве, как центральное звено в процессе интеграции гендерных аспектов в правовую систему [1].

Следствием работы данных организаций становится постепенное искоренение гендерного неравенства в различных сферах жизнедеятельности. Однако до сих пор остаются актуальными некоторые гендерные проблемы, большинство которых возникает на основе стереотипизации статусов мужчины и женщины.

С подобными проблемами можно столкнуться и в гражданском судопроизводстве. Проявление гендерного разделения в процессе разрешения споров связано с тем, что личные качества и защищаемые интересы сторон конкретнее воспроизводятся именно в процессе судебного разбирательства, а не при абстрактном анализе материальных норм.

Обычно личные аспекты жизни сторон требуют подробного изучения при разрешении брачно-семейных дел, в которых чаще всего основными участниками выступают именно мужчина и женщина. Гендерные особенности при разрешении подобных споров нередко обусловлены стереотипизацией в отношении роли женщины как матери и в отношении того факта, что у женщины на первом месте должны быть семья и дети. Карьера и заботы, не связанные с домашними делами, – черты, характерные для мужчины. Такие стереотипы иногда неосознанно воспринимаются судом при решении некоторых категорий дел. Рассмотрим проявление такой стереотипизации на примере разрешения споров о воспитании и содержании детей.

Согласно статистике, количество дел о расторжении брака и процент удовлетворения таких исков возрастает с каждым годом [2]. Следовательно, становится больше и количество споров о месте жительства несовершеннолетних детей [3].

Ошибочная расстановка судом приоритетов в пользу матери подтверждается также примерами, размещенными на различных информационных порталах. Дело «М.Е. против Украины» является одним из самых знаменитых примеров, затронувшим не только гендерную дискриминацию в связи дел об определении места жительства ребенка, но и нарушение прав детей. Ненадлежащее рассмотрение судом дела об определении места жительства девочки, которая осталась с матерью, повлекло за собой неблагоприятные последствия. Мать неоднократно применяла насилие в отношении ребенка, которого отцу суд отдавать не хотел [4].

В Республике Беларусь также есть подобные примеры дел. Одним из последних стал случай, который обратил на себя внимание общественности тем, что дело по нему длится на протяжении 6 лет.

В 2020 г. суд Заводского района г. Минска отказал в определении места жительства несовершеннолетнего ребенка с отцом, несмотря на утверждения психологов об отсутствии у ребенка контакта с матерью, а также на наличие свидетельствований о том, что мальчик фактически проживает с отцом и «обстановка в семье благоприятная, жилищно-бытовые условия хорошие». Органы опеки и попечительства в своих заключениях установили, что мать в настоящее время не принимает участие в жизни сына. Ребенок изъявил желание жить с отцом. Однако для судьи данные факты были неубедительными, и, по ее словам, «желание ребенка не является основанием для вынесения решения о передачи его отцу» [5].

Сложившееся положение можно связать с тем фактом, что подобные дела чаще всего решаются именно женщинами-судьями. Объясняется это тем, что репутация мужчины как отца стереотипно уступает репутации женщины как матери. Такое отношение выражается в гендерном барьере, который и порождает «презумпцию виновности мужчины» или, так называемое, «недоверие к отцам» при разрешении дел о воспитании и содержании детей. На фоне солидарности с представителем одного с ними пола судьи игнорируют необходимость анализа коммуникативной ситуации между членами семьи и личностных особенностей участников судопроизводства.

Такого рода проявления гендерных барьеров негативно влияют на реализацию отдельных принципов гражданского процесса. Отметим наличие противоречия с принципом беспристрастности судьи. Конечно, не во всех случаях субъективизм в зависимости от пола участников процесса, является осмысленным и заключается в целенаправленных действиях судьи. Однако, при принятии решения может проявляться неосознанность в доверии женщины-судьи к матери и недоверие к отцу. Такая ситуация указывает на наличие процессуальной проблемы в семейных делах, влияющей на справедливое решение суда.

Кроме того, необходимо затронуть и качество реализации некоторых конституционных принципов гражданского судопроизводства. Стереотип о том, что мужчина всегда «виновен» в вопросах отношений с ребенком, воздействует на убеждения судей и понимание ими гендерного равенства. В итоге, это влияет на принцип равенства гражданского судопроизводства. Характерные гендерные барьеры в суде и стереотипизация женщины как матери, а отцовства как социально приобретенный статус, подтверждают, что

отношение к женщине «по умолчанию» положительное, а к отцу – отрицательное.

С принципом равенства связан и другой конституционный принцип – уважения достоинства. Он выражается в обязанности суда уважать достоинство участников гражданского судопроизводства. При неравнозначном отношении судьи к сторонам гражданского процесса данный принцип автоматически теряет свою силу.

Таким образом, рассмотрение и разрешение судом дел о воспитании и содержании детей может послужить примером нарушения некоторых принципов гражданского судопроизводства через проявление гендерной дискриминации.

Гендерную дискриминацию вряд ли когда-нибудь получится искоренить полностью, однако, с грамотным внедрением и последующим применением некоторых норм будет вполне реально дать отцам равное с матерями право на воспитание и содержание детей при решении данных вопросов в суде. Семейные отношения являются той сферой общественной жизни, которая присуща каждому государству, поэтому можно утверждать, что введение одинаковых норм и процедур на международном уровне поможет более эффективно укоренить принцип гендерного равенства на уровне национальном.

Безусловно, одним из основных инструментов по разрушению гендерных барьеров является исправление мышления судей для устранения гендерных стереотипов. Это можно осуществить через введение дополнительных процедур, которые смотивируют судей к более подробному изучению внутренней ситуации семьи, участвующей в судебном разбирательстве, например, через специальное обучение судей, которые разрешают семейные споры, для правильного восприятия ими сложившихся отношений между родителями и детьми в конкретной семье.

Кроме того, влияние на судью может оказать возможность контроля со стороны общественности. Наличие различных общественных объединений, которые защищают права отцов и оказывают им правовую помощь в судебных спорах, укрепляют их положение и дают возможность привлечения внимания к проблеме дискриминации. В Украине существуют такие организации, как «Отец имеет право» и «Клуб отцов», которые, впрочем, на данном этапе недостаточно популяризированы среди населения. Логичным представляется взаимодействие с зарубежными организациями, направленными на защиту прав отцов, которые окажут содействие в укоренении «движения

отцов» в Украине. В свою очередь, в Республике Беларусь действуют такие объединения как «Защита прав отцов и детей» и «Клуб львов», который активно развивает проект создания «папа-школ», направленных на развитие и укрепление роли мужчины как отца.

В любом случае все судьи в своей работе руководствуются законодательными актами, которые в современном мире должны соответствовать антидискриминационным принципам. В связи с этим считаем, что внедрение бюджетирования государствами гендерной экспертизы законодательства станет отличным стимулом к совершенствованию права с целью обеспечения гендерного равенства.

Идеальным вариантом, способным минимизировать влияние гендерной стереотипизации на суд, представляется организация судебного разбирательства таким образом, что судья, которому будут представлены доказательства по делу, не будет знать, кто из двух сторон является матерью, а кто – отцом. Родители будут названы условными обозначениями, и гендеры каждого раскроются суду уже после вынесения решения. Однако данная идея представляется нереализуемой, поскольку в силу действующего гражданского процессуального законодательства протокол, письменные и иные доказательства по делу должны отражать личные данные участников судопроизводства. Также предусматривается установление личностей участников после открытия судебного заседания, а значит неразглашение имен сторон фактически невозможно.

Таким образом, гендерные стереотипы в процессуальном праве представляют собой достаточно распространенную проблему, касающуюся семейных споров, в которых мужчина и женщина занимают противоположные позиции по делу. Мужчины часто считаются «проигравшими» субъектами, значение которых приуменьшается при разрешении категорий дел, связанных с воспитанием детей. Однако подобные ситуации противоречат законодательству, нарушая при этом принципы гражданского судопроизводства. И поскольку изложенная проблема связана с существованием гендерной дискриминации, полное искоренение подобной «презумпции виновности мужчины» возможно только в случае целенаправленной работы над избавлением от гендерных стереотипов.

Список использованных источников

1. Гендерное равенство и правосудие в Республике Беларусь: брошюра для работников сферы правосудия. *Council Of Europe*. URL:

<https://rm.coe.int/prems-189819-rus-2019-gender-ok-web/16809ef14a> (дата доступа: 18.05.2021).

2. Краткие статистические данные о деятельности судов общей юрисдикции по осуществлению правосудия за 2019 год. *Верховный Суд Республики Беларусь*. URL: http://court.gov.by/ru/justice_rb/statistics/archiv/8186975d68124bb0.html (дата доступа: 18.05.2021).

3. Краткие статистические данные о деятельности судов общей юрисдикции по осуществлению правосудия за 2020 год. *Верховный Суд Республики Беларусь*. URL: http://www.court.gov.by/ru/justice_rb/statistics/ (дата доступа: 18.05.2021).

4. Кому отдать ребенка. Перестанут ли украинские суды дискриминировать отцов. *«Деловые новости» – самые свежие новости Украины и мира*. URL: <https://www.dsnews.ua/society/diskriminatsiya-ottsov-ukrainskie-sudy-bolshe-ne-mogut-bezдумно-03102017220000> (дата доступа: 18.05.2021).

5. Театр абсурда. *ОО «Защита прав отцов и детей»*. URL: <https://zpod.by/2020/01/24/teatr-absurda/> (дата доступа: 18.05.2021).

Майхер Вікторія Богданівна,

магістр 2 курсу спеціальності 081 «Право»

Львівського національного університету

ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького;

науковий керівник:

Мелех Богдан Володимирович,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри права Львівського національного університету

ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького

КВАЛІФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ВИЯВІВ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

На сьогодні в нашій країні відбуваються постійні зміни, які стосуються проведення різноманітних реформ, спрямованих на лібералізацію та демократизацію суспільного життя. Однією з найбільш гострих не лише соціальних, а й кримінологічних проблем сьогодення є проблема зростання кількості самогубств, у зв'язку з чим суїцидальність набуває соціальної важливості.

Найвищою соціальною цінністю в Україні вважається людина, її життя та здоров'я. У Конституції України вказано, що кожна людина має невід'ємне право на життя і ніхто не може бути свавільно його позбавлений.

Доведення до самогубства – це єдиний злочин проти життя особи, який не охоплюється поняттям вбивства, хоча саме самогуб-

ство є одним з різновидів неприродної смерті. Особливістю цього злочину є те що, суспільно небезпечні наслідки спричиняються не безпосередньо винним, не його діями, які спрямовані на заповідання смерті, а саме тим, що потерпілий сам позбавляє себе життя у результаті певних дій винного.

У зв'язку з низьким рівнем розкриття цього злочину, який у наші дні є доволі поширеним, Верховна Рада України внесла зміни до ст. 120 КК України. Сучасна редакція статті сформульована таким чином: «Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк».

Смерть від суїциду посідає друге місце в Україні після природної смерті і смерті від зовнішніх причин. Більшість осіб, які вчинили самогубство, – підлітки у віці до 14 років. У психологічних дослідженнях доведено, що «жертви кіберзалежування серед підлітків у 1,9 рази частіше вдаються до суїциду, отже, трансформаційні процеси глобалізаційного суспільства спричинили нове соціальне явище – кіберсуїцид, тобто самогубство прямо або побічно пов'язане з online-агресією» [1, с. 83–92].

Останнім часом ювенальною поліцією було зафіксовано сплеск небезпечних челенджів і спроб суїциду серед підлітків. Переважно всі ці випадки призводили до трагічних наслідків. Аналізуючи всі ситуації, пов'язані з самогубствами неповнолітніх, можна побачити, що справді вони деякою мірою всі між собою чимось пов'язані і схожі. Тому причиною зростання кількості самогубств деякі джерела називають активізацію так званих "груп смерті", на кшталт "Синього кита". Вперше такі групи стали відомими ще весною 2016 року, коли в Росії розгорівся скандал навколо груп у соцмережах із суїцидальною тематикою. На той момент засоби масової інформації повідомили про самогубства 130 підлітків, підписаних на такі групи. На сьогодні вони стали популярними і в Україні. У лютому 2017 р. різко зросла кількість пошукових запитів на тему ігор, фіналом яких стає спроба вчинити самогубство. За інформацією кіберполіції, сьогодні вже більше 13 000 дітей щодня заходять у такі групи й стають потенційними жертвами кураторів гри. За даними Всесві-

тної організації охорони здоров'я, середній показник для нашої країни – 22 суїциди на 100 тисяч осіб. Україна входить в десятку країн з найвищим рівнем самогубств. Суди в Україні винесено лише 8 вироків за статтею “Доведення до самогубства” (причому лише сім з них набрали законної сили). Зазвичай правоохоронці припиняють провадження у справах про самогубство, через відсутність слідів насильства на тілі загиблих. Аналіз матеріалів досудового розслідування засвідчив, що версію доведення до самогубства належним чином не розслідують або й взагалі ігнорують [2].

Проблема кваліфікації доведення до самогубства викликає певні труднощі у правозастосовній діяльності. Особливо це стосується встановлення причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) винного та самогубством (замахом на самогубство) потерпілого, встановлення вини, відмежування злочину, передбаченого статтею 120 КК України, від суміжних складів злочинів: вбивства (ст. 115 КК України), катування (ст. 127 КК України). Однією з причин невеликої кількості порушених кримінальних справ за статтею 120 КК України є недосконалість чинного кримінального законодавства.

Для покращення правозастосовної практики потрібно запропонувати нову редакцію диспозиції ч. 1 ст. 120 КК України: «1. Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, обману, підбурювання, в тому числі надання допомоги у вчиненні самогубства, втягування у групи в соціальних мережах, ігри, конкурси, квести та інші заходи, кінцевою метою яких є самогубство або його імітація» та підвищити рівень роботи правоохоронних органів, щоб вони детальніше вивчали випадки самогубств, незважаючи на те, що на тілі може не бути слідів насильницької смерті.

Список використаних джерел

1. Романюк Б. В. До проблеми термінологічного апарату у кримінальному праві України. *Актуальні проблеми вдосконалення та уніфікації термінології Кримінального кодексу України*. Харків: Права людини, 2011. С. 40–44.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.11.2021).

Максименко Богдан Євгенійович,
слухач 352-ї навчальної групи
Академії Державної пенітенціарної служби

СПІВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Останніми роками в Україні спостерігається стійка тенденція збільшення кількості «рецидивних» злочинів. Така ситуація характерна практично для всіх груп злочинів: економічних, майнових, насильницьких. Багато вчених-кримінологів приходять до висновку, що пенітенціарна система України та й вся правоохоронна система нашої країни практично не справляється зі своїм основним завданням – перевиховання злочинців.

Будучи притягненим до кримінальної відповідальності та потрапивши в місця позбавлення волі, злочинці не тільки не стають на шлях виправлення, але, навпаки, набувають багатий кримінальний досвід, обростають численними стійкими зв'язками в кримінальному середовищі, остаточно втрачають правильну соціальну орієнтацію в житті. Одним із найважливіших методів державного примусу для приведення в норму поведінку осіб, звільнених з місць позбавлення волі, є адміністративний нагляд та державний контроль.

Якщо звернутися до нормативного визначення адміністративного нагляду, яке закріплене в ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 №264/94-ВР, під ним розуміється вид тимчасової діяльності спеціально уповноважених органів Національної поліції з приводу профілактики, спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі [1].

Основним завданням адміністративного нагляду на сучасному етапі є запобігання нових злочинів і правопорушень шляхом надання індивідуального профілактичного впливу на тих, хто раніше вже порушив кримінальний закон і поніс за це покарання. Адміністративний нагляд і, відповідно, адміністративні обмеження можуть накладатися тільки судом на підставі заяви виправної установи або органу внутрішніх справ.

Окреслюючи нормативне визначення адміністративного нагляду, можна виокремити його характерні ознаки:

1) здійснюється спеціально уповноваженим органом – Національною поліцією;

2) має тимчасовий характер, адже призначається терміном від одного до двох років;

3) застосовується лише до певної категорії осіб, які звільняються з місць позбавлення волі;

4) становить собою систему заходів спостереження та контролю;

5) має примусовий та профілактичний характер.

Розглядаючи поняття державного контролю, варто звернутися до доктринального його визначення, зокрема В. М. Гарашук у своєму дисертаційному дослідженні дає таке його визначення – це вид діяльності спеціально уповноважених органів виконавчої влади та їх посадових осіб, спрямованих на спостереження за точним і однаковим дотриманням, виконанням і застосуванням юридичними і фізичними особами правових норм у сфері державного управління [2, с. 52].

Як зазначає О. Ф. Андрійко, державний контроль – це діяльність спеціально уповноважених від держави органів, їх посадових осіб і інших уповноважених суб'єктів із спостереження за функціонуванням підконтрольного об'єкта з метою встановлення його відхилень від заданих параметрів [3, с. 62].

Сутність державного контролю полягає у:

1) діяльності спеціально уповноважених органів і посадових осіб у межах встановленої компетенції; спостереження за функціонуванням підконтрольного об'єкта, що знаходиться у стані підпорядкованості стосовно суб'єкта контрольної діяльності;

2) отриманні повної, достовірної інформації про стан законності в підконтрольному об'єкті;

3) співвідношенні діяльності підконтрольного об'єкта з погляду як законності, так і доцільності;

4) вжитті заходів щодо запобігання правопорушень та недопущення шкідливих наслідків його діяльності;

5) виявленні причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, їх нейтралізація та усунення;

6) застосуванні різних мір відповідальності (дисциплінарної та матеріально-правової);

7) організації найбільш раціонального режиму функціонування підконтрольного об'єкта [2, с. 84].

У науці адміністративного права можна виділити три основні підходи до співвідношення понять «адміністративний нагляд» та «державний контроль».

Деякі вчені вважають, що нагляд – це частина контролю, інші зрівнюють ці категорії. Представники третього підходу вказують на

самостійне значення понять «нагляд» і «контроль», вважаючи їх різними видами діяльності органів управління.

Зважаючи на наведені вище характерні ознаки «державного контролю» та «адміністративного нагляду», які хоч є й схожими, проте мають низку суттєвих відмінностей, дають нам можливість дійти висновку, що ці два поняття є самостійними і їх потрібно розрізняти за такими рисами:

1) органи контролю мають більші повноваження, ніж органи, що здійснюють нагляд, адже повноваження органів нагляду зводяться лише до контролю осіб, звільнених з місць позбавлення волі, які є у їх підзвітності і, як правило, це не велика кількість об'єктів, а органи контролю, які стоять вище, мають у своїй підзвітності значно ширше коло підпорядкованих об'єктів, зокрема органи нагляду та їх посадових осіб;

2) об'єктом контролю виступає як законність, так і ефективність діяльності уповноважених об'єктів, на безпосереднє виконання такого заходу як адміністративний нагляд, об'єкт нагляду – є тільки дотримання законності та утримання від протиправної поведінки осіб, звільнених з місць позбавлення волі;

3) адміністративний нагляд здійснюється щодо конкретних об'єктів, а державний контроль може поширюватися як на певний персоніфікований об'єкт, так і на невизначене коло об'єктів;

4) державний контроль і адміністративний нагляд мають різні суб'єкти здійснення.

Отже, розглянувши співвідношення понять «державний контроль» і «адміністративний нагляд» за особами, звільненими з місць позбавлення волі, можна зазначити, що незважаючи на існування різних поглядів щодо їх співвідношення, ми схилиємося до думки, що ці поняття потрібно розрізняти на підставі низки характерних, притаманних їм рис, зокрема: 1) обсяг повноважень суб'єктів; 2) спрямованість діяльності; 3) коло підконтрольних об'єктів; 4) різні суб'єкти здійснення цих видів діяльності.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене, варто розрізняти ці два, на перший погляд, подібних поняття як «державний контроль» і «адміністративний нагляд» за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Про адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. Дата оновлення:

03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.10.2021).

2. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю, та нагляду у державному правлінні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 412 с.

3. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 1999. 378 с.

Малишко Микола Георгійович,

заступник начальника Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби України»

ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за загальносуспільним визнанням відноситься до суспільно небезпечного діяння, що створює загрозу як для здоров'я окремих осіб, так і у цілому для суспільства. До того ж психічні та поведінкові відхилення внаслідок вживання психоактивних речовин у осіб обумовлюють вчинення ними кримінальних правопорушень. За даними окремих досліджень, 65,4 % злочинів вчинено засудженими з психічними відхиленнями в стані алкогольного сп'яніння, під час сумісного вживання алкогольних напоїв або з придбанням наркотичних речовин [1, с. 222].

Особливу стурбованість з огляду на соціально-економічні кризові явища викликає систематичний характер вживання наркотиків, заборонених до обігу, а також вживання не за медичним призначенням наркотичних лікарських засобів, підвищення рівня захворювання на інфекційні хвороби, зокрема ВІЛ-інфекції людей, які перебувають у близькому оточенні споживачів ін'єкційних наркотиків, та збільшення кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

За останні роки наркозлочинність стала перманентним явищем. У період з 2001 по 2020 роки на території України вчинено 922 281 кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (далі – наркотичних засобів) [2, с. 161]. Кримінальні правопорушення цього виду є найбільш поширеними і за кількісними показниками поступаються лише кримінальним правопорушенням проти власності. Щороку в Україні вчиняється близько 30 тис. кримінальних правопорушень у

сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, з них понад 500 вчинено у складі організованої групи чи злочинної організації. Протягом 2020 р. за вчинення кримінальних правопорушень вказаного виду засуджено 10 159 осіб, 2019 р. – 9 633 особи, 2018 р. – 10 145 осіб, з них до позбавлення волі на певний строк у 2019 р. – 1 195 осіб; 2018 р. – 1 402 особи [3]. Безпосередньо в установах виконання покарань (далі – УВП) у 2020 р. вчинено 333 кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів [4], у 2019 р – 410; 2016 р – 101; 2015 р – 152 [5]. На тлі значного зменшення кількості засуджених, які відбувають покарання в УВП, спостерігається збільшення кількості вчинених на їх території кримінальних правопорушень, пов’язаних з наркотичними засобами.

Серед психоактивних речовин, вживання яких засудженими містить потенційну небезпеку, є спиртні напої, зокрема, протягом 2020 р. 984 засуджених притягнуто до дисциплінарної відповідальності за вживання спиртних напоїв [4]. Беззаперечно, що наявність у засуджених психоактивних речовин не обов’язково призведе до вчинення ними правопорушень, але може опосередковано виступати їх детермінантою, в тому числі і дій насильницького характеру як стосовно інших засуджених, так і стосовно персоналу УВП.

Згідно зі звітами про стан медико-санітарного забезпечення в УВП та слідчих ізоляторах кількість засуджених, що перебували на диспансерному обліку з метою профілактики, лікування та реабілітації, залежних від наркотичних речовин, становила: в 2003 р. – 12 469 осіб; 2004 р. – 11 661 особа; 2005 р. – 14 335 осіб; 2006 р. – 10 181 особа; 2007 р. – 8 780 осіб; 2008 р. – 7 860 осіб; 2009 р. – 7 335 осіб; 2010 р. – 4 240 осіб; 2011 р. – 4 588 осіб; 2012 р. – 2 731 особа; 2013 р. – 2 571 особа; 2014 р. – 1 945 осіб; 2020 р. – 2 232 особи; залежних від алкоголю: в 2003 р. – 12 843 особи; в 2004 р. – 14 326 осіб; 2005 р. – 11 589 осіб; 2006 р. – 8 889 осіб; 2007 р. – 5 985 осіб; 2008 р. – 4 758 осіб; 2009 р. – 4 589 осіб; 2010 р. – 2 418 осіб; 2011 р. – 2 517 осіб; 2012 р. – 1 623 особи; 2013 р. – 1 464 особи; 2014 р. – 772 особи; 2020 р. – 738 осіб [7].

Під час відбування покарання у виді позбавлення волі в УВП значна частина засуджених перебуває на профілактичному обліку як схильні до вживання та розповсюдження наркотичних й одурманюючих засобів, а саме: протягом 2020 р на обліку перебувало 1798 засуджених [4]; у 2016 р – 2541[5]; 2013 р – 2541 [8].

Концентрація в УВП засуджених з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин, як по-

тенційних суб'єктів їх споживання, обумовлює їх протизаконну доставку в установи.

Так у 2007 р. при спробі доставки до УВП та СІЗО вилучено 7 600 г наркотичних засобів, у 2008р. – 7 500 г; у 2012 р. – 12 707,894 г; у 2013 р. – 10 089,083г [8]; у 2015 р. – 10 843,757 г; у 2016 р. – 7 874,771 г [5]; у 2019 р. – 1 889,52 г; 2020 р. – 12 286,08 г [4]. Безпосередньо в заборонених зонах УВП (СІЗО) у 2012 р. вилучено 1 388,184 г, у 2013 р. – 918,864 г [8]; у 2015 р. – 498,375 г, у 2016 р. – 184,968 г [5]; у 2020 р. – 2 586,261 г та 1 912,78 л спиртних напоїв, у зонах, що охороняються, – 15482 л [4].

Виходячи з вищезазначеного, кількісні показники вилучення наркотичних засобів та алкогольних речовин у різні роки мають високий рівень, сталий характер з незначними коливаннями.

Також необхідно визнати, що незважаючи на значну кількість випадків недопущення проникнення заборонених предметів до УВП та наявні високі показники їх вилучення персоналом у заборонених зонах, значна кількість протиправних дій цього виду як засуджених, так й інших осіб, у тому числі і з числа персоналу УВП, залишаються латентними, а тому й масштаб проблеми значно більший.

Проведений аналіз свідчить про перманентність розглянутої проблематики, недостатню дієвість заходів, спрямованих на запобігання проникнення до УВП наркотичних засобів, їх аналогів, прекурсорів і спиртних речовин та їх вживання засудженими, а також профілактиці кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

Актуальність нагальної потреби дослідження висвітлених питань підтверджується значною чисельністю категорії засуджених з психічними та поведінковими порушеннями внаслідок вживання психоактивних речовин, які відбувають покарання в УВП; перебувають на профілактичних обліках як схильні до вживання та розповсюдження наркотичних, одурманюючих речовин; кількістю кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, які щорічно вчиняються в УВП; кількістю наркотичних засобів та спиртних напоїв, що вилучаються в заборонених зонах УВП та при спробі їх незаконно передати засудженим, підвищеною суспільною небезпечністю зазначених видів правопорушень.

Виходячи з вищенаведених положень, постає нагальна потреба в удосконаленні порядку виконання покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених, які мають психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання наркотичних речовин, надання таким засу-

дженням медичної допомоги під час відбування покарання, забезпечення належного відповідно до загальноприйнятих міжнародно-правових актів психологічного та психіатричного супроводу.

Збільшення динаміки наркоманії та щорічне стрімке поширення цього виду злочину, в тому числі й в УВП, вимагають детального дослідження в контексті сучасної кримінологічної проблеми в Україні, розроблення на науковому рівні та вироблення рекомендацій для вдосконалення методик ресоціалізації засуджених вказаної категорії, які б формувались на принципах наукового дослідження та обґрунтування їх практичної доцільності.

Список використаних джерел

1. Кубрак Р. М., Лень В. В Засуджені з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: стан, тенденції, перспективи: монографія. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. 412 с.
2. В'юник М. В., Карчевський М. В., Арланова О. Д. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / упоряд. Ю. В. Баулін. Харків: Право, 2020. 212 с.
3. Огляд даних про стан здійснення правосуддя > Судова статистика URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ogl_2020 (дата звернення: 10.11.2021).
4. Лист Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України від 20.10.2020 № 8/3-9817/Гр.
5. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та вогнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 р.: інформаційний бюлетень. Київ: Департамент Державної кримінально-виконавчої служби України, 2017. 34 с.
6. Звіт про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими за 2020 рік / Державний департамент з питань виконання кримінальних покарань. 35 с.
7. Звіти про стан медико-санітарного забезпечення в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах за 2003–2020 рр.
8. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ 2013 р.: інформаційний бюлетень. Київ: Державна пенітенціарна служба України, 2017. 34 с.

Матусевич Ангеліна Сергіївна,

студентка факультета економіки і права

Барановичського державного університету

ПРАВОВАЯ ОХРАНА ВОДНЫХ ОБЪЕКТОВ

Вода – это возобновляемый, но чувствительный компонент природной среды, который требует надлежащего обращения и защиты и является основой жизни и деятельности населения и будущих поко-

лений. С точки зрения обеспечения водными ресурсами Республика Беларусь находится в относительно благоприятных условиях. Природных водных ресурсов страны достаточно для удовлетворения как современных, так и будущих потребностей в воде. Стратегической целью сохранения водного потенциала Беларуси является повышение эффективности использования и улучшение качества водных ресурсов, сбалансированных с учетом потребностей общества и возможных климатических изменений [4, с. 83].

Достижение этой цели требует комплексного подхода к решению организационных, правовых, финансовых и экономических проблем, связанных с использованием и охраной воды, что, в свою очередь, требует научного обоснования, в том числе теоретического и правового. Юристы С. А. Балашенко, Д. М. Демичев и К. В. Пилецкий занимаются правовыми вопросами, связанными с рациональным использованием воды и водоохранной деятельностью в Республике Беларусь.

Водный кодекс Республики Беларусь по-разному определяет объем регулируемых объектов правоотношений, которые закреплены за водой, водохранилищами (их частями), правом водопользования, а в соответствии с Водным кодексом Республики Беларусь, в Беларуси с 1998 года водохранилищами признаны только водные объекты (их части) [1].

В то же время Водный кодекс Республики Беларусь от 1998 г. включал определение термина «вода», а действующий Водный кодекс Республики Беларусь от 2014 г. не дает определения этого термина, хотя и использует его. Статья 13 Конституции Республики Беларусь определяет воду как один из объектов исключительной государственной собственности, наряду с лесами и недрами [2], что, на наш взгляд, требует научного обоснования и последующего закрепления понятия «вода» в закон. В юридической литературе, например, в работах В. Петров, вода рассматривается как часть окружающей среды, то есть среда обитания флоры и фауны, средство и условие промышленного и сельскохозяйственного производства, необходимое условие для отдыха и лечения население.

На наш взгляд, современное водное законодательство должно четко различать понятия «вода» и «водоем». Статья 1 Водного кодекса Республики Беларусь 2014 устанавливает понятие водоема как «концентрация воды в искусственных или естественных впадинах земной поверхности или во внутренних органах, которые

имеют определенные границы, объем и признаки гидрологических или подземных вод. Однако нельзя говорить о водах, резервуарах и классификации водоемов без четкого определения понятия «вода».

Представляется целесообразным восстановить в Водном кодексе Республики Беларусь 2014 года термин, существовавший в Водном законе, т. е. признавая, что «вся вода в водоемах и в кишечнике – это вода» [1]. На основании данного определения можно сделать вывод, что водоемы являются водохранилищем, что подтверждает значение термина «природный объект», раскрытого в ст. 1 Закона Республики Беларусь «Об охране окружающей среды»: природный объект – естественная экологическая система, природный ландшафт, биотоп и его компоненты природной среды, сохранившие свои природные свойства.

Вода (согласно той же статье 1 настоящего Закона) является составной частью природной среды. Анализ нового Водного кодекса Республики Беларусь показывает, что при формулировании нормы ст. 8, устанавливающей право собственности на воды, законодатель обеспечивает право исключительной государственной собственности только на воды, оставляя водоемы за пределами предмета отношений собственности, предусмотренных Водным кодексом Республики Беларусь 1998 г.

Стоит отметить, что согласно нормам, ст. 3 Водного кодекса БССР 1972 года только воды были исключительной собственностью государства и не влияли на отношения собственности на водохранилища. Вода как объект исключительных прав собственности предусмотрена ст. 13 Конституции Республики Беларусь [16]. На первый взгляд, новое правило соответствует положению об исключительных правах собственности государства на полезные ископаемые, воду и леса.

Однако в Водном кодексе Республики Беларусь 2014 года к нему добавлено примечание о том, что «право собственности на добытую (забираемую) воду принадлежит водопользователю, который добыл (изъял) ее на законных основаниях, если иное не установлено законодательными актами».

Таким образом, принятый кодекс исключает водоемы из сферы исключительной государственной собственности. Значит ли это, что последние смогут действовать как самостоятельные объекты права собственности? Можно ли предположить, что в будущем в отношении водохранилищ может быть введена другая негосударст-

венная форма собственности, например, частная собственность на водохранилища, расположенные на участках? На эти довольно риторические вопросы можно ответить, рассмотрев еще одну стратегически важную эколого-правовую категорию – государственный водный фонд.

В соответствии со ст. 3 Водного кодекса Республики Беларусь 1998 года. Государственный водный фонд Республики Беларусь состоит из всех вод (водохранилищ) на территории Республики Беларусь. В водный фонд входили поверхностные воды (водохранилища) – реки, ручьи, родники, озера, пруды, водохранилища, каналы и т. д.

В Водном кодексе Республики Беларусь нет такой категории, которая связывает воды как объект исключительных имущественных прав государства. На наш взгляд, право исключительной государственной собственности на воды, составляющие самостоятельную составляющую природной среды, должно быть подкреплено в законодательстве концепцией «государственного водного фонда», что могло бы стать гарантией соблюдения конституционной нормы о водном хозяйстве. Исходя из построения правовой нормы, касающейся концепции государственного водного фонда, можно констатировать, что предмет исключительного права государственной собственности на воду выражается в государственном водном фонде, который величайшие материальные блага и общественное достояние, являясь самостоятельным объектом, исключительной собственностью государства.

Подземные воды – важнейшая часть вод Республики Беларусь. В Водном кодексе Республики Беларусь юридическое определение дано только понятию подземные воды, правовой режим которых определяется не только водным, но и земельным законодательством. В соответствии со ст. 1 Водного кодекса Республики Беларусь, резервуары подземных вод представляют собой концентрацию воды в недрах, имеющих определенные границы, объем и признаки режима подземных вод и состоящих из одного или нескольких водоносных горизонтов. Содержание п. 3 ст. 2 Водного кодекса Республики Беларусь 2014 г. [1] указывает на приоритет последнего перед нормами Водного кодекса Республики Беларусь при установлении порядка пользования подземными водами. Земельный кодекс в ст. 18 и 25 определяет правовой режим подземных вод как полезных ископаемых на основе их физических и технологических свойств и экономической ценности, разделяя их в зависимости от их назначения на пресные, минеральные, солевые промышленные

воды и воды из месторождений полезных ископаемых. При этом в Земельном кодексе отсутствует определение термина «подземные воды». Напротив, правовая охрана подземных вод осуществляется на основании положений Водного кодекса Республики Беларусь 2014 года. Законодатель принимает здесь принцип приоритетного использования подземных вод в питьевых целях. Для этой категории воды установлены специальные гигиенические нормы, касающиеся их безопасности, с целью защиты здоровья населения.

В соответствии со ст. 39 Водного кодекса Республики Беларусь 2014 г., подземные водоемы, качество воды которых соответствует гигиеническим нормам безопасности воды в соответствии с правилами питьевого водоснабжения, о санитарно-эпидемиологическом благополучии населения, могут быть используется в хозяйственных целях для питья.

Статья 51 Водного кодекса Республики Беларусь 2014 года устанавливает особые меры по охране подземных вод, в том числе обязанности юридических лиц и граждан, в том числе индивидуальных предпринимателей, хозяйственная и иная деятельность которых оказывает или может отрицательно сказаться на состоянии грунтовые воды. принять меры по предотвращению их загрязнения. В случае открытия подземных водоносных горизонтов с питьевой водой лица, выполняющие горные и другие работы, связанные с разведкой, выявлением и разработкой месторождений полезных ископаемых, должны принять меры по защите подземных вод от загрязнения. Работы по охране подземных вод, созданию и эксплуатации системной сети колодцев для мониторинга состояния подземных вод осуществляются за счет средств юридических лиц и индивидуальных предпринимателей, деятельность которых пагубно сказывается на состоянии подземных вод.

Таким образом, в правовом регулировании отношений, предметом которых являются подземные воды, существует сочетание положений двух основных правовых актов – Кодекса Республики Беларусь о земле в части использования подземных вод как природного ресурса (полезных ископаемых) и Водного Кодекса Республики Беларусь – при установлении мер по их защите. В то же время ни один из упомянутых кодексов не дает юридического определения понятия «подземные воды».

Изучение субъектов отношений в области водопользования и охраны в свете изменений законодательства Республики Беларусь в

области природных ресурсов позволяет сформулировать ряд теоретических выводов и рекомендаций по совершенствованию законодательства.

Представляется целесообразным предпринять следующие действия:

1) возвращение понятия «вода», существовавшего в водном законодательстве, в действующий Водный кодекс Республики Беларусь, т. е. Признание того, что вода – это вся вода в водоемах и недрах;

2) закрепление в Водном кодексе Республики Беларусь категории «государственный водный фонд», отражающее исключительный характер государственной собственности на воду;

3) с учетом физических и технологических свойств подземных вод, а также их экологической, экономической и социальной значимости предлагаем включить понятие «подземные воды» в Водный кодекс Республики Беларусь и Кодекс о недрах и дать ему следующее определение: «подземные воды – концентрация в водоносных горизонтах внутренностей пресных, минеральных, соленых промышленных вод».

Список использованных источников

1. Водный кодекс Республики Беларусь от 30 апреля 2014 г. №149-З: принят Палатой представителей 2 апреля 2014 г.: одобр. Советом Респ. 11 апр. 2014 г. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правового информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

2. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). Минск, 2008. 48 с.

3. Пилецкий К. В. Особенности государственного контроля в области использования и охраны вод. Руководство о порядке организации и проведения проверок соблюдения законодательства об охране окружающей среды и рациональном использовании природных ресурсов. Минск, 2003. С. 59–69.

4. Станкевич А. П. Водная стратегия Республики Беларусь. *Природ. ресурсы*. 2012. № 1. С. 83–89.

Мірошніченко Катерина Максимівна,
курсантка 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ

Сучасна Україна, що орієнтована на розвиток держави у політичній, соціальній, юридичній, економічній та інших сферах, вима-

гає перетворення не тільки в цілому країни, а й у функціональних відомствах, службах, зокрема й у Державній кримінально-виконавчій службі України.

Вітчизняні установи виконання кримінальних покарань викликають багато критики з боку як міжнародних, так і вітчизняних правозахисних організацій, громадськості, державних органів. З 2015 року Міністерство юстиції України розпочало реформування пенітенціарної служби. Головним завданням реформи є зміна радянської тюремної системи, що полягає у перевихованні, соціалізації та поверненні до нормального життя особи, що потрапила до місць позбавлення волі [1, с. 152].

На сьогодні основними завданнями реформування установ виконання покарань є: регулювання порядку та умов виконання і відбування покарань, визначення засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, охорона їхніх прав, свобод і законних інтересів, надання засудженим допомоги у соціальній адаптації [1, с. 155].

Передумовами глобального реформування кримінально-виконавчої системи України стала низка проблем, які були виявлені в установах виконання покарань, зокрема:

- застарілі будівлі, споруди та інженерні мережі УВП та СІЗО, що були введені в експлуатацію понад 50 років тому та не проходили капітального ремонту;
- не відповідність санітарних та гігієнічних вимог використовуваних споруд, більшість приміщень вкрита грибком;
- недосконалість системи організації соціальної адаптації засуджених;
- не задовільний стан медичного забезпечення на території установ виконання покарань, з урахуванням того, що значна кількість засуджених є хворими на інфекційні захворювання, в першу чергу на туберкульоз, а також мають соматичні та психічні розлади;
- переважання кількості персоналу над кількістю засуджених в установі, заповнення УВП та СІЗО лише на 40–50 %.

Демократичні перетворення, прагнення до відповідності міжнародних стандартів, які відбуваються в країні, нині можна спостерігати й в установах виконання покарань. Від 2017 року активно розпочалась оптимізація діяльності установ виконання покарань та слідчих ізоляторів у зв'язку з прийняття Постанови Кабінету Міністрів України №396 «Про порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ

виконання покарань» [2]. За прийняттям постанови були законсервовані УВП та СІЗО, що працювали неефективно, тобто не були заповнені ув'язненими хоча б наполовину. Таке рішення дозволить зменшити витрати на утримання будівель, скоротити витрати на оплату комунальних послуг та заробітну плату, також це дозволить наповнити інші установи, але негативним фактором для економічної сторони країни буде скорочення великої кількості робочих місць. Такі зміни були впроваджені для продажу деяких будівель, а виручені кошти були б направлені на реставрацію та поліпшення умов установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, що діють.

Також в умовах реформації та оптимізації діяльності Державної кримінально-виконавчої служби було прийнято рішення щодо приватних в'язниць та слідчих ізоляторів, а також створення кімнат поліпшеного типу [3]. Запровадження приватних установ виконання покарань дозволять зменшити бюджетні витрати, оскільки на цей час особи, що позбавлені волі та відбувають покарання в установах виконання покарань, утримуються завдяки державним коштам. Утримання такої великої кількості будівель є великим тягарем для державного бюджету, а якщо вони ще й працюють неефективно, то взагалі є не раціональним витрачанням державних коштів та не ефективним використанням території та споруд.

Для обрання найбільш доцільного та ефективного напрямку діяльності установ виконання покарань варто дослідити й світовий досвід, як відомо, то майже кожна країна Європи стикалась з подібною ситуацією, тобто із закриттям, реставрацією, а також продажем старих в'язниць. Так, наприклад, Мельбурнська тюрма з 1972 року діє як музей, який щороку відвідують тисячі туристів, а територія та будівля колишньої чоловічої в'язниці у Флоренції взагалі після закриття та реставрації діє як майстерня художників та музей, кав'ярні, магазини, ресторани та офіси [4].

Список використаних джерел

1. Шкута О. Генезис становлення та розвиток кримінально-виконавчої системи незалежної України. *Кримінальне право*. 2016. № 2.
2. Про порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ виконання покарань: постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 396.
3. Беззуб І. Реформування системи виконання покарань в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 12. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/12.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).

4. Висоцька О., Гречанюк С., Несин І. Декілька фактів про закриття установ Державна кримінально-виконавча служба України. URL: <https://kvs.gov.ua/new/note/3674/>(дата звернення: 10.11.2021).

Морозюк Марія Валентинівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Кожна зі сфер людської діяльності підкорюється загальним, найбільш базовим правилам, які виступають регуляторами такої діяльності та виражають її сутність та зміст. Подібні положення у сфері кримінального провадження прийнято називати засадами.

Засади кримінального процесу – це закріплені в законі найзагальніші фундаментальні правові положення, тобто йдеться про нормативність як про одну з найважливіших їх ознак, створюються людьми та за змістом є об'єктивними. Вони призначені для встановлення, забезпечення та захисту суспільної цінності, пов'язуючи право з політикою, економікою та етикою. У свою чергу, засади є актами волі держави, продуктом свідомого законодавчого процесу, є суб'єктивними у формі правового вираження. У цій єдності об'єктивного і суб'єктивного розкривається сутність принципу.

Якщо основоположна ідея, що претендує на роль засади, не буде закріплена в законі, вона залишається лише теоретичною, науковою ідеєю, що знаходиться у сфері правосвідомості або правової науки.

Варто зазначити, що між реалізацією принципів і реалізацією цілей кримінального судочинства існує нерозривний зв'язок. Аналізуючи статтю 2 КПК, можна визначити два головні завдання – визначення реального стану кожної справи, захист прав і свобод кожного фігуранта кримінального провадження та захист інтересів суспільства. А за завданням визначити принципову систему та її зміст. Тому необхідно підкреслити відповідність принципів і завдань кримінального процесу.

Наступною ознакою є те, що як норма права є авторитетною. Вона містить обов'язкові вказівки та забезпечує їх виконання за допомогою певних правових засобів. Принцип – вимога діяльності, якщо вона не досягнута, то неможливо досягти мети діяльності. Для державних інституцій він реалізується, оскільки вони відповідають за процес результатів діяльності, і лише вони мають найширші повноваження, в тому числі реалізацію принципів.

Принципи кримінального процесу рівноправні та уніфіковані, але між ними існує певний ієрархічний зв'язок. Через різний зміст і характер правових вимог ці принципи утворюють єдину структурну систему без будь-якого зв'язку чи підпорядкування. Можна вважати, що правовідносини субординації існують у сучасній загальній принциповій системі у правовій сфері, яка ґрунтується на їх розмежуванні між загальним правом, міжвідомчим та відомчим. Ця класифікація заснована на відмінностях у сферах правових принципів. На нашу думку, усі принципи відображають соціальні умови, що склалися цим суспільством. Співвідношення загального права, міжвідомчого та відомчого принципів – це співвідношення загального, спеціального та індивідуального. Я вважаю, що рівень кримінально-процесуальних принципів не означає, що одні принципи мають вищу юридичну дію, а інші – нижчу. Усі основні вимоги кримінального судочинства є рівноправними, уніфікованими, взаємопов'язаними та мають однакову юридичну силу. Проте певні засади є відображенням загальної спрямованості розвитку та функціонування всього кримінального процесу, а інші віддзеркалюють цей напрям конкретніше. Недотримання будь-якої з засад кримінального процесу тягне за собою порушення інших. Усі вони діють у рамках цілісної системи, де сутність і призначення кожної засади визначається не тільки власним змістом, а й функціонуванням всієї системи. Саме тому, що засади становлять певну систему, вони є єдиними, оскільки будь-яка система – це перш за все сукупність елементів, що існують у взаємозв'язку, де недотримання одного з них викликає порушення інших. Тому вони доповнюють один одного, забезпечуючи таким чином належне виконання всієї системи.

На нашу думку, не слід вирізняти засади окремих стадій процесу. Правильнішим було б вказати, що на окремих стадіях провадження процесуальні засади по-різному діють, виражаються й реалізуються. Засадами є вимоги, що пред'являються до кримінальної процесуальної діяльності та обов'язково діють у кожному криміналь-

ному провадженні. Слід погодитись з думкою О. М. Дроздава, що значущість засад як норм керівного й основоположного виду визначає їх імперативний і обов'язковий характер щодо всіх стадій, проваджень та інститутів кримінального процесу. Разом з тим способи і межі дії принципів будуть обумовлені індивідуальними особливостями і властивостями конкретних стадій та проваджень [2, с. 46].

Закріплення засад у нормах права забезпечує неухильне дотримання правових положень, що вони виражають. Засади відображають природу юридичних норм, їх зв'язки з іншими суспільними явищами, і щодо норм та їх систем виступають похідними категоріями. Таким чином, можна зробити висновок, що засади є виразом сукупності істотних системних властивостей певної множини окремих норм. Вони мають найбільш загальний, абстрактний характер. Засади є нормативним узагальненням найвищого рівня [8].

Право має моральну основу, певну етичну спрямованість, тому для точного дотримання та виконання законів необхідно правильно розуміти та реалізовувати їх моральний зміст. Взаємодія правових і моральних норм – це трансформація моральних обов'язків у правові. Ми приєднуємося до думки В. О. Коновалової, яка вважає, що вимоги закону та моралі настільки близькі, що не рідко визначити різницю між ними дуже складно. Приміром, незаконні методи ведіння слідства або судового розгляду – це найчастіше порушення моральних вимог [3, с. 34]. Ривлін А. Л. підкреслював, що норми права – це завжди норми моралі, що виявляється й у тому випадку, коли в них виражаються правові принципи, зокрема, принципи кримінального судочинства [6, с. 111]. Вважаю, що моральність є однією з найважливіших властивостей засад кримінального процесу.

З урахуванням вищезазначеного можна виділити основні ознаки засад кримінального провадження. Слід зазначити, що дії положення є вимогами, які:

1) найбільш загально фіксують об'єктивні закономірності суспільного життя, мають фундаментальне значення для кримінального провадження;

2) становлять провідну ланку всієї системи кримінальних процесуальних гарантій та спрямовані на реальне забезпечення прав і свобод людини;

3) є рівновеликими, єдиними, складають певну ієрархію, діють у межах цілісної системи, де порушення однієї засади тягне за собою порушення інших;

- 4) мають обов'язковий характер для діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб;
- 5) спрямовують діяльність на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним процесом;
- 6) закріплені у нормах права мають значення норм найвищої юридичної сили;
- 7) обов'язково виявляються в кожному кримінальному провадженні, діють у всіх стадіях кримінального процесу, але різною мірою;
- 8) виступають нормами права, що виражають, реалізують в собі основи моральності.

Список використаних джерел

1. Грошевий Ю. М. Міжнародні стандарти захисту особи у кримінальному судочинстві. *Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення*: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 грудня 2005 р. Харків; Київ: ЦНТ «Гопак», 2006. С. 13–20.
2. Дроздов О. М. Актуальні проблеми реалізації окремих засад кримінального процесу в провадженні за нововиявленими обставинами. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2 (77). С. 156–167.
3. Коновалова В. Е. Нравственные начала советского судопроизводства. *Социалистическая законность*. 1985. № 5. С. 34–35.
4. Кримінальний процес: підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.]; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.
5. Маркуш М. А. Конституційні цінності як основоположні засади в кримінальному процесі України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 6. С. 73–85.
6. Ривлин А. Л. Нравственные начала в уголовном судопроизводстве. *Советское государство и право*. 1971. № 7. С. 110–114.
7. Теорія держави і права: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін., за ред. О. В. Петришена. Харків: Право, 2014. 368 с.
8. Конституційні засади кримінального провадження. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection3_2.html (дата звернення: 08.11.2021).

Навацкая Валерия Руслановна,
Барановичский государственный университет;

научный руководитель:

Дзик Инна Романовна,

старший преподаватель кафедры гражданских и уголовно-правовых дисциплин Барановичский государственный университет

ДЕЛОВАЯ РЕПУТАЦИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

Каждый имеет право на защиту от незаконного вмешательства в его личную жизнь, в том числе от посягательства на тайну его корреспонденции, телефонных и иных сообщений, на его честь и достоинство [2] – такое неотъемлемое право провозглашает статья 28 Конституции Республики Беларусь.

Честь, доброе имя и деловую репутацию полноправно Гражданский кодекс Республики Беларусь признает неотчуждаемыми и непередаваемыми иными способами [1].

В условиях высокой конкуренции на рынке товаров, работ и услуг главным фактором в выборе потребителем компании является ее доброе имя, положительная деловая репутация. Деловая репутация также влияет на взаимоотношения организации с контрагентами.

На территории современной Республики Беларусь первое упоминание о защите нематериальных прав (схожих по своей природе с деловой репутацией) датируется 1588 годом. Так, в статье 28 Раздела I Статута Великого княжества Литовского 1588 года указано: «Таксама абяцаем і будзем абавязаны кожнаму з нашых падданных, хто б узбудзіў іск аб гонары, хутка і без затрымак справядліваць учыніць, на першым бліжэйшым сойме вялікім вальным з панамі-радамі нашымі Вялікага княства Літоўскага без усякага прамаруджвання».

А вот датой рождения непосредственно института защиты деловой репутации необходимо считать именно дату 1 мая 1962 г. – день введения в действие Основ гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик. Так, предусматривалось, что «гражданин или организация вправе требовать по суду опровержения порочащих их честь и достоинство сведений, если распространивший такие сведения не докажет, что они соответствуют действительности». По своей сути указанное в Основах честь и достоинство организации являлось деловой репутацией [5].

Легального определения понятия «деловая репутация» в Республике Беларусь нет. Толковый словарь Д. Н. Ушакова определяет репутацию как «составившееся общее мнение о достоинствах или

недостатках кого-чего-нибудь», а толковый словарь русского языка С. И. Ожегова как «приобретаемую кем-чем-нибудь, общественная оценка, общее мнение о качествах, достоинствах и недостатках кого-чего-нибудь».

В литературе понятие «деловой репутации» имеет много значений. Так, М. Н. Малеина утверждает, что деловая репутация «представляет собой набор качеств и оценок, с которыми их носитель ассоциируется в глазах своих контрагентов, клиентов, потребителей, коллег по работе, поклонников (для шоу-бизнеса), избирателей (для выборных должностей) и персонифицирует среди других профессионалов в этой области деятельности».

Эрделевский А. М. определяет деловую репутацию как «относящуюся к общественно значимой деятельности лица его оценку обществом, мнение общества о качествах, достоинствах и недостатках этого лица».

Анисимов А. Л. считает, что деловая репутация юридического лица – оценка «производственной или иной деятельности в соответствии с его правовым статусом в условиях предпринимательских и рыночных отношений».

Таким образом, деловая репутация юридического лица – это общественная оценка качеств, достоинств и недостатков организации, связанных с общественной, профессиональной сферой деятельности, которая включает также оценку деловых качеств его работников.

Согласно пункту 1 постановления Пленума Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь от 26 апреля 2005 г. № 16 «О некоторых вопросах применения хозяйственными судами законодательства при рассмотрении дел о защите деловой репутации» «под деловой репутацией в сфере предпринимательской и иной хозяйственной (экономической) деятельности, защита которой в хозяйственном суде возможна посредством предъявления иска об опровержении не соответствующих действительности сведений, порочащих деловую репутацию, либо посредством обращения с заявлением о признании порочащих деловую репутацию сведений не соответствующими действительности, понимается оценка участника отношений в сфере предпринимательской и иной хозяйственной (экономической) деятельности другими участниками этих отношений, умаление (дискредитация) которой может негативно повлиять на осуществление этим участником указанной деятельности» [3].

Как видим, определений понятия «деловая репутация» множество, однако смысловая нагрузка у них идентична.

Репутация предприятия – это мнение о нем, которое сформировалось после взаимодействия с ним. Под брендом Ю. А. Смирнова понимает компанию, доверие к которой со стороны целевых аудиторий на протяжении длительного времени (зачастую на протяжении нескольких поколений) таково, что субъект, принадлежащий к той или иной целевой аудитории, твердо убежден в ее преимуществах, имеет твердое желание использовать товары/услуги только данной компании, а также желание рекомендовать ее своим друзьям и знакомым [4, с. 24]. Имидж является основой для создания положительной деловой репутации, а вместе они – направление на формирование узнаваемого бренда. Целью любой коммерческой организации является извлечение прибыли из своей деятельности, основным же фактором его увеличения является формирование положительного мнения общественности о ней. Таким образом, имущественная ценность деловой репутации заключается в ее влиянии на положение организации на рынке.

Главная цель защиты деловой репутации – сохранение положительного образа. Суть права лица на защиту деловой репутации заключается в праве требовать нераспространения дискредитирующих его сведений.

В литературе высказано мнение, что в несоответствии сведений действительности заложен элемент порочности.

В силу п. 3 ст. 42 Закона о СМИ юридические лица, в отношении которых в средстве массовой информации распространены сведения, ущемляющие их права или охраняемые законом интересы, имеют право на размещение своего ответа в том же средстве массовой информации [5].

О защите чего здесь идет речь? Справедливо предположить, что в данном случае – именно о деловой репутации.

Определяя неблагоприятные последствия в результате посягательства на деловую репутацию, законодатель оперирует глаголами «ущемлять», «умалить», «порочить», «дискредитировать». Анализ их значений, приведенных в Толковом словаре русского языка Д. Н. Ушакова, позволяет сделать вывод, что итог для юридического лица один – потеря авторитета, признание негодным, не внушающим доверия.

Пунктом 1 постановления Пленума № 16 предусмотрено право на защиту деловой репутации в суде лишь при условии порочащего

характера и несоответствия распространенных сведений действительности путем их опровержения. Порядок размещения ответа регламентирован ст. 43 Закона о СМИ, а в п. 5 ст. 44 Закона о СМИ закреплено право на обжалование в суд в случае нарушения этого порядка либо отказа в распространении ответа.

Таким образом, законодатель, признав возможность умаления деловой репутации путем распространения соответствующих действительности сведений и предоставив право на ее внесудебную защиту, не предусмотрел механизма судебной защиты.

Сведение по смыслу ст. 153 ГК – это утверждение о факте, которое можно проверить на соответствие его действительности. В отличие от сведений во мнении выражается соответствие оцениваемого факта недействительности, не объективному миру, а субъективным понятиям и представлениям отдельного человека.

О том, что сведения могут быть сообщены и в форме мнения, говорят многие ученые. Примером может служить выдержка из комментария к ст. 152 ГК Российской Федерации: «Порочащие утверждения <...> могут быть даны не только в виде сообщений <...>, но и в форме отрицательных оценок лица («некомпетентный», «безграмотный» и т. п.)» [5].

Нужно признать, что репутация страдает не столько от формы высказывания, сколько от его содержания.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Респ. Беларусь: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: текст Кодекса по состоянию на 1 января 2021 г. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

2. Конституция Республики Беларусь 1994 г. (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). Минск: Амалфея, 2005. 48 с.

3. О некоторых вопросах применения хозяйственными судами законодательства при рассмотрении дел о защите деловой репутации: постановление Пленума Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь от 26.04.2005 г., № 16. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

4. Смирнова Ю. А. Имидж, репутация, бренд: в чем разница? *Вестник КГТУ*. 2010. № 2. С. 23–26.

5. Солоненко А. А. Понятие, виды, методы оценки и учет деловой репутации. *Вестник Астраханского гос. техн. ун-та. Сер. Экономика*. 2014. № 2. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-vidy-metody-otsenki-i-uchet-delovoy-reputatsii> (дата доступа: 07.02.2021).

Нелін Яна Миколаївна,

студентка магістратури

Академії Державної пенітенціарної служби України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОПАНУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА СХИЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО ТВОРЧОСТІ

Зважаючи на епідеміологічну, соціально-політичну, економічну ситуацію в Україні, на реформування освітньої системи, актуальності набуває тема адаптаційного потенціалу особистості, особливо юнацького та раннього дорослого віку до життєвих ситуацій та труднощів, до нестабільних та складних умов зовнішньої дійсності. Студентство – це період закінчення дорослішання людини, набуття нею соціальних та професійних навичок, самоактуалізації та самовизначення, тобто процеси, що потребують актуалізації як внутрішніх, так і зовнішніх (соціальних, сімейних, професійних, навчальних тощо) ресурсів. Але реалії у світі та Україні такі, що всі внутрішні ресурси людей будь-якого віку направлені на подолання, опанування, адаптацію до їх умов. І саме від успішності процесів опанування залежить успішність усіх інших внутрішньоособистісних процесів. Цим і обумовлюється актуальність теми.

У психології існує поняття «адаптаційний потенціал», що визначається як система психологічних, соціально-психологічних і психічних властивостей та якостей, що актуалізуються особистістю для створення та реалізації нових програм поведінки у змінених умовах життєдіяльності та складається із захисних механізмів психіки та копінг-стратегій [2, с. 48]. Від ефективності зазначених компонентів адаптаційного потенціалу залежить, наскільки швидко та успішно особистість долає стрес, фрустрацію, інші складні життєві обставини. Водночас як адаптація, так і інші процеси життєвого шляху особистості в наш час потребують гнучкості мислення, креативності, вміння швидко приймати нестандартні рішення, бути готовим до ризику, тобто розвинення складових схильності до творчості та творчого потенціалу.

Тож бачимо, що як адаптаційний, так і творчий потенціал у наш час є дуже важливими психологічними явищами, що потребують розвитку, в тому числі у студентському віці.

Постає закономірне питання, чи існує взаємозв'язок змістовних компонентів адаптаційного та творчого потенціалів.

Дослідники вказують на те, що креативність особистості, що розглядається як синонім до поняття «схильність до творчості» – це здатність породжувати безліч оригінальних, різноманітних ідей у нерегламентованих умовах діяльності і розуміється як творчість [6, с. 133]. Креативність особистості має складну структуру, як вказують психологічні джерела. Загалом дослідники виділяють у структурі креативності такі компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний або мотиваційний, практично-діяльнісний або конативний. Когнітивний компонент включає інтелектуальні і креативні здібності, такі як уява, інтуїція, дивергентне мислення, тощо; мотиваційний – містить, творчий потенціал, інтерес до невідомого, допитливість, оригінальність, почуття гумору, вольові якості; конативний – схильність до ризику, творче ставлення до значимої діяльності, прагнення відстоювати свою думку, комбінувати, моделювати, вдосконалювати, створювати нові об'єкти, асертивність, тощо [3; 4; 5].

Що стосується опанувальної поведінки, то наприклад Р. Лазарус, визначає її як цілеспрямовану соціальну поведінку, що дозволяє опанувати складну життєву ситуацію (або стрес) способами, адекватними особистісним особливостям та ситуації. Ця свідомо поведінка спрямована на активну зміну, перетворення ситуації, що піддається контролю, або адаптації до неї, якщо ситуація не піддається контролю [8].

Лібін А. у своїх дослідженнях вказує, що стратегії опанування (реагування на складні життєві ситуації) в кожній людині різні і залежать від ступеня самоактуалізації особистості [4].

Дослідники також зазначають, що копінг-поведінка може бути як адаптивною та ефективною, так і дезадаптивною та неефективною. Вона має різні типи, стратегії та види, зокрема дослідники виділяють такі: позитивне переформулювання та особистісний ріст, мисленнєвий чи поведінковий відхід від проблеми, концентрація на емоціях і їх активне вираження, використання інструментальної чи емоційної соціальної підтримки, активне подолання, заперечення, звернення до релігії, гумор, прийняття, планування, тощо (К. Карвер, М. Шейер та інші) [7]. Янке В., Ердман Г., крім того, вказують на ще такі копінг-стратегії, як: зниження цінності стресової ситуації, самовиправдання, відволікання, заміщення, самоствердження, контроль над ситуацією та самоконтроль, позитивна самомотивація, безпорадність тощо [1].

Можна припустити, що деякі стратегії опанувальної поведінки можуть мати прямий взаємозв'язок із схильністю до творчості, а деякі – зворотний, хоча такі емпіричні дослідження поки ще не проводилися.

Ми вважаємо, що чим вище креативність особистості, тим більш ефективні копінг-стратегії вона обирає, адже креативність як психологічна якість особистості характеризується гнучкістю, дивергентністю мислення, прагненням до пошуку нових методів і знань та іншими когнітивними й особистісними характеристиками, що мають вплив і на поведінку людини, в тому числі на опанувальну. У подальших наукових розвідках ми плануємо емпірично довести означений взаємозв'язок.

Список використаних джерел

1. Водопьянова Н. Е. Психодиагностика стресса. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 336 с.
2. Защитная система личности и стресс / под ред. Е. В. Куфтык. Москва: Мир науки, 2017. 158 с.
3. Карпенко Н. А. Психология творчости: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
4. Либин А. В., Либина А. В. Стили реагирования на стресс: психологическая защита или совладание со сложными ситуациями. Стилль человека: психологический анализ. Москва: Смысл, 1998. С. 190–204.
5. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Рута, 2007. 319 с.
6. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. 2-е изд., перераб. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 384 с.
7. Carver C. S., Scheier M. F. Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1994. Vol. 66. P. 184–195.
8. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer Publishing House, 1984. 456 p.

Нищименко Евгений Сергеевич,

студент юридического факультета

Белорусского государственного университета

РЕФОРМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СССР (СТРАТЕГИЯ ПЕРЕСТРОЙКИ)

10 марта 1985 года в 19 часов 20 минут в Кремлёвской больнице умирает Константин Устинович Черненко (1911–1985), профессиональный партийный аппаратчик и ближайший друг и сорат-

ник Леонида Брежнева, после смерти Юрия Андропова ставший Генеральным секретарём ЦК КПСС (1984–1985). За 13 месяцев пребывания на высших государственных постах Константин Черненко умудрился ровным счётом ничего не сделать, разве что украсить пиджак третьей звездой Героя. Более половины этого срока он проболел, остальное провёл в длинных и бессмысленных производственных совещаниях [1, с. 597–598].

11 марта 1985 г., на внеочередном Пленуме ЦК КПСС, по предложению Министра иностранных дел СССР А. А. Громыко, Михаил Сергеевич Горбачев избран Генеральным секретарем ЦК КПСС. Ещё до начала заседания состоялась встреча Горбачёва с А. А. Громыко «с глазу на глаз». По словам Горбачёва, договорились, «что мы с вами сейчас должны взаимодействовать». Эта договорённость дорогого стоила: именно Громыко был лидером поредевшего строя «стариков» в Политбюро [2, с. 264]. Уже 2 июля 1985 года Горбачёв назначит Министром иностранных дел Эдуарда Амвросиевича Шеварднадзе. Самому же Громыко Горбачёв «уступил» пост Председателя Президиума ВС СССР в благодарность за поддержку при избрании его генеральным секретарём [1, с. 599].

В марте 1985 г. же года он объявил начало широкомасштабных реформ всех сфер жизни общества.

В первый же год своего пребывания у власти Горбачёв заменил 70 % министров и половину руководящих кадров в республиках.

На апрельском Пленуме ЦК КПСС (23 апреля 1985 г.) по предложению Горбачёва в состав Политбюро вошёл Е. К. Лигачёв. Сразу же после избрания Горбачёв предложил ему вести пленум. Это означало, что Лигачёв становится вторым человеком в партии [2, с. 290]. Членами Политбюро стали заведующий Экономическим отделом ЦК Н. И. Рыжков и председатель КГБ В. М. Чебриков, секретарём ЦК, отвечающий за сельское хозяйство, – В. П. Никонов. Кандидатами в члены Политбюро были избраны министр обороны СССР маршал С. Л. Соколов, секретарь ЦК по сельскому хозяйству В. П. Никонов. Было достигнуто численное превосходство над «стариками» – Тихоновым, Кунаевым, Щербицким и Гришиным. Сохранились позиции «силовых ведомств» в составе Политбюро. Там оказались руководители КГБ и Министерства обороны.

Произошли большие изменения и в составе аппарата ЦК. Заведующим Общим отделом ЦК стал А. И. Лукьянов, заведующим Отделом организационно-партийной работы – земляк Горбачёва

Г. П. Разумовский, Оборонным отделом – бывший секретарь Ленинградского обкома Л. Н. Зайков.

В начале апреля 1985 г. в ЦК оказался первый секретарь Свердловского обкома КПСС Б. Н. Ельцин [2, с. 285].

23 апреля 1985 года открылся апрельский Пленум ЦК КПСС, который принято считать поворотным пунктом в истории СССР, стартовой точкой перестройки – хотя на самом деле в программном выступлении нового Генерального секретаря ничего подобного не говорилось. Речь шла о безрадостном положении в экономике страны и необходимости «ускорения социально-экономического развития нашего общества», ликвидации негативных явлений «механизма торможения». Предшествующий период охарактеризован как «застойный» [1, с. 599].

На Пленуме, первом крупном партийном мероприятии, подготовленным «командой Горбачёва», он подтверждал свою приверженность делу Ленина, верность социалистическим идеалам, отмечал успехи в развитии страны, наметившийся с 1983 г. – со времени Андропова [2, с. 280].

«Ускорение» стало своеобразной «визитной карточкой» первых двух лет деятельности нового Генерального секретаря, на смену которой позже придут «перестройка» и «гласность».

Несмотря на проблемы в экономике и назревающий дефицит в бюджете, 1 июня вступил в силу Указ Президиума ВС СССР об усилении борьбы с пьянством и самогонварением. По оценкам специалистов, Указ нанёс гигантский материальный и моральный ущерб. Спустя всего пару-тройку лет люди стали погибать в очередях за спиртным, травиться бытовой химией и суррогатами [1, с. 600].

Но не стоит считать Горбачева первым инициатором реформ, как отмечает Рыжков (с 1985 г. председатель Совета министров СССР), попытка реформировать советскую экономическую систему и поставить её на демократические рельсы была предпринята Юрием Владимировичем Андроповым в 1983 году, который впервые использовал в своих речах слово «ускорение», но из-за короткого периода его правления, они быстро сошли на «нет». Константин Устинович Черненко не был настроен на их продолжение, и реформы были быстро свернуты. Но приход к власти Горбачева заставил начать реформирование страны вновь [3, с. 67].

На двенадцатую пятилетку (1986–1990 гг.) планировалось увеличить темпы роста национального дохода до 20–22 %, промышлен-

ной продукции – до 21–24 %, сельского хозяйства – вдвое. Всерьез ставилась задача догнать до 2000 г. США по уровню промышленного производства [4, с. 66–67].

Экономическая концепция Горбачёва на начальном этапе его деятельности была сформулирована им в докладе, произнесённом на Всесоюзном совещании по проблемам научно-технического прогресса, состоявшемся 11–12 июня 1985 г. Генеральный секретарь провозгласил концепцию хозяйственного механизма, включавшую форсирование научно-технического прогресса, реконструкцию отечественного машиностроения, производство новых машин и оборудования, применение высоких технологий. Наряду с этим выдвигалась идея децентрализации управления экономикой, расширения прав предприятий, внедрение хозяйственного расчёта, повышения ответственности и заинтересованности трудовых коллективов [2, с. 280]. «Задача подъёма советского машиностроения – это магистральное направление нашего развития, и его надо твёрдо выдерживать сейчас и в будущем», – заявил М. С. Горбачёв на совещании [2, с. 285]. Предстояло вдвое увеличить капиталовложения в машиностроение.

Преимуществом экономической политики Андропова и Горбачёва на начальном этапе его деятельности – до 1987 г. – была весьма ощутима и в методах её осуществления. Андропов рассматривал административные меры как способ ускорения развития экономики. Эту тенденцию «подхватила» и команда Горбачёва. Своеобразие её состояло в том, чтобы применить в гражданских секторах экономики методы управления, которые использовались в военно-промышленном комплексе СССР [3, с. 115–116].

Ярким примером попыток применения военно-административных методов в управлении экономикой стало введение системы государственной приёмки продукции на промышленных предприятиях. Вместо потребителя качество продукции должен был контролировать чиновник. Но страх госприёмки вскоре был успешно преодолен: в ход пошли «неделовые отношения», а попросту взяточничество [5, с. 39].

Список использованных источников

1. История СССР: хроника великой страны, 1917–1991: в фотографиях, дневниках, мемуарах, воспоминаниях очевидцев, газетных публикациях / А. В. Сульдин. Москва: АСТ, 2016. 652 с.
2. Горбачев М. С. Жизнь и реформы: в двух книгах. Кн. 1. Москва: Новости, 1995. 600 с.
3. Рязков Н. И. Десять лет великих потрясений. Москва: Новости, 1995. 559 с.

4. Воротников В. И. А было это так: из дневника члена Политбюро ЦК КПСС. Москва, 1995. 640 с.

5. Медведев В. А. В команде Горбачёва: Взгляд изнутри. Москва, 1994. 239 с.

Останчук Людмила Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

Бойчук Влада Русланівна,

курсантка 4 курсу юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕМОГРАФІЧНА ТЕОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

«Иногда преступник шокирует больше,
чем само преступление»
Сериял «Сплетница»

У кримінологічній літературі питання, що стосується демографічних характеристик особи злочинця, розглядається під час дослідження одного з основних елементів кримінології – особи злочинця, важливість якого зумовлена тим, що в ньому переплітаються такі важливі кримінологічні проблеми, як природа злочинності та шляхи її запобігання.

Дослідження демографічних параметрів сприяє з'ясуванню мотиваційного комплексу кримінально-протиправної поведінки з метою кращого розуміння причин таких виявів. Крім цього, демографічні ознаки тісно пов'язані із світоглядними позиціями, ціннісними орієнтирами, коло інтересів, способом життя, мотивацією поведінки, знаходять своє продовження і конкретизацію в них. Важливість цього положення вимагає підвищеної кримінологічної уваги, адже демографічна характеристика по суті є тією визначальною рамкою, що задає контури всього морально-психологічного образу досліджуваної категорії злочинців, проливає світло на їх соціальні зв'язки і, найголовніше – ставлення до соціальної дійсності, інших людей, самого себе.

За словами В. В. Голіни, «демографічні ознаки характеризують злочинця як людину конкретної епохи, яка має певний статус та посідає певне місце в суспільних відносинах». До таких ознак відносять стать, вік, місце народження і проживання, громадянство та інші відомості демографічного характеру [1, с. 56].

Для аналізу впливу демографічних ознак нами взято за основу офіційні статистичні відомості, а саме Форма 2 МВС України «Звіт про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення» за січень–жовтень 2021 року.

Аналізовані відомості стосуються всієї кількості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. *Першою демографічною ознакою* – є розподіл осіб за статтю, отже кількість жінок, які вчинили кримінальні правопорушення протягом січня–жовтня 2021 року, становить 18,7 %, щодо чоловіків – 81,3 %, Отриманні показники дають змогу зробити висновок про значну частку чоловіків серед потенційних злочинців. Проте нами виокремлено один із складів суспільно небезпечного діяння, а саме «крамничні» крадіжки, суб'єктом вчинення яких, у більшості випадків є – жінка. Це дає підстави зробити висновок, що коли жінки перебувають не в домашньому, а в «публічному» середовищі, – скуповуючись у крамницях, – то й вони на рівних із чоловіками прилучаються до кримінально-протиправної діяльності. Тобто там, де чоловіки й жінки мають однакову нагоду вчинити кримінальне правопорушення, вони однаково готові до цього.

Другою характерною ознакою демографії є вікова характеристика, як один із важливих компонентів кримінологічної характеристики осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Саме вік істотно впливає на поведінку людей та зумовлює систему потреб і інтересів конкретної особистості. Аналіз зарубіжного досвіду вказує на те, що демографічна теорія пов'язана саме з концепцією молодіжної субкультури. У період свого інтенсивного соціального становлення підлітки перебувають у психологічній та матеріальній залежності від дорослих. Водночас вони сприймаються оточенням через свої чисто фізичні дані як дорослі. Крім того, у молоді є свої ідеали у спорті, музиці та інших сферах життя, що нерідко протиставляються звичним. Звідси втрата контролю за поведінкою неповнолітніх, конфлікт поколінь, що в кінцевому результаті приводить до зростання кримінально-протиправних виявів саме серед цієї категорії населення. І з цим твердженням неможливо не погодитись, адже за даними, що зазначені у «Звіті про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення» за січень–жовтень 2021 рік за віковими показниками, передбачено розподіл неповнолітніх у віці від 14 до 15 років та від 16 до 17 років включно. То у віці від 14 до 15 осіб – виявлено 5 злочинців(неповнолітніх), у віці від 16 до 17 років – 9

осіб, що становить 6 % від усього розподілу осіб за віком за жовтень 2020 рік. Також із часом відмічається тенденція до того, що підліткова злочинність починає молодшати (11–15 років). Визначальною особливістю останніх років є також зміна структури злочинності неповнолітніх у бік корисливих та насильницьких діянь.

Наприклад, у 2020 році в м. Чернігові було здійснено серію нападів на громадян міста – всього їх було чотири (на двох жінок і двох чоловіків). На потерпілих нападали ззаду, починали їх бити, потім забирали мобільний телефон, прикраси та гроші. Два напади закінчилися смертю жертв. 16 лютого поліцією було затримано злочинців, чотирьох підлітків у віці від 12 до 17 років. Новозаводським районним судом Чернігова винесено вирок, яким підсудні визнані винними у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтею 115 (умисне вбивство) та статтею 187 (розбій) КК України.

Крім того, вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми є особливо небезпечними в контексті розвитку їх «злочинної кар'єри» та жорстокості. За приклад можна взяти ситуацію в Чернігові, яка сталася 2 жовтня 2021 року, де група молодих хлопців жорстоко побили двох чоловіків-поліцейських. За версією слідства, ініціаторами побиття було чотири чоловіка, троє з яких є неповнолітніми. З цього можна зробити висновок, що у злочинному середовищі серед неповнолітніх спостерігається високий рівень організованості. Дві третини підлітків щорічно вчиняють кримінальні правопорушення у складі групи. За приклад також можна взяти такий субкультурний стиль, як скінхеда. Саме для цієї мікрогрупи є більш характерною девіантна поведінка молоді, що може виражатися у вчиненні ними злочинів різного ступеня тяжкості. Результати дослідження під назвою «Расизм та ксенофобія в Україні» свідчать, що в Україні активізувався рух молодіжних неформальних об'єднань, діяльність яких спрямована на насильницькі дії на ґрунті расової та національної ворожнечі. Ці об'єднання активно використовують мережу Інтернет, у якій діють щонайменше 30 вебсайтів неонацистського й ультра націоналістичного характеру. Просування протягом останніх років кримінальної субкультури, насилля, агресії та продукції сексуального змісту в засобах масової інформації, передусім на телебаченні, особливо у телефільмах і серіалах американського та російського виробництва, замішані на апологетиці кримінальності, насилля і різноманітної вседозволеності, які наполегливо нав'язуються українському глядачеві, значно ускладнюють кримінологічну ситуацію.

Розмірковуючи над вищезазначеним, можна зробити висновок, що ця категорія злочинців є найнебезпечнішою, тому що саме у цьому віці відбувається формування особистості, а також вибір сталого мікросередовища, в якому особа набирається життєвого досвіду, що допомагає прийняти життєво важливі рішення та вирішувати конфліктні ситуації в майбутньому. Тож тільки подумайте, про яке зменшення злочинності можна говорити, якщо вже молоде покоління з юних років засвоює злочинний досвід, звичаї та правила кримінальних субкультур, поповнюють ряди організованих злочинних формувань. Тут сповна включаються такі мотиви, як бажання «жити на широку ногу», пиячити, вживати наркотики, вести розпусний спосіб життя. Останнім часом набуває поширення «саморуйнівна поведінка», тобто такий спосіб буття, коли молода людина не зацікавлена у своєму майбутньому, не замислюється над проблемою позитивної реалізації, конфліктує із суспільством та кидає йому виклик.

Третьою характерною демографічною особливістю, яку неможливо залишити без розгляду, також є злочинність міста і села, адже їхнє сутнісне функціонування здійснювалося самостійними шляхами. Їх різнить багато факторів, зокрема природна близькість саме до тих, а не інших асоціальних виявів. В один і той самий історичний період для міста і села могли бути актуальними зовсім різні соціальні виклики. В містах більше пограбувань із розбоєм, по народному – «гоп-стопу». В селах більше сімейного насильства та «умисних легких тілесних ушкоджень», ймовірно після бійок на фоні різних фонових явищ.

Якщо брати до уваги теперішнє становище та ситуацію в Україні, можна виокремити одну особливість злочинів, а саме переважання серед злочинців мешканців із сільської місцевості, які вчиняють різного типу злочини в міських районах та містах. Причиною цього є те, що люди із сільської місцевості їдуть до міста в надії «кращого життя», а саме знайти роботу та покращити своє матеріальне становище. Але вплив фонових явищ часто дає збій та призводить до виникнення причин і умов, що штовхає до вчинення злочинів. Отже, можна дійти висновку, що демографічна характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, має важливе кримінологічне значення, оскільки сприяє повноті висвітлення проблеми. Аналіз узагальнювальних ознак осіб, які вчиняють злочини, дозволяє встановити специфічні характеристики злочинців у порівнянні з типовими характеристиками всього населення, що сприятиме розробленню заходів щодо їх запобігання та профілактики.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навчальний посібник. Харків: Право, 2014. 513 с.
2. Бабенко А. М., Бусол О. Ю., Костенко О. М. Кримінологія: підручник. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків: Право, 2018. С. 129.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали про стан та структуру злочинності кримінальних правопорушень в Україні. *Генеральна прокуратура України*. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 12.11.2021).
4. Стеблинська О. С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння: монографія. Івано-Франківськ, Надвірна: ЗАТ «Надвірянська друкарня», 2011. 280 с.
5. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
6. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 142–147.

Пахомов Ілля Володимирович,

викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Білоцерківська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ РЕЦИДИВІСТІВ

Згідно зі ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, процес виправлення та ресоціалізації засуджених передбачає позитивні зміни їх особистості, які створюють у них готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Ці зміни насамперед повинні стосуватися соціально-психологічних особливостей особистості засуджених, серед яких цільне місце посідає рівень суб'єктивного контролю, агресивність та соціальна спрямованість. У процесі виправлення та ресоціалізації рівень суб'єктивного контролю повинен змінитися з екстернального (зовнішнього) на інтернальний (внутрішній), рівень агресивності – зменшитися, а спрямованість – змінитися з кримінальної (делінквентної) на просоціальну.

Соціально-психологічні особливості засуджених рецидивістів, які відбувають покарання у пенітенціарних установах, досліджувала низка вітчизняних та зарубіжних науковців: емоційний інтелект (Н. Греса, В. Філоненко), самосвідомість (Е. Разумова, А. Сорока, В. Стужук, В. Філоненко, О. Царькова, D. Allen, L. Brewster, D. Bodushek, G. Dolinska-Zygmunt, K. Kerley, B. Paterline,

N. Sherretts, E. Talik), агресивність (Б. Головкін, П. Кравчук, Т. Морозова, К. Новікова, В. Суліцький, В. Філоненко, Т. Якимчук, Y. Unver), спрямованість (В. Білецький, Б. Головкін, Н. Греса, І. Жигаренко, Г. Іконнікова, А. Істомін, К. Калиненко, Г. Корнеєва, Л. Мороз, О. Пісарєв, В. Салахова, А. Сорока, В. Хотинець, Л. Шевченко, Г. Щербаков, J. Hausam, В. Філоненко, Л. Шевченко), адаптивність (Н. Греса, Т. Лапшина, M. Novo, K. Kerley), комунікативну інтолерантність (А. В. Сорока).

Важливим соціально-психологічним показником виправлення та ресоціалізації засуджених є рівень їх суб'єктивного контролю. Дослідження, проведені автором, свідчать про переважання екстернального локусу контролю у більшості засуджених [5]. Аналогічні результати були отримані А. Сорокою [6], В. Філоненком [9] та K. Kerley зі співавторами [13]. Це свідчить про необхідність проведення із засудженими психокорекційної роботи, спрямованої на зміну рівня суб'єктивного контролю з екстернального на інтернальний.

Значущим соціально-психологічним показником виправлення та ресоціалізації засуджених також є рівень агресивності засуджених (вербальної та невербальної, фізичної, негативізму, образи, провини тощо). Результати діагностування агресивності рецидивістів, проведені автором, дозволяють стверджувати, що засуджені за насильницькі злочини характеризуються більш високим рівнем фізичної агресії та драгтивності, тоді як засуджені за корисливі злочини – більш високим рівнем опосередкованої, вербальної агресії та ворожості [5]. Це підтверджують дослідження Б. Головкіна та Я. Наваляної [1], В. Філоненка [8], К. Новікової [4], Т. Якимчука [12], В. Суліцького [7] та Y. Unver зі співавторами [14]. Це свідчить про необхідність проведення із засудженими психокорекційної роботи, спрямованої на зменшення рівня їх агресивності.

На наш погляд, основним соціально-психологічним чинником формування делінквентної поведінки особистості є її кримінальна спрямованість, яка складається з мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій, ідеалів, переконань, прагнень, цілей тощо.

Проведені автором дослідження ціннісних орієнтацій рецидивістів свідчать, що більшість засуджених найбільш значущими цінностями вважають свободу, здоров'я, розваги та матеріальний добробут, а найменш значущими – родину, щастя інших, цікаву роботу та творчість [5]. Схожі результати були отримані Г. Корнеєвою [3], Б. Головкіним та Я. Наваляною [1], Т. Харченко [11], Н. Греса [2],

А. Калиненко та В. Хотинець [10]. Це свідчить про необхідність проведення із засудженими психокорекційної роботи, спрямованої на підвищення значущості соціально важливих цінностей: родини, роботи, дисциплінованості та освіченості.

Дослідження смисложиттєвих орієнтацій рецидивістів, проведені автором, свідчать про переважання в більшості засуджених низьких їх показників за всіма шкалами («Цілі в житті», «Процес життя», «Результативність життя», «Локус контролю-Я» та «Керованість життям») [5]. Схожі результати отримали Б. Головкін та Я. Наваляна [1]. Це свідчить про необхідність проведення із засудженими психокорекційної роботи, спрямованої на підвищення їх рівня за всіма шкалами.

Таким чином, до негативних соціально-психологічних особливостей засуджених рецидивістів, що негативно впливають на процес їх виправлення та ресоціалізації, відносяться: екстернальний рівень суб'єктивного контролю, підвищений рівень агресивності, низька значущість соціально важливих цінностей та низькі показники смисложиттєвих орієнтацій. Це свідчить про необхідність проведення з ними психокорекційної роботи, спрямованої на зміну соціальної спрямованості з кримінальної на просоціальну.

Список використаних джерел

1. Головкін Б. М., Наваляна Я. Т. Психологічні особливості злочинців. *Форум права*. 2012. № 4. С. 223–230.
2. Греса Н. В., Кравцова В. В. Особливості мотиваційно-ціннісної сфери злочинців з різним рівнем усвідомлення вини. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 2 (27). С. 147–152.
3. Корнеева Г. К. Психологические особенности смысловой сферы личности ВИЧ-инфицированных осужденных в условиях лишения свободы: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Академия ФСИН РФ. Рязань, 2004. 28 с.
4. Новікова К. М. Психологічні особливості злочинця з насильницькою спрямованістю. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 198–206.
5. Пахомов І. В. Психологічні особливості засуджених-рецидивістів. *Практична психологія і соціальна робота*. 2008. № 3. С. 74–77.
6. Сорока А. В. Психологічні особливості вольової саморегуляції девіантної особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія: Психологія. 2016. Вип. 59. С. 127–131.
7. Суліцький В. В. Психологічні особливості засуджених-суїцидентів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ. 2002. 20 с.
8. Філоненко В. М. Агресивність засуджених-рецидивістів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 2 (33). С. 301–304.

9. Філоненко В. М. Особливості особистісної саморегуляції злочинців-рецидивістів. *Право і безпека*. 2016. № 2 (61). С. 140–145.
10. Хотинец В. Ю., Вяткин Б. А., Калинин А. А. Ценностно-мотивационные факторы жизненных предназначений осужденных пенитенциарных учреждений. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2012. № 2. С. 7–11.
11. Харченко Т. Г. Психологічний супровід процесу ресоціалізації засуджених з вадами психічного розвитку: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2016. 20 с.
12. Якимчук Т. В. Негативні психічні стани особистості в установах виконання покарань та їх психокорекція: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Академія прикордонної служби України. Хмельницький. 2003. 20 с.
13. Kerley K., Copes H., Tewksbury R., Dabney D. Examining the relationship between religiosity and self-control as predictors of prison deviance. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 2011. Vol. 55 (8). PP. 1251–1271.
14. Unver Y, Yuce M, Bayram N, Bilgel N. Prevalence of depression, anxiety, stress and anger among Turkish prisoners. *Journal Forensic examination*. 2013. Vol. 58. PP. 1210–1218.

Пенязькова Анастасія Івановна,
студентка УО «Гомельского государственного
университета им. Ф. Скоринь»

ВОПРОСЫ ЦЕЛЕВОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АДРЕСНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ

В настоящее время вопросы предоставления государственной адресной социальной помощи определены в Указе Президента Республики Беларусь от 19 января 2012 г. № 41 «О государственной адресной социальной помощи» (далее – Указ №41) и в соответствии с которым адресная социальная помощь – это помощь, которая обеспечивается в денежной и натуральной форме (в виде услуг или льгот) дополнительной поддержки граждан, нуждающихся в ней и не имеющих источников существования в силу объективных причин [1].

Регулирование вопросов предоставления адресной социальной помощи осуществляется и в других странах: Российской Федерации, Республиками Казахстан, Таджикистане, Молдове, Украине и других.

Пункт 59 Указа № 41 предусматривает установление контроля за целевым использованием средств, при предоставлении адресной социальной помощи в виде социального пособия для возмещения затрат на приобретение подгузников инвалидам I группы, для граждан отбывающим наказание в местах лишения свободы – руково-

дителями соответствующих исправительных учреждений. Также определено, что по решению комиссии государственная адресная социальная помощь в виде ежемесячного и (или) единовременного социальных пособий может предоставляться в денежной наличной, денежной безналичной и натуральной формах [2, п 6]. В соответствии с пунктом 7 Указа № 41 государственная адресная социальная помощь в виде ежемесячного и (или) единовременного социальных пособий предоставляется в натуральной и (или) денежной безналичной формах, если:

- родители не обеспечивают должный уход за детьми;
- государственная адресная социальная помощь в денежной наличной форме может использоваться не по назначению;
- цели, на которые испрашивается государственная адресная социальная помощь, могут быть удовлетворены за счет ее предоставления в натуральной форме [2].

В случаях, предусмотренных выше, специалисты органа по труду, занятости и социальной защите, территориального центра социального обслуживания населения за счет денежных средств, выделенных на государственную адресную социальную помощь в виде ежемесячного и (или) единовременного социальных пособий, приобретают для семей (граждан) продукты питания, лекарственные средства, топливо, одежду, обувь, школьные принадлежности, другие товары, а также оплачивают услуги первой необходимости.

Таким образом, исходя из смысла пункта 7 Указа № 41 при наличии сомнений у комиссии по вопросу использования выданных наличных денежных средств по целевому назначению, адресная социальная помощь предоставляется либо в натуральной форме, либо в денежной безналичной форме.

Также в случае сокрытия или представления недостоверных сведений о доходах и принадлежащем членам семьи (гражданину) имуществе на праве собственности, составе семьи, проживании, нуждаемости в подгузниках, иных сведений, необходимых для предоставления государственной адресной социальной помощи, определения ее видов, форм, размеров и периода предоставления, и в случае несвоевременного информирования об изменении состава семьи, регистрации по месту жительства (месту пребывания), комиссией принимается решение об отказе в предоставлении государственной адресной социальной помощи, а также по решению комиссии семьи (граждане) могут быть лишены права на обращение

ние за такой помощью в течение 12 месяцев, следующих за месяцем принятия данного решения [2].

Таким образом, в случае нарушения условий Указа № 41 граждан, обратившийся за предоставлением государственной адресной социальной помощи либо получает отказ в предоставлении такой помощи, либо лишается права на обращение за такой помощью в течение 12 месяцев, следующих за месяцем принятия данного решения.

Согласно статье 18 Закона Республики Таджикистан от 24 февраля 2017 года № 1396 «Об адресной социальной помощи» (далее – Закон № 1396) получатели адресной социальной помощи обязаны:

- известить уполномоченный государственный орган об изменениях, которые могут послужить основанием для изменения, продолжения или прекращения предоставления им (их семьям) адресной социальной помощи (сведения о составе семьи, снятии инвалидности, доходах, иные сведения, влияющие на размер адресной социальной помощи), в течение двух недель с даты наступления указанных изменений;

- использовать возможности для самостоятельного преодоления трудных жизненных ситуаций.

Также предусмотрено, что физические и юридические лица за несоблюдение требований Закона № 1396 привлекаются к ответственности в порядке, установленном законодательством Республики Таджикистан [3, ст. 20].

В статье 6.8 Закона Российской Федерации «О государственной социальной помощи» от 17.07.1999 г. №178-ФЗ (далее – Закон №178) установлено, что контроль за деятельностью по оказанию гражданам государственной социальной помощи в виде социальных услуг производится федеральным органом исполнительной власти, осуществляющим функции по контролю и надзору в сфере труда и социальной защиты населения, а также федеральным органом исполнительной власти, осуществляющим функции по контролю и надзору в сфере здравоохранения. В случае использования средств не по целевому назначению федеральный орган исполнительной власти, осуществляющий функции по контролю и надзору вправе осуществить взыскание указанных средств в порядке, предусмотренном законодательством [4, п. 6, ст. 4.1].

В Законе Украины «О социальных услугах» от 17 января 2019 г. № 2671-VIII (далее – Закон № 2671-VIII) указано, что осуществление

за целевым использованием бюджетных средств, направленных на финансирование социальных услуг относится к полномочиям Совета министров Автономной Республики Крым, областных, Киевской и Севастопольской городских государственных администраций [5, п. 13, ст. 11]. Также аналогичное полномочие указано в пункте 14 статьи 11, где осуществление контроля за целевым использованием бюджетных средств, направленных на финансирование социальных услуг относится к полномочиям районных, районных в городах Киеве и Севастополе государственных администраций, исполнительных органов городских советов городов областного значения, советов объединенных территориальных общин.

Таким образом, можно отметить, что Указ № 41 не закрепляет отдельной нормы, предусматривающей контроль за целевым использованием выданных нуждающимся гражданам средств в виде адресной социальной помощи, за исключением пункта 59 предусматривающем установление контроля за целевым использованием средств, при предоставлении адресной социальной помощи в виде социального пособия для возмещения затрат на приобретение подгузников инвалидам I группы, для граждан отбывающим наказание в местах лишения свободы. Аналогично данный вопрос урегулирован в законодательстве Республики Таджикистан, в Российской Федерации закреплена отдельная норма, предусматривающая, что в случае нецелевого использования выданных средств, уполномоченный орган исполнительной власти, осуществляющий функцию контроля и надзора, вправе взыскать выданные средства в порядке, предусмотренном законодательством, что является видом контроля за использованием выданных средств. В Законе Украины «О социальных услугах» от 17 января 2019 г. № 2671-VIII имеется отдельная статья с полномочиями соответствующих органов, в которые входит контроль за целевым использованием бюджетных средств, направленных на финансирование социальных услуг.

Список использованных источников

1. Либоракина М. И. Социальная помощь: на пути к адресности. Москва: Фонд «Институт экономики города», 2007. URL: <http://copy.yandex.net> (дата доступа: 28.03.2021).

2. О государственной адресной социальной помощи: Указ Президента Республики Беларусь от 19 января 2012 г. № 41 (с изм и доп. 19 января 2020 г.). Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. 2012. № 12. № 1/13263.

3. Об адресной социальной помощи: Закон Республики Таджикистан от 24 февраля 2017 г. № 1396. URL: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx/show_doc.fwx?rgn=95467 (дата доступа: 13.03.2021).

4. О государственной социальной помощи: Федеральный закон Российской Федерации от 17 июля 1999 г. № 178-ФЗ. Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000. ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2019.

5. О социальных услугах: Закон Украины от 17 января 2019 г. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата доступа: 04.05.2021).

Петренко Елизавета Игоревна,

студентка факультета экономики и права
Барановичского государственного университета

К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ ТЕРМИНА «ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ»

В современных условиях правовое обеспечение рационального (устойчивого) использования природных ресурсов – одно из ключевых направлений устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь. Природные ресурсы широко используются в различных отраслях хозяйственной и иной деятельности, составляют основу природно-ресурсного потенциала белорусской экономики, что отмечается в Концепции национальной безопасности Республики Беларусь, утвержденной Указом Президента Республики Беларусь от 9 ноября 2010 года № 575 [1]. В соответствии с Национальной стратегией устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года [2] стратегической целью в области воспроизводства, рационального использования и охраны природного потенциала определено применение меньшего количества природных ресурсов на единицу экономического результата, то есть повышение экономической эффективности природопользования. В целях реализации этих задач разработан ряд государственных программ, в которых находит закрепление государственная природоресурсная политика. Однако программные документы не могут устанавливать правовые требования к сфере природопользования, а природоресурсное законодательство развивается в направлении правового регулирования использования отдельных видов природных ресурсов и в целом виде не систематизировано. Понятийно-категориальный аппарат природоресурсного права разработан достаточно подробно, но лишь по отдельным

направлениям, поэтому наиболее важные понятия, в том числе исследуемое в данной статье понятие природных ресурсов, нуждаются в обобщении и более детальном анализе.

Понятие природных ресурсов дается в Законе Республики Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982–XII «Об охране окружающей среды» (далее – Закон) [3]. В соответствии со статьей 1 данного Закона к природным ресурсам относятся компоненты природной среды, природные и природно-антропогенные объекты, которые используются или могут быть использованы при осуществлении хозяйственной и иной деятельности в качестве источников энергии, продуктов производства и предметов потребления и имеют потребительскую ценность.

И хотя при определении понятия природных ресурсов использованы эколого-правовые критерии, лежащие в основе разделения объектов отношений в области охраны окружающей среды и природопользования на различные категории, данное понятие в целом достаточно детально раскрывает основные признаки природных ресурсов. В условиях постоянной дифференциации и усложнения видов природопользования именно природные ресурсы, как указывается в юридической литературе [4, с. 8], выступают родовым объектом природоресурсных отношений и, соответственно, определяют специфику возникающих при их использовании правоотношений. Статья 1 Закона, в первую очередь, указывает на природную составляющую (естественно-природное происхождение или свойства) этого объекта, что закономерно объясняется той сферой правового регулирования, в которой понятие природных ресурсов используется как системообразующее, а именно сферой природопользования.

Отнесение тех или иных ресурсов к объектам природоресурсных правоотношений зависит от определенного уровня развития общества и увязывается с достаточно высоким уровнем развития экономической деятельности. В связи с этим возникает вопрос об уточнении видов природных ресурсов, вовлеченных в сферу природопользования, и особенностей их правового режима в соотношении с иными объектами экологических отношений [5, с. 79].

В законодательстве Республики Беларусь не содержится полного перечня природных ресурсов, выступающих объектами природоресурсных правоотношений, однако имеется ряд норм, указывающих на то, какие составные части природной среды рассматриваются законодательством в качестве природных ресурсов. К ним будут относиться отдельные компоненты природной среды и природные объек-

ты, примерный перечень которых содержится в статье 5 Закона, в частности, земля (включая почвы), недра, воды, растительный мир и животный мир. Закрепленный статьей 2 Закона приоритет специального (природоресурсного) законодательства позволяет определить те компоненты (объекты) природной среды, которые могут рассматриваться в качестве природных ресурсов. В то же время законодательство недостаточно разграничивает природные компоненты и объекты, которые используются в природоресурсных отношениях, и иные компоненты (объекты), которые являются исключительно объектами природоохранных отношений. В Законе незначительное количество норм, касающихся права природопользования, ключевым элементом которого выступают природные ресурсы. Таким образом, приходим к выводу, что в существующем виде данный нормативный правовой акт не может выполнять задачу систематизации общих требований в сфере природопользования.

Главный недостаток содержащегося в Законе понятия природных ресурсов видим в том, что, не ограничивая состав природных компонентов и объектов, относящихся к природным ресурсам, закон отсылает к специальному законодательству об охране и использовании природных ресурсов (этот подход установлен ст. 2), которое не позволяет охватить правовое регулирование всех полезных свойств природной среды.

Кроме того, не во всех природоресурсных правоотношениях в качестве объекта правового регулирования могут фигурировать однородные природные образования (земельные участки, участки недр, водные объекты, объекты животного мира и др.). При отсутствии юридически закрепленного права комплексного природопользования в природоресурсной сфере постепенно складываются некоторые виды природопользования, фактически имеющие комплексный характер.

Так, проведенный анализ правовых норм, определяющих понятие и признаки природных ресурсов как правовой категории, показывает несовершенство этих правовых положений как в части установления юридически значимых характеристик природных ресурсов, так и в части определения их состава. Среди основных проблем можно отметить отсутствие в законодательстве четкого выделения природных компонентов, природных и природно-антропогенных объектов, относящихся к объектам природоресурсных правоотношений, подпадающих под действие специального (природоресурсного) законодательства.

Серьезным недостатком также является неравнозначность в правовом регулировании разных видов природных ресурсов. Полезные свойства природной среды, которые в юридической литературе иногда обозначаются понятием «природные богатства» [6, с. 13] и используются в качестве синонима для обобщенной характеристики природных компонентов и ресурсов, в правовом смысле имеют разный правовой режим.

Список использованных источников

1. Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь: Указ Президента Респ. Беларусь от 9 ноября 2010 г. № 575. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
2. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 г.: одобр. на заседании Президиума Совета Министров Респ. Беларусь 10 февраля 2015 г. *Экон. бюл. НИЭИ М-ва экономики Респ. Беларусь*. 2015. №4. С. 2–99.
3. Об охране окружающей среды: Закон Респ. Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХП: в ред. Закона от 17 июля 2002 г. №126-3 (с изм. и доп.). *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
4. Шингель Н. А. Природоресурсное право: учебное пособие. Минск: Выш. шк., 2017. 399 с.
5. Правовые механизмы охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности / Т. И. Макарова и др.; под науч. ред. Т. И. Макаровой. Минск: БГУ, 2016. 191 с.
6. Карпович Н. А. Экологическая политика Республики Беларусь: теоретические и концептуальные основы совершенствования правового обеспечения. Правовая политика Республики Беларусь: современное состояние и перспективы развития / Нац. центр законодательства и правовых исследований Республики Беларусь. Минск, 2013. С. 13–21.

Піднебесна Оксана Георгіївна,

курсантка 145 групи Академії Державної пенітенціарної служби

ЗЛОЧИНЕЦЬ ЯК СКЛАДОВА ЗЛОЧИНУ, ЇХ ТИПОЛОГІЯ

Комплексне дослідження та вивчення особистості злочинця не повинно встановлюватись певними обмеженнями стосовно окремих ознак, які лишень поверхнево можуть характеризувати особу, адже вивчення особистості правопорушника повинно проводитись у повному і всебічному дослідженні всіх факторів, що могли посприяти вчиненню правопорушення.

В однакових умовах люди ведуть себе по-різному – одні дотримуються законів, інші їх порушують. Це дає підстави з впевненістю говорити, що особи, які обрали протиправний варіант поведінки, чинять так внаслідок певних їх властивостей, що зумовили такому вибору. А на сучасному етапі у вченні про особу злочинця принциповим є питання про роль біологічних і соціальних факторів у злочинній поведінці, і ця проблема до кінця не вирішена, різні кримінологи трактують її по-різному, що зумовлює невирішеність цього питання та актуальності на сьогодні.

Поняття «особа злочинця» поєднує в собі соціологічне поняття особи і юридичне – злочинець, тому буде доцільно розглянути ці два аспекти з погляду соціальних дисциплін та правничої науки.

Людина не народжується особою, а стає нею в процесі входження в соціальне середовище та засвоєння ідей, поглядів, норм моралі і поведінки, властивих соціуму, до якого вона належить протягом свого життя. Процес, протягом якого людина набуває свого конкретного соціального змісту, називається соціалізацією, а ось дефектом соціалізації є особа злочинця. Від народження ніхто не приречений на вчинення злочинів; злочинцями стають внаслідок неправильної соціалізації. А поняття «особа злочинця» має соціально-правовий характер, то вчинення злочину виявляє в особі тільки її антисуспільну спрямованість, але не розкриває повністю її соціальної сутності [1, с. 248]. Тобто поняття «особа злочинця» містить у собі низку соціальних і юридичних факторів, що у своїй сукупності дають такий дефект, як правопорушення.

Особі злочинця притаманна система ознак і властивостей, що визначають її як людину, яка вчинила злочин. Будучи різновидністю особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки, які притаманні кожній людині (стать, вік, фах, освіта, соціальний статус тощо), а також властиві лише їй ознаки, які виражають характер і ступінь її суспільної небезпеки (мета і мотив під час вчинення злочину, її антисуспільна спрямованість тощо) [2]. У своїй сукупності ці ознаки дають змогу розкрити типологію злочинців, яка, як правило, будується на двох підставах: характері антисуспільної спрямованості особи і глибині та стійкості її асоціальності, що зумовлює таку типологію, як:

1. Природній злочинець – характеристика якого пов'язана з агресією та жорстокістю, яку несе людина з дитинства, виявляючи це з самого малечку. Дитинка народжується з негативними рисами, які через недбалість батьків продовжують розвиватися та накопичува-

тися, відображаючись у її поведінці – зламані іграшки, небажання вчитись, кмітливість з раннього дитинства. Є лідером серед однолітків, де вона керує не своїми лідерськими якостями, а своїм вмінням тримати у страху. Виявляє в геометричній прогресії жорстокість до однолітків та домашніх тварин.

2. Соціальний злочинець – полягає у дефекті соціалізації, що виявляється через підштовхування до вчинення злочину самим соціумом, адже людина – це, в першу чергу, істота соціальна. Суспільство може не сприймати цю особистість, не вбачати в ній лідера чи ігнорувати її професіоналізм (її навички та вміння). Таким чином, вчиняється злочин, як заклик цієї особи, що «Ось Я, я тут, мене потрібно помітити», адже цей злочин не потрібен злочинцю, це ніби спосіб звернути на себе увагу, змусити говорити про нього. Такий тип особи не виявляє лідерства, але бажає обіймати керівні посади, спрямовує свою агресію на суспільство лише вдома, приховуючи це від сторонніх.

3. Необережно ситуаційний злочинець – характеризується злочинець тим, що правопорушення було вчинене лише у критичних умовах, коли особа не могла передбачити смерть або інші завдані тілесні пошкодження іншій особі. Винятково за критичних та нестандартних умов може виникнути цей тип злочину, адже ймовірність пограбувати людину, не маючи на це жодних намірів і бажання, рівняється майже 0. А ось завдання тяжких тілесних пошкоджень іншій особі при масових заворушеннях, коли особа через певні обставини вбачала небезпеку для самого себе і захищалась, на нашу думку, має місце бути.

4. Політичний злочинець – це той тип злочинця, який користується своїм положенням, своїм місцем у суспільстві та матеріальним становищем, і вчиняє злочин, сподіваючись на те, що рівень цього злочину буде достатньо високолатентним. Хабарництво та не тільки, приховування вчинення іншого злочину, підкуп, обман у суді, ці особи роблять майже все, щоб усі дії правоохоронних органів були їм на руку та мали навіть користь з цих злочинів. Можуть сприяти навіть тому, щоб за ґрати сіла невинна особа. Такий тип особистості характеризується жадібністю до отримання прибутку, вбачає лише користь для себе і має «зв'язки» у суспільстві.

5. Еґотично-негуманний злочинець – це та черства особа, яка не вбачає в потерпілому нікого, як тільки жертву. Вони внутрішньоморально завжди готові до вчинення злочину проти людини (злочини проти статевої недоторканості, її здоров'я, життя тощо). Відчувають задоволення від вчинення злочину та ніби їх колекціо-

нують. Як правило, ситуація, що сприяє скоєнню злочину, активно створюється самими особами-злочинцями. Їх кримінальна поведінка є автономною від зовнішніх обставин.

Таким чином, підбиваючи підсумки, можна зазначити, що питання типології злочинців на сьогодні є не досить висвітленим та розкритим питанням з погляду фахівців. Особа злочинця – є так званим дефектом соціалізації, що обумовлений низкою факторів (як біологічними, так і соціальними), а сама особистість інколи стає заручником певних життєвих обставин, що спричиняє вчиненню злочину. Типологія злочинців з року в рік може змінюватись, доповнюватись чи обновлюватись, адже світ не стоїть на місці і злочинний осередок також розвивається разом з нами.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. Київ: Ін Юре, 2007. 424 с.

2. Особа, що вчинила злочин, як об'єкт кримінологічного вивчення. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjwPi45Lr0AhUB_7sIHXmCJIQFnoECAIQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.naiu.kiev.ua%2Ffiles%2Fkafedru%2Fkkvyr%2Flectures%2Fkriminolog%2F4.docx&usq=AOvVaw214Fg7bgenV9NoMrq8oFhk (дата звернення: 27.11.2021).

Помаз Ярослав Олександрович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ЗДОБУТИХ ВНАСЛІДОК ПРОВОКАЦІЇ НА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ: СУДОВА ПРАКТИКА

Проблематика, пов'язана з провокацією (підбурюванням) особи на вчинення злочину з боку працівників правоохоронних органів, насамперед у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами збуту заборонених до обігу речовин, була та залишається актуальною і на сьогодні.

Допустимість отриманих доказів внаслідок провокації під час проведення слідчих дій є проблемою не тільки в Україні, але й в інших державах світу.

Суспільна небезпечність цього поняття розкривається в тому, що умисні дії працівників правоохоронних органів направлені на штучне створення доказів винуватості особи, що не сприяє виконанню завдань кримінального провадження, які визначено ст. 2 КПК України.

Саме дотримання процесуального порядку отримання доказів у кримінальному провадженні є однією з умов належного захисту прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, а рішення прокурора, слідчого, суду повинні ґрунтуватися на належних та допустимих доказах.

Саме на здобутих у кримінальному провадженні доказах компетентними суб'єктами приймаються відповідні процесуальні рішення.

Нині кримінальне процесуальне законодавство України не містить нормативного визначення поняття «провокація», у зв'язку з чим, на практиці виникають певні проблеми, що стосуються використання у кримінальному провадженні доказів, отриманих внаслідок провокування (підбурювання) особи на вчинення злочину.

У свою чергу, отримані у такий спосіб докази повинні ретельно перевірені на стадії досудового розслідування та судового розгляду, за результатами якої уповноважені суб'єкти повинні надати їм належну правову оцінку.

Згадка у процесуальному законодавстві на заборону провокації (підбурювання) особи на вчинення злочину міститься лише у ч. 3 ст. 271 КПК України.

Згідно з приписами ч. 3 ст. 271 КПК України під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який би вона не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні [1].

Таким чином, проаналізувавши положення згаданої статті, варто зазначити, що законодавцем визначено можливі форми провокації, але у той же час самого визначення поняття провокація національне законодавство не містить.

Отже, такі прогалини національного законодавства є підставами для неоднакового тлумачення відповідними суб'єктами норм закону, що призводить до формування різної практики як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду.

Проблематика провокації злочину неодноразово ставала предметом для розгляду у ЄСПЛ в частині порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Як зазначив ЄСПЛ, у справі «Раманаускас проти Литви» провокація має місце тоді, коли працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів злочинної діяльності та реєстрації кримінального провадження, впливають на особу, схиляючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений [2].

У свою чергу, в Україні під впливом практики ЄСПЛ почала розвиватись своя національна практика. Суди України все частіше використовують у своїй практиці рішення ЄСПЛ.

Проаналізувавши судову практику, можна зазначити, що національні суди під час винесення виправдувальних вироків посилаються на положення ч. 3 ст. 271 КПК України та відповідні рішення ЄСПЛ.

У рішеннях, де судами встановлено провокацію (підбурювання) особи на вчинення злочину з боку правоохоронних органів, докази визнавалися недопустимими, а особи невинуватими.

За відсутності законодавчого визначення поняття провокація, національні суди для її встановлення або відсутності беруть різні критерії.

На сьогодні судова практика України направлена на пошук критеріїв, за допомогою яких можливо виокремити дозволена поведінку правоохоронних органів від неправомірної, що пов'язана з провокацією на вчинення злочину під час фіксування злочинної діяльності осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що на цей час кримінальне процесуальне законодавство в цій частині потребує подальшого наукового вивчення. Нині існує необхідність законодавчого визначення провокації злочину, недопустимості доказів, здобутих у такий спосіб, а також встановлення кримінальної відповідальності за провокування (підбурювання) особи на вчинення злочину.

За таких обставин виникає необхідність внесення відповідних змін до КПК України та КК України. Такі зміни усунуть прогалини законодавства та сприятимуть ефективному проведенню досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 04.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 11.11.2021).

2. Раманаускас проти Литви (Ramanauskas v. Lithuania): витяг з рішення Європейського суду з прав людини від 05.02.2008, заява № 55146/14. URL: <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/c48a563ee2b08a54c225758600379986?OpenDocument> (дата звернення: 11.11.2021).

Пометеліна Оксана Миколаївна,
старший викладач Центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНА КОМПОНЕНТА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Невпинний прогрес поглинає всі сфери діяльності людини та змушує адаптуватися до мінливих та неординарних обставин життєдіяльності, що спонукає зміни у структурі професіоналізму фахівця. Причому така непостійна величина впливу на рівень професійних компетентностей потребує постійного вдосконалення і/чи розвитку, що можливо забезпечити завдяки константному освітньому процесу. Однією з найважливіших складових професіоналізму є морально-етична складова. Компетенції в моральній сфері визначають соціальну стійкість системи відносин людини з суспільством, з іншими людьми, ефективно впливають на формування свідомості, самосвідомості, професійних якостей. Для фахівців, які змушені працювати з порушеннями моральних та естетичних норм сучасного суспільства, дуже важливо не лише підтримувати нормативно-правові складові, що регулюють його функціонування, але і постійно вдосконалювати як когнітивну, так і особистісну структурні компоненти.

Мета роботи визначити роль морально-етичної компоненти у структурі професійної компетентності фахівця Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України.

Враховуючи аналіз сучасної практики функціонування ДКВС України, забезпечення якісного виконання покладених на неї завдань та функцій неможливе без належної організації професійної діяльності персоналу відповідних органів, підприємств, установ та організацій цієї державної служби.

Морально-етична компетенція спрямована на формування уявлень про норми в системі соціальних відносин, моральних орієнтирів і життєствердних цінностей; отримання досвіду продуктивної міжособистісної взаємодії; розвиток свідомого і відповідального

ставлення до духовно-моральних цінностей суспільства; придбання здатності до рефлексії своєї поведінки, адекватної самооцінки; формування вміння робити моральний вибір в ситуації прийняття рішення; розвитку прагнення зробити світ і навколишній життєвий простір більш гармонійним, досконалим.

Специфіку та завдання професійної культури досліджували: О. Аніщенко, С. Батишев, В. Стрельников та ін. Важливим питанням відповідальності у контексті морально-етичної складової присвячено роботи таких дослідників: Г. Балл, О. Бондаренко, Ф. Валилюк, Г. Васянович, Є. Носенко, В. Понок, В. Рибалко, В. Семиченко, О. Титаренко, І. Тимошук тощо. Дослідження питання професійного добору морально-етичного аспекту професійної діяльності викладено в роботах В. Тація, Ю. Грошевого, Е. Мурадян, М. Клеандрова, Ю. Шемшученка тощо.

Морально-етичні засади освітньої політики показують дослідження вітчизняних філософів В. Андрущенко, К. Корсака, В. Кременя, В. Кушерця, В. Огнев'юка та істориків В. Литвина, В. Савельєва.

Сучасні пенітенціарні реформи, що проводяться в Україні, мають передумовою внутрішньодержавну політику в межах соціальної переорієнтації процесу виконання кримінальних покарань із урахуванням вимог сьогодення, а також у межах дотримання міжнародних стандартів, принципів законності, гуманізму, демократизму і справедливості, сучасної світової пенітенціарної доктрини [1, с. 7].

Однією із проблем формування морально-етичної компетенції є перетворення моральних, правових, естетичних поглядів, впевненості в стійких мотивах поведінки. Тільки розкриваючи справжні мотиви поведінки, можна судити про окремі вчинки і дії особистості, давати їм оцінку, передбачити можливість їх повторення. Моральні мотиви виростають на основі моральних потреб, які мотивують через забезпечення особистісного задоволення завдяки, наприклад, участі у суспільно корисній діяльності, усвідомлюючи її важливість для суспільства [2].

Професійні обов'язки, зокрема несення служби персоналом ДКВС України, полягають передусім у дотриманні та використанні певних морально-етичних принципів та збалансованому функціонуванні психологічного здоров'я. Висока моральність та чітке розуміння етичних норм виробляють у персоналу ДКВС України почуття гуманності та справедливості, що є засадами діяльності пенітенціарної системи.

Морально-етична компетенція є складовою професіоналізму персоналу ДКВС України, зокрема кожної окремої особистості, яка в цілому виробляє позитивний імідж пенітенціаріїв у суспільстві.

Морально-етична компетенція передбачає наявність в особистості комплексу професійно-практичних умінь та навичок у сфері моралі та етики, а також набору особистісних якостей, що обумовлює готовність до морально-етичної, адаптивної професійної діяльності у ситуаціях морального вибору.

Непередбачуваність ситуацій морального вибору та їх частотність змушує фахівця блискавично адаптуватися до нових умов. Зокрема, необхідним є налагоджений, відпрацьований механізм стресової реакції. Якщо він функціонує недостатньо ефективно, то це може викликати розлади психосоматичних взаємодій: серцево-судинної, психоневрологічної, онкологічної та ін. За подібних умов фахівців ДКВСУ реально можна віднести до груп ризику за частотою невротичних і психосоматичних розладів, різних нозологічних форм захворювань, зокрема, верхніх дихальних шляхів, вегето-судинних, опорно-рухового апарату, проблем обміну речовин, захворювань ендокринної системи та ін. [3]. Отже, морально-етичні показники безперечно впливають на психологічне та фізіологічне здоров'я фахівців ДКВСУ, що викликає потребу у формуванні фахівця з високим рівнем морально-етичної компетенції та високими захисними механізмами завдяки вдосконаленню освітнього процесу закладів вищої та післядипломної освіти, створенню необхідних моделей і технологій здобуття чи підвищення освітнього рівня здобувачів.

Процес формування морально-етичної компетенції має бути системним та вимагає застосування цілісного механізму професійного розвитку майбутнього фахівця ДКВС України під час навчання. Формування морально-етичної компетенції майбутніх фахівців ДКВС України забезпечить усвідомлення значення її у структурі своїх професійних обов'язків дасть змогу набути морально-особистісних якостей та забезпечить практичними вміннями майбутнього пенітенціарія у сфері професійної етики, полегшить можливість обґрунтовано робити вибір, усвідомлювати його наслідки та вживати заходи профілактики психологічного здоров'я. У системі навчання, підготовки та перепідготовки фахівців ДКВСУ найкраще застосовувати ситуаційні кейси професійного характеру, які зможуть, під наглядом фахівців, дати можливість зануритися в контекст професійної діяльності, передбачити можливі шляхи вирішення непередбачених ситуацій, справитися зі стресом тощо.

Кейс-технології – це використання конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень [5]. Узагальнюючи інформацію про метод [4; 5], зазначимо, що відповідно до відображення матеріалу, виду отримання та обробки інформації, процесу прийняття рішення, проблеми й оцінки рішення до кейс-технологій належать: метод ситуаційного аналізу, метод інциденту, метод розбору ділової кореспонденції, ігрове проєктування; метод ситуаційно-рольових ігор, метод дискусії. Методику кейс-технологій органічно впроваджують в освітній процес практично всіх дисциплін, крім точних, де істина однозначна (математика, бухгалтерський облік, інформатика) [6]. Тому однозначно такий метод підходить для викладання спеціальних освітніх компонентів професійного спрямування під час навчання чи підвищення кваліфікації пенітенціаріїв, зокрема обмін ролями під час розігрування кейсу щодо прийняття відповідальності чи реалізації права вибору відповідно до морально-етичних законів сучасного існування суспільства.

Морально-етична компетенція є незамінним компонентом структури особистості фахівця ДКВСУ, а впровадження кейс-методу до освітнього процесу спонукає до її формування чи/ї вдосконалення відповідно до вимог як самого фахівця, так і професії в цілому.

Список використаних джерел

1. Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування. 4-те вид., переробл. та доповн. Одеса: Фенікс, 2011. 445 с.
2. Ногінська А., Федорова І. Морально-етична компетенція як складова культури майбутніх фахівців-аграріїв. *Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”*. Додаток 2 до Вип. 35, Том IV (16): Тематичний випуск “Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання”. Київ: Гнозис, 2015. С. 169–175.
3. Шупта І. М., Стеблівський В. О. Психологічне здоров’я державного службовця як морально-етична складова частина професійної діяльності. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/6754> (дата звернення: 12.11.2021).
4. Карпенко К. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України Відділ гуманітарної політики. URL: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1612> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Пашенко Т. М. Застосування кейс-технологій у підготовці каліфікованих робітників. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8792/1/%D0%9F%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE2.pdf> (дата звернення: 11.11.2021).

6. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Механізми державного управління. Вісник НАДУ*. Київ, 2015. С. 19–28. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/04.pdf> (дата звернення: 11.11.2021).

Попкова Анастасія Юрьевна,

студентка факультета бізнеса і права Білоруської державної академії наук і права імені Олександрівської Револьюції і Трудового Червоного Знамени сільськогосподарської академії

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ КОНСТИТУЦИЙ США 1787 г., РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ 1791 г. И ФРАНЦИИ 1791 г.

Становление и развитие конституционного строя в различных странах имеет как общие, так и особенные черты. Объем конституционного регулирования в разных странах был весьма неодинаков в ходе исторического развития. Так, первой писаной конституцией в мире, соответствующей современным представлениям об основном законе, стала Конституция США [4], принятая 17 сентября 1787 г. Далее первыми государствами, обретшими подобный документ, стали Речь Посполитая и Франция. Во Франции это Конституционный акт от 3 сентября 1791 г. [5], а в Речи Посполитой – Конституция, принятая королем и парламентом 3 мая 1791 г. [3]. Формирование этих конституций происходило на идейно-политической почве Просвещения и доктрины естественного права. Огромное влияние на содержание конституционных актов оказали смелые и радикальные концепции естественных прав человека, общественного договора и разделения властей.

Первая в мире конституция – это лаконичный документ, который первоначально состоял из 7 статей. Но ее статьи с точки зрения сегодняшнего понимания структуры конституции в действительности являются разделами. Позже, в течение более чем 200-летней конституционной истории США, было принято и ратифицировано лишь 27 поправок. Принятые поправки не изменяют текста конституции, а присоединяются к нему и размещаются после основного текста под соответствующим номером.

Современная Конституция США включает три компонента: 1) преамбулу, которая рассматривается только с точки зрения источника, от которого она исходит, и целей, ради которых она разработана: утверждения правосудия, обеспечения внутреннего спокойствия, организации совместной обороны, содействия общему

благополучию и обеспечению гражданам США благ свободы; 2) семь статей; 3) двадцать семь поправок.

Важным является закрепление в Конституции федеративной формы территориального устройства страны и регулирование вопроса о распределении компетенции между федерацией и ее субъектами [4, с. 356].

Основополагающим был провозглашен принцип разделения властей. Он предполагает организационную независимость трех ветвей государственной власти – законодательной, исполнительной и судебной. Власть разделена между различными органами государства таким образом, что они взаимно контролируют и сдерживают друг друга. Такое разделение компетенции называется системой сдержек и противовесов.

Первоначальный текст Конституции США регулировал преимущественно вопросы организации государственной власти США: полномочия и порядок выборов Конгресса США; статус, полномочия президента и порядок его избрания; структура, порядок формирования и полномочия Верховного Суда; вопросы организации федерации.

Интересно, что первоначально Конституция США не декларировала прав и обязанностей граждан. Вследствие этого в 1791 г. были введены в действие первые десять поправок к Конституции, известные как Билль о правах. Эта важнейшая часть Конституции исходит из признания за каждым человеком естественных и неотчуждаемых прав, и прежде всего – на равенство и свободу. Лишить человека жизни, свободы и собственности можно только через независимый суд, охрана прав является первостепенной обязанностью государства [4, с. 355].

Конституция США с ее первоначальным текстом являлась весьма краткой, поэтому многие пробелы восполнились позже не только с принятием поправок, а и законов Конгресса, решений Верховного Суда, актов президента, решений законодательных собраний штатов, судебных прецедентов. Совокупность таких нормативных правовых актов, дополняющих и конкретизирующих положения писаной Конституции 1787 г., получила название "живой" конституции, реально регулирующей разнообразные сферы жизни американского общества и государства.

Более содержательной по сравнению с Конституцией США 1787 г. является Конституция Речи Посполитой 1791 г. Если Кон-

ституция США юридически объединяла 13 штатов и закрепляла форму правления в виде президентской республики, то Конституция Речи Посполитой впервые учреждалась в монархии, значительно изменяя мирным путем абсолютистскую форму правления в сторону ее демократизации. В ней была позаимствована идея учреждения и разделения трех властей на законодательную, исполнительную и судебную.

Конституция 1791 г. состоит из 11 разделов, в которых закрепляются отношения общественного строя, социальный состав общества и правовое положение его отдельных групп, устройство государственного аппарата в центре и на местах, принцип разделения властей.

Рассмотрим содержание Конституции Речи Посполитой. Начинается она с раздела «Господствующая религия», которой являлась римско-католическая религия со всеми ее правами. Конституция предусматривала равенство шляхты в пользовании привилегиями и прерогативами. Также подтверждались права мещан, ограничивалось самовольства феодалов по отношению к крестьянам, отменялись права «либерум вето», признавался народный суверенитет и разделение трех ветвей власти, унитарность Речи Посполитой, запрет конфедераций. Высшим законодательным органом по Конституции являлся двухпалатный сейм. Высшим исполнительным органом признавался Страж законов в составе короля Речи Посполитой, примаса (главы католической церкви) и пяти министров (полиции, внутренних дел, иностранных дел, военных дел и финансов) [6, с. 46].

Конституция вводила еще ряд таких положений, как отмена выборности короля; значительное ограничение королевской власти (все королевские акты должны были подписываться у соответствующего министра); принцип осуществления правосудия только через суд; назначение регента в случае болезни, плена или несовершеннолетия короля; порядок обучения детей короля; создание регулярной армии на основе рекрутского набора; закрепление приоритета крупных землевладельцев перед иными слоями населения.

Исходя из анализа содержания рассматриваемого правового документа, можно сделать вывод, что это была полноценная Конституция, намного превосходящая Конституцию США 1787 г. (ее первоначальный текст). В ней закреплялись важнейшие общественные отношения в области социального состава граждан, гуманные цели развития общества, устройство и взаимодействие трех ветвей власти в центре и на местах, устройство судебной системы,

представляющей высшую власть, права, свободы и обязанности граждан и многие другие конституционные положения. Однако необходимо учесть тот факт, что Конституции не суждено было реализоваться, так как в то время произошло разделение Речи Посполитой под воздействием сил России, Пруссии, Австрии и других государств Европы. Несмотря на это, теоретические положения Конституции 1791 г. оказали огромное влияние на развитие конституционного строительства во всем мире.

Немного позже, но в том же 1791 г. наряду с Конституцией Речи Посполитой появилась Конституция Франции. Принятие Конституции стало итогом первого этапа Великой французской революции. Во главе этой Конституции стояла «Декларация прав человека и гражданина» 1789 г., которая впоследствии стала преамбулой.

Само принятие Конституции ознаменовала фактическое падение монархической формы правления и переход к республике. Конституция устанавливала государственный строй, основанный на принципах разделения властей, утверждения национального суверенитета и представительного правления [2, с. 80]. Высшим органом законодательной власти становилось однопалатное Национальное собрание, которое не могло быть распущено королем. Главным назначением Национального собрания являлось принятие законов. Законопроект, принятый Собранием, подлежал утверждению королем. Но королевское вето было только отлагательным. Исполнительная власть вручалась королю, который осуществлял ее с помощью назначаемых им министров. Исполнительная власть короля значительно ограничивалась. Он мог действовать только в рамках законов, принятых Собранием. Вводилась контрасигнатура – распоряжения короля приобретали законную силу лишь после подписания их соответствующим министром, который и нес ответственность за принятое решение. Судебная власть вручалась выбранным на срок судьям.

На основе изложенного выше можно сделать вывод о том, что все три конституции являются историческими документами, которые положили начало развитию конституционализма в ряде других стран. Главным признаком, объединяющим все три конституции, является закрепление принципа разделения властей. Во всех конституциях были установлены различные сроки полномочий и источники формирования власти. Однако наиболее эффективно принцип разделения властей проявился в Конституции США, т. к. ему корреспондировала система «сдержек и противовесов». Также в содержании конституций отразились доктрины естественного права.

Однако в силу сложившихся исторических предпосылок и социально-политических условий, реализовывались заложенные в Конституциях принципы по-разному. Несмотря на схожесть этих документов и условий их возникновения, Конституция Франции стала лишь промежуточным актом политической и социальной борьбы, а Конституция Речи Посполитой и вовсе не смогла себя реализовать в силу падения государства. В то время как Конституция США ввиду своей универсальности существует в наши дни.

Список использованных источников

1. Баглай М. В., Лейбо Ю. И., Энтин Л. М. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов. Москва: Норма, 2004. 832 с.
2. Иванов В. В. Принцип разделения властей в Конституции США 1787 г. и Конституции Франции 1791 г.: сравнительный анализ. *Государство и право*. 2000. № 12. С. 80–84.
3. Канстытуцыя Рэчы Паспалітай 3 мая 1791 г. URL: <https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/pomniki-gistoryi-prava-belarusi/kanstytutsyynae-prava-belarusi/akty-rechy-paspalitay/kanstytutsyya-rechy-paspalitay-3-maya-1791-g-ustaworzadowa> (дата доступа: 04.05.2021).
4. Конституция США. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.htm> (дата доступа: 04.05.2021).
5. Конституция Франции 3 сентября 1791 г. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1791.htm> (дата доступа: 04.05.2021).
6. Решецкая Т. Н. История государства и права Беларуси: курс лекции. Горки: БГСХА, 2020. 120 с.

Поплавська Аліна Миколаївна,
аспірантка Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 263 КК УКРАЇНИ

Актуальним питанням в сучасному суспільстві є незаконний обіг зброї, зокрема значна кількість правопорушень проти життя та здоров'я особи, вчинені із застосуванням зброї як умисно, так і з необережності. Як спосіб подолання незаконного обігу вогнепальної зброї, крім тих видів, дозвіл на які закріплені у Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої

наказом МВС України № 622 від 21.08.1998 [1], передбачена кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що закріплена у статті 263 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2].

Особливості досудового розслідування таких кримінальних правопорушень значною мірою залежать від об'єктивної сторони. Зокрема, збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу документується шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), визначення, перелік та порядок проведення яких зазначено у Глав 21 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [3].

Відповідно до вимог ст. 246 КПК України, рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого [3].

Від того, наскільки професійно слідчий організує та проведе негласну слідчу (розшукову) дію, прямо залежить, чи отримає обвинувачена особа справедливе покарання за вчинення кримінального правопорушення, чи буде виправдовувальний вирок суду.

Досудове розслідування збуту вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу вимагає чіткого дотримання вимог КК України, КПК України, оскільки у разі проведення НСРД за ст. 271 КПК України, сторона захисту може розцінювати це як провокацію вчинення злочину. У зв'язку з цим слідчому необхідно визначити необхідний обсяг і межі застосування негласних слідчих (розшукових) дій для того, щоб сторона обвинувачення могла надати допустимі докази під час судового розгляду та особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, не змогла б уникнути покарання. При цьому важливо не порушувати права, свободи і законні інтереси особи, стосовно якої проводяться такі заходи.

Допустимість доказів визначається Главою 4 КПК України, зокрема в ст. 86 зазначено, доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України. Недопустимий доказ не може бути використаний під час прийняття процесуальних рішень, на нього не може посилатись суд під час ухвалення судового рішення. Проаналізувавши вищевикладене, робимо висновок, що у разі процесуальних порушень під час документування збуту вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом, сторона захисту отримає значний обсяг підстав для визнання доказів,

отриманих у результаті проведення НСРД, недопустимими, особливо якщо у кримінальному провадженні був проведений контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), оскільки в таких випадках документується безпосередньо об'єктивна сторона злочину.

Підсумовуючи викладене, робимо висновки, що однією з особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України є проведення передбачених КПК України негласних слідчих (розшукових) дій за умови чіткого дотримання вимог Кримінального процесуального кодексу з метою ефективної, законної боротьби з незаконним обігом зброї та забезпечення громадської безпеки.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України № 622 від 21.08.1998 з0637-98. Дата оновлення: 04.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 04.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 04.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

Присяжна Карина Ігорівна,
курсантка 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

Цибка Наталія Анатоліївна,
головний судовий експерт Чернігівського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Красковський Євгеній Михайлович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЖІНКАМИ

Останніми роками злочинність жінок є однією із значущих проблем українського суспільства. Вагомий відсоток у загальній сукупності є кримінальні правопорушення, що вчиняються жінками. Злочинність жінок відрізняється від злочинності чоловіків, вона

має певні особливості, специфіку, масштаби, характер кримінальних правопорушень та наслідки. Багато вчених ставили собі за мету пояснити феномен жіночої злочинності, зокрема Ю. М. Антонян, А. Б. Блага, П. В. Линник та ін. У наукових колах досі ведуться суперечки щодо психологічної або вродженої біологічної природи жіночої злочинності, її екзо- або ендогенного характеру.

Жіноча злочинність – це сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються особами жіночої статі на певній території за певний проміжок часу [1].

Із кожним наступним роком ми спостерігаємо невтішну тенденцію зростання жіночої злочинності в українському суспільстві, вагомий відсоток кримінальних правопорушень вчиняється жінками. Під час вчинення кримінального правопорушення дуже важливе значення має чуттєвість як складова жіночої психіки. На відміну від чоловіків у жіночій психіці важливу роль відіграють почуття материнства, опіки, співчуття, жалості, чуттєвість [2]. Усі ці особливості відчутно впливають на дії та кінцевий результат вчинення жінкою кримінального правопорушення. Також причинами жіночої злочинності є соціально-економічні негаразди, які в свою чергу впливають на соціально-психологічний стан сімейно-побутових відносин, які з часом переростають у сімейні скандали, а потім і в саме кримінальне правопорушення. Можемо виокремити дві сфери суспільного життя, де жінки вчиняють кримінальні правопорушення, по-перше, це сфера побуту, де жінок здебільше штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних відносин. Тут мають місце такі кримінальні правопорушення, як: насильницькі, вбивства (напр. новонародженої дитини), заподіяння тілесних ушкоджень, хуліганство тощо [3].

По-друге, це сфера, де жінка працює, виконує професійні функції, пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Наприклад галузь торгівлі, харчової промисловості [4].

За останні роки зросла кількість крадіжок, вчинених жінками. Для жінок характерні крадіжки, вчинені шляхом «входження в довіру» особливо на залізничних вокзалах, зупинках громадського транспорту, квартирах. Частка жінок серед вбивць у різні роки коливається від 10 до 12 %, також присутні кримінальні правопорушення які завдали тяжкої шкоди здоров'ю, пограбування, розбійні напади [5]. Серед жінок значна частка тих, хто неодноразово притягувався до відповідальності. Насильницькі кримінальні правопорушення не є характерними для жіночої злочинності, як правило, їх вчинюють

жінки на ґрунті тривалих сімейно-побутових конфліктів, рідше за мотивами ревнощів та користі. Але останніми роками виявляється негативна тенденція до різкого зростання кількості жінок, які притягаються до кримінальної відповідальності за тяжкі насильницькі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення (грабіж, розбій), за кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотиками. Питома вага цих кримінальних правопорушень у структурі жіночої злочинності невелика, але за певних умов вона може збільшуватися.

Жіночий злочинний професіоналізм характерний для таких видів кримінальних правопорушень, як крадіжка, шахрайство, створення або утримання місць розпусти і звідництва та інші. Жінки-злочинниці опановують нові кримінальні професії: торгівля наркотичними засобами, торгівля людьми тощо.

Основну кількість злочинниць, які перебувають у місцях позбавлення волі, становлять жінки віком від 20 до 40 років (більш як 70 %).

Після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі багато жінок стають соціально неадаптованими, особливо зараз (самотність, відсутність житла і роботи, сімейних і родинних зв'язків, надії на майбутнє). Наслідком цього є рецидив кримінальних правопорушень. Рівень рецидиву кримінальних правопорушень серед жінок – до 10 % [6].

Розглянувши характеристику жіночої злочинності, можемо побачити, що з кожним роком жіноча злочинність за своєю часткою порівняно із чоловічою злочинністю зростає. Змінюється і тенденція показників жіночої злочинності. На жаль, жінка перестає відчувати себе слабкою статтю, вона починає обіймати керівні посади, активно бере участь у суспільному житті, працює нарівні з чоловіками. Високі ціни і відсутність грошей підштовхують жінок на вчинення розкрадань і крадіжок. Щодо кримінальних правопорушень, які найбільше вчиняються, є крадіжка, шахрайство, умисні вбивства, тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, господарські кримінальні правопорушення. Крім того, збільшується не лише питома вага, а й кількісні показники жіночої злочинності, які стосуються майже всіх кримінальних сфер. Тож робота щодо запобігання жіночій злочинності повинна охоплювати всі сфери життєдіяльності жінок, які формують їх негативні риси і найчастіше викликають намір вчинити злочин. Це сім'я, побут, робота. Зрозуміло, що для ефективності здійснення запобіжних заходів необхідний високий рівень професіоналізму правоохоронних органів і громадських формувань, проте

проблема жіночої злочинності є болючим питанням усього українського суспільства. Жінки, які пройшли через місця позбавлення волі, складніше піддаються ресоціалізації. Ці фактори потрібно врахувати при подальшій розробці проблеми та під час впровадження програм із запобігання та подолання наслідків жіночої злочинності.

Список використаних джерел

1. Вивчення кримінологічної характеристики жіночої злочинності – необхідна умова ефективності заходів щодо її запобігання та розслідування URL: [http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/4161/1-%20ЗБІРНИК%20%20%20ост._p180-181.pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/4161/1/%20ЗБІРНИК%20%20%20ост._p180-181.pdf) (дата звернення: 18.10.2021).
2. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/5/30.pdf> (дата звернення: 18.10.2021).
3. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності в побутовій сфері. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2018/53.pdf (дата звернення: 17.10.2021).
4. Кримінологічний аналіз жіночої злочинності. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2016/13.pdf (дата звернення: 20.10.2021).
5. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1822/> (дата звернення: 19.10.2021).
6. Питання боротьби зі злочинністю. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/sbirmik_23.pdf (дата звернення: 18.10.2021).

Пузирна Наталія Станіславівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Реформування української пенітенціарної системи, що нині триває, вимагає подальшого вдосконалення роботи з кадрами, підготовки високопрофесійних співробітників, здатних забезпечити діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) на якісно новому рівні. Установи виконання покарань та територіальні органи кримінально-виконавчої системи потребують висококваліфікованих професіоналів, широкоосвічених фахівців, які мають громадянську зрілість, патріотизм і високі моральні якості.

Пенітенціарна діяльність – це особлива сфера застосування людських сил, знань, умінь і навичок [1, с. 108]. Суспільство бажає бачити у співробітниках пенітенціарної системи людей з активною громадянською позицією та міцними моральними засадами. З цією метою наказом Міністерства юстиції України від 14.04.2017

№ 1272/5 було затверджено Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Професійно-етичний кодекс (від латинського *codex* – книга) – це зведення професійно-етичних норм, що підлягають виконанню фахівцями цього виду професійної діяльності та прийняті в установленому порядку офіційним професійним об'єднанням [2, с. 210].

Професійна етика завжди асоціюється з поняттям моралі. Мораль – це система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства [3]. На відміну від норм права, норми моралі спираються не так на примус, скільки на уявлення людей про добро і зло, про належну поведінку й соціальну справедливість – те, що і становить основу моральних норм.

Норми моралі – це конкретні моральні вимоги до поведінки людей, у яких сформульовані в узагальненому вигляді уявлення про базові цінності (чесноти, щастя, кохання, обов'язок, милосердя, правду тощо). У нормах моралі відбиваються специфічні риси суспільства на тому чи іншому історичному етапі, тому всі моральні правила є породженням свого часу. Вони можуть набувати форм релігійних заповідей та приписів, етичних кодексів, звичаїв та традицій, стандартів поведінки в різних ситуаціях, а в певних умовах і правових норм. Дотримання моральних норм – результат осмисленого та добровільного вибору людини.

Кодекс професійної етики персоналу ДКВС України – це система моральних норм, зобов'язань і вимог щодо сумлінного виконання службових обов'язків персоналом цієї служби, заснована на загальновизнаних моральних принципах і положеннях національного законодавства, міжнародних стандартах функціонування системи виконання кримінальних покарань [4].

Виконання моральних норм співробітниками ДКВС України засноване на почутті обов'язку, вимогах совісті, бажанні зразково виконувати службові обов'язки.

Дотримання основних положень Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України дає право співробітникам кримінально-виконавчої системи на повагу, довіру та підтримку у службовій та повсякденній діяльності з боку колег, громадян та суспільства загалом.

Відповідно до розділу 3 Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України основними завданнями персоналу ДКВС України в демократичному суспільстві, в якому діє принцип верховенства права, є:

- 1) виконання всіх обов'язків згідно з національним законодавством та міжнародними стандартами;
- 2) захист і дотримання основоположних прав і свобод людини, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини;
- 3) забезпечення перебування всіх засуджених і ув'язнених у безпеці та умовах, які відповідають міжнародним стандартам, зокрема Європейським пенітенціарним правилам;
- 4) повага й гарантування права громадськості на захист від злочинності;
- 5) робота в напрямі соціальної реінтеграції засуджених через забезпечення їх можливістю змістовно використовувати свій час [4].

Кодекс професійної етики персоналу ДКВС України побудований на таких основних принципах поведінки, як:

- а) відповідальність;
- б) добросесність;
- в) повага та захист людської гідності;
- г) допомога та підтримка;
- д) справедливість, неупередженість і відсутність дискримінації;
- е) співпраця;
- є) конфіденційність і захист даних.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що сутність Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України полягає в тому, що він є спрощеним відображенням професійно-етичної системи, оскільки включає найбільш важливі її компоненти в адаптованому до потреб професійної практики вигляді. Наявність Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України є необхідною основою професійної етики персоналу кримінально-виконавчої системи. Визначення необхідних професійно-етичних норм службової поведінки персоналу пенітенціарної системи дозволяє намітити шляхи їх формування та загалом сприятиме підвищенню якості та ефективності роботи установ виконання покарань, прискорить реформування кримінально-виконавчої системи відповідно до сучасних вимог.

Список використаних джерел

1. Воронин Р. М., Киселев А. М., Ковальчук І. А. Сотрудник уголовно-исполнительной системы: образ профессии. *Прикладная юридическая психология*. 2017. № 4. С. 107–113.
2. Павлова Е. В. Профессиональная этика сотрудника уголовно-исполнительной системы. *Novainfo.Ru*. 2015. № 33-2. С. 209–212.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/moralj> (дата звернення: 05.11.2021).

4. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 14.04.2017 № 1272/5 (із змінами внесеними згідно із наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2020 № 804/5). URL: <http://gov.ua.in.ua/index.php/struktura/istoriya-2?layout=edit&id=898> (дата звернення: 05.11.2021).

Ровнейко Маргарита Александровна,
студентка економічного факультета

Брестського державного технічного університета

РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ И АКТУАЛЬНОСТЬ

Проблема прав человека приобрела особое значение, что обусловлено бурным, напряжённым развитием политических, экономических, социальных, духовных процессов как в отдельных сообществах, так и в мире в целом. Переосмысление ситуации, сложившейся сегодня в области прав человека, имеет большое значение в определении жизненных ориентиров человека. В последние годы о правах человека говорится и пишется достаточно много. Сегодня нет конституции, в которой бы отсутствовал раздел, посвящённый основным правам граждан. Правам человека посвящены многочисленные документы ООН, а также документы различных международных организаций. Вопросы прав человека всё больше перемещаются в центр международной политики. Однако существующим сегодня публикациям по проблеме прав человека присущи пропагандистский характер и отсутствие глубокого научно-теоретического осмысления и анализа.

На пути преодоления данного противоречия весьма важным является осмысление исторического пути развития прав человека. Такой подход к проблеме позволяет выявить определённую закономерность: исторически права человека всегда отражали этапы развития общества и были неразрывно связаны с сущностью происходящих в нём социальных процессов. Каждый этап цивилизации был отличен от предшествующего определённым набором представлений о правах человека, располагал соответствующими средствами и механизмами их реализации в общественной жизни. Современная концепция прав человека является результатом этого длительного развития общественной мысли, неразрывно связанной с демократическими традициями, с теорией естественных прав человека.

Первые мысли о необходимости основных прав человека возникли ещё у мыслителей античности. Уже в учении пифагорейцев присутствует идея об абстрактном правовом равенстве людей как важнейшем уровне справедливости. Античное общество охотно приняло теперь всемирно известное изречение Протагора «мера всех вещей – человек». Это возвеличивание человека Протагором резко расходилось с традиционными представлениями о значимости божественного, а не человеческого начала. Данная идея защищала право человека на его приобщение к божественной мудрости, на его возможность познания этой мудрости и выработки знания о государстве, законах, политической добродетели. Однако идея Сократа о соотношении прав гражданина и полиса не была понята его современниками. Под справедливостью Сократ понимал законность, тогда как у Платона и Аристотеля понятие справедливости основано на положении: равным – равное, неравным, соответственно, – неравное.

Идея всеобщего равенства людей сформировалась в древних полисах. Она прошла трудный путь в условиях средневековой цивилизации, и это время не способствовало гуманизации общества и реализации прав человека. Тем не менее, именно в эту историческую эпоху родился такой важный документ, как Великая хартия вольностей (1215 г.). Большой интерес представляют в этом документе статьи 39 и 40. Первая из них гласит: «Ни один свободный человек не будет задержан или заключён в тюрьму, или лишён имущества, или объявлен стоящим вне закона, или изгнан, или каким-либо иным способом обездолен, и мы не пойдём на него и не пошлём на него иначе как по законному приговору равных его (его пэров) и по закону страны» (в то время в понятие «свободный человек» входил феодал, однако в дальнейшем под «свободным человеком» стали понимать любого гражданина Англии). Статья 40 хартии фиксирует: «Никому не будем продавать права и справедливости, никому не будем отказывать в них или замедлять их» [1]. Содержание этих статей было развито впоследствии в «Петиции о праве» (1628 г.) и в Хабеас Корпус Акте (1679 г.).

Идея прав человека получила дальнейшее развитие в Декларации независимости США (1776 г.), Билле о правах (1789–1791 гг.), французской Декларации прав человека и гражданина (1789 г.). 4 июля 1776 года английские колонии на Атлантическом побережье Северной Америки приняли Декларацию независимости от

Англии и образовании США. Декларация содержала правовые нормы, утверждавшие права человека: «Все люди сотворены равными, и все они одарены своим создателем некоторыми неотчуждаемыми правами, к числу которых принадлежит жизнь, свобода и стремление к счастью» [2]. Билль о правах, то есть 10 поправок к Конституции США, касался демократических прав и свобод граждан [3]. Основная идея этих поправок – это признание недопустимости принятия каких-либо законов, нарушающих свободу граждан. Согласно Биллю, недопустимым было ограничение свободы слова, печати, вероисповедания, собраний; устанавливались неприкосновенность жилища и тайна переписки; признавалось недопустимым задержание граждан, обыски без законно обоснованных разрешений, привлечение к уголовной ответственности без решения суда присяжных; запрещались жестокие наказания. В Билле о правах и Конституции США подчёркивалось, что перечисленные в них права не должны умалять все другие права и свободы народа. Таким образом, Билль о правах и Декларация независимости США явились историческими документами, особо подчеркнувшими ценность личности человека, значимость его естественных прав.

Французская Декларация прав человека и гражданина (1789 г.) – важнейший исторический документ, содержащий универсальные правовые нормы. В ней был регламентирован вопрос о правах и свободах граждан. Статья 1 Декларации гласила: «Люди рождаются и остаются свободными и равными в правах» [4]. Этим подчёркивалось, что человек – самоценность, предопределяемая природой вещей. Все 17 статей Декларации прав человека и гражданина пронизаны идеей свободы. Статья 4 провозглашает: «Свобода состоит в возможности делать всё, что не приносит вреда другому». Декларация регламентирует также конкретные права и свободы. В качестве естественных и неотъемлемых прав человека документ фиксирует свободу, безопасность, собственность, сопротивление угнетению. Ряд статей посвящён политическим правам и свободам (так, в частности, провозглашена свобода вероисповедания, свобода мнений, слова и печати). В Декларации зафиксированы демократические принципы организации и деятельности государственного механизма, юридической защиты прав и свобод, принцип разделения властей, провозглашено право всех граждан лично или представительно участвовать в законотворчестве. Статьи Декларации провозгласили ряд и других, не менее важных принципов: соблюдение законности,

неприкосновенность личности, презумпция невиновности. Декларация обращает особое внимание на то, что предание забвению прав человека и пренебрежение ими является главной причиной общественных бедствий, тормозящих социальный прогресс.

Таким образом, исторические документы XVIII века – важный шаг к широкому пониманию прав человека как величайшей общечеловеческой ценности. Права человека в них характеризуются как воплощение гуманизма, милосердия, справедливости. Эти документы оказали существенное влияние на разработку международных стандартов данной отрасли права.

Основные идеи этих документов нашли своё отражение во Всеобщей Декларации прав человека, принятой на III сессии Генеральной Ассамблеи ООН 10 декабря 1948 года в Париже [5]. Этот исторический документ систематизировал, юридически точно сформулировал основы концепции прав человека, наработанные в процессе всего предшествующего развития человеческого общества. Всеобщая Декларация имеет, обладая только декларативной силой, такой успех, который редко встречается в истории международного права. Декларация дала мощный импульс дальнейшему развитию других отраслей международного права, в частности гуманитарного, а также способствовала активизации правозащитной деятельности.

Однако по истечении более полувека со дня провозглашения Всеобщей Декларации прав человека, несмотря на многочисленные мероприятия и усилия ООН, по-прежнему жизнь, свобода, неприкосновенность, достоинство человека остаются нерешёнными задачами. Сегодня ещё с большей силой планету сотрясают новые взрывы насилия, крови и страданий, страха и нищеты, бесправия и несвободы. Современная реальность делает необходимым переосмысление как самой идеи прав человека, так и средств её реализации на основе их обогащения новым содержанием гуманизма. Всё это в совокупности и делает актуальной необходимость переосмысления как самой идеи прав человека, так и средств её реализации на основе обогащения новым гуманистическим содержанием.

Список использованных источников

1. Великая хартия вольностей. Тихоокеанский государственный университет. Хабаровск, 2021. URL: https://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/ipgzio12 (дата доступа: 23.02.2021).
2. Декларация независимости от Англии и образовании США / Исторический факультет МГУ. Москва, 2021. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/indpndnc.htm> (дата доступа: 23.02.2021).

3. Билль о правах (1789–1791). Государственный департамент США // Бюро международных информационных программ, 2021. URL: <https://photos.state.gov/libraries/adana/30145/publications-other-lang/RUSSIAN.pdf> (дата доступа: 22.02.2021).

4. Французская Декларация прав человека и гражданина // Викитека: свободная библиотека. Викитека, 2019. URL: <https://ru.wikisource.org/wiki> (дата доступа: 23.02.2021).

5. Всеобщая Декларация прав человека // Официальный сайт ООН. ООН, 2021. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml (дата доступа: 22.02.2021).

Савченко Анастасія Олександрівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Законодавець закріплює, що особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, підлягає кримінальній відповідальності. Однак у деяких випадках є свої винятки. Аналізуючи статтю КК України щодо суб'єкта злочину, можна дійти висновку, що особа, яка під час вчинення діяння, не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або не могла керувати ними не є суб'єктом злочину, а отже, не підлягає кримінальній відповідальності. Але відповідно до ч. 2 ст. 19 ККУ до такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру [1].

Застосування примусових заходів медичного характеру є одним із найскладніших інститутів, у якому стикаються і юридична, і соціологічна, і медична галузі знань. Під цим виразом розуміється призначення амбулаторної психіатричної допомоги та поміщення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у спеціальний медичний заклад.

Мета таких заходів визначена Пленумом ВСУ у постанові від 3 червня 2005 року № 7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування». Це вилі-

кування чи поліпшення стану здоров'я осіб, названих у статтях 19, 20, 76, 93 та 96 КК, запобігання вчиненню цими особами нових суспільно небезпечних діянь, відповідальність за яких передбачена КК [3].

Суд може застосовувати примусові заходи медичного характеру до трьох категорій осіб:

- 1) які вчинили суспільно небезпечні діяння у стані неосудності;
- 2) які вчинили злочини у стані обмеженої осудності;
- 3) які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення ухвали або під час відбування покарання. Справи щодо таких осіб заслуговують особливої уваги. Вони можуть нести кримінальну відповідальність, але лише після одужання, якщо строк давності буде незакінченим. Один день примусових заходів медичного характеру зараховується за один день позбавлення волі. А особи, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, можуть підлягати подальшому відбуванню покарання [1].

Для того, щоб визначити психічний стан особи, необхідна судово-психіатрична експертиза, яка є обов'язковою, якщо під час розгляду справи виникають сумніви щодо осудності обвинуваченого. В цих справах висновок експерта відіграє значну роль та є доказом, що підлягає додатковій оцінці за внутрішнім переконанням суддів.

Слід зауважити, що судове провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру має низку й інших особливостей. Наприклад:

- 1) не допускається ніякого спрощення у процесі розгляду справи;
- 2) обвинувачений надає не показання, а пояснення, які не можуть бути доказами;
- 3) під час судових дебатів суд заслуховує висновок прокурора і думку захисника;
- 4) суд виносить не вирок, а ухвалу;
- 5) неосудному останнє слово не надається [2].

Враховуючи характер захворювання, тяжкість вчиненого діяння та ступінь небезпечності психічно хворої людини, у кримінальному кодексі України передбачені такі примусові заходи медичного характеру: надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку та госпіталізація до психіатричного закладу, яка в свою чергу, поділяється на лікування із звичайним наглядом, з посиленням наглядом та із суворим наглядом [1].

Варто зазначити, що примусові заходи медичного характеру мають специфічні риси. По-перше, це не є ні основним, ні додатко-

вим кримінальним покаранням, а також не є звичайним медичним впливом. По-друге, ці заходи не є насильницькими, а лише примусові. Такий примус є мінімальний і достатній для досягнення мети. Тому не потрібно примусові заходи медичного характеру відносити до порушення прав людини і громадянина.

Отже, примусові заходи медичного характеру мають превентивний характер. Їх метою є надання медичної допомоги підозрюваному, відновлення порушених прав потерпілих й гарантування безпеки суспільства. Оскільки щороку випадки визнання осіб неосудними чи обмежено осудними зростають, то можна зробити висновок, що досліджуване питання потребує особливого розгляду та значних удосконалень у зв'язку зі складністю його вирішення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 25–26. Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012, редакція від 12.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05#Text> (дата звернення: 10.11.2021).

Савчук Марина Олександрівна,
студентка 3 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:
Красковський Євгеній Михайлович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ВИДИ ПІДРОБОК ДОКУМЕНТІВ

Як відомо, документ – це матеріальний об'єкт, у якому зафіксовані відомості, факти, що відповідають дійсності.

У кримінальному праві до документів належать – паспорти, різні види посвідчень, дипломи, пенсійні книжки, письмові акти, видані державними установами або громадськими організаціями, які мають юридичну силу.

Натомість у криміналістиці, документ – це будь-якого роду письмовий акт, що вміщує доказову інформацію. Зокрема, до документів належать і особисті акти – листи, щоденники, конспекти, записки, листівки тощо [1, с. 87].

Такі документи розглядаються незалежно від форми їх виконання – літерами, графічними зображеннями, чорнилом, олівцем, будь-якою іншою речовиною або є предметом тощо.

За юридичною природою документи поділяються на: справжні (дійсні, недійсні); підроблені.

За джерелом: офіційні (паспорт, посвідчення особи, довідки); неофіційні (лист, щоденник, записна книжка).

Підроблений документ – це документ, реквізити або зміст якого змінені та не відповідають дійсності.

Реквізити – обов’язкові відомості, які повинні міститися в документі для визнання його дійсним.

Підробка документів також класифікується за різними ознаками.

Зважаючи на те, що підробка може стосуватися як фактичної, так і формальної сторони документа, виділяють такі види:

Інтелектуальна підробка – недотримання в документі фактичної сторони, але правильна форма та алгоритм виготовлення.

Складання і видача документа свідомо неправдивого змісту. Тобто в документі є всі необхідні реквізити, але викладені в ньому дані містять неправдиві відомості. Встановити факт інтелектуальної підробки за допомогою криміналістичної експертизи неможливо.

Матеріальна підробка – недотримання формальної або фактичної сторони або обох [2].

Тобто зміст документа був змінений через внесення неправдивих відомостей, шляхом підчистки (усунення, видалення певних відомостей), зміни фотокарток або є цілковите виготовлення підробленого документа. Виявляється за допомогою техніко-криміналістичного дослідження документів.

За масштабами підробки документів: повне підроблення; часткове підроблення; виготовлення документа довільної форми.

Повне підроблення документів полягає в цілісному виготовленні у злочинних цілях усіх складових частин документа і реквізитів. Підроблення під справжній, тобто виготовлення фальшивого документа, який повністю імітує справжній. Такий вид підроблення визначається шляхом порівняння даного зразка зі справжнім. Експерт повинен фахово засвідчити факт підробки.

Способи повної підробки: виготовлення документа цілком або його бланка; внесення в документ завідомо неправдивих даних; підробка підпису особи, яка засвідчує документ; підробка відбитків печаток і штампів.

Часткова підробка – це внесення до справжнього документа певних окремих змін шляхом: підчищення – механічне видалення літер, знаків, слів, реквізитних позначень (засоби – загострені тверді предмети, порошок пемзи, гумка тощо); хімічного витравлювання – вплив на графічні реквізити документа хімічними реактивами, результатом якого є обезбарвлення, розчинення і змивання барвника; змивання – видалення тексту розчинниками (спиртом, ацетоном тощо), речовинами комбінованої дії; підроблення підписів, печаток, штампів; дописування, вставлення, додруковування чи виправлення тексту; заміна частин документа – фото, аркушів і тощо [3, с. 188].

Таким чином, наведені нами відомості щодо найбільш розповсюджених способів підробок документів можуть надалі бути використані: 1) у процесі здійснення практичної діяльності вітчизняними правоохоронними і правозастосовними органами; 2) в науководослідній діяльності для подальших досліджень проблем експертної діяльності, підготовки навчальної та наукової фахової літератури з курсу криміналістики; 3) в освітньому процесі закладами вищої освіти під час підготовки фахівців для експертних підрозділів.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Київ: Ін Юре, 2004. 728 с.
2. Способи повної підробки документів, їх ознаки та методика їх виявлення: лист Національного банку України від 16.02.2007 р. № 48-012/214-1688. URL: <https://zakon.help/article/sposobi-povnoi-pidrobki-dokumentiv-ih-oznaki-ta> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Криміналістика: мультимедійний підручник / О. О. Алексєєв, В. В. Арешонков, В. М. Атаманчук та ін. Київ: НАВС. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lecture_2.11.html (дата звернення: 10.11.2021).

Салай Максим Геннадійович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби

БЕЗСПІРНІСТЬ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ОСНОВНА УМОВА ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧИХ НАПИСІВ: МАТЕРІАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

У правовій системі нотаріат відіграє значну роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя. Латинський вислів «consensus facit ius», що означає «згода творить право» (тобто сторони шляхом згоди самі створюють для себе право), підкреслює вагомість нотаріальної діяльності, в межах якої така згода сторін формулюється та оформлюється в нотаріальних актах,

що мають доказову силу та публічне визнання [4]. Діяльність нотаріату спрямована на охорону та захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, на запобігання правопорушень шляхом правильного і своєчасного вчинення нотаріальних дій.

Основною відмінністю нотаріальної діяльності від будь-якої іншої правозастосовної діяльності є відсутність спору про право. Саме безспірність пронизує всю нотаріальну діяльність, що потребує дотримання цієї умови у всіх видах нотаріального провадження. Виділяючи види нотаріальних проваджень, слід погодитись з В. В. Комаровим та В. В. Баранковою, які залежно від цілеспрямованості та змісту нотаріальних дій розподіляють їх на чотири види проваджень: посвідчення безспірних прав, посвідчення безспірних фактів, забезпечення збереження майна та документів, надання документам виконавчої сили [3, с. 94].

До останньої групи проваджень належить, зокрема, вчинення виконавчого напису нотаріусом, під яким розуміють підтвердження нотаріальним органом наявності заборгованості між боржником і стягувачем та розпорядження про примусове стягнення з боржника цієї заборгованості, вчинене на документах, які підтверджують безспірні зобов'язання останнього [5, с. 158; 6, с. 124].

Главою 14 Закону України «Про нотаріат» визначено, що виконавчі написи на документах вчиняються для стягнення грошових сум або витребування від боржника майна. При цьому такі документи мають підтверджувати безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем, а їх перелік встановлюється постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості проводиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів» від 29 червня 1999 року №1172 (далі – Перелік).

Встановлення законодавчо чіткого переліку документів, за якими стягнення заборгованості проводиться у безспірному порядку, дозволяє уникнути ситуацій, коли нотаріуси, реалізуючи свої юрисдикційні повноваження, на власний погляд встановлювали б наявність або відсутність безспірності в будь-якому документі, який визначає зобов'язання боржника перед стягувачем щодо погашення заборгованості. Разом з тим аналіз судової практики свідчить, що за останні роки зросла кількість справ про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, за результатами розгляду яких суди встановлюють незаконність їх вчинення. Насамперед, це пов'язано із включенням до Переліку положень щодо

стягнення заборгованості з підстав, що впливають з кредитних відносин. Хоча постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року в справі № 826/20084/14 постанову Кабінету Міністрів України №662 від 26 листопада 2014 року «Про внесення змін до переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів», зокрема, в частині доповнення Переліку новим розділом «Стягнення заборгованості з підстав, що впливають з кредитних відносин» було визнано незаконною та нечинною, нотаріуси продовжують вчиняти виконавчі написи на підставі кредитних договорів, тобто порушуючи норми матеріального права.

Однак, на наш погляд, і відсутність в нотаріальному законодавстві процесуальних механізмів встановлення нотаріусом безспірності у відповідних правовідносинах є проблемою, яка призводить до оспорювання боржниками виконавчих написів. Безспірність зобов'язання означає, що як стягувач, так і боржник підтверджують розмір вимоги першого до останнього, між ними відсутній спір. Разом з тим аналіз норм глави 14 Закону України «Про нотаріат» та глави 16 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року, свідчить про відсутність у нотаріуса обов'язків не тільки з'ясування позиції боржника, а й повідомлення його про підготовку до вчинення виконавчого напису. Крім того, таке повідомлення про вчинення виконавчого напису не входить і до обсягу документів, який надає стягувач, звертаючись за вчиненням відповідної нотаріальної дії.

Доведення безспірності вимоги досягається через подання стягувачем необхідного пакету документів, за результатами аналізу якого нотаріус може однозначно впевнитись у відсутності будь-якого спору. Під час вчинення виконавчого напису не встановлюються права та обов'язки учасників правовідносин, а лише перевіряється наявність необхідних документів. Отже, заборгованість, заявлена до стягнення шляхом вчинення виконавчого напису, може кваліфікуватись нотаріусом як безспірна, коли вона не може об'єктивно бути оспореною, виходячи зі змісту представлених стягувачем документів [7].

По суті, має місце ситуація, коли боржник позбавлений можливості бути повідомленим про підготовку до вчинення виконавчого напису та надати пояснення щодо заборгованості, не бере участі в цій нотаріальній дії, хоча її результат безпосередньо впливає на його інтереси, права та обов'язки – боржник стає стороною відкритого на

підставі виконавчого напису виконавчого провадження. Такий стан є неприпустимим з огляду на законодавчо встановлений обов'язок нотаріуса сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права та обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду (абзац 3 статті 5 Закону України «Про нотаріат»).

З приводу цієї проблеми висловлювався Верховний Суд у постанові від 13.10.2021 року по справі №554/6777/17-ц. Так, у мотивувальній частині рішення суд зазначив, що на сьогодні чинне законодавство України не зобов'язує нотаріуса викликати позичальника і з'ясувати наявність чи відсутність його заперечень проти вимог позикодавця. Проте право позичальника на захист його інтересів забезпечується шляхом направлення йому повідомлення про заборгованість та необхідність її погашення. Однак, враховуючи те, що нотаріальне провадження є безспірним, для забезпечення такої безспірності нотаріусові бажано з'ясувати у позичальника наявність заперечень щодо вчинення виконавчого напису або сплати ним боргу. Таке повідомлення (заява, претензія, лист-вимога тощо) передається позикодавцем позичальнику у порядку, визначеному статтею 84 Закону України «Про нотаріат» [8]. Якщо боржник має будь-які заперечення щодо вчинення виконавчого напису (неправильність розрахунку заборгованості, часткове її погашення, сплив строку права вимоги тощо), то в такому випадку про безспірність мова йти не може.

Отже, вчинення нотаріусами виконавчих написів відбувається за умови наявності безспірності зобов'язання боржника перед стягувачем. Наявність такої безспірності визначається суто нормами матеріального права та носить формальний характер. За наявності передбачених законодавством документів нотаріуси вчиняють виконавчі написи, не беручи до уваги процесуальні аспекти необхідності встановлення безспірності. Доповнення нотаріального законодавства відповідними положеннями дозволили б мінімізувати випадки звернення боржників до судів з вимогами про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, що, в свою чергу, зменшить навантаження судової системи і тим самим підтвердить природу нотаріату як органу превентивного правосуддя.

Список використаних джерел

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 14.11.2021).

2. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 № 1172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.11.2021).

3. Нотаріат в Україні: підручник / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. Харків: Право, 2011. 384 с.

4. Комаров В. В. Український нотаріат: перспективи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5 (травень). С. 153–161.

5. Желіховська Ю. Виконавчий напис як засіб захисту цивільних прав нотаріусом. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2011. № 5 (59). С. 157–160.

6. Безсмертна Н. Виконавчий напис як один із способів захисту суб'єктивних цивільних прав. *Юридичні науки*. 2007. № 74–76. С. 123–126.

7. Демченко О. Виконавчий напис нотаріуса як позасудова форма захисту цивільних прав та законних інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 15–20.

8. Постанова Верховного Суду від 13 жовтня 2021 р., судова справа № 554/6777/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100428462> (дата звернення: 14.11.2021).

9. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року, судова справа № 826/20084/14 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65037659> (дата звернення: 14.11.2021).

10. Виконавчий напис нотаріуса у цивільному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження: науково-практичний посібник (з практикумом) (Серія «Процесуальні науки») / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуженого юриста України С. Я. Фурси. Київ: Алерта, 2021. 284 с.

11. Андрущенко Т. С. Процесуальні аспекти надання аліментному договору виконавчої сили. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2016. № 3. С. 20–25.

Свирид Максим Вадимович,

студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БЕЖЕНЦЕВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В 90-е годы прошлого века миграционная активность постсоветского населения обострилась в связи с распадом Советского Союза. Республика Беларусь с начала становления своей государственности ощущала миграционное давление в связи с большим потоком вынужденных мигрантов.

Причинами этому послужило усиление межнациональной напряженности в ряде бывших союзных республик, ущемление прав и законных интересов русскоязычного населения. Такие мас-

штабы перемещений населения требовали создания системы государственного регулирования миграционными процессами. Прибывающие в Республику Беларусь мигранты нуждались в определении их правового статуса.

Эта ситуация дала толчок к развитию законодательства в стране касающегося правового статуса беженцев. Так был Принят Закон Республики Беларусь «О беженцах» в феврале 1995 года Верховным Советом Республики Беларусь, а сама его реализация началась в феврале 1997 года.

В июне 1998 года началась реализация Закона «О беженцах» по всей стране. В мае 2001 года Республика Беларусь присоединилась к Конвенции Организации Объединенных Наций 1951 года «О статусе беженцев». Конвенция является основным документом, определяющим правовой статус, права и обязанности беженцев, а также закрепляет запрет высылки и принудительного возвращения лиц, имеющих статус беженцев [1]. После этого была разработана и принята третья редакция Закона Республики Беларусь «О беженцах». С июля 2003 года действовала новая редакция указанного Закона.

В 2006 г. началась разработка нового законопроекта, обусловленная необходимостью внесения изменений и дополнений в законодательство о вынужденной миграции. Закон Республики Беларусь от 23 июня 2008 г. «О предоставлении иностранным гражданам и лицам без гражданства статуса беженца, дополнительной и временной защиты в Республике Беларусь» вступил в силу 3 июля 2009 года и полностью соответствует положениям Конвенции Организации Объединенных Наций 1951 года о статусе беженцев.

Определение понятия «беженец» в Законе Республики Беларусь «О предоставлении иностранным гражданам и лицам без гражданства статуса беженца, дополнительной и временной защиты в Республике Беларусь» в основном соответствует аналогичному понятию, содержащемуся в Конвенции. Так, согласно вышеуказанному Закону в Республике Беларусь статус беженца предоставляется иностранному гражданину, находящемуся на территории Республики Беларусь в силу обоснованных опасений стать жертвой преследований в государстве гражданской принадлежности по признаку расы, вероисповедания, гражданства, национальной принадлежности, принадлежности к определенной социальной группе или политических убеждений, который не может или не желает в силу таких опасений пользоваться защитой этого государ-

ства, или лицу без гражданства, находящемуся на территории Республики Беларусь вследствие указанных опасений, которое не может или не желает вернуться в государство прежнего обычного места жительства в силу таких опасений [2, ст. 19].

Права и обязанности иностранца, которому предоставлен статус беженца, закреплены соответственно в ст. 20 и 21 Закона Беларусь «О предоставлении иностранным гражданам и лицам без гражданства статуса беженца, дополнительной и временной защиты в Республике Беларусь».

Можно сделать вывод, что Республика Беларусь в настоящее время практически сформировала законодательство о беженцах и приоритеты, направленные в сторону решения социальных вопросов, связанных с интеграцией беженцев в общество. К социальным вопросам можно отнести обеспечение беженцев жильем и работой, путем расселения в труднедостаточные районы, в которых имеется свободное жилье для специалистов, при этом организуя профессиональную подготовку в системе занятости. Однако беженцы не должны затруднять трудоустройство самих коренных граждан. Нужно создать такие условия, чтобы беженец смог выживать и зарабатывать самостоятельно.

Список использованных источников

1. О статусе беженцев: Конвенция Организации Объединенных Наций от 28 июля 1951 г. *Официальный интернет-ресурс ООН*. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/refugees.shtml (дата доступа: 04.05.2021).

2. О предоставлении иностранным гражданам и лицам без гражданства статуса беженца, дополнительной защиты, убежища и временной защиты в Республике Беларусь: Закон Респ. Беларусь от 23 июня 2008 г. № 354-З; с изм. и доп. от 20 июля 2016 г. URL: <https://www.mvd.gov.by/uploads/dgim/354.pdf> (дата доступа: 03.05.2021).

Синица Анна Сергеевна,
студентка Учреждения образования
«Барановичский государственный университет»

ПОНЯТИЕ И ПРАВОВАЯ ПРИРОДА РЕЗУЛЬТАТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ ПО ГРАЖДАНСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Следует отметить, что в Гражданском кодексе Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-З (далее – ГК) четко просматриваются такие ранее сложившиеся подотрасли гражданского права, как право

собственности и другие вещные права, обязательственное право, исключительные права на результаты интеллектуальной деятельности (интеллектуальная собственность), наследственное право [2, с. 30].

В свою очередь, результаты интеллектуальной деятельности, входящие в число объектов гражданских прав, – это результаты не просто умственной, но и творческой деятельности [3, с. 384]. Так, под творческим трудом О. А. Красавчиков понимает, труд производящий (т. е. создающий нечто новое) [4, с. 466]. Следовательно, создание, например, нового дизайна автомобиля – это результат творческого (интеллектуального) труда, а копирование такого дизайна другим производителем – нет. Очевидно, что у создателя результата интеллектуальной деятельности должно быть определенное право на данный результат и возможность защиты права от его нарушения другими лицами [3, с. 384].

Как отмечает Б. М. Гонгало, «процесс творчества не подлежит правовому регулированию. Однако гражданское право берет на себя установление условий, при которых результаты интеллектуальной деятельности признаются охраняемыми, регулирование отношений по поводу использования этих результатов и распоряжения ими, а также охрану прав на охраняемые результаты» [3, с. 384].

Исторически первыми объектами гражданских прав были признаны результаты интеллектуальной деятельности в сфере художественного творчества (произведения литературы и искусства) – «литературная собственность» и в сфере технического творчества (изобретения) – «промышленная собственность». Постепенно сложилась система особых интеллектуальных прав на результаты творчества и выяснилось, что права на некоторые объекты, которые не являются результатом творческой деятельности, целесообразно регулировать нормами, разработанными для творческих отношений. В первую очередь это касается прав на товарные знаки, фирменные наименования и другие средства индивидуализации юридических лиц, товаров, работ, услуг и предприятий. Поэтому в ГК объекты интеллектуальных прав именуются «результаты интеллектуальной деятельности и приравненные к ним средства индивидуализации». Но и это название не в полной мере охватывает круг результатов, в отношении которых применяются нормы о творческой деятельности. Так, изготовленная фонограмма – явно не результат творческой деятельности и, конечно, не средство индивидуализации. Однако у изготовителя фонограммы существует особое право

(«право, смежное с авторским»), которое включено в состав интеллектуальных прав [3, с. 384–385].

Считаем корректным отметить, что гражданское законодательство Республики Беларусь содержит перечень объектов интеллектуальной собственности, который не является исчерпывающим. Так, в соответствии со ст. 980 ГК к объектам интеллектуальной собственности относятся:

- 1) результаты интеллектуальной деятельности:
 - 1.1) произведения науки, литературы и искусства;
 - 1.2) исполнения, фонограммы и передачи организаций вещания;
 - 1.3) изобретения, полезные модели, промышленные образцы;
 - 1.4) селекционные достижения;
 - 1.5) топологии интегральных микросхем;
 - 1.6) секреты производства (ноу-хау);
- 2) средства индивидуализации участников гражданского оборота, товаров, работ или услуг:
 - 2.1) фирменные наименования;
 - 2.2) товарные знаки и знаки обслуживания;
 - 2.3) географические указания;
- 3) другие результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации участников гражданского оборота, товаров, работ или услуг в случаях, предусмотренных ГК и иными законодательными актами [1].

В свою очередь, И. А. Покровский уточняет, что «творческая (интеллектуальная) деятельность имеет своей целью создание нематериальных, духовных благ» [5, с. 132]. «Соответственно, и все результаты интеллектуальной деятельности являются нематериальными объектами» [3, с. 385], – считает Б. М. Гонгало.

Более того, под результатом интеллектуальной деятельности Б. М. Гонгало определяет «закрытый перечень продуктов творческого труда, а также приравненных к ним иных нематериальных объектов, на которые за их обладателями установлены интеллектуальные права» [3, с. 385].

Следует указать, что гражданское право Республики Беларусь регулирует отношения по поводу охраняемых (т. е. признаваемых правом) результатов интеллектуальной деятельности. Между тем, устанавливаются различные критерии признания для определенных результатов. Так, существуют неформальные критерии охраноспособности (например, для литературного произведения – установле-

ние того, создано ли произведение творческим трудом, для коммерческого обозначения – известность названия предприятия среди потребителей). Однако некоторые результаты становятся охраняемыми только в случае их государственной регистрации, пройдя предварительную экспертизу (например, изобретения и товарные знаки) [3, с. 385].

Видится целесообразным также указать, что результаты интеллектуальной деятельности являются объектом особых субъективных гражданских прав, которые именуются интеллектуальными правами. В свою очередь, интеллектуальные права – это сборная категория, которая включает в себя: во-первых, личные неимущественные права; во-вторых, исключительное (имущественное) право; в-третьих, иные права [3, с. 385].

Проанализировав гражданское законодательство Республики Беларусь, в частности, ГК, мы пришли к выводу, что ГК не предусматривает легальное определение понятия «результат интеллектуальной деятельности». Данный правовой пробел требует введения указанного определения в ст. 139 ГК. Следовательно, предлагаем изложить ст. 139 ГК в следующей редакции:

«Результат интеллектуальной деятельности – перечень продуктов творческого труда (объектов интеллектуальной собственности), а также приравненных к ним иных нематериальных объектов, на которые за их обладателями установлены интеллектуальные права».

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобрен Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: Закон Респ. Беларусь, 7 декабря 1998 г., № 218-З; в ред. Закона Респ. Беларусь от 05.01.2021 г., № 95-З. *Нац. правовой интернет-портал Респ. Беларусь*. 2021. № 2/2815.
2. Гражданское право: в 3-х томах. Том 1. URL: <https://elib.bsu.by> (дата доступа: 27.04.2021).
3. Гражданское право: учебник: в 2 т. Т. 1. / под ред. Б. М. Гонгалю. 2-е изд. перераб. и доп. Москва: Статут, 2017. 511 с.
4. Красавчиков О. А. Творчество и гражданское право (понятие, предмет и состав подотрасли). *Категории науки гражданского права: Избранные труды*: в 2 т. Т. 2. Москва: Статут, 2005. 494 с.
5. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. 6-е изд., стер. Москва: Статут, 2013. 349 с.

Сіренко Крістіна Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби;

Волков Максим Віталійович,

курсант 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

АНДРАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ

На сьогодні досить важливим складовим елементом функціонування Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України є формування належної системи професійного виховання та підготовки персоналу для ДКВС України. Через надмірну навантаженість працівників КВС актуальним та надзвичайно необхідним є дистанційна форма навчання, яка з кожним днем набирає все більшої популярності і є певною мірою ефективнішою для персоналу ДКВС, тим самим зменшуючи навантаження та даючи можливість підвищити свій професійний рівень знань та навичок.

На нашу думку, дистанційне навчання для працівників КВС передбачає:

- доступність до інформації для працівників, що проходять підвищення кваліфікації чи отримують додаткові знання через наявні вебсторінки закладу освіти;
- динамічна взаємодія працівника ДКВС, що навчається (далі – слухача) та викладача;
- відкритість та прозорість навчальної системи, яка надається від закладу освіти;
- змістовність та забезпечення належного зворотного зв'язку між викладачем та слухачем;
- сучасні засоби зв'язку, що дають змогу проводити дистанційний процес без перешкод, залучаючи різні інтерактивні засоби взаємодії (програми, відеоролики, інтерактивні дошки), тощо.

Отже, з вищесказаного виходить, що дистанційне навчання для персоналу ДКВС України є необхідним та включає в себе можливість спілкування на відстані, не відриваючись від робочого процесу в органах і установах виконання покарань [1, с. 42–43].

Дистанційні технології навчання будуються на принципах андрагогіки, які ґрунтуються на особистісно-орієнтованій парадигмі освіти, враховують психологічні особливості зрілої людини і визна-

чають діяльність насамперед тих, хто навчається, на відміну від принципів педагогіки, які регламентують діяльність того, хто навчає.

Необхідним у дистанційному навчанні є андрагогічна модель інтерактивного навчання, що виявляється як організація спільної діяльності слухача і викладача, за якої викладач виступає як консультант, експерт з інтерактивної технології навчання, надаючи працівнику допомогу в організації процесу навчання, в свою чергу працівник у силу своїх можливостей відіграє провідну роль у процесі навчання [2, с. 4–5].

Успішне застосування андрагогічної моделі інтерактивного навчання до персоналу ДКВС України зумовлюється основними характеристиками самих працюючих в органах та установах виконання покарань, а також цілями та умовами навчання. Андрагогічну модель професійної підготовки майбутніх фахівців ДКВС України пропонуємо розробити на основі андрагогічних принципів:

- контекстності – навчання зорієнтовано на досягнення важливих для слухачів цілей, і в той же час будується з урахуванням їх професійної, соціальної та побутової діяльності;
- урахування життєвого та професійного досвіду слухача;
- системності – дотримання цілей, змісту, форм та методів упровадження технології;
- диференціації та індивідуалізації навчання – створення індивідуальної освітньої траєкторії слухача;
- актуалізації результатів навчання – можливість невідкладного застосування отриманих знань та умінь у професійній діяльності;
- елективності – можливість обрання слухачем найбільш прийнятних для нього форм та методів навчання, способів самостійної роботи, консультацій з викладачем, термінів виконання різних видів завдань;
- спрямованості та подальший саморозвиток освітніх потреб.

Таким чином, за андрагогічною моделлю навчання слухач ДКВС стає суб'єктом навчання, йому надається можливість працювати за суб'єктною взаємодією, коли кожен є активним учасником в організації процесу навчання, має право на власну думку та критично приймати різні точки зору, ставити запитання та поважати думки інших тощо. Викладач з носія інформації перетворюється на співавтора навчального процесу, стає співучасником здобуття інформації та одним із джерел її отримання. Викладач у андрагогічній

моделі навчання виступає в ролі організатора взаємодії, консультанта, експерта.

На нашу думку, традиційна система закладу вищої освіти в тому вигляді, в якому вона до цього часу існує, себе вичерпала та еволюційним шляхом, шляхом внутрішньої модернізації (перетворення) повинна перейти у якісно новий стан, відповідно до вимог сучасності. Сподіваємось, що андрагогічні підходи до навчання працівників ДКВС сприятимуть цьому процесу, коли провідна роль належить слухачу, а він сам прагне до самореалізації, самостійності, самоуправління; життєвий професійний соціальний досвід є джерелом для навчання як самого працівника, так і його колег; сам процес навчання будується як взаємодія на різних його етапах від планування до корекції.

Список використаних джерел

1. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ: ЕКМО, 2020. 324 с.
2. Барабаш О. Д. Андрагогічні підходи до роботи з педагогами в умовах післядипломної освіти. URL: <http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/66.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).

Слабодчикова Анна Николаевна,

студентка факультета бізнеса и права Белорусской государственной орденов Октябрьской Революции и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственной академии

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ ОТПУСКА В ТРУДОВОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ

Настоящие исследования посвящены сравнительно-правовому анализу законодательства Республики Беларусь и Украины, целью которых является установление сходства и различия в вопросах предоставления дополнительных отпусков в трудовом праве для отдельных категорий граждан. Итак, как в белорусском, так и в украинском трудовом законодательстве, лишь некоторым категориям работников предоставляется возможность получить дополнительный отпуск.

По общему правилу гражданам, находящимся в трудовых отношениях с предприятиями, учреждениями, организациями независимо от форм собственности, вида деятельности и отраслевой при-

надлежащие, а также работающим по трудовому договору у физического лица, предоставляются ежегодные (основной и дополнительный) отпуска с сохранением на их период места работы (должности) и заработной платы [2, ст. 74]. Как видно, каждый из работников имеет право на предоставление помимо основного отпуска еще и ряда дополнительных отпусков, при условии, что он работает в определенных условиях, наделяющих работника правом на их предоставление. Дополнительные отпуска принято суммировать с основным отпуском, полагающимся работнику. Однако в законодательстве названных государств имеются как общие подходы, так и отличия.

Сразу можно отметить – по законодательству Украины продолжительность ежегодного основного и дополнительного отпуска не должна превышать 59 календарных дней суммарно, тогда, как по законодательству Республики Беларусь суммарная продолжительность основного и дополнительного отпуска не лимитирована вовсе.

Далее рассмотрим виды дополнительных отпусков в трудовом праве обоих государств. Согласно ст. 76 Кодекса Законов о труде Украины (далее – КЗоТ), существуют следующие виды дополнительных отпусков:

- 1) за работу с вредными и тяжёлыми условиями труда;
- 2) за особый характер труда;
- 3) в других случаях, предусмотренных законодательством.

В свою очередь Трудовым кодексом Республики Беларусь (далее – ТК) предусмотрены также дополнительные отпуска за:

- 1) ненормированный рабочий день;
- 2) продолжительный стаж работы.

Начнём с дополнительного отпуска за работу с вредными и опасными условиями труда.

Каждый человек, при выборе своего места работы, хочет, чтобы у него были достойные условия труда: уважительное отношение в коллективе, конкурентная зарплата, удобное и безопасное рабочее место.

Ответственность за создание условий, которые бы соответствовали требованиям охраны труда, возложена на руководителей организаций. Их главная задача – сделать всё необходимое, чтобы уберечь сотрудников от травм и профзаболеваний во время рабочего процесса.

По ТК предоставляется данный отпуск работникам, занятым на работах с вредными и (или) опасными условиями труда, на основа-

нии аттестации рабочих мест по условиям труда [1, ст. 157]. Согласно постановлению Совета Министров Республики Беларусь от 19.01.2008 № 73 «О дополнительных отпусках за работу с вредными и (или) опасными условиями труда и особый характер работы» (далее – постановление № 73) установлена продолжительность дополнительного отпуска за работу с вредными и (или) опасными условиями труда от 4 до 28 календарных дней [4].

В отличие от ТК по Закону Украины от 15.11.1996 № 504/96-ВР «Об отпусках» (далее – Закон об отпусках) ежегодный дополнительный отпуск за работу с вредными и тяжелыми условиями труда длится до 35 календарных дней и предоставляется работникам, занятым на работах, связанных с негативным влиянием на здоровье вредных производственных факторов, по Списку производств, цехов, профессий и должностей, утверждаемым Кабинетом Министров Украины [3, ст. 7]. Конкретная продолжительность отпуска устанавливается коллективным или трудовым договором в зависимости от результатов аттестации рабочих мест по условиям труда и времени занятости работника в этих условиях [3, ст. 7].

Также, как и для занимающихся работой с вредными и (или) опасными условиями труда, для работников предоставляется дополнительный отпуск за особый характер работы – труд, связанный с особенностями выполняемой работы. Согласно постановлению № 73 установлена продолжительность дополнительного отпуска за особый характер работы – от 4 до 42 календарных дней [4].

Закон об отпусках предусматривает для граждан, работа которых связана с повышенной нервно эмоциональной и интеллектуальной нагрузкой или выполняется в особых природных географических и геологических условиях и условиях повышенного риска для здоровья, предоставление дополнительного отпуска продолжительностью до 35 календарных дней по Списку производств, работ, профессий и должностей, утверждаемым Кабинетом Министров Украины.

Также законодательство обоих государств выделяют работников с ненормированным рабочим днём, для которых предоставляется отпуск, продолжительностью до 7 календарных дней согласно спискам должностей, работ и профессий, определенных коллективным договором, соглашением [1, ст. 8].

В ТК также предусмотрен дополнительный отпуск за ненормированный рабочий день.

Заметим, что ненормированный рабочий день – это особый режим работы, в соответствии с которым отдельные работники могут

при необходимости эпизодически по письменному или устному приказу (распоряжению), постановлению нанимателя или по своей инициативе с ведома нанимателя или уполномоченного должностного лица нанимателя выполнять свои трудовые обязанности за пределами установленной нормы продолжительности рабочего времени [1, ст. 181-1].

Работникам с ненормированным рабочим днем наниматель устанавливает дополнительный отпуск за ненормированный рабочий день продолжительностью до 7 календарных дней [1, ст. 158].

Дополнительный отпуск за продолжительный стаж работы также относят к дополнительным отпускам. Трудовой (страховой) стаж – это периоды работы с уплатой взносов государственного социального страхования, работы самостоятельной трудовой деятельности, определяемые или признаваемые в качестве таковых законодательством, в соответствии с которым они накоплены, а также любые периоды, приравненные по этому законодательству к трудовому (страховому) стажу.

По ТК работникам, имеющим продолжительный стаж работы в одной организации, отрасли, наниматель может устанавливать дополнительный отпуск за продолжительный стаж работы до 3 календарных дней (конкретная продолжительность отпуска и условия его предоставления определяются коллективным договором) [1, ст. 159].

Для того, чтобы определить продолжительность данного отпуска в Украине, следует учитывать, какие периоды засчитываются в стаж. Это можно определить по Закону об отпусках и КЗоТ. Итак, для предоставления ежегодных дополнительных отпусков необходимо вести учёт фактически отработанного времени в тяжёлых, вредных и особых условиях труда. Периоды же временной нетрудоспособности, отпусков без сохранения заработной платы, дополнительных отпусков на детей, чернобыльских, в связи с обучением, участникам боевых действий не засчитываются в стаж для ежегодных дополнительных отпусков [3, ст. 9; 2, ст. 82].

Точной цифры продолжительности дополнительного отпуска за стаж работы нет, т. к. для работников, работающих в разных сферах, предоставляется различная продолжительность отпуска, и она может колебаться от 1 до 35 календарных дней.

В трудовом праве Беларуси предусмотрены также дополнительные поощрительные отпуска, которые могут устанавливаться коллективным договором, соглашением или нанимателем всем работникам,

отдельным их категориям (по видам производств, работ, структурных подразделений), а персонально – трудовым договором. Предоставление данного вида отпуска является правом, а не обязанностью нанимателя, поэтому этот отпуск может устанавливаться либо не устанавливаться. Наниматель может устанавливать данный вид отпуска, например, за результативность и качество труда, за условия труда (командировки, разъездной характер и т. д.) и др. Продолжительность поощрительного отпуска ТК не определена [1, ст. 160].

Законодательством Украины предусмотрены и другие дополнительные отпуска.

Таким образом, изучив законодательство Республики Беларусь и Украины, можно отметить ряд сходств и отличий. Общей чертой является то, что законодательство обоих государств предусматривает ряд дополнительных отпусков: за вредные и (или) опасные условия труда, за ненормированный рабочий день, за продолжительный стаж работы и дополнительный поощрительный отпуск и другие. Каждый из них приобретает по определённым основаниям и имеет разную продолжительность. Названные отпуска выполняют роль своеобразной компенсации за работу с определёнными условиями. При этом каждое государство своим национальным законодательством предусматривает как основания для их предоставления, так и продолжительность, указывая на то, что названные отпуска суммируются друг с другом.

Список использованных источников

1. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 г. № 296-З: принят Палатой представителей 8 июня 1999 г.: одобр. Советом Респ. 30 июня 1999 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 18 июля 2019 г. № 219-З. *Эталон-Беларусь. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
2. Кодекс законов о труде Украины. URL: https://prajca.com.ua/kzot/glava_5_vremja_otdykha/1217.html (дата доступа: 12.05.2021).
3. Об отпусках: Закон Украины от 15.11.1996 № 504/96-ВР. URL: <https://www.profiwins.com.ua/ru/letters-and-orders/gna/93-50496.html> (дата доступа: 12.05.2021).
4. О дополнительных отпусках за работу с вредными и (или) опасными условиями труда и особый характер работы: постановление Совета Министров Республики Беларусь от 19 января 2008 г. №73. *Эталон-Беларусь. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.

Степанов Володимир Олегович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академія Державної пенітенціарної служби

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ

Беззаперечним є твердження, що стримувати злочинність тільки через покарання неможливо, набагато краще та економніше запобігти протиправному посяганню, щоб не довелося карати за його вчинення.

З моменту набрання чинності КПК України 2012 р., пишуть А. В. Рось і Р. М. Балац, однією з малодосліджених проблем досудового розслідування залишається запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Незважаючи на те, що ч. 1 ст. 1 КК України як два основних завдання визначає правове забезпечення певних суспільних відносин і соціальних благ та запобігання кримінальним правопорушенням, означені проблеми залишаються невирішеними та потребують подальшої наукової розробки [1, с. 87–88]. Крім того, відповідно до пп. 2 і 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» одним із основних повноважень поліції є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних і адміністративних правопорушень, і вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення [2]. Варто також згадати про наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570, в якому зазначено, що одним із завдань слідчих підрозділів є виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [3]. У зв'язку із вищенаведеним можна зробити висновок, що запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі у сфері трубопровідного транспорту, для Національної поліції є важливим завданням, для вирішення якого слід докласти значних зусиль, сил і засобів.

Повністю погоджуємося з твердженням В. Куц, що перша форма запобіжної діяльності в механізмі запобігання злочинності – профілактика кримінальних правопорушень – спрямовується на «блокування» причин і умов вчинення злочину; друга форма – запобігання – на схильність людей до вчинення злочинів; третя – припинення – блокує готування до вчинення злочинів невеликої

тяжкості. Статичну ж складову механізму запобігання злочинності коротко охарактеризувати складно. Окремо існують засоби профілактики, засоби запобігання та засоби припинення виявів злочинності. Таких засобів безліч і лише незначна їх частина є предметом вивчення кримінології та юриспруденції [4, с. 24].

Система запобігання і протидії злочинності в загальному здійснюється на трьох рівнях – загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному. Відповідно до цього суб'єкти такої протидії поділяються на дві великі групи – суб'єкти, які діють на загальносоціальному рівні, та спеціальні суб'єкти, а їх діяльність виявляється в певних формах.

На загальносоціальному рівні, пише А. Корягіна, держава докладає зусиль до формування правової культури і правосвідомості своїх громадян. Суб'єктами втілення цього є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, об'єднання громадян, навчальні та культурні заклади, центри зв'язку з громадськістю та засоби масової інформації. Основними їх заходами є правова пропаганда та інформування про стан злочинності [5, с. 193]. Правоохоронні органи, в тому числі Національна поліція, належать до спеціальних суб'єктів запобігання та протидії.

Кримінальні правопорушення у сфері трубопровідного транспорту у першу чергу пов'язані з пошкодженнями об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопроводів (ст. 292 КК України) та розкраданнями нафти і газу (ст. 185 КК України). У зв'язку з цим, до завдань Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері в першу чергу слід віднести:

- 1) забезпечення охорони власності наявними силами та засобами;
- 2) створення умов, що об'єктивно перешкоджають здійсненню такого виду кримінальних правопорушень на певній території чи об'єкті;
- 3) виявлення осіб, які готуються вчинити такі кримінальні правопорушення, та схиляння їх до відмови від їх учинення;
- 4) оперативне реагування на повідомлення громадян та посадових осіб про виявлення таких кримінальних правопорушень з метою затримання злочинців та розкриття кримінальних правопорушень;
- 5) накопичення та систематизація інформації про осіб, які мають намір вчинити такий вид кримінального правопорушення, та проведення з ними індивідуальної профілактичної роботи;

б) активне залучення громадськості до запобігання таким кримінальним правопорушенням та інформування населення про вжиті профілактичні заходи;

7) обов'язкове внесення у відповідні державні органи та приватні установи подань про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню таких видів кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Рось А. В., Балац Р. М. Запобігання кримінальним правопорушенням як одне із завдань кримінального судочинства. *Право і безпека*. 2020. № 4 (79). С. 86–91.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.11.2021).

3. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (дата звернення: 10.11.2021).

4. Куц В. Механізм запобігання злочинності: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4. С. 20–27.

5. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.

**Супрунюк Марина Руслановна,
Гупенюк Юлия Вячеславовна,**

студентки юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПРОБЛЕМЫ ЗАКРЕПЛЕНИЯ В ЗЕМЕЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ БЕЛАРУСИ ИНСТИТУТА СОСЕДСКОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

С целью установления нормальных условий совместного владения и пользования собственников, нанимателей и арендаторов соседних земельных участков, необходимо установить должное правовое регулирование соседских правоотношений, что в свою очередь обеспечит соблюдение в равной мере прав и свобод указанных лиц.

«Соседское право» как правовая категория существует в цивилистике с давних времен в силу своего естественного происхождения. Данная правовая категория нашла свое отражение еще в римском частном праве, заключающаяся в виде ограниченного права собственности в интересах соседа. Создание самостоятельного гражданско-правового института «соседское право» можно отнести к концу XIX столетия – ко времени принятия Германского граж-

данского уложения (1898), а также Гражданского уложения Швейцарии (1910), в которых произошла систематизация норм соседского права с помещением их в специальные разделы нормативных актов [5, с. 96–101].

Обращаясь к действующему на сегодняшний день законодательству Республики Беларусь, можно обнаружить, что такая сфера общественных отношений, как соседские правоотношения, не нашли систематического и полного регулирования, а ограничиваются отдельными упоминаниями в нормативных правовых актах, к примеру, п. 1 ст. 268 Гражданского кодекса Республики Беларусь от 07 декабря 1998 г. № 218-3 (далее – ГК РБ), п.п. 1.8 п. 1 ст. 37 Жилищного кодекса Республики Беларусь от 28 августа 2012 г. № 428-3 (далее – ЖК РБ) [2], в которых содержатся такие термины, относящиеся к соседским отношениям, как «сосед» и «соседнее недвижимое имущество». Таким образом, в законодательстве Республики Беларусь отдельно используются термины, относящиеся к соседским правоотношениям, но их сущность не имеет законодательного закрепления, то есть в целом можно констатировать отсутствие понимания в вопросах о том, кого следует именовать «соседом», какие отношения являются «соседскими», по какому критерию соседские права отграничиваются от иных субъективных прав, какова из правовая природа и ряд иных вопросов.

Актуальность законодательного закрепления и должного правового регулирования института «соседского права» в Республике Беларусь связано в первую очередь с большим количеством правовых споров между обладателями соседних земельных участков и одновременно с отсутствием соответствующего правового регулирования таких отношений.

Согласно ст. 1 Кодекса Республики Беларусь «О земле» от 23 июля 2008 г. № 425-3 (далее – КоЗ) под земельным спором понимается неразрешенный конфликт между субъектами земельных отношений.

Исходя из буквального значения термина «соседское право», особенностью данных прав в сравнении с другими, заключается в том, что они основаны на соседстве. «Соседство» в свою очередь означает «смежность, близость с кем-чем-н. по месту жительства или месту расположения»; понятие «сосед» может толковаться в следующих значениях: 1. «Человек, который живет вблизи, рядом с кем-н. С. по квартире. ... 2. Тот, кто занимает ближайшее к кому-н

место, находится рядом. С. по купе. Особенностью правового понимания данного определения является факт смежности, близости исключительно имущества, но не лиц [1, с. 49–55].

Законодательство Республики Беларусь в части обозначения «соседей» содержит нормы, в которых такие лица закрепляются как «собственник земельного участка», «собственник соседнего недвижимого имущества», «землепользователь соседнего земельного участка» и другие.

Согласно ст. 1 КоЗ землепользователи – лица, осуществляющие хозяйственную и иную деятельность на земельных участках, находящихся в частной собственности граждан, негосударственных юридических лиц Республики Беларусь либо в собственности иностранных государств, международных организаций (собственники), пожизненном наследуемом владении (владельцы), постоянном или временном пользовании (пользователи), аренде (арендаторы), субаренде (субарендаторы).

Отношения, возникающие между землепользователями соседних земельных участков, регулируются ст. 19 КоЗ, в соответствии с которой землепользователь вправе требовать от землепользователя соседнего земельного участка установления земельного сервитута. Обременение земельного участка земельным сервитутом не лишает землепользователя права владения, пользования и распоряжения этим участком. Однако можно заметить, что данная норма регулирует конкретный аспект соседских отношений, связанных с ограничением землепользователя права собственности, однако не дает полного и должного регулирования отношений, возникающих между ними [4].

Обратим внимание, что наиболее полное регулирование правоотношений, возникающих между соседями земельных участков, предусмотрено в главе 17 Земельного кодекса Украины от 25 октября 2001 г. № 2786-III (далее – ЗК) [3].

В статье 103 Земельного кодекса выделяются обязанности собственников и землепользователей земельных участков, заключающиеся в следующем: выбирать определенные методы использования земельных участков в силу их целевого назначения, при которых собственникам, землепользователям соседних земельных участков наносится наименее неудобств (задымление, неприятные запахи, шумовое загрязнение); не использовать земельные участки такими способами, при которых собственники, землепользователи соседних земельных участков не имеют возможности применять их

по целевому назначению (недопустимое воздействие); сотрудничать при осуществлении действий, ориентированных на обеспечение прав на землю каждого из собственников и землепользователей земельных участков. Таким образом, каждый собственник и землепользователь земельного участка имеют право требовать от своего соседа не препятствовать ему в пользовании своим земельным участком по назначению.

Нормы земельного Кодекса, в частности глава 17, детально закрепили институт добрососедства. Опираясь на данные нормы, с целью наиболее полного и детального урегулирования соседских отношений в сфере землепользования в Республике Беларусь, видим наиболее целесообразным предложение о внесении в виде отдельной главы в КоЗ норм о содержании добрососедства, обязанностях и правах землепользователей и собственников земельных участков. Нормы о добрососедстве позволят защитить интересы данных лиц относительно земельных объектов, которые находятся на расстоянии, но испытывают негативное воздействие со стороны другого земельного участка. Введение в КоЗ главы о добрососедстве также будет превентивной мерой, так как будет направлено на предотвращение излишних споров между владельцами земельных участков, предотвратит подачу ими друг на друга негативных исков.

Список использованных источников

1. Виниченко Ю. В. К вопросу о понятии соседского права. *Сибирский юридический вестник*. 2011. № 3 (54). С. 49–55.
2. Жилищный Кодекс Республики Беларусь: Кодекс Респ. Беларусь от 28 августа 2012 г. № 428-З: принят Палатой представителей 31 мая 2012 г.: одобр. Советом Респ. 22 июня 2012 г. (с изм. и доп.). *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
3. Земельный Кодекс Украины: Кодекс Украины, 25 октября 2001 г. № 2786-III: принят Верховной Радой 25 октября 2001 года (с изм. и доп.). Лига: Закон. Право Украины. *Информационное агентство*. Киев, 2021.
4. Кодекс Республики Беларусь о земле: Кодекс Респ. Беларусь от 23 июля 2008 г. № 425-З: принят Палатой представителей 17 июня 2008 г.: одобр. Советом Респ. 28 июня 2008 г. (с изм. и доп.). *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
5. Курмаева Ю. Д. «Соседское право» как самостоятельный институт гражданского права. *Вестник Омского университета*. 2017. № 2 (51). С. 96–101.

Сухова Вероника Валерьевна,
соискатель кафедры уголовного права юридического факультета
Белорусского государственного университета

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОХРАНА ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УГОЛОВНЫХ КОДЕКСАХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ

Глобализация и интеграционные процессы во всех отраслях экономики ставят перед человеком необходимость прогнозирования экологических последствий его деятельности. Положения о рациональном использовании и охране окружающей среды должны включаться в программы развития не только каждого государства, но и любого межгосударственного объединения. Необходимо отметить, что закрепление правовых механизмов регулирования природопользования в международных документах и в национальном законодательстве, в первую очередь должно гарантировать такое сотрудничество государств, которое не приведет к нарушению баланса взаимодействия человека и природы.

Межгосударственное сотрудничество в области охраны окружающей среды между Украиной и Республикой Беларусь осуществляется в пределах Соглашения между Правительством Украины и Республики Беларусь в отношении приграничных областей этих стран от 12 мая 1997 г. (далее – Соглашение). Статья 9 Соглашения устанавливает, что стороны будут принимать необходимые меры в целях сохранения и оздоровления окружающей среды и обеспечения рационального природоиспользования на территориях приграничных областей, содействовать разработке специальных природоохранных программ и проектов, особенно в экологически неблагоприятных районах, обеспечивать свободный и беспрепятственный обмен информацией по проблемам охраны окружающей среды. Также стороны будут способствовать активному сотрудничеству в области предупреждения и ликвидации на территориях приграничных областей последствий чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера. Норма ст. 12 Соглашения предусматривает сотрудничество правоохранительных органов приграничных областей. Деятельность данных органов должна осуществляться в пределах их компетенции, с соблюдением законодательства своих государств и международных договоров, в том

числе регламентирующих вопросы оказания правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам [1].

Уголовно-правовая охрана земель как элемента природной среды осуществляется в Республике Беларусь и Украине в рамках раздела IX «Преступления против экологической безопасности и природной среды» Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК Республики Беларусь) [2] и раздела 8 «Уголовные преступления против окружающей среды» Уголовного кодекса Украины (далее – УК Украины) [3]. Раздел IX УК Республики Беларусь содержит лишь одну статью, предусматривающую ответственность за нарушения порядка землепользования (ст. 269). Необходимо подчеркнуть, что раздел 8 УК Украины включает в себя три статьи, устанавливающие ответственность за нерациональное использование земель (ст. 239, 239¹, 254).

Заметим, что ст. 269 «Порча земель» УК Республики Беларусь и ст. 239 «Загрязнение или порча земель» УК Украины во многом совпадают. Однако имеются и различия.

Во-первых, в ч. 1 ст. 239 УК Украины в качестве последствий загрязнения или порчи земель указывается на опасность данного деяния для жизни, здоровья людей или окружающей среды, а ч. 2 – гибель людей, их массовое заболевание или другие тяжкие последствия. Данное положение отсутствует в ст. 269 УК Республики Беларусь.

Во-вторых, ст. 269 УК Республики Беларусь по своему содержанию существенно шире ст. 239 УК Украины. Так, диспозиция ст. 269 УК Республики Беларусь содержит ряд альтернативных последствий, наступающих в результате порчи земель. К данным последствиям законодатель относит: уничтожение плодородного слоя почвы, загрязнение земель химическими или радиоактивными веществами, отходами, сточными водами, бактериально-паразитарными вредными организмами, иное незаконное повреждение земель, причинение ущерба в особо крупном размере.

В-третьих, состав преступления, предусмотренный ч. 1 ст. 269 УК Республики Беларусь в качестве конститутивного признака содержит административную преюдицию. В составе ст. 239 УК Украины такой признак отсутствует.

Необходимо подчеркнуть, что уголовное законодательство Украины содержит норму, охраняющую грунтовый покров (поверхностный слой) земель от незаконного завладения (ст. 239¹ УК Украины). Также, УК Украины закрепляет ответственность за бес-

хозяйственное использование земель (ст. 254). Однако УК Республики Беларусь не содержит аналогичных норм.

Следует добавить, что УК Украины предусматривает уголовно-правовую охрану имущественных земельных отношений. Так, ст. 197¹ УК Украины устанавливает ответственность за самовольное занятие земельного участка и самовольное строительство. Подобная норма существовала в белорусском уголовном законодательстве до 2021 г. В настоящее время за самовольное занятие земельного участка предусмотрена лишь административная ответственность (ч. 1 ст. 16.36 Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях).

Проведя сравнительно-правовой анализ норм УК Республики Беларусь и Украины в сфере уголовно-правовой охраны земельных отношений, можно сделать вывод о том, что украинский законодатель предусмотрел ответственность за различные формы нарушения норм в области рационального использования земель. Такой подход законодателя мы считаем достаточно обоснованным и правильным, т. к. преступления, предусмотренные данными статьями, несут различную степень угрозы нормальному функционированию системы экологических и экономических отношений, имеют свою специфику совершения и, соответственно, должны иметь соразмерную ответственность. Следовательно, считаем необходимым закрепление подобного подхода в белорусском уголовном законодательстве, исходя из необходимости установления различных видов ответственности в зависимости от общественной опасности, способа и методов совершения преступления против земельных отношений.

Список использованных источников

1. Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Украины о сотрудничестве приграничных областей Республики Беларусь и Украины. *Право. Законодательство Республики Беларусь*. URL: <http://pravo.kulichki.net/megd2007/bz03/dcm03499.htm> (дата доступа: 17.05.2021).
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09 июля 1999 г. № 275-3: в ред. Закона Респ. Беларусь от 06 января 2021 г. / Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000. ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
3. Уголовный кодекс Украины с изменениями от 30 марта 2021 г. URL: <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/> (дата доступа: 17.05.2021).

Теслюк Ксения Олеговна,

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПОЛНОМОЧИЯ НАЧАЛЬНИКА ОРГАНА ДОЗНАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В уголовном процессе Республики Беларусь начальником органа дознания являются руководитель органа дознания, а также каждое из должностных лиц, перечисленных в ч. 1 ст. 37 УПК. При этом законодатель в соответствии с п. 20 ст. 6 УПК под органом дознания подразумевает государственный орган и должностное лицо, уполномоченное законом осуществлять дознание. Причиной разделения уполномоченных на осуществление дознания на органы дознания и должностных лиц обусловлено тем, что в некоторых случаях орган дознания персонифицирован в лице его руководителя.

Уголовно-процессуальный закон не дает нам определения понятию «дознание». В свое время М. С. Строгович дознанием называл первоначальный этап расследования уголовного дела, в ходе которого фиксируются следы преступления и проводятся неотложные следственные действия в целях раскрытия преступления и обнаружения лиц, причастных к его совершению. При этом М. С. Строгович считал, что дознание представляет собой такой этап расследования преступления, который предшествует предварительному следствию и обеспечивает для него первичный материал, собранный и зафиксированный по горячим следам преступления и необходимый для успешного проведения предварительного следствия [1].

Ранее в уголовно-процессуальном законодательстве БССР 1960 года не усматривалось каких-либо различий между дознанием и предварительным следствием, и этим двум формам предварительного расследования придавалось одинаковое процессуальное значение [2]. Однако в связи с образованием в конце 2011 года Следственного комитета Республики Беларусь дознание, как форма предварительного расследования, в соответствии с ч. 2 ст. 37 и ч. 1 ст. 39, ч. 1 ст. 174 УПК стало отождествляться с досудебным производством. Так, наряду с производством дознания орган дознания был наделен обязанностью осуществлять и такую уголовно-процессуальную деятельность, как прием, регистрация и рассмотрение заявлений и сообщений о совершенных, совершаемых и готовящихся к совершению преступлениях, выполнять поручения о производстве следственных и иных процессуальных действий, ока-

зывать содействие следователю в проведении следственных действий на досудебных стадиях уголовного производства.

С учетом изложенных обстоятельств интерес представляет система полномочий, которыми начальник органа дознания наделен как участник досудебного производства по материалам и уголовным делам.

В связи с характером уголовно-процессуальной деятельности начальника органа дознания и реализуемых начальником органа дознания уголовно-процессуальных функций классифицируем полномочия начальника органа дознания на следующие группы:

– полномочия, которые начальник органа дознания реализует при осуществлении функции организации деятельности органа дознания, при разрешении поступившего заявления и сообщения о преступлении, а также производстве неотложных следственных и других процессуальных действий, после возбуждения уголовного дела (первая группа полномочий);

– полномочия, осуществляемые начальником органа дознания в целях обеспечения функции руководства ходом разрешения заявления или сообщения о преступлении, а равно выполнения неотложных следственных и других процессуальных действий (вторая группа);

– полномочия, реализуемые начальником органа дознания в целях контроля по обеспечению законности и своевременности действий должностных лиц органа дознания при проверке и разрешении заявлений и сообщений о преступлении, а также производстве неотложных следственных и других процессуальных действий для установления и закрепления следов преступления (третья группа);

– полномочия, связанные с принятием решений о производстве должностными лицами органа дознания отдельных следственных и других процессуальных действий на стадиях досудебного производства (четвертая группа);

– полномочия, которые начальник органа дознания вправе осуществлять при личном разрешении заявлений и сообщений о преступлении, а также производстве дознания по возбужденному уголовному делу (пятая группа).

Так, к первой группе полномочий начальника органа дознания, обеспечивающих функцию организации процессуальной деятельности органа дознания в уголовном процессе, следует отнести: полномочия, связанные с организацией приема, регистрацию и рассмотрение заявлений и сообщений о любом совершенном, совер-

шаемом или готовящемся к совершению преступления; поручение должностному лицу органа дознания о проведении проверки по поступившему в орган дознания заявлению или сообщению о преступлении и принятию по материалам проверки заявления или сообщения о преступлении процессуального решения в порядке ст. 174 УПК передачу материалов проверки и уголовного дела от одного уполномоченного им лица, производящего дознание, другому; поручение производства дознания нескольким должностным лицам (ч. 3 ст. 38 УПК). Кроме этого, в целях обеспечения задач и соблюдения принципов уголовного процесса начальник органа дознания организует своевременное проведение оперативно-розыскных мероприятий и принятие иных мер по обнаружению преступлений и выявлению лиц, их совершивших, предупреждению и пресечению преступлений; выполнение поручений следователя, суда, указаний прокурора по уголовным делам, данных в порядке, установленном УПК.

Ко второй группе полномочий начальника органа дознания, обеспечивающих функцию процессуального руководства досудебной деятельностью должностных лиц органа дознания, можно отнести: дачу должностным лицам органа дознания указаний о необходимости установления обстоятельств поступления в орган дознания заявления или сообщения о преступлении, производстве проверочных действий, предусмотренных ч. 2 ст. 173 УПК для установления признаков преступления; действия начальника органа дознания, связанные с направлением в орган предварительного следствия заявлений и сообщений о преступлениях вместе с материалами их проверки при наличии достаточных данных, указывающих на признаки преступления, а также материалов возбужденного органом дознания уголовного дела для передачи следователю.

К третьей группе полномочий начальника органа дознания мы относим его процессуальные полномочия, обеспечивающие контроль за деятельностью должностных лиц органа дознания на досудебных стадиях уголовного производства.

Так, исходя из положений уголовно-процессуального закона, можно определить, что, обеспечивая контрольное сопровождение хода разрешения заявлений и сообщений о преступлении, а также полноту и качество выполнения неотложных следственных и других процессуальных действий по возбужденным органом дознания уголовным делам, качественное исполнение поручений следователя, суда, указаний прокурора начальник органа дознания обязан

систематически проверять соблюдение работниками органа дознания порядка принятия, регистрации и рассмотрения заявлений или сообщений о любом совершенном или готовящемся преступлении, а также своевременность выдачи документов о регистрации принятого заявления или сообщения о преступлении, обеспечивать соблюдение сроков рассмотрения заявлений или сообщений о преступлениях, выполнения неотложных следственных и других процессуальных действий по уголовным делам, возбужденных органом дознания. В связи с этим начальник органа дознания вправе периодически вызывать для доклада и заслушивать должностных лиц органа дознания, в производстве которых находятся заявления или сообщения о фактах совершенных преступлений либо возбужденные органом дознания уголовные дела.

К четвертой группе процессуальных полномочий начальника органа дознания следует отнести полномочия разрешительного характера. К ним необходимо отнести полномочия, перечисленные законодателем в ч. 5 ст. 38 УПК. Так, в соответствии с указанной нормой УПК начальник органа дознания обязан: утверждать постановления о возбуждении или об отказе в возбуждении уголовного дела; о задержании; о продлении срока рассмотрения заявлений и сообщений о преступлениях; о временном ограничении права на выезд из Республики Беларусь; о прослушивании и записи переговоров, ведущихся по техническим каналам связи, и иных переговоров, а так же иные полномочия.

Исходя из установленной законодателем компетенции особыми полномочиями в уголовном процессе наделены министр внутренних дел Республики Беларусь, Председатель Комитета государственной Безопасности, заместитель Председателя Комитета государственного контроля Республики Беларусь – директор Департамента финансовых расследований, которые по должности наделены законодателем правом разрешать, т. е. давать письменное согласие на решение органа дознания о задержании лица в случаях, предусмотренных ч. 1-1 ст. 108 УПК.

Если говорить о пятой группе полномочий, то к ним следует отнести полномочия, позволяющие начальнику органа дознания лично рассматривать поступившие в орган дознания заявления и сообщения о совершенных преступлениях и принимать по ним решения; о возбуждении уголовного дела; об отказе в возбуждении уголовного дела; о прекращении проверки и разъяснении заявителю права воз-

будить в суде уголовное дело частного обвинения; в органы предварительного следствия заявления или сообщения о преступлении вместе с материалами их проверки при наличии достаточных данных, указывающих на признаки преступления, в соответствии, лично возбуждать уголовные дела и проводить по ним дознание, в рамках выполнения неотложных следственных и других процессуальных действий и направлять материалы уголовного дела в орган предварительного следствия в порядке ч. 2 – 3 ст. 186 УПК, а после передачи уголовного дела следователю, по его поручению лично производить следственные и другие процессуальные действия, давать указания о выполнении поручения следователя о проведении оперативно-розыскных мероприятий по делу (ч. 4 ст. 186 УПК).

Объем полномочий начальника органа дознания показывает, что в целом начальник органа дознания по законодательству Республики Беларусь в определенной мере наделен достаточными полномочиями для того, чтобы эффективно осуществлять свою процессуальную деятельность на досудебных стадиях уголовного процесса.

Вместе с тем имеются и проблемы, которые не позволяют начальнику органа дознания в должной мере осуществлять свои функции, связанные с обеспечением уголовного производства на стадиях досудебного производства, т. е. при разрешении органом дознания заявлений и сообщений о совершенном преступлении, производстве дознания по возбужденным уголовным делам, выполнении поручений следователей, суда, выполнением указаний прокурора.

В целях устранения имеющейся проблемы можно внести в ч. 4 ст. 38 УПК дополнение в виде:

«...Рассматривает жалобы участников уголовного процесса, а также иных физических и юридических лиц на действия и решения должностных лиц органа дознания, если проводимые процессуальные действия и решения по материалам и уголовным делам затрагивают их интересы. При этом, в целях обеспечения всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств жалобы он вправе разрешать жалобы на действия и решения нижестоящего начальника органа дознания, лица, а также должностного лица, производящего дознание,» и далее по тексту ст. 38 УПК. Либо представить предлагаемый мною текст в виде отдельной части ст. 38 УПК.

Есть предположения, что внедрение законодателем в уголовно-процессуальный закон предложения о дополнении полномочий начальника органа дознания правом рассматривать жалобы, подан-

ные участниками уголовного процесса, а также иными физическими и юридическими лицами на действия и решения должностных лиц органа дознания, если такие процессуальные действия затрагивают их интересы, своевременно реагировать на характер поступивших жалоб и своевременно устранять выявленные нарушения и недостатки, допущенные должностными лицами органа дознания в ходе досудебного производства по материалам и уголовным делам, несомненно, повысит авторитет органа дознания среди иных органов уголовного преследования, укрепит процессуальное положение начальника органа дознания в уголовном производстве.

Список использованных источников

1. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: учебное-метод. пособие Строгович. Минск, 1970. 27 с.
2. Данько И. В. Уголовный процесс. Особенная часть: учебное-метод. пособие. Минск: Академия МВД, 2017. 53 с.

Тимків Олександр Іванович,

старший викладач Центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ

Головні принципи функціонування сучасного соціокультурного середовища потребують чітких та структурованих правових засад, які повинні контролюватися на основі чинного законодавства України. На сьогодні існує нагальна потреба у реформуванні контролюючих органів та розбудові системи професійної підготовки фахівців кримінально-виконавчої служби.

Відповідно до Положення про Департамент з питань виконання кримінальних покарань, одними із завдань якого є організація та контроль персоналу Департаменту з питань проходження професійного навчання; узагальнення та аналіз потреб персоналу Департаменту у професійному навчанні; організація в установленому порядку та здійснення поточного контролю проведення навчання із службової підготовки осіб рядового і начальницького складу ДКВС України за місцем проходження служби; розробка за дорученням Мініюсту тематичних планів для проведення занять із службової підготовки осіб рядового і начальницького складу ДКВСУ тощо [1].

Без високого рівня професійної підготовки персоналу ДКВСУ важко уявити ефективне функціонування системи в цілому і правового сектору функціонування держави зокрема. Професійна підготовка рядового і начальницького складу - це організований процес з оволодінням знаннями, спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання службових завдань. Система професійної підготовки включає основні організаційні види навчання: первинна підготовка; підвищення кваліфікації; стажування; службова підготовка за місцем служби; навчання у вищих закладах освіти; самостійна підготовка.

Зростаючі вимоги до підготовки фахівців (зокрема, за напрямом «Пенітенціарна система») вимагають постійного оновлення навчально-виховного процесу з метою формування професійної компетентності фахівців, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, інноваційних методик. Використовувати ці можливості зможуть лише ті, хто буде мати необхідні знання та вміння орієнтуватися в новому інформаційному просторі, оскільки набуті професійні знання можуть втрачати актуальність та потребувати оновлення шляхом застосування нових підходів до вирішення професійних питань. Слід звернути увагу і на внутрішні фактори функціонування фахівця, його цінності та відповідальність, культуру поведінки тощо, які можуть бути вирішальними у питаннях професійного характеру.

Моральні вимоги до працівника ДКВС України закріплені багатьма нормативно-правовими актами – зокрема Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань. Але якнайбільш деталізовані й конкретизовані норми містить Кодекс етики та службової поведінки персоналу ДКВС України, схвалений на засіданні Колегії Державної кримінально-виконавчої служби України (протокол від 19.12.2012 р. за № 11РК), що взяте до уваги при розробці освітньо-професійних програм, модулів для підготовки та перепідготовки фахівців ДКВСУ [3].

Пріоритетним напрямком навчально-виховного процесу є комплексний підхід до підготовки працівників для установ виконання покарань, тісний зв'язок навчання з практичною діяльністю, створення належних умов навчання слухачів, удосконалення патріотичного виховання, формування особистості працівника пенітенціарної системи, здатного працювати в нових умовах демократизації

суспільства та ефективно використовувати знання, вміння та навички у службовій діяльності. Найкраще зазначені якості, компетентності працівників установ виконання покарань розвивати, вдосконалювати за рахунок інноваційних педагогічних технологій, зокрема тренінгових.

Включення психологічного тренінгу до процесу підготовки працівників ДКВСУ сприяє формуванню нових комунікативних умінь та навичок і вдосконаленню наявних, дозволяє сформувати професійно важливі риси особистості, що в цілому підвищує їх комунікативну та професійну компетентність. Зокрема, передбачено системне впровадження тренінгових технологій для забезпечення якісного процесу професійної підготовки.

Метою тренінгу такого характеру стало створення умов для усвідомлення працівниками власних професійних можливостей та визначення шляхів професійного зростання, прийняття себе в професії, підвищення рівня професійної ідентичності. Тренінг у своїй структурі містить три компоненти, зокрема: мінілекції (заняття теоретичного характеру), тренінгові вправи та практичні заняття, творчі завдання [2]. Під час виконання тренінгових вправ було надано можливість вирішувати проблемні професійні та життєві ситуації, спільно знаходити ефективні варіанти їх вирішення.

Інтенсивний тренінг є потужним засобом впливу на особистість, оскільки менше зусиль необхідно витратити на занурення учасників у групову діяльність, зменшується опір і збільшується сприйнятливність “психологічного матеріалу”. Але слід зазначити, що хоча отримані під час інтенсивного курсу зміни є більш глибокими, учасники можуть бути неготові вийти з ними у колишню дійсність. У результаті зміни можуть стати менш стійкими без подальшого супроводу і закріплення. Тренінг передбачає формування необхідних способів поведінки жорсткими маніпулятивними прийомами за допомогою позитивного підкріплення, а за допомогою негативного підкріплення «стирання» шкідливих, непотрібних форм поведінки; відпрацювання вмінь і навичок ефективної поведінки, спілкування та діяльності; створення умов для саморозкриття учасників і самостійного пошуку ними способів вирішення особистісних психологічних проблем та інше.

Учасники тренінгу не просто пізнають, як будувати ефективну модель взаємодії з колегами, керівництвом, підлеглими в різних типових і неординарних ситуаціях, а безпосередньо набувають нові

знання, формують навички і вміння в спеціально змодельованих ситуаціях поведінки, спілкування та навчальної діяльності.

Під час планування цілей власної професійної діяльності переважно будуть прагнути ставити перед собою легко досяжні завдання.

Проведення тренінгових занять за програмою розвитку психологічних компонентів професійної компетентності дозволяє на статистично значущому рівні підвищити професійну мотивацію.

Список використаних джерел

1. Положення про Департамент з питань виконання кримінальних покарань. URL: <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Polojenia.pdf> (дата звернення: 11.11.2021).

2. Шломін О. Ю. Тренінгові технології як засіб формування професійної ідентичності працівників поліції протягом професіогенезу. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2020. № 1 (76). С. 169. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9330/Treninhovi%20ekhnolohii%20yak%20zasib%20formuvannia%20profesiinoi%20identychnosti%20_Shlomin_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 12.11.2021).

3. Кодекс етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, схвалений на засіданні Колегії Державної кримінально-виконавчої служби України (протокол від 19.12.2012 р. за № 11 ПК) URL: <http://ukrprison.org.ua/departmental/suborders/1367145079> (дата звернення: 11.11.2021).

Тістечок Аліна Костянтинівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСІБ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Конституція України містить положення, згідно з якими права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У галузі кримінально-процесуальних правовідносин ці положення є досить актуальні, адже в цих правовідносинах виявляється найбільш суттєві порушення конституційних прав людини.

Досить актуальною постає проблема забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових). Ці дії спрямовані на збирання доказів, а також аналіз уже отриманих, тому під час процедури досить часто спостерігається тенденція порушення або обмеження конституційних прав особи, таких як: право на життя, на повагу до людської гідності, на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, невтручання в особисте і сімейне життя тощо.

Гарантіями дотримання прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій є законність та обґрунтованість їх проведення, що зумовлюються наявністю правових підстав та умов їх здійснення. Так, у випадках, передбачених законом, тобто у разі необхідності проведення обшуку, огляду у житлі чи іншому володінні особи, слідчого експерименту у житлі чи іншому володінні особи, залучення експерта та призначення експертизи слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертаються з клопотанням до слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого розташований орган досудового розслідування. Водночас слід наголосити, що таке клопотання повинно бути обґрунтованим [1].

Відповідно до ст. 87 КПК під час проведення слідчих (розшукових) дій необхідно створити такі умови, які б забезпечили безпеку учасників процесу, а також забезпечити нерозголошення конфіденційної інформації. Припинення честі і гідності особи, застосування засобів примусового характеру, що не передбачені законом, визнається законом неприпустимими.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 234 КПК клопотання про надання дозволу на проведення обшуку повинно містити індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням; обґрунтування того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування добровільно шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК або за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК, а доступ до осіб, яких планується відшукати, – за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукування знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з

обігу. У цьому контексті треба також звернути увагу на суттєві зміни, внесені до КПК (зокрема, пов'язані з проведенням обшуку) Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 р., які не можна назвати системними, які, як правильно зазначила І. В. Гловюк, потребують подальшого вдосконалення для забезпечення належної правової процедури обшуку [2]

На нашу думку, варто зазначити, що до забезпечення прав та законних інтересів осіб слід віднести: роз'яснення особам їх прав і обов'язків; забезпечити присутність адвоката, понятих; проведення слідчої (розшукової) дії за наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети; забезпечити дотримання вимог щодо проведення цих дій.

Отже, гарантією дотримання загальних засад кримінального провадження та сприяння охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Гловюк І. В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 14. URL: <https://barristers.org.ua/news/problemnipytannya-zabezpechennya-nalezhnoyi-pravovoyi-protsedury-obshuku-u-rozrizi-novel-kpkukrayiny/> (дата звернення: 10.11.2021)
3. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ, 2014. 432 с.

Ткачук Тетяна Юрївна,
курсантка 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
Максименко Микола Іванович,
начальник Чернігівського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ

«Насильницька злочинність – це глобальна проблема сучасності. З розвитком суспільних відносин насильницька злочинність набуває нових, більш небезпечних виявів. Негативні наслідки насиль-

ницької злочинності виходять далеко за межі сукупної шкоди внаслідок скоєння насильницьких злочинів. Здебільшого практично неможливо відшкодувати заподіяну шкоду, адже вона стосується найважливішої соціальної цінності – життя та здоров'я особи. Реалії сьогодення в Україні вказують на нагальність потреби оптимізації механізмів протидії насильницьким злочинним посяганням» [1, с. 1]. Саме так описують важливість проблеми насильницької злочинності у 2018 році доктор юридичних наук О. Гумін та кандидат юридичних наук С. Якимова.

Дослідження запобігання насильницької злочинності має тепер важливе суспільне та державне значення. Адже зростання кількості насильницьких злочинів становить загрозу для нормального розвитку та функціонування українського суспільства, становлення нашої країни як правової та демократичної держави. Необхідно підкреслити, що в сучасному глобалізованому світі насильство є серйозним фактором загрози стабільності самого існування людської цивілізації. Тому кожен крок на шляху з'ясування причин, факторів, що спонукають скоєння таких злочинів, є важливим; необхідним у вирішенні актуальних науково-теоретичних і практичних завдань подолання цього загрозливого явища. Як наукова проблема насильство у різних його виявах стало об'єктом дослідження творчих зацікавлень багатьох учених. Їх висвітленню присвятили праці Ю. М. Антонян, Я. І. Гілінський, В. В. Голіна, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. Ф. Зелінський, С. М. Іншаков, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, В. Г. Лихолоб, П. П. Михайленко, І. А. Петін, Д. В. Рівман, Л. В. Сердюк, Л. В. Франк, В. І. Шақун та ін. [2, с. 3].

Говорячи про запобігання насильницької злочинності, найважливішими комплексами є: втручання у кризові ситуації; зменшення практичних можливостей вчинення насильницьких злочинів; виховна та інформаційна робота серед населення; залучення громадськості до запобігання насильницьким злочинам; надання допомоги жертвам цих злочинів [3, с. 163].

Розглядаючи цю тему, доречними вважаємо такі напрями:

- потрібно здійснювати постійний контроль за сім'ями, які стоять на обліку в соціальній службі;
- проводити профілактичні бесіди у закладах освіти (зокрема більше звертати увагу на початкові та випускні класи);
- застосовувати засоби контролю щодо поведінки молоді як у культурно-масових заходах, так і у повсякденній діяльності;

– використовувати досвід закордонних держав, зокрема США у створенні спеціальної електронно-пошукової системи для обліку злочинів проти особи;

– звертати особливу увагу на осіб з психічними розладами, що перебувають на обліку в медичних закладах.

Як узагальнення вищевикладеного матеріалу, зазначимо, що запобігання насильницькій злочинності є важливим аспектом не лише загальнодержавного, а саме світового рівня. Адже, ми повинні боротися з нею, а не створювати умови для збільшення та процвітання насильницької злочинності. Люди не повинні бути байдужими до проблем, що стосуються їх самих, тому що перш за все наше майбутнє залежить від нас. Правоохоронні органи повинні забезпечити не тільки контроль за насильницькими, а й за всіма іншими видами злочинів. Отже, настала гостра необхідність налагодження ефективної профілактики насильницької злочинності та вжиття дієвих заходів для боротьби з нею. Деякі серйозні кроки, які робляться у цьому напрямі, заслуговують на всебічний аналіз. Однак стан дослідження цієї важливої проблематики ще не відповідає вимогам сучасності, зокрема існує нагальна потреба розробки дієвих підходів до організації протидії насильницьким злочинам.

Список використаних джерел

1. Запобігання насильницькій злочинності. *Меґо-Інфо-Юридичний портал*. URL: <http://meگو.info/матеріал/3-запобігання-насильницькій-злочинності> (дата звернення: 19.10.2021).

2. Йосипів А. О. Насильницька злочинність: детермінанти та протидія органами внутрішніх справ. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/80/1/iocuriv.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).

3. Рябчинська О. П. Методологія досліджень проблем кримінального права: постановка проблеми. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 157–163.

Туцкая Юлия Геннадьевна,

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПУБЛИЧНИЙ ДОГОВОР НА ОКАЗАНИЕ УСЛУГ ХОСТИНГА

Обычно под хостингом (от англ. to host – размещать, принимать) понимают предоставление хостинг-провайдером (далее – провайдер, исполнитель) всех или части ресурсов сервера, постоянно подключенного к интернету, а также иных информационно-технических ресурсов (программное обеспечение, коммуникацион-

ное оборудование и т. п.) заказчику хостинга (далее – заказчик, пользователь). При этом последний, как правило, преследует цель размещения информации (сайта, баз данных и т. п.) с возможностью доступа к ней, ее изменения и (или) удаления.

Чаще всего организация заключает договор хостинга, чтобы опубликовать в интернете разработанный сайт. Это не единственный, но самый распространенный случай, когда хостинг бывает востребован. Что учесть при заключении подобного договора, во многом зависит от используемого типа хостинга.

Белорусское законодательство не регламентирует договор хостинга как таковой. На практике единый подход к тому, как его квалифицировать, также не выработан.

Обычно речь ведут о договоре возмездного оказания услуг хостинга. Реже к договору хостинга применяют нормы об аренде. По нашему мнению, правовая природа такого договора зависит от того, какой хостинг предоставляет провайдер.

Традиционно выделяют следующие типы (подп. 6.1.5 п. 6 заявления на госрегистрацию информационной сети):

- виртуальный хостинг (от англ. virtual hosting или shared hosting). Его суть заключается в том, что провайдер предоставляет пространство одного сервера одновременно нескольким пользователям. Следовательно, ресурсы сервера распределяются между ними. Это влияет на производительность и приводит к ограничениям по скорости записи на диск, использованию оперативной памяти и т. д. Еще один недостаток названного типа – слабая защита данных. При этом виртуальный хостинг считается наиболее экономичным. Как правило, его рекомендуют для небольших сайтов с невысокой посещаемостью;

- виртуальный сервер. Зачастую его именуют виртуальным выделенным сервером или VPS/VDS (от англ. virtual private server и virtual dedicated server соответственно). По сути, при таком типе хостинга физический сервер разделен на несколько обособленных виртуальных серверов, которые и предоставляются пользователям. Виртуальный сервер дороже виртуального хостинга, но имеет свои преимущества. К примеру, пользователь может самостоятельно настраивать его программное обеспечение под свои потребности. Такой сервер подойдет для крупных сайтов;

- выделенный сервер (от англ. dedicated server). В этом случае пользователь получает сервер как физическое оборудование и по-

льзуется его ресурсами (оперативной памятью, процессорами, жесткими дисками) единолично. Такой хостинг позволяет работать с большими объемами данных, подходит для крупных веб-проектов с высокой посещаемостью, но требует больших затрат;

– установление оборудования пользователя, например сервера, в дата-центре провайдера (англ. collocation) (далее – соразмещение). В частности, в некоторых случаях организации целесообразнее приобрести сервер и поместить его на площадях провайдера, который обеспечит подключение сервера к интернету. Такой тип хостинга считается самым безопасным. Но используют его реже, поскольку он более дорогой.

Из приведенных трактовок видно, что типы хостинга отличаются техническим решением того, как размещается информация. Условно их можно разделить:

– на виртуальные. Сюда отнесем виртуальный хостинг и виртуальный сервер. По нашему мнению, в таких случаях к договору следует применять нормы законодательства о возмездном оказании услуг, а не об аренде. Это связано с тем, что у технической реализации виртуальных типов хостинга нет вещественного представления. Следовательно, разграничить и идентифицировать для целей договора дисковое пространство сервера проблематично (ч. 1 п. 1 ст. 578 ГК) [1]. Договор же аренды считается заключенным только при указании в нем данных, которые позволяют достоверно установить имущество, подлежащее передаче (п. 3 ст. 578 ГК) [1];

– физические. Так, в случае выделенного сервера и соразмещения можно говорить о том, что провайдер не только обеспечивает постоянный доступ к информации (сайту, базам данных и т. п.) пользователя хостинга через интернет, но и предоставляет ему сервер как физическое оборудование или место для установки оборудования в своем дата-центре. На основании этого полагаем, что договор хостинга в описанных ситуациях можно отнести к смешанному договору, содержащему элементы договора и возмездного оказания услуг, и аренды (п. 2 ст. 391 ГК) [1].

Далее рассмотрим, какие нюансы следует учесть сторонам договора хостинга, построенного по модели договора возмездного оказания услуг.

Любой договор считают заключенным, если стороны договорились обо всех его существенных условиях. При этом сделали это в нужной форме (ч. 1 п. 1 ст. 402 ГК).

Существенными условиями договора хостинга называют:

1) предмет договора. Согласовать его – значит описать, какие именно действия провайдер обязан осуществить (п. 1 ст. 733 ГК) [1]. Например:

– разместить и хранить данные заказчика на информационно-технических ресурсах в целях обеспечения их доступности в интернете;

– предоставить заказчику авторизованный доступ (логин и пароль), с помощью которого последний может размещать данные на сервере, модифицировать их и (или) удалять.

Вместе с тем предмет договора хостинга целесообразно конкретизировать, прописав количественные и качественные показатели: предоставляемое дисковое пространство; количество сайтов, баз данных, которые можно разместить; количество месячного трафика (объем передаваемых данных); время выполнения запроса и т. п.;

2) начальный и конечный сроки оказания услуг (ч. 1 п. 1 ст. 662, ст. 737 ГК) [1].

Сейчас заключение договора хостинга в виде одного документа, подписанного сторонами, – редкость. Большинство провайдеров публикуют на своем сайте текст договора хостинга в качестве публичной оферты, т. е. предложения заключить договор, адресованного неограниченному кругу лиц (п. 2 ст. 407 ГК) [1].

В таком случае предмет договора, как правило, излагают в приложениях к нему в виде стандартных тарифных планов. Отдельно провайдер может фиксировать прејскуранты цен, а также услуги, оказываемые дополнительно (например, первичная настройка сервера или его администрирование).

Договор хостинга, как правило, является не только публичным договором, но и договором присоединения. Поэтому, желая его заключить, заказчик безоговорочно соглашается со всеми предложенными условиями и соблюдает предусмотренную процедуру (п. 3 ст. 408 ГК) [1].

Несмотря на то, что договор хостинга является договором присоединения, и заказчик вынужден при его заключении принимать все условия безоговорочно, у последнего все же есть возможность обезопасить себя от многих рисков. Это могут быть риски, связанные с самой процедурой заключения договора хостинга, информационной безопасностью или с угрозой быть привлеченным к ответственности за нарушение законодательства. Чтобы их избежать, рекомендуем, в частности:

– заключить договор хостинга не на работника организации (например, сисадмина), а на само юрлицо. В таком случае наниматель при возникновении конфликта с работником, занимающимся размещением информации на сервере, сможет изменить коды доступа и тем самым исключит шантаж и требование вознаграждения за возврат доступа к информации;

– при необходимости приобретать услуги хостинга с повышенными стандартами безопасности информации. Например, многие провайдеры за дополнительную плату предлагают ежедневное резервное копирование данных на внешний сервер, аудит и протоколирование событий безопасности сайта и т. п.;

– до заключения договора уточнить, где физически находится сервер, на котором будет размещаться информация заказчика. Дело в том, что юрлица и ИП обязаны размещать свои информационные ресурсы (например, сайты), с помощью которых по Беларуси реализуются товары (выполняются работы, оказываются услуги), на серверах, физически находящихся на территории нашей республики (п. 2 Указа № 60). Нарушившему такое требование будет грозить штраф от 10 до 30 базовых величин (ст. 23.9 ч. 1 КоАП) [2].

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: 7 декабря 1998 г., № 218-3: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.; одобрен Советом Респ. 19 ноября 1998 г. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Брест, 2021.

2. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях: 6 января 2021 г., № 91-3: принят Палатой представителей 18 декабря 2020 г.; одобрен Советом Респ. 18 дек. 2020 г. *ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Брест, 2021.

Тюфтій Сергій Миколайович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВА ОСНОВА МЕДИКО-САНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ

У світлі сучасних реформаційних процесів, що відбуваються в пенітенціарній системі України, правова основа багатьох інститутів кримінально-виконавчого права набуває комплексного характеру шляхом поєднання національного та міжнародного рівнів. Таке по-

ложення повною мірою корелює з нормами ч. 1 ст. 9 Конституції України [1], ст. 2 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України [2], ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» [3].

У свою чергу, як національний, так і міжнародний рівні поділяються на відповідні підрівні. Так, національний рівень правового регулювання поділяється на законодавчий і підзаконний, а міжнародний рівень за критерієм юридичної сили передбачає «конвенційні» (що мають обов'язковий характер) та «неконвенційні» (що мають рекомендаційний характер) акти.

Варто наголосити, що серед міжнародно-правових актів, обов'язкових для виконання Україною, і які містять правову основу гарантування засудженим права на охорону здоров'я і засади медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі, треба зазначити Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 04.11.1950 р. [4], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р. [5], Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1984 р. [6], Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, ухвалену Радою Європи 26.11.1987 р. [7].

Серед актів рекомендаційного характеру, що містять норми щодо забезпечення засудженим належного медико-санітарного забезпечення, на міжнародному рівні діють такі документи: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17.12.1979 р. [8], Основні принципи поводження з в'язнями, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 14.12.1990 р. [9], Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандели), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 17.12.2015 р. [10], Європейські пенітенціарні правила, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 11.01.2006 р. [11] та ін.

Водночас, незважаючи на рекомендаційний характер зазначених міжнародних документів, вони містять положення, важливі в контексті дотримання права засуджених на охорону здоров'я, на які звертають увагу під час моніторингових візитів міжнародні правозахисні організації (насамперед Європейський комітет з питань за-

побігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню).

Щодо національного рівня, то законодавчі акти представлені не лише Конституцією України та КВК України, а й так званим регуляторним законодавством (про охорону здоров'я).

Зокрема, ст. 49 Основного Закону гарантує людині і громадянину право на охорону здоров'я, яке через дію ст. 63 поширюється і на засуджених. Зважаючи на конституційне визнання, право засуджених на охорону здоров'я належить до категорії основних (абз. 6 ч. 1 ст. 8 КВК України).

Безпосередньо механізм реалізації цього права має відсильний та бланкетний характер, оскільки в абз. 6 ч. 1 ст. 8 КВК України зазначається, що обсяг його реалізації встановлено Основами законодавства України про охорону здоров'я [12], за винятком обмежень, передбачених законом. Позитивним у плані сприйняття Україною міжнародних стандартів прав людини є положення аналізованої норми КВК України, за яким, крім забезпечення охорони здоров'я системом медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, право засуджених на охорону здоров'я реалізується також шляхом поєднання безоплатних і платних форм медичної допомоги. За таких обставин засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти [2].

Кримінально-виконавчий алгоритм за цим напрямом представлений також абз. 5 ч. 1 ст. 107 (положення якого надає засудженим до позбавлення волі право отримувати медичну допомогу і лікування), а також самостійною ст. 116 КВК України, присвяченою безпосередньо медико-санітарному забезпеченню засуджених до позбавлення волі.

Зважаючи на комплексний характер проблематики врегулювання питань, пов'язаних з охороною здоров'я та медико-санітарним забезпеченням у пенітенціарній системі, в Україні в означеній сфері діє низка підзаконних нормативно-правових актів, що мають відомчий та міжвідомчий характер і затверджують відповідно: Перелік закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України (наказ Міністерства юстиції України від 21.03.2013 р. № 499/5) [13], Порядок взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту (спільний наказ Міністерства юстиції Ук-

раїни та Міністерства охорони здоров'я України від 10.02.2012 р. № 239/5/104) [14], Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі (спільний наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 р. № 1348/5/572) [15].

Отже, правова основа медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі в силу комплексності та міжгалузевої специфіки має складну структуру (національний та міжнародний рівні з поділом їх на самостійні підрівні), детальному аналізу якої буде присвячено подальші наукові дослідження.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 04.11.1950 та ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 (редакція від 02.10.2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.10.2021).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 30.10.2021).
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1984 та ратифіковано із застереженнями Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 3484-XI від 26.01.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 30.10.2021).
7. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: ухвалена Радою Європи 26.11.1987 та ратифікована Законом України від 24.01.97 № 33/97-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text (дата звернення: 30.10.2021).
8. Кодекс поведення должностных лиц по поддержанию правопорядка: Резолюція 34/169 Генеральної Ассамблеї ООН від 17.12.1979 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 30.10.2021).
9. Основні принципи поводження з в'язнями: Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 (редакція від 14.12.1990). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_230#Text (дата звернення: 30.10.2021).
10. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы): резолюция Генеральной Ассамблеи 70/175 от 17.12.2015. URL:

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf (дата звернення: 30.10.2021).

11. Європейські пенітенціарні правила: рекомендація № R (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць: прийнято Комітетом Міністрів 11.01.2006 на 952-й зустрічі Заступників Міністрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 30.10.2021).

12. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

13. Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 21.03.2013 р. № 499/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-13#Text> (дата звернення: 30.10.2021).

14. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 10.02.2012 р. № 239/5/104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0212-12#Text> (дата звернення: 30.10.2021).

15. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 р. № 1348/5/572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14#Text> (дата звернення: 30.10.2021).

Усенюк Юлія Олегівна,

аспірантка Академії Державної пенітенціарної служби

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Практика застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням свідчить про те, що це не завжди приводить до цілей, які поставлені перед цим інститутом. Так, уже на етапі прийняття рішення про застосування до особи такого звільнення висновок про можливість виправлення засудженого без відбування покарання не завжди виправданий, внаслідок чого в подальшому засуджені особи вчиняють нові злочини або ж не виконують обов'язки, покладені на них. Згідно з положеннями Кримінального кодексу України під час прийняття такого рішення судом враховується, зокрема тяжкість кримінального правопорушення, особа винного та інші обставини справи. При цьому значна роль у цьому випадку відведена досудовій пробації, зокрема наданій до суду досудовій доповіді. Однак на практиці не завжди орган пробації може

у строки поставлені судом отримати інформацію, що належним чином буде характеризувати особу обвинуваченого або ж її збір може бути зведено до використання, характеризуючи дані особи, що зібрано слідчим під час досудового розслідування.

У світовій судовій практиці доволі поширеним є застосування штучного інтелекту для прогнозування рецидиву кримінального правопорушення, тобто визначення вірогідності скоєння обвинуваченим повторного злочину, зокрема прогнозування поведінки особи та наслідків призначення покарання, що не пов'язано з ізоляцією від суспільства, чи буде таке покарання ефективним для того, щоб засуджений у подальшому не скоїв новий злочин [1].

В Україні також зроблено певні кроки для використання штучного інтелекту під час визначення вірогідності скоєння повторного кримінального правопорушення особою, щодо якої може бути застосовано звільнення від відбування з випробуванням або покарання, що не пов'язане з позбавленням волі. Так, у 2020 році Міністерство юстиції України повідомило про запуск програмного забезпечення з елементами штучного інтелекту для визначення схильності обвинувачених знову порушувати закон у майбутньому. Ця програма називається «Касандра» та стане помічником для співробітників пробації під час підготовки досудових доповідей. Зокрема, програма буде ставити запитання правопорушнику, та проаналізувавши відповіді у підсумку даватиме оцінку вірогідності вчинення особою нового злочину [2]. «Касандра» є підсистемою Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, до якого вноситься інформація про засуджених та взятих під варту осіб, зокрема анкетні дані, сімейний стан, наявність близьких родичів, освіту, працевлаштування, попередній «кримінальний досвід» тощо [3].

Використання новітніх технологій виправдане не лише на стадії судового розгляду для прийняття рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, а й у подальшому при здійсненні контролю за поведінкою звільнених осіб, допоможе органам пробації визначити криміногенні потреби та здійснити оцінку ризиків вчинення повторного правопорушення суб'єктами пробації. Звичайно, використання наведених програм потребує налаштування надзвичайно прозорих та відкритих алгоритмів, оскільки застосування несправедливих критеріїв оцінки призводять до дискримінації менш захищених верств населення та, як наслідок, застосування неспіврозмірного покарання. Для уникнення таких випадків необхідно

зібрати величезний масив інформації, отримати статистичні дані щодо характеристик правопорушників, судових рішень про застосування того чи іншого покарання в різних випадках, вчинення повторних злочинів засудженими особами і т. д.

Ще однією перспективною формою залучення штучного інтелекту та сучасних технологій до здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, є електронний моніторинг, що являє собою нетаємне спостереження за засудженою особою, яка перебуває на випробувальному терміні. Хоча така форма є лише одним аспектом застосування електронного моніторингу, оскільки в США, Канаді та низці європейських країн електронний моніторинг використовується і як окреме покарання, і як вид додаткового контролю за особами, звільненими умовно-достроково, або в поєднанні з іншими альтернативними або монетарними покараннями. Основною ідеєю електронного моніторингу є контроль за пересуванням правопорушника у просторі за допомогою сучасних технологій з метою запобігання вчинення ним нових злочинів. Так, варіантами такого контролю за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, є застосування електронного браслету та заборона засудженій особі наближатися до певних об'єктів, місць залежно від категорії злочину, який вона вчинила (школи, дитячі майданчики під час вчинення сексуальних злочинів, домашнього насильства), до водіїв, що скоїли дорожньо-транспортні пригоди у стані алкогольного сп'яніння, також заборона перебувати в певному визначеному місці упродовж певного періоду доби або визначеного проміжку часу [4, с. 187].

У зв'язку із стрімким розвитком технологій, недивно, якщо в недалекому майбутньому незвичні нині засоби, такі як вживлені в тіло людини електронні пристрої (біоімпланти), будуть також використовуватися для контролю за поведінкою осіб, що звільнені від відбування покарання з випробуванням.

Незважаючи на те, що питання використання штучного інтелекту є дуже дискусійним та містить у собі деякі загрози та ризики, безумовно, технології не будуть стояти на місці та їх розвиток неминучий. Це в будь-якому випадку значно полегшить роботу судів, пробації, правоохоронних органів, допоможе обробляти в короткі строки значний обсяг інформації. Однак найважливішим аспектом під час використання штучного інтелекту є дотримання фундаментальних принципів верховенства права, справедливості, прозорості, неупередженості, безпеки [1].

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnij-intelekt-pravosuddia> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: наказ Міністерства юстиції України № 2023/5 від 26.06.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18#Text> (дата звернення: 15.11.2021).
3. Мін'юст запускає штучний інтелект для аналізу злочинців. URL: <https://suspilne.media/62673-minust-stvoriv-stucnij-intelekt-dla-analizu-zlocinciv/> (дата звернення: 15.11.2021).
4. Ягунов Д. В. Електронний моніторинг у пенальних практиках зарубіжних країн та перспективи його запровадження до національної системи кримінальної юстиції. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 46. С. 184–193.

Філон Максим Володимирович,
завідувач відділу будівельних, земельних досліджень
та оціночної діяльності Чернігівського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України;
Пузиревський Максим Вячеславович,
начальник кабінету кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Глузд Альона Володимирівна,
студентка 3 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ВИДИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ

Як відомо, судова експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні кваліфікованим експертом речових доказів або інших матеріалів для встановлення фактичних даних та обставин, що мають дуже важливе значення для справедливого та правильного винесення рішення по справі. Судова експертиза здійснює допоміжну роль слідству та суду для з'ясування обставин справи. Проведення судової експертизи регламентується спеціалізованим Законом України «Про судову експертизу», підписаний 1994 року та іншими нормативно-правовими актами, а також ратифікованими міжнародними договорами.

У свою чергу законодавець у ст. 1 цього закону визначає, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1]. Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Так, відповідно до ст. 7 вищезгаданого закону, суб'єктами здійснення судово-експертної діяльності є державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної власності, судові експерти та інші фахівці з відповідних галузей, у порядку, встановленому законом. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-медичні та судово-психіатричні експертизи [1].

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи МЮЗ України; експертні служби МВС України, Міністерства оборони України, СБУ та Державної прикордонної служби України.

Види судових експертиз – родовий елемент, який виражається через специфічність предмета дослідження, методами та завданнями дослідження. Відповідно види поділяються на підвиди, які виражаються через групи завдань та знову ж таки сукупністю методів, властивих для цього дослідження.

Види судових експертиз: криміналістична експертиза; інженерно-технічна експертиза; економічна експертиза; товарознавча експертиза; експертиза у сфері інтелектуальної власності; психологічна експертиза; мистецтвознавча експертиза; експертизи матеріалів, речовин та виробів; біологічна експертиза; судово-медична експертиза; судово-психіатрична експертиза [2].

До криміналістичних експертиз належать: почеркознавча та авторознавча експертизи; технічна експертиза документів; балістична експертиза – дослідження вогнепальної зброї та боєприпасів, її придатність до використання, тип, модель і т. ін.; трасологічна експертиза – дослідження слідів; вибухотехнічна експертиза; фототехнічна та портретна експертизи; експертиза фото- та відеозапису.

Біологічні експертизи – дослідження об'єктів: рослинного походження; тваринного походження.

Експертиза матеріалів, речовин і виробів: дослідження лакофарбних матеріалів і покриттів, пластмас, волокнистих матеріалів, нафтопродуктів, скла, кераміки, металів та сплавів; дослідження наркотичних, сильнодіючих і отруйних речовин; дослідження спиртмістких сумішей; дослідження ґрунту; дослідження наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі.

Інженерно-технічні експертизи: дослідження обставин дорожньо-транспортних пригод, залізнично-транспортної події; дослі-

дження технічного стану транспорту, його деталей, у тому числі і залізничного; дослідження транспортно-трасологічні – дослідження слідів протекторів; дослідження причин і наслідків порушення вимог безпеки життєдіяльності і охорони праці; дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій і відповідних документів, визначення їх оціночної вартості; розподіл землі і визначення порядку використання земельними ділянками; дослідження причин виникнення і поширення пожеж; комп'ютерно-технічні дослідження.

Економічні експертизи: дослідження документів бухгалтерського обліку і звітності; дослідження документів про фінансово-кредитні операції, економічна діяльність підприємств та організацій.

Товарознавчі та автотоварознавчі експертизи: дослідження якості товарів народного споживання і визначення їх вартості; визначення вартості автотранспорту, розміру нанесеної шкоди власнику транспортного засобу; визначення вартості водного транспортного засобу.

Експертизи, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: дослідження об'єктів авторського права та суміжних прав; дослідження, пов'язані з охороною прав на відкриття, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції; дослідження, пов'язані з охороною прав на промислові зразки, сорти рослин та породи тварин; дослідження, пов'язані охороною прав на знаки для товарів і послуг, фірмових назв, вказівок походження товарів; дослідження, пов'язані з охороною прав на топографію інтегральних мікросхем, конфіденційну інформацію; економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності [3].

До психологічних експертиз належать – психологічні дослідження та психологічні дослідження неповнолітніх.

Мистецтвознавча експертиза – мистецтвознавчі дослідження.

Судово-медична експертиза: 1) судово-медична експертиза трупів у випадку насильницької смерті; 2) судово-медична експертиза трупів під час підозри на застосування насильства або інших обставин, які обумовлюють необхідність такої експертизи; 3) судово-медична експертиза потерпілих, обвинувачених і інших осіб, а також судово-медичне посвідчення громадян з метою визначення характеру і тяжкості тілесних ушкоджень, віку і вирішення інших питань, що потребують знань у галузі судової медицини; 4) судово-медична експертиза речових доказів; 5) судово-медична експертиза за матеріалами кримінальних і цивільних справ.

Судово-психіатрична експертиза: амбулаторна експертиза; стаціонарна експертиза; посмертна експертиза; заочна експертиза [4].

Як висновок слід зауважити, що сьогодні спектр експертиз, які проводять вітчизняні державні спеціалізовані установи, доволі великий і охоплює майже всі сфери людської діяльності, проте як на місці не стоїть злочинність, так на місці не стоїть і криміналістичне експертне дослідження. Вже сьогодні перелік досліджень, за яким можуть проводитись експертизи, збільшується, опрацьовуються нові технології, проходять наукову та практичну апробацію.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Київ: ІнЮре, 2004. 728 с.
3. Перелік видів судових експертиз та експертних спеціальностей. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*. URL: <http://kniise.com.ua/activity/expertise-view/c-tablica/> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Герасименко О. І. Судова медицина: підручник. URL: https://pidru4niki.com/89814/meditsina/vidi_sudovih_ekspertiz (дата звернення: 10.11.2021).

Филончик Екатерина Валерьевна,

студентка Учреждения образования

«Барановичский государственный университет»

ПРОБЛЕМА ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПОНЯТИЯ «ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВОНАРУШЕНИЕ» В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

По мнению О. Р. Саркисова, «формой обеспечения охраны природной среды и рационального использования природных ресурсов является юридическая ответственность за экологические правонарушения, которые приобретают социально опасный характер и угрожают национальной безопасности страны» [3, с. 180].

Уровень правонарушаемости в государстве очень высок: ежегодно выявляются сотни случаев загрязнения окружающей среды, нарушений законодательства об охране животного и растительного мира и т. д. [3, с. 180]. Так, по информации Министерства лесного хозяйства Республики Беларусь, с начала 2020 г. в Республике Беларусь произошло более 880 лесных пожаров. Больше всего лесных пожаров произошло на юге страны – в Брестской (325) и Гомельской областях (238). Затем идут Минская (135), Гродненская (85) и Могилевская области (75). Меньше всего возгораний было на севере страны – в Витебской области (25).

В свою очередь, в ходе проверок выявляются сотни нарушений водного законодательства в год, пятую часть из которых составляет незаконный сброс сточных вод в водные объекты. Так, в государстве каждый год фиксируется множество нарушений правил рыболовства, нарушений правил охраны животного мира, нарушений правил охраны недр и т. д. При этом экологические правонарушения характеризуются высокой латентностью. По мнению специалистов, выявляется незначительная их доля, в реальности многие цифры следовало бы увеличить в несколько раз. Однако, несмотря на это, уровень привлечения к юридической ответственности виновных лиц невысок [3, с. 180].

На современном этапе одним из самых действенных и эффективных направлений по разрешению экологического кризиса в Республике Беларусь, как утверждает О. Р. Саркисов, является развитие и совершенствование экологического законодательства в целом и правового института ответственности за экологические правонарушения в частности. Между тем, вопросам правовой ответственности традиционно уделяется большое внимание белорусской юридической наукой. Так, в законодательстве Республики Беларусь детально регулируются вопросы административной, уголовной и гражданско-правовой ответственности. К тому же, правоохранительные и природоохранительные органы также не остаются в стороне. Они разрабатывают и внедряют рекомендации, касающиеся реализации норм об ответственности за совершенные правонарушения [3, с. 180].

Что касается определения понятия «загрязнение окружающей среды», то в соответствии с абз. 11 ст. 1 Закона Республики Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХІІ «Об охране окружающей среды» (далее – Закон об охране окружающей среды) загрязнение окружающей среды – это «поступление в компоненты природной среды, нахождение и (или) возникновение в них в результате вредного воздействия на окружающую среду вещества, физических факторов (энергия, шум, излучение и иные факторы), микроорганизмов, свойства, местоположение или количество которых приводят к отрицательным изменениям физических, химических, биологических и иных показателей состояния окружающей среды, в том числе к превышению нормативов в области охраны окружающей среды» [2].

Следует отметить, что существует множество примеров загрязнения окружающей среды. Так, например, 2 апреля 2021 г. произо-

шла утечка около 85 т удобрений на территории неохраемого склада возле д. Майское Жлобинского района (Республика Беларусь), загрязнены сельхозземли [1].

По официальной информации Министерства чрезвычайных ситуаций Республики Беларусь, во второй половине дня 2 апреля 2021 г. в названное Министерство поступило сообщение о загрязнении сельскохозяйственных земель комплексной азотной смесью на площади 206 кв. м. Причиной стало механическое повреждение трех металлических емкостей (10 т, 25 т и 60 т) с последующей утечкой около 85 т удобрений на территории неохраемого склада удобрений, принадлежащего ОАО «Бобовский» [1].

Между тем, в основе экологической ответственности лежит экологическое правонарушение, под которым Е. В. Варонько определяет «виновное противоправное деяние (действие или бездействие), нарушающее природоохранное законодательство и причиняющее вред окружающей природной среде и здоровью человека либо создающее реальную угрозу его причинения» [5, с. 40].

Под экологическим правонарушением, как утверждает С. А. Балашенко, с которым мы считаем целесообразным согласиться, понимается следующее «виновное, противоправное деяние (действие, бездействие), посягающее на установленный экологический правопорядок, экологическую безопасность общества и причиняющее вред окружающей среде, а, следовательно, и здоровью человека, имуществу физических и юридических лиц либо создающее реальную угрозу причинения такого вреда» [4, с. 104].

В свою очередь, О. Р. Саркисов утверждает, что «экологические правонарушения – это деяния (действия или бездействие) против экологического правопорядка, приносящие вред окружающей среде, здоровью и имуществу людей» [3, с. 181].

Более того, в ст. 99 Закона об охране окружающей среды сказано следующее: «Нарушение законодательства об охране окружающей среды влечет ответственность в соответствии с законодательными актами. Привлечение лиц к ответственности за нарушение законодательства об охране окружающей среды не освобождает их от возмещения вреда, причиненного окружающей среде, и выполнения мероприятий по ее охране» [2].

Следует отметить, что в Законе об охране окружающей среды не предусматривается определение понятия «экологическое правонарушение». В контексте изложенного считаем целесообразным

дополнить ст. 1 Закона об охране окружающей среды абз. 54 и представить его в следующей редакции: «экологическое правонарушение – виновное, противоправное деяние (действие, бездействие), посягающее на установленный экологический правопорядок, экологическую безопасность общества и причиняющее вред окружающей среде, а, следовательно, и здоровью человека, имуществу физических и юридических лиц либо создающее реальную угрозу причинения такого вреда».

Вдобавок, хотим отметить, что на данный момент система юридической ответственности предусматривает мягкие меры наказания за экологические правонарушения. Следовательно, санкции за нарушения экологического законодательства должны стимулировать природопользователя к предупреждению загрязнений. Решение данной проблемы видим в необходимости увеличить размеры экологических штрафов, ужесточении уголовной и административной ответственности за экологические правонарушения и введении ряда новых составов экологических проступков.

Важно также расширить область проведения общественных слушаний при оценке воздействия на окружающую среду проводимых в разных регионах строительных работ федерального уровня. Зачастую эти слушания проводятся в центральных органах, но фактически в них должны принимать участие граждане той местности, в которой проводятся эти работы. Несмотря на их республиканский уровень.

Список использованных источников

1. В Жлобинском районе из-за утечки жидких удобрений загрязнено более 200 кв. м. сельхозземель. *Белта-Новости Беларуси*, 1999–2020. URL: <https://www.belta.by> (дата доступа: 13.04.2021).
2. Об охране окружающей среды: Закон Респ. Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХП; в ред. Закона Респ. Беларусь от 29.12.2020. № 73-3. *Нац. правовой интернет-портал Респ. Беларусь*. 2021. № 2/2793.
3. Саркисов О. Р. Экологическое право: учеб. пособие для студ. учреждений высшего проф. образования. 5-е изд. перераб. и доп. Казань: Центр инновационных технологий, 2014. 335 с.
4. Экологическое право: учебно-метод. пособие для студентов БГУ, обучающихся по неюридическим специальностям / авт.-сост. С. А. Балащенко и др. Минск: БГУ, 2021. 127 с.
5. Электронный учебно-методический комплекс по учебной дисциплине «Экологическое право» для специальности 1-24 01 02 Правоведение / авт.-сост.: Е. В. Варонько. Минск: МИУ, 2021. 138 с.

Хамайко Сергій Віталійович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

ПроблеМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Однією зі складових ефективності кримінального судочинства на усіх стадіях є безпека осіб, які беруть у ньому участь. В свою чергу протиправний вплив на вказаних осіб з боку зацікавлених осіб є засобом протидії як досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень, так і подальшому їх судовому розгляду.

Нині нормативна база та практичні механізми забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства застарілі та не відповідають вимогам сьогодення. Дослідження поточного стану забезпечення безпеки учасників та визначення основних напрямків подальшого розвитку є завданням цього дослідження.

Питання забезпечення безпеки учасників кримінального процесу на різних етапах розвитку та становлення юридичної науки досліджувалися такими правниками, як: О. В. Бардацька, В. П. Бахін, Б. Т. Безлепкін, В. І. Бояров, Л. В. Брусніцин, О. І. Бунін, В. В. Войников, В. І. Галаган, О. І. Габро, О. М. Гогусь, О. О. Гриньків, Т. І. Грузінова, М. В. Гузела, П. В. Діхтєвський, Є. В. Жариков, О. О. Зайцев, В. С. Зеленецький, Л. Б. Ільковець, О. В. Капліна, В. В. Король, М. І. Костін, В. І. Крайнов, А. О. Ляш, І. А. Малютін, В. І. Маринів, О. В. Мельник, А. М. Орлеан, Т. І. Панасюк, Т. В. Пацалова, М. А. Погорецький, Г. П. Середа, К. Д. Шевченко, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, О. Г. Шило, Б. В. Щур та ін.

Однак на сьогодні продовжують існувати проблеми, насамперед нормативного та практичного характеру, які потребують негайного вирішення.

Завданням кримінального провадження, як визначено статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України [1], є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуа-

льному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Разом з тим ефективність досудового розслідування та подальшого судового розгляду напряму залежить також від готовності учасників кримінального провадження сприяти слідству, прокуратури та суду в повному, всебічному та об'єктивному дослідженні всіх обставин справи, в тому числі наданні викривальних показань щодо неправомірних дій ін. осіб. Логічно це призводить до протидії кримінальному судочинству з боку зацікавлених осіб.

На практиці майже кожен правоохоронний орган має у структурі підрозділи, на які покладено обов'язки захисту таких осіб: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, скоро Бюро економічної безпеки України.

Однак продовжують мати місце непоодинокі випадки вчинення протиправного та позапроцесуального тиску на учасників кримінального судочинства, що унеможлиблює їх «позитивну участь» у кримінальному судочинстві.

Зокрема, проведене Н. С. Карповим ще в 2004 році дослідження засвідчили, що стосовно 28,9 % осіб (майже кожна третя), які брали участь у розслідуванні в Україні, здійснювався вплив з метою зміни показань, відмови від дачі показань тощо [2, с. 38].

У подальшому питання протиправного впливу на учасників кримінального судочинства досліджено у 2014 році групою науковців Національної академії прокуратури України. Зокрема, за матеріалами опитування прокурорів та слідчих у 40 % проваджень за злочинами корисливо-насильницького спрямування мав місце протиправний вплив на свідків, який було вчинено у формі: 43 % – насильства; 8 % – погрози розголосу відомостей; 24 % – підкупу. У результаті таких дій майже 30 % осіб змінювали свідчення та до 30 % ухилялися від участі в кримінальному провадженні [3, с. 208].

На нашу думку, наявні практичні методи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, не можуть повною мірою гарантувати хоча б елементарний захист від викриття осіб, залучених до проведення негласних слідчих (розшукових) чи оперативного-розшукових заходів осіб. Так, у більшості випадків кімнати для проведення допитів осіб, залучених до конфіденційного співробітництва (конфідентів), оснащені дуже застарілою технікою для зміни антропометричних параметрів таких осіб, а шлях до

них, подекуди, взагалі проходить через загальнодоступні приміщення чи ділянки місцевості, які проглядаються.

Ідентифікація конфідентів неминуче приводить до тиску на них з боку зацікавлених у результатах кримінального судочинства осіб. Зазвичай це кримінальні провадження за фактами вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень.

Як правильно зазначає Д. В. Ценов, на практиці є поширеними ситуації, коли не тільки особи, з якими встановлено конфіденційне співробітництво, а й потерпілі чи свідки відмовляються давати показання або ухиляються від вчинення процесуальних дій, змінюють свої попередні свідчення, надають неповні чи недостатньо чіткі показання з огляду на реальну чи потенційну загрозу застосування під час кримінального провадження до них, членів їхніх сімей, близьких родичів насильства чи інших форм протиправного впливу з боку зацікавлених осіб (безпосередньо злочинців, їхніх співучасників, членів відповідних організованих злочинних груп тощо) [4, с. 289].

Вказане в цілому вказує на недостатню ефективність діяльності таких підрозділів.

Також не можна не погодитись з думкою Б. М. Качмара щодо необхідності здійснення діяльності стосовно забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, через призму превенції [5, с. 86–88]. Тобто в низці випадків такі заходи мають вживатись до факту вчинення протиправного впливу. Разом з тим практичний механізм такої профілактики фактично знаходиться в рамках дії Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6] та площини «оперативного супроводу» кримінального провадження.

Окремо варто висвітлити проблематику нормативного регулювання питань забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Так, на такому етапі основними нормативно-правовими актами на цьому напрямку залишаються прийняті ще 23.12.1993 р. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] та Закон України «Про державний захист суддів та працівників правоохоронних органів» [7].

Опрацюванням чинного Кримінального процесуального кодексу України встановлено, що незважаючи на згадку про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства у понад як 20 статтях, фактично в ньому відсутні юридичні норми та конструкції, які напряму врегульовують правові та організаційні аспекти забезпечення безпеки учасників.

Наведені вище закони є базовими під час вирішення питань щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, однак низка їх положень застарілі та фактично не виконуються на практиці.

Слушне зауваження висловлене В. В. Котовою щодо відсутності в ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві» серед осіб, які мають право на забезпечення такої безпеки, осіб, які співпрацюють на конфіденційній основі з оперативними підрозділами, та осіб, які виконують спеціальне завдання для викриття організованої групи [8, с. 185].

Разом з тим вказану думку необхідно доповнити також необхідністю розширення існуючого переліку осіб у ст. 2 вказаного закону ще й особами, які залучені до конфіденційного співробітництва, безпосередньо слідчим під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Вимагають перегляду також підстави застосування та припинення заходів безпеки, строки розгляду заяв осіб, що їх потребують.

Так само поза увагою розробників та авторів чинного КПК України залишилась необхідність включення та розвитку поняття «забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства» як однієї із загальних засад кримінального судочинства, передбачених ст. 7 КПК України, що безумовно буде сприяти виконанню завдань кримінального судочинства.

Окремим нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання корупції» [9], який визначає статус та права викривачів, однак у питаннях забезпечення їх безпеки відсилає до вже зазначеного Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві».

До цього часу в державі не прийняті цільові програми захисту свідків та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, відсутній механізм цільового державного фінансування.

Варто зазначити спроби законодавця врегулювати відносини щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Так, групою народних депутатів України в 2018 році ініційовано проєкт Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (реєстр. № 8457 від 08.06.2018) [10].

Як впливає з пояснювальної записки до законопроєкту, його метою є приведення застарілої вітчизняної системи забезпечення

безпеки свідків та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві до сучасних реалій, оптимізація використання коштів державного бюджету, призначених на ці цілі, а також імплементація в національне законодавство досвіду країн Європейського Союзу в означеній сфері.

Проект було опрацьовано Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України та висловлено низку зауважень, пов'язаних з неточністю юридичних конструкцій, невідповідності іншим нормативним актам, відсутністю джерел фінансування тощо. У результаті вказаний проект 29.08.2019 відкликано.

Лише в липні поточного року на розгляд Верховної Ради України подано новий проект Закону України «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя» (реєст. № 5751 від 12.07.2021) [11].

Метою законопроекту, як це зазначається в пояснювальній записці до нього, є приведення функціонування існуючої системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя в Україні у відповідність до реалій сьогодення, міжнародних стандартів і рекомендацій, а також кращих іноземних практик у цій сфері правовідносин.

Основними новелами поданого законопроекту є:

1) створення дворівневої системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: спеціальними підрозділами правоохоронних органів та центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом – Національним агентством з питань забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, якому передається забезпечення безпеки особи, взятої під захист, у випадках існування підвищеного рівня загроз (визначених у законопроекті), а комплекс заходів щодо неї розширюється можливістю переселення в інше тимчасове чи постійне місце проживання (у тому числі за кордон), зміни документів та/або зовнішності;

2) з метою дотримання міжнародних рекомендацій та недопущення зловживань у цій сфері у законопроекті передбачено, що під час прийняття рішення про застосування заходів забезпечення безпеки має враховуватись тяжкість злочину, значущість внеску відповідного учасника кримінального судочинства в належне відправлення правосуддя, характер і ступінь загрози, а також зв'язок такої загрози з участю особи у конкретному кримінальному провадженні;

3) вдосконалення системи заходів забезпечення безпеки у законопроекті передбачає:

– забезпечення захисту житла/майна особи може здійснюватися шляхом його страхування, що є порівняно менш витратним, ніж здійснення охорони і дозволяє суттєво знизити протиправну мотивацію щодо його пошкодження/знищення;

– застосування заходів безпеки здійснюється лише за інформованою згодою особи, взятої під захист;

– підписання особою, взятою під захист, Умов здійснення спеціальних заходів забезпечення безпеки, якими забезпечується надання усвідомленої згоди особи на застосування конкретних заходів;

4) основні напрями розвитку та механізми реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та інших осіб в інтересах правосуддя визначатимуться Національною стратегією забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, яка затверджується Кабінетом Міністрів України не менше, ніж на п'ять років.

Нині проєкт перебуває на стадії опрацювання.

Таким чином, на нашу думку, на цьому етапі розвитку кримінального судочинства в державі до прийняття профільного закону необхідно:

– визначити забезпечення безпеки як один із загальних принципів кримінального провадження;

– розробити Державну цільову програму (стратегію) захисту свідків та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

– передбачити цільові грошові кошти в Державному бюджету України для забезпечення її реалізації;

– розширити склад осіб, які мають право на забезпечення безпеки в рамках кримінального судочинства;

– розробити шкалу ризиків для негайного вжиття заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

– визначити випадки та обставини, за існування яких неможливо припинення здійснення таких заходів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/stru#Stru> (дата звернення: 17.11.2021).

2. Карпов Н. С. Криминалистическое изучение преступной деятельности, средств и методов борьбы с ней (данные эмпирического исследования). Киев: Нац. акад. внутр. дел Украины, 2004, 387с.

3. Підтримання прокурором державного обвинувачення: підручник / С. Блажівський, М. Якимчук, І. Козьяков, М. Туркот та ін. Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. 512 с.

4. Ценов Д. В. Забезпечення безпеки осіб, залучених до конфіденційного співробітництва під час досудового розслідування злочинів корисливо-насильницького спрямування. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. № 4. 351 с.

5. Качмар Б. М. Механізм забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (кримінальний процесуальний аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 198 с.

6. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України № 3782-ХІІ від 23.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 17.11.2021).

7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України № 3781-ХІІ від 23.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 17.11.2021).

8. Котова В. В. Загальні правила застосування заходів безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 1 (70). URL: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-184-191> (дата звернення: 17.11.2021).

9. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

10. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: проєкт Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64189 (дата звернення: 17.11.2021).

11. Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя: проєкт Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72472 (дата звернення: 18.11.2021).

Ходжаєва Бибинияз Ходжаниязовна,
студентка факультета бізнеса и права

Белорусской государственной орденов Октябрьской Революции и
Трудового Красного Знамени сельскохозяйственной академии

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В Республике Беларусь проблемы государственного регулирования земельных отношений по-прежнему остаются актуальными и стратегически значимыми, так как земельные отношения во многом определяют социально-экономический облик государства. Это, в первую очередь, связано с тем, что земля приобрела свойство товара, участвует как объект недвижимости в различных экономических операциях, в связи с чем, государство, в своем лице, реализует систему особых правил и запретов по использованию земельных участков, устанавливает ряд их стоимостных характеристик, вме-

шивается в деятельность субъектов, ухудшающих состояние земель, с применением соответствующих санкций. Государство в лице уполномоченных государственных органов устанавливает обязанность землепользователей учитывать целевое назначение земельного участка, а также организует порядок ведения государственного земельного кадастра, в том числе учета земель, мониторинга и проведения землеустроительных мероприятий.

С середины 90-х годов XX в. земельные правоотношения в Республике Беларусь значительно изменились, что обусловлено возникновением права собственности на землю, что, в последствии, явилось основанием к активизации деятельности граждан на рынке недвижимости, одним из объектов которого и являются земельные участки. Данное обстоятельство привело к модернизации земельного законодательства, принятию ряда нормативных правовых актов, в том числе Кодекса Республики Беларусь о земле, роль которого с каждым годом возрастает и оказывает более существенное влияние на рассматриваемую отрасль права.

Земельные отношения в Республике Беларусь регулируются Конституцией, актами Президента Республики Беларусь, Кодексом Республики Беларусь о земле, а также принимаемыми в соответствии с ними иными актами законодательства. Нормы гражданского и другого законодательства, регулирующие земельные отношения, применяются к этим отношениям, если иное не предусмотрено законодательством об охране и использовании земель. Если международным договором Республики Беларусь установлены иные правила, чем те, которые содержатся в Кодексе Республики Беларусь о земле, то применяются правила международного договора (ст. 2 Кодекса Республики Беларусь о земле). При этом в силу ч. 3 ст. 98 Кодекса Республики Беларусь о земле по земельным отношениям, возникшим до вступления Кодекса Республики Беларусь о земле в силу, Кодекс Республики Беларусь о земле применяется к тем правам и обязанностям, которые возникнут после вступления его в силу.

Следует также отметить, что Кодекс Республики Беларусь о земле 1990 г. и Кодекс Республики Беларусь о земле 1999 г. содержали в себе общие, фундаментальные принципы в области регулирования земельных отношений, а также были направлены на рациональное использование и охрану земель, равноправное развитие различных форм хозяйствования на земле, сохранение и улучшение окружающей среды, защиту прав на землю субъектов земельных

отношений, тогда как развитие земельных отношений в обществе, связанных с созданием, изменением, прекращением существования земельных участков, возникновением, переходом, прекращением прав, ограничений (обременений) прав на земельные участки, а также с использованием и охраной земель, земельных участков, требовало принятия и иных актов, более гибко регулирующих подобные процессы. Такими актами явились: Указ Президента Республики Беларусь от 28.01.2006 г. № 58 «О некоторых вопросах изъятия и предоставления земельных участков», затем Указ Президента Республики Беларусь от 27.12.2007 г. №667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков», которые более четко, нежели Кодекс Республики Беларусь о земле 1999 г., регулировали вопросы, касающиеся возникновения, изменения, прекращения прав граждан и юридических лиц в отношении земельных участков и деятельности государственных органов в данном направлении. Кроме того, значительным вкладом в развитие земельных отношений стало принятие Закона Республики Беларусь от 22.07.2002 г. №133-З «О государственной регистрации недвижимого имущества, прав на него и сделок с ним», установившего правовые основы и порядок государственной регистрации недвижимого имущества, прав и ограничений (обременений) прав на него, а также сделок с ним в пределах территории Республики Беларусь с целью признания и защиты государством зарегистрированных в соответствии с названным Законом прав, ограничений (обременений) прав на недвижимое имущество и сделок с ним. Вышеприведенные нормативные акты стали как бы «предвестниками» ныне действующего Кодекса Республики Беларусь о земле 23 июля 2008 г. № 425-З. С принятием Кодекса Республики Беларусь о земле 23 июля 2008 г. законодатель сделал дальнейший шаг в сторону стабильного и поступательного развития экономики, формирования земельного рынка в стране и сохранения качественного состояния земель.

Поскольку земля выступает полноценным объектом гражданского оборота, законодательство Республики Беларусь в этой области постоянно развивается и совершенствуется. Государственное регулирование земельных общественных отношений в Республике Беларусь предполагает предоставление свободы хозяйствования на своей земле субъектам земельных правоотношений, недопустимость вмешательства в их хозяйственную деятельность. Например, незаконное вмешательство в деятельность сельскохозяйственной

организации влечет за собой отмену незаконных решений виновных государственных органов и должностных лиц с взысканием с них убытков, причиненных этим незаконным вмешательством. Проблема определения содержания категории «государственное регулирование» в законодательстве Республики Беларусь решается следующим образом: административное управление земельными ресурсами дополняется методами государственного регулирования с использованием экономических механизмов.

В соответствии со статьей 23 Кодекса Республики Беларусь о земле государственное регулирование и управление в области использования и охраны земель осуществляют Президент Республики Беларусь, Совет Министров Республики Беларусь, Государственный комитет по имуществу Республики Беларусь, иные специально уполномоченные республиканские органы государственного управления, областные, Минский городской, городские, районные, сельские, поселковые исполнительные комитеты в соответствии с их компетенцией. Согласно статье 8 Кодекса Республики Беларусь о недрах государственное управление и регулирование в области использования и охраны недр осуществляют Президент Республики Беларусь, Совет Министров Республики Беларусь, Министерство природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь, Министерство по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь, местные Советы депутатов, исполнительные и распорядительные органы в соответствии с их компетенцией.

Таким образом, государственное регулирование земельных отношений можно определить, как особую деятельность государства в лице уполномоченных государственных органов общей и специальной компетенции, направленную на обеспечение рационального использования и охраны земель посредством реализации экономико-правовых мер.

Государственные органы, осуществляющие регулирование в области земельных отношений, выполняют свои функции определенными специальными методами: экономическими, административными и организационно-правовыми, которые отвечают природе земельных отношений. К экономическим методам правового регулирования земельных отношений в Республике Беларусь относятся: платность использования земли, экономическое стимулирование эффективной деятельности в регулировании земельных отношений, право собственности на землю, совершение сделок с землей при

сохранении ответственности собственников за их рациональное использование, нормирование и лимитирование в области регулирования земельных отношений. К административным методам правового регулирования земельных отношений в Республике Беларусь относятся: выдача разрешений на использование земли (земельного участка), лицензирование использования земли, проведение государственной экологической экспертизы. К организационно-правовым методам регулирования земельных отношений в Республике Беларусь относятся: обеспечение безопасного использования земли; рациональную организацию государственного земельного кадастра земель, создание государственного реестра собственнo земель; организацию ведения мониторинга земель.

Функции государственных органов по регулированию земельных отношений в Республике Беларусь следующие: учет земель и ведение государственного земельного кадастра, планирование и прогнозирование использования и охрана земель, распределение и перераспределение земель, контроль и привлечение к ответственности виновных лиц, нарушивших законодательство, мониторинг, землеустройство, государственное лицензирование, информирование, принятие решений, а также разрешение споров в данной сфере и др.

Таким образом, механизм государственного регулирования земельных отношений в Республике Беларусь включает в себя следующие структурные элементы: специфические принципы, формы, методы, систему органов государственного регулирования. Сущность государственного регулирования земельных отношений, порядок функционирования его механизма определяют особенности организации, деятельности, круг общих и специальных полномочий органов государственной власти в сфере использования земельных ресурсов в Республике Беларусь.

В целом накопленный опыт реформирования земельных отношений в Республике Беларусь выдвигает соответствующие условия и требования к государственному регулированию земельных отношений в таких направлениях, как: дальнейшее развитие законодательной базы в области межведомственного взаимодействия субъектов государственного регулирования земельных отношений; включение в систему органов, осуществляющих государственное регулирование и управление в области использования и охраны земель; ведение современного государственного земельного кадастра на основе новейших специальных компьютерных систем и

технологий с возможностью оперативного предоставления необходимой информации всем заинтересованным субъектам; проведение землеустройства как системы юридических, экономических и технических мероприятий по практической реализации государственной земельной политики.

Список использованных источников

1. Варламов А. А., Комов Н. В., Шаманаев В. С. Государственное регулирование земельных отношений. Москва: Колос, 2000. 264 с.
2. Кодекс Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-З; в ред. Закона Республики Беларусь от 26 октября 2012 г. № 432-З. *Эталон-Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
3. Минько Н. С. Теоретические аспекты государственного регулирования земельных отношений в Республике Беларусь. *Эталон-Беларусь*. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
4. Шингель Н. А. Земельное право Республики Беларусь: общая часть, курс лекций. Минск: БГУ, 2004. 87 с.

Чернецька Єлизавета Олександрівна,

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;

науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

СЛІДЧИЙ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбачені Кримінального процесуального кодексу України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1].

Слідчий є суб'єктом кримінального провадження, він є посадовою особою правоохоронного органу, уповноваженого здійснювати досудове розслідування згідно зі встановленими правилами підслідності та визначеної процесуальної форми.

Саме поняття «слідчий як посадова особа правоохоронного органу» свідчить про керівників органів досудового розслідування, їх заступників, керівників структурних підрозділів органів досудового розслідування та заступників і старших слідчих в особливо важливих справах, слідчих в особливо важливих справах, старших слідчих [2, с. 93].

Процесуальний статус слідчого цілком залежить від його повноважень, обов'язків, особливостей діяльності правоохоронних органів. Тому статус слідчого як учасника кримінального провадження треба досліджувати у співвідношенні з діяльністю правоохоронних органів (призначення, функції, завдання, повноваження).

Як стверджує О. О. Лисецький: «процесуальний статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального права та змістовно містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності та обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність» [3, с. 156].

Необхідним є розглянути функціональне призначення слідчого, тому що це призначення залишається дискусійним питанням серед науковців. Як відомо, загальна позиція щодо функціонального призначення слідчого як учасника кримінального провадження є відсутньою.

При цьому Л. М. Лобойко стверджує, що «функція обвинувачення є основним напрямом кримінальної процесуальної діяльності слідчого» [4, с. 123].

Разом з тим А. В. Рева стверджує, що «слідчий виконує кримінальну процесуальну функцію розслідування злочинів, оскільки згідно із ч. 1 ст. 40 КПК України слідчий відповідальний за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, тобто не за обвинувачення, захист, вирішення справи, а виключно за всебічне, повне та неупереджене розслідування всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення» [5, с. 144].

Завдяки цьому наведені джерела приєднують слідчого до сторони обвинувачення, але функції слідчого мають ширшу спрямованість, оскільки з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР слідчий повинен виконати функцію розслідування для встановлення обставин кримінального правопорушення та розкриття особи, що його вчинила. Крім того, дія складення повідомлення про підозру є функцією обвинувачення

Необхідно зазначити, що слідчий виконує свої завдання та функції досудового розслідування повністю, опираючись на Кримінально-процесуальний кодекс України, який спрямований на всебічне, повне й неупереджене встановлення всіх обставин кримінального правопорушення, шляхом збирання, перевірки та оцінювання доказів для забезпечення законного та обґрунтованого вирішення кримінального провадження.

КПК України зазначає, що слідчий має виконувати вимоги щодо ст. 2 – прав, свобод, і законних інтересів учасників кримінального провадження, щодо ст. 9 – всебічності, повноти, неупередженості розслідувань, ст. 42, 44, 55, 61, 62, 66, 220 щодо повідомлень та роз'яснень прав і обов'язків учасникам кримінального провадження.

Переважна кількість науковців вважає, що функціональні особливості розслідування та обвинувачення мають складність під час відокремлення. Порівнюючи їх, можна стверджувати, що функція розслідування є повнішою, оскільки досудове розслідування починається з виникнення кримінальних процесуальних правовідносин. Зміст функції розслідування виражають процесуальні дії кримінального провадження, передбачені КПК України, які знаходяться з боку обвинувачення.

Варто розглянути особливості профілактичної функції. Вона спрямована на запобігання кримінальних правопорушень, виявлення у кримінальному провадженні причин та умов вчинення злочину, вжитті заходів щодо усунення детермінантів [3, с. 177].

Треба зазначити, що всі слідчі мають однакові процесуальні права та обов'язки, здійснюючи досудове розслідування кримінальних правопорушень відповідно до КПК України [1].

В окремих випадках згідно з ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий має обов'язок розпочинати досудове розслідування, проводити розшукові дії або негласні (розшукові) дії, доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про вжиття заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру, за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про вжиття примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження, приймати процесуальні рішення тощо [1].

Особливою функцією слідчого є те, що він є суб'єктом доказування. Слідчий є посадовою особою, яка здійснює дослідження в кримінальному провадженні для визначення подій. Також слідчий має процесуальну самостійність та органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [1].

Отже, особливості слідчого як учасника кримінального провадження залежать від характеру повноважень та обов'язків, специфіки діяльності правоохоронних органів. Повноваження та обов'язки слід розглядати через функціональні призначення з урахуванням функцій та завдань правоохоронних органів. Функції слідчого мають широку спрямованість, оскільки з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР слідчий повинен виконати функцію розслідування для встановлення обставин кримінального правопорушення та розкриття особи, що його вчинила.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.11.2021).
2. Тertiшник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. 15-те вид., доповн. і переробл. Київ: Правова єдність, 2018. 854 с.
3. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 287 с.
4. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.
5. Рева А. В. Функції слідчого у кримінальному провадженні: теоретико-правовий аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 144–146.

*Шахалевич Ксения Витальевна,
Гуринович Арина Владимировна,*
студентки юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ АУКЦИОНОВ ПО ПРОДАЖЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ В ЧАСТНУЮ СОБСТВЕННОСТЬ

Передача земельных участков в частную собственность граждан Республики Беларусь и негосударственных юридических лиц Республики Беларусь может производиться в порядке, установлен-

ном для изъятия и предоставления земельных участков, или по результатам аукциона по продаже земельного участка в частную собственность [3, с. 33–34].

Впервые продажа объектов республиканской собственности была законодательно закреплена постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 27.03.1998 г. № 489 «О проведении в 1998 году эксперимента по продаже объектов республиканской собственности на аукционах» [2, с. 7–8].

Аукционы по продаже земель из государственной в частную собственность в Республике Беларусь стали проводиться с целью определения рыночной стоимости земельных участков, которая, как правило, оказывается выше кадастровой стоимости, определяемой расчетным путем. Аукционы представляют собой пример внедрения экономических методов регулирования земельных отношений на стадии предоставления земельных участков [4, с. 2–3]. В настоящее время порядок организации и проведения таких аукционов установлен: Кодексом Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-З, Указом Президента Республики Беларусь 27 декабря 2007 г. № 667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков», Указом Президента Республики Беларусь от 5 мая 2009 г. № 232 «О некоторых вопросах проведения аукционов (конкурсов)», постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 608 «Об утверждении Положения о порядке проведения электронных торгов по продаже государственного имущества, включая земельные участки, права заключения договора аренды государственного имущества, в том числе земельных участков», постановлением Совета Министров Республики Беларусь 26 марта 2008 г. № 462 «О некоторых мерах по реализации Указа Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. № 667».

Аукцион проводится на основании решения областного, Минского городского, городского, районного, сельского, поселкового исполнительных комитетов, принятого в пределах их компетенции. Кроме того, аукционы по продаже земельных участков вправе проводить государственные организации, уполномоченные соответствующим исполнительным комитетом.

После принятия решения о проведении аукциона создается комиссия по организации и проведению аукциона, в состав которой включаются представители землеустроительной службы, территориального органа архитектуры и строительства (градостроитель-

ства), органов по экономическому развитию, жилищно-коммунальному хозяйству местного исполнительного комитета и могут включаться представители других органов и организаций.

Информация о проведении аукциона публикуется в печатных средствах массовой информации не позднее, чем за 30 дней до начала проведения аукциона. Информация об объявленном аукционе и земельном участке дополнительно размещается на официальном сайте Государственного комитета по имуществу, а также может размещаться на официальных сайтах, соответствующих местных исполнительных комитетов, в иных, помимо указанных в абзаце первом части первой настоящего пункта, печатных средствах массовой информации.

В тоже время законодательство не предусматривает правил по внесению изменений в извещение о проведении аукциона. Это может послужить причиной споров, ведь в таком случае, организатор торгов может вносить изменения, в том числе и в предмет аукциона, в любое время, в любом порядке [1, с. 6–7]. На наш взгляд, внесение изменений должно производиться до даты назначения самого аукциона. В этой связи считаем необходимым внести дополнительный абзац 17 в п. 13 в «Положение о порядке организации и проведения аукционов по продаже земельных участков в частную собственность», утвержденное постановлением Совета Министров от 26.03.2008 № 462 следующего содержания: «Уполномоченный орган принимает решение о внесении изменений в извещение о проведении аукциона не позднее чем за три дня до наступления даты его проведения. Извещение о внесении изменений размещается на официальном сайте организатором аукциона в течение одного дня со дня принятия данного решения. Не допускается изменять существенные условия договора купли-продажи соответствующего земельного участка».

К участию в аукционе допускаются только те лица, которые подали в комиссию или организацию в указанные сроки соответствующее заявление с приложением необходимых документов, те кто внёс задаток (задатки) в размере, порядке и сроки, которые определены в извещении.

Участнику аукциона комиссией или организацией выдаётся билет с указанием даты регистрации заявлений и номеров, под которым они будут принимать участие в аукционе. Перед началом аукциона регистрируются в комиссии или организации и обменивают билеты участников на аукционные номера, которые возвращаются в комиссию или организацию после окончания аукциона.

В случае, когда по объявленной аукционистом цене земельного участка, номера подняли два и более участников аукциона, объявляется новая цена земельного участка. Аукцион продолжается до того момента, пока по новой объявленной аукционистом цене аукционный номер поднимет исключительно один участник аукциона. Аукционист называет аукционный номер этого участника, трижды последнюю цену и объявляет о продаже земельного участка, а участника аукциона – победителем аукциона в отношении соответствующего земельного участка.

По результатам проведения аукциона оформляется протокол в день проведения аукциона. Протокол обязательно составляется в двух экземплярах, подписывается членами комиссии и победителем аукциона, затем утверждается председателем комиссии или подписывается победителем аукциона, утверждается руководителем организации (уполномоченным им лицом). Протокол о результатах проведения аукциона со дня его утверждения не позднее одного рабочего дня направляется в соответствующий местный исполнительный комитет. В день проведения аукциона победителю выдаётся протокол о результатах аукциона.

В некоторых случаях, аукцион может быть признан несостоявшимся, когда для участия в аукционе не было подано ни одного заявления; если на аукцион явился один из участников; на аукцион не явился ни один участник. Аукцион могут признать несостоявшимся если заявление на его участие было подано только одним участником. В таком случае земельный участок предоставляется этому лицу при его согласии с внесением платы за земельный участок в размере начальной цены предмета аукциона, увеличенной на 5 процентов. При признании аукциона несостоявшимся местный исполнительный комитет возвращает участникам аукциона внесенные ими в виде задатка денежные средства, а комиссия объявляет о повторном проведении аукциона.

Отметим, что аукционы по продаже земельных участков в частную собственность проводятся на основе принципов гласности. В соответствии со ст. 5 Закона «О борьбе с коррупцией» от 15 июля 2015 г. № 305-3 к мерам борьбы с коррупцией относятся обеспечение гласности в деятельности государственных должностных и приравненных к ним лиц, правовой регламентации деятельности государственных органов и иных организаций. Так, гласный характер проведения аукционов по продаже земельных участков в част-

ную собственность способствует борьбе с коррупцией в сфере земельных правоотношений.

Таким образом, особенностью продажи земельных участков, находящихся в государственной собственности, является проведение аукциона на основе принципа гласности. При этом, отметим перспективы совершенствования земельного законодательства в сфере регулирования проведения аукционов по продаже земельных участков, находящихся в государственной собственности. Считаем возможным более детальное урегулирование вопросов возможности и порядка внесения изменений в извещение о проведении аукциона.

Список использованных источников

1. Вычерова Н. В. Вопросы проведения аукционов по продаже и аренде земельных участков, находящихся в государственной или муниципальной собственности. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-provedeniya-auksionov-po-prodazhe-i-arende-zemelnyh-uchastkov-nahodyaschisya-v-gosudarstvennoy-ili-munitsipalnoy/viewer> (дата доступа: 14.04.2021).
2. Гаргарина О. С. Нормативно-правовая база, обеспечивающая проведение аукционов с земельными участками. URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/15625> (дата доступа: 14.04.2021).
3. Шингель Н. А. Передача земельных участков в собственность. URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/101777> (дата доступа: 14.04.2021).
4. Шингель Н. А. Природоресурсное право: краткий курс. Минск: Амалфея, 2017. 328 с.

Шкода Дарина Юрійвна,

курсантка 3-го курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

Суржик В'ячеслав Геннадійович,

судовий експерт Чернігівського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України;

Єсипенко Олександр Григорович,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Рецидивна злочинність являє собою один із найнебезпечніших видів злочинності, що зумовлює підвищений інтерес до цього явища, оскільки вона посідає порівняно стабільне місце серед усієї сукупності правопорушень. Головним завданням для суспільства та держави є ефективна боротьба зі злочинністю, в тому числі і реци-

дивом. Для цього необхідно застосовувати не лише каральні, а й запобіжні заходи, впроваджувати реформи у пенітенціарній сфері.

Саме поняття «запобігання» охоплює в собі сукупність трьох засобів: профілактика, запобігання, припинення. Це все становить більш широке поняття – «протидія злочинності». Існують загально-соціальне, спеціально-кримінологічне та кримінально-юстиційне запобігання кримінальним правопорушенням. Перші два його різновиди переважно стосуються злочинності в широкому сенсі слова як соціального явища, а третій – конкретних злочинних виявів, хоча на практичному рівні вони тісно взаємопов'язані [1, с. 107].

Запобігання рецидивній злочинності неможливе без руйнування злочинської субкультури. Одним з найважливіших аспектів для підриву є розробка та впровадження дієвих заходів протидії «блатної» субкультури в установах виконання покарань.

Пенітенціарна та постпенітенціарна робота установ виконання покарань і органів Національної поліції України відіграє важливу роль у запобіганні новим кримінальним правопорушенням. Умови виконання покарань та місця відбування покарань значною мірою сприяють де-соціалізації засудженого. Тому перш за все відбування покарання повинно бути орієнтовано на моральне оздоровлення засуджених.

Більшість кримінологічних досліджень дає змогу прослідкувати, що значна кількість рецидивістів у перші дні або місяці перебування на волі учиняє нові злочини. Особи, які були засуджені до такого виду покарання як позбавлення волі, звільняючись з установ виконання покарань мають намір продовжити злочинну діяльність, а деякі з них навіть не приховують своїх намірів. Тобто можна зазначити, що відвернення такого явища як рецидивна злочинність зводиться до необхідності спонукати осіб, які відбувають покарання, тих, хто звільняється від нього, відмовитися від злочинної діяльності, повернутися до життя в суспільстві та дотримуватися встановлених законом правил та норм поведінки в ньому. Для цього є необхідним створити систему як групових, так й індивідуальних заходів, які були б направлені на переорієнтацію установки на продовження злочинної діяльності на позитивні наміри та сприяли б тому, що засуджений почав обирати альтернативні, позитивно направлені шляхи свого подальшого життя після звільнення з місць позбавлення волі.

Істотне значення для постпенітенціарного запобігання злочинності набуває адміністративний нагляд за певними категоріями осіб, що звільняються з установ виконання покарань. Проте нині

цей інститут потребує реформування для здійснення більш ефективного виховного та виправного впливу на осіб, що потребують ресоціалізації та соціальної адаптації після звільнення з установ виконання покарань. Одними із важливих факторів запобігання рецидивної злочинності є дійсна зацікавленість долею звільненого з місць позбавлення волі з боку родини, трудового колективу, органів влади та правоохоронних органів, комплекс заходів соціальної допомоги та контролю. Оскільки якщо поглянути на попередній досвід, то можна побачити, що реальна турбота про засуджених, їх подальшу долю після звільнення (якщо вони самі цього прагнуть) дає позитивні результати у сфері запобігання злочинності.

Не менш важливою складовою запобігання такого соціального явища як рецидивна злочинність є залучення до процесу ресоціалізації громадських організацій, засобів масової інформації, релігійних організацій, соціальних груп та окремих громадян. Не менш значущою є законодавча робота щодо вдосконалення кримінально-процесуального, кримінального, адміністративного законодавства; підвищення рівня оперативно-розшукової роботи з виявлення і припинення злочинної діяльності злісних рецидивістів і професійних злочинців; надійної взаємодії і координації зусиль правоохоронних органів у виконанні програм боротьби з рецидивною злочинністю.

Боротьба з рецидивною злочинністю є показником роботи держави, її уповноважених органів у боротьбі з таким соціальним явищем, як злочинність. Саме низький рівень повторності вчинення злочинів особами, які раніше відбували покарання за відповідний вид кримінального правопорушення, демонструє продуктивну роботу, правильно обраний напрямок керівництва країни, ефективність роботи правоохоронних органів та високу кваліфікацію персоналу установ та органів виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4(12). С. 103–112.

Шмигельська Ольга Дмитрівна,
студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України;
науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Як і будь-який правовий процес, кримінальне провадження характеризується певною послідовністю, етапами, які визначено стадіями. Кожній із стадій характерні особливості, які мають конкретні завдання кримінального судочинства. Крім того, стадії кримінального провадження тісно пов'язані, кожна із стадій протікає у характерних лише для неї формах. Звідси виходить, що стадія кримінального процесу – це певна порівняно відокремлена його частина або певний етап руху кримінального провадження.

КПК України визначає такі стадії кримінального провадження: 1) досудове розслідування; 2) підготовче провадження; 3) судовий розгляд; 4) провадження в суді апеляційної інстанції (апеляційне провадження); 5) виконання судових рішень; 6) провадження в суді касаційної інстанції; 7) провадження у Верховному Суді України; 8) провадження за нововиявленими обставинами [1]. Наведемо їх характеристику.

Досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, моментом початку якої є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а моментом закінчення є закриття кримінального провадження або направлення обвинувального акта до суду, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ст. 3 КПК), клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [1].

Варто звернути увагу на те, що чинний КПК дійсно передбачає внесення до ЄРДР інформації на підставі заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, а не будь-яких інших заяв, що надходять до органів досудового розслідування при здійсненні ними своїх повноважень. Крім того, варто враховувати, що на цьому етапі розвитку правових відносин стосовно ймовірного вчинення діяння, відповідальність за яке встановлена КК, не достатньо об'єктивних від-

мостей навіть для попередньої констатації наявності або відсутності ознак складу злочину. Саме тому посилатися на цьому етапі на положення ст. 2 КК, яка визначає підставу кримінальної відповідальності, є недоцільно.

Підготовче провадження – це така стадія кримінального провадження, яка полягає в тому, що суд у встановленому законом процесуальному порядку, не вирішуючи наперед питання про винуватість (крім передбачених КПК випадків при здійсненні кримінального провадження на підставі угод, звільнення особи від кримінальної відповідальності), вирішує питання про достатність підстав для призначення судового розгляду і про підготовку судового засідання. На цій стадії з'ясовується наявність процесуальних та організаційних підстав для розгляду кримінального провадження в судовому засіданні.

Судовий розгляд – це основна і центральна стадія кримінального процесу, в якій суд колегіально або ж суддя одноособово в судовому засіданні, за участю учасників судового провадження розглядає і вирішує кримінальну справу по суті, тобто про винуватість чи невинуватість обвинуваченого, застосування до нього покарання або ж виправдання невинуватого. Завдання цієї стадії: всебічне дослідження доказів; вирішення справи по суті шляхом ухвалення вироку або іншого підсумкового рішення. У судовому розгляді найбільш повно і послідовно реалізуються всі засади кримінального провадження [2, с. 44].

За результатами судового розгляду може бути прийнято одне з таких рішень: 1) вирок (обвинувальний або виправдувальний); 2) про закриття кримінального провадження; 3) про застосування чи незастосування примусових заходів медичного характеру; 4) про застосування чи незастосування примусових заходів виховного характеру.

Провадження в апеляційній інстанції – це діяльність апеляційного суду, що відбувається у разі подання апеляції прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, захисником або іншим визначеним КПК учасником кримінального провадження на вирок і ухвали суду першої інстанції. Апеляційне провадження – це стадія кримінального процесу, в якій суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції та не набрали законної сили, у зв'язку з поданою на них апеляційною скаргою. За результатами такого перегляду суд апеляційної інстанції приймає одне з таких рішень: 1) залишає вирок або ухвалу без змін; 2) змінює вирок або ухвалу; 3) скасовує вирок повністю чи частково та

ухвалює новий вирок; 4) скасовує ухвалу повністю чи частково та ухвалює нову ухвалу; 5) скасовує вирок або ухвалу і закриває кримінальне провадження; 6) скасовує вирок або ухвалу і призначає новий розгляд у суді першої інстанції [3, с. 7].

Провадження в касаційній інстанції – це діяльність суду касаційної інстанції, яка відбувається у разі подання касаційної скарги засудженим, виправданим, захисником, потерпілим, прокурором або іншим визначеним КПК учасником кримінального провадження на вирок і ухвали суду першої та апеляційної інстанцій. Касаційне провадження – це стадія кримінального процесу, в якій суд касаційної інстанції переглядає судові рішення суду першої та апеляційної інстанції у зв'язку з поданою на них касаційною скаргою.

Виконання судових рішень – це стадія кримінального процесу, в якій суд, що постановив рішення, вирішує всі питання, що виникають у зв'язку зі зверненням цього рішення до виконання, його фактичним виконанням, а у деяких випадках і після його виконання. Стадія виконання судового рішення має завдання звернення до виконання вироку та ухвали суду з моменту набрання ними законної сили. На цій стадії вирішуються питання, які виникли під час звернення їх до виконання, а також, які виникли в процесі виконання (дострокове звільнення, зміна режиму відбуття покарання, дострокове зняття судимості тощо).

Провадження за нововиявленими обставинами – це стадія кримінального процесу, в якій переглядаються судові рішення, що набрали законної сили у зв'язку з нововиявленими обставинами. Провадження за нововиявленими обставинами – це стадія кримінального процесу, в якій судові рішення, яке набрало законної сили, переглядається у зв'язку з нововиявленими обставинами, тобто такими обставинами, які не були відомі суду на час судового розгляду при винесенні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути (ст. 459 КПК). Такими обставинами, зокрема, визнаються штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження та ін. [3, с. 8].

За наслідками такого провадження суд вправі скасувати вирок чи ухвалу і прийняти новий вирок чи ухвалу або залишити заяву про

перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення. Проте варто зазначити, що кримінальний процес не завжди проходить усі ці стадії. Він може завершитися, наприклад, у стадії досудового розслідування (підготовчого провадження) шляхом прийняття рішення про закриття кримінального провадження; в разі неподання апеляційних і касаційних скарг будуть відсутні стадії апеляційного та касаційного провадження; у разі відсутності підстав для провадження у Верховному Суді України та провадження за нововиявленими обставинами – будуть відсутні і ці стадії.

Отже, ми навели характеристику основних стадій кримінального провадження. Крім того, варто зазначити, що система кримінального процесу також включає: 1) особливі порядки у суді першої інстанції: а) спрощене провадження щодо кримінальних проступків; б) провадження в суді присяжних; 2) особливі порядки кримінального провадження: а) кримінальні провадження на підставі угод; б) у формі приватного обвинувачення; в) щодо окремої категорії осіб; г) щодо неповнолітніх; г) щодо застосування примусових заходів медичного характеру; д) яке містить відомості, що становлять державну таємницю; е) на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованому в Україні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 44–49.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блаживський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. С. 8–9.

Шостак Дмитрій Тарасович,
студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА ПРОКУРОРА

Прокурорская этика – это вид профессиональной этики, представляющий собой совокупность правил поведения работников

прокуратуры, обеспечивающий нравственный характер их трудовой деятельности и внеслужебного поведения. Необходимость соблюдения прокурорской этики обосновано тем, что прокурор – главный законный представитель обвинения в суде, а посему у граждан при общении с прокурором мнение складывается не только о прокуратуре, но и о государстве в целом.

Согласно Закону о Прокуратуре Республики Беларусь от 8 мая 2007 года № 220-З прокурор – действующие в пределах своей компетенции Генеральный прокурор Республики Беларусь (далее – Генеральный прокурор) и подчиненные ему прокуроры, в том числе транспортные прокуроры, их заместители и помощники, советники, начальники структурных подразделений органов прокуратуры и их заместители, старшие прокуроры и прокуроры структурных подразделений органов прокуратуры, если иное не определено в Законе [1].

Общество всегда предъявляет высокие нравственные критерии к людям, избравшим профессию, в компетенции которой находится жизнь и судьба человека. Одной из таких является профессия прокурора. Профессиональная деятельность прокурора требует большой личной инициативы, упорства, настойчивости, целеустремленности. Получив удостоверение работника прокуратуры, человек становится представителем закона и государства, и в своей деятельности должен руководствоваться нормами права, а не личным представлением о добре и зле, совести и долге.

Культура поведения прокурора в суде включает в себя строгое соблюдение закона, нравственные начала прокурорской деятельности, умение владеть словом, внешний облик и манеры прокурора.

При исполнении своих трудовых обязанностей прокурором недопустимы проявления формализма и бюрократизма, пренебрежительного отношения к посетителям. В своей профессиональной деятельности прокурорский работник не должен допускать, чтобы личные, семейные, общественные или другие отношения, политические, религиозные или иные убеждения отрицательно влияли на его поведение на работе, на взаимоотношения с другими прокурорскими работниками, работниками прокуратуры, вышестоящими должностными лицами, на качество профессиональной деятельности и принимаемые им решения. Обязанность работника аппарата суда – постоянное совершенствование своего профессионального мастерства, поддержание своей квалификации на высоком уровне, необходимом для надлежащего исполнения своих обязанностей, повышение общекультурного уровня.

Немаловажное значение в работе прокурора имеют культура речи, умение правильно строить предложения, выражать свои мысли, не допуская грубых высказываний и ненормативной лексики, проявляя максимум терпимости и уважения к гражданам. Об этих основополагающих качествах, необходимых для надлежащего выполнения своих обязанностей, должен знать не только каждый прокурорский работник, но и каждый работник прокуратуры. При общении с должностными лицами, другими работниками прокуратуры, гражданами, работниками иных организаций прокурор должен уважать их законные права и свободы, проявлять вежливость, тактичность и доброжелательность, не допускать действий, унижающих их честь и достоинство. При этом прокурору следует быть эмоционально сдержанным и внимательным, сохранять самообладание, выдержку и достоинство.

Особое место в профессиональной этике прокурора занимает этика обвинительной речи прокурора. Поддерживая государственное обвинение, сформулированное на предварительном следствии, прокурор должен достаточно критично относиться к представленным в суд материалам, так как приговор суда будет основываться на данных, полученных в судебном разбирательстве. Все выводы государственного обвинителя и его мнения, предлагаемые на рассмотрение суда, должны основываться на законе и доказанных на судебном следствии фактических обстоятельствах дела. Юридические оценки должны быть соразмерны установленным фактам и нормам применяемого закона: прокурор должен быть справедливым.

Поведение государственного обвинителя, его позиция в целом должны опираться на нравственные нормы и им соответствовать. Прокурор защищает интересы общества, выступает от имени государства, но он в то же время призван охранять и законные интересы подсудимого, его достоинства [2, с. 368].

Проанализировав вышеизложенную информацию, можно сделать следующие выводы:

1) от качества исполнения правил профессиональной этики прокурорскими работниками во многом зависит отношение граждан не только к прокуратуре, но и к государству в целом;

2) прокурорские работники должны обладать не только профессиональными качествами, предъявляемыми к представителям этой профессии, но и высоконравственными качествами;

3) прокурорский работник обязан постоянно повышать свой общекультурный уровень.

Список использованных источников

1. О прокуратуре: Закон Республики Беларусь от 8 мая 2007 г. № 220-3: принят Палатой представителей 11 апреля 2007 г.: одобрен Советом Респ. 20 апреля 2007 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 10 дек. 2020 г. Эталон-Беларусь. Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. Минск, 2021.
2. Займист Г. И. Культура профессиональной деятельности юриста: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-24 01 02 «Правоведение». Брест: Изд-во БрГУ имени А. С. Пушкина, 2018. 564 с.

Юрочкин Сергей Михайлович,

аспирант факультета права

Белорусского государственного экономического факультета

ИСТОЧНИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Внимание исследователей к правовой природе государственно-частного партнерства и источников его правового регулирования связан со следующими фактами:

- 1) неоднозначной правовой природе феномена государственно-частного партнерства и ее комплексной парадигмальной основе;
- 2) двойственности правового статуса субъектов государственно-частного партнерства с позиции публичных интересов;
- 3) недостаточности полноты правового регулирования государственно-частного партнерства в конкретном государстве с учетом уровня практического развития государственно-частных партнерств в конкретном государстве;
- 4) многообразия существующих в мире моделей государственно-частного партнерства и нормативной основы [1, с. 88].

Административно-правовое регулирование государственно-частного партнерства может возникнуть только при наличии соответствующих правовых норм, нашедших свое закрепление в законодательстве.

Под источниками административного права понимаются внешние формы выражения административных правовых норм, которыми являются различные по юридической силе нормативные правовые акты [2, с. 33].

Вопросы систематизации источников государственно-частного партнерства довольно полемичны, эта проблема обусловлена наличием в данной сфере публично-правовых и частно-правовых отношений.

Согласно статьи 4 Закона Республики Беларусь «О государственно-частном партнерстве» (далее – ГЧП) Законодательство Республики Беларусь о государственно-частном партнерстве основывается на Конституции Республики Беларусь и состоит из Закона и иных актов законодательства Республики Беларусь [3].

Это свидетельствует о том, что источников, опосредующих данную сферу отношений, достаточно много и их перечень несомненно будет совершенствоваться, что, по нашему мнению, целесообразно, поскольку разнородность отношений государства и бизнеса весьма сложно ограничить определенными рамками, что требует постоянного совершенствования законодательства, особенно в данной сфере, с учетом того, что данный механизм имеет прямую связь с привлечением инвестиций.

Стоит отметить, что с принятием Закона о ГЧП дополнительно приняты:

- Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 6 июля 2016 г. № 532 «О мерах по реализации Закона Республики Беларусь от 30 декабря 2015 года «О государственно-частном партнерстве»;
- Постановление Совета Министров Республики Беларусь 27 мая 2014 г. № 508 «О Межведомственном инфраструктурном координационном совете»;
- Постановление Министерства экономики Республики Беларусь от 27 июля 2016 г. № 49 «О проектах государственно-частного партнерства».

Данные акты определяют порядок административно-правового регулирования ГЧП и являются источниками административно-правового регулирования государственно-частного партнерства:

- целью их принятия является обеспечение деятельности органов исполнительной власти;
- они действуют в сфере государственного управления;
- определяют варианты поведения органов исполнительной власти в целях достижения поставленных перед ними задач и целей.

Принятые нормы позволяют:

- 1) расширить сферу применения ГЧП, а именно:
 - находящейся в собственности частного бизнеса. Данный шаг предоставит возможность рассматривать и реализовывать проекты ГЧП в отношении различной инфраструктуры, как в области инженерной, производственной, социальной и транспортной;

2) изменение условий получения статуса государственного партнера и расширение его функций;

3) изменение порядка проведения конкурса по определению его победителя для заключения соглашения о ГЧП, в том числе с применением двух и трехэтапной процедуры проведения конкурса;

4) увеличение срока заключения соглашения о ГЧП;

5) установление обязанности заключения соглашения о ГЧП между государственным партнером и частным партнером, являющимся резидентом Республики Беларусь;

6) изменение сроков обжалования решений комиссии по проведению конкурса, государственного партнера и уполномоченного представителя государственного партнера;

7) расширение гарантий частного партнера.

Так как проект ГЧП накладывает на частного партнера определенные риски, в том числе связанные с его финансированием (возмещением из бюджета понесенных им затрат и дохода по проекту ГЧП), установлены дополнительные гарантии для частного партнера в части долгосрочного финансирования в случае соблюдения им условий соглашения о ГЧП и не наступления форс-мажорных обстоятельств.

Кроме того, частному партнеру гарантируется возможность самостоятельно определять поставщиков товаров, исполнителей работ, услуг в целях реализации проекта ГЧП независимо от источников финансирования.

Законодательство о ГЧП содержится в:

– Указе Президента Республики Беларусь 26 ноября 2018 г. № 461 «О реконструкции автомобильной дороги»;

– Законе Республики Беларусь от 5 мая 1998 года «Об основах транспортной деятельности»;

– Законе Республики Беларусь от 6 января 1999 года «О железнодорожном транспорте»;

– Законе Республики Беларусь от 9 января 2002 года «О магистральном

трубопроводном транспорте»;

– Законе Республики Беларусь от 4 января 2003 года «О газоснабжении»;

– Законе Республики Беларусь от 19 июля 2005 года «Об электросвязи»;

– Законе Республики Беларусь от 23 июля 2008 года «О мелиорации земель»;

– Кодексе внутреннего водного транспорта Республики Беларусь от 24 июня 2002 года и ряд иных.

Отдельно следует выделить Модельный Закон «О публично-частном партнерстве» [4].

Данный акт обеспечивает: единообразное и системное регулирование публично-частных партнерств; достижение задач социально-экономического развития публично-правовых образований государств; повышение уровня доступности и качества товаров, работ, услуг, предоставление которых вытекает из функций и полномочий государств; повышение бюджетной эффективности публично-правовых образований государств; привлечение инвестиций в экономику государств путем объединения ресурсов публичного и частного партнеров для инвестирования и реализации проектов в различных сферах экономики; обеспечение справедливого распределения рисков при подготовке и реализации проектов публично-частного партнерства; обеспечение гарантий прав и законных интересов частных партнеров, публичных партнеров, финансирующих организаций; обеспечение охраны окружающей среды, информационной открытости и иных общественных интересов.

Указанный акт является правовой основой регулирования, координации политики и практической деятельности при подготовке и реализации проектов публично-частного партнерства, заключении и исполнении соглашений о публично-частном партнерстве.

Сомнений о том, что нормы Закона о ГЧП и принятых в соответствии с ним подзаконных правовых актов входят в систему административно-правового регулирования не вызывает сомнений, так как они:

– определяют порядок совершения управленческих действий и соответствующих управленческих процедур;

– регулируют отношения в сфере публичного управления, в области действия органов государственной власти и местного самоуправления.

Стоит отметить, что он дает определения таким понятиям, как: проект государственно-частного партнерства, соглашение о государственно-частном партнерстве, государственный партнер; частный партнер; финансирующее лицо; прямое соглашение; сравнительное преимущество; эксплуатация объекта соглашения о государственно-частном партнерстве, техническое обслуживание объекта соглашения о государственно-частном партнерстве, обязательства и эксплуа-

тационные обязательства. Детализация данной сферы отношений по ГЧП свидетельствует об превалировании публичных отношений над частными, что свидетельствует о необходимости изменения наименования Закона о публично-правовом регулировании.

Акты государственного управления имеют существенное значение для правоприменительной практики в данных отношениях.

Мицкевич Л. А. выделяет следующие признаки, присущие данным актам:

- по содержанию – это управленческое решение;
- это волеизъявление субъекта, обладающего властными полномочиями;
- это управленческое решение принимается от имени государства и на основании закона;
- субъектом принятия акта является орган исполнительной власти;
- акт принимается в установленном порядке и в установленной форме [5, с. 192–194].

Данное свидетельствует о том, что в законодательстве Республики Беларусь происходит процесс совершенствования источников административно-правового регулирования ГЧП.

Список использованных источников

1. Белицкая А. В. Правовое регулирование государственно-частного партнерства. Москва: Статут, 2012. 191 с.
2. Попов Л. Л. Административное право: учебник для бакалавров / отв. ред. Л. Л. Попов. Москва: РГ-Пресс, 2015. 328 с.
3. О государственно-частном партнерстве: Закон Республики Беларусь от 30 декабря 2015 г. № 345-З. Эталон-Беларусь. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
4. О публично-частном партнерстве: постановление Межпарламентской ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств 28 ноября 2014 г. № 41-9 о модельном законе. Эталон-Беларусь. Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2021.
5. Мицкевич Л. А. Очерки теории административного права: современное наполнение: монография. Москва: Проспект, 2015. 271 с.

Chornomord Yevhenia Yevheniivna,

student of Simon Kuznets Kharkiv national university of economics

NATURAL MONOPOLIES AS AN IMPORTANT PART OF THE NATIONAL ECONOMY

Natural monopolies are an integral part of the economic system of any state, regardless of its socio-economic, political and social structure.

Typically, a monopoly refers to a large company or an association of entrepreneurs. Translated from Greek, the term "monopoly" means "sell one." In the economic literature, a monopoly is understood as a certain structure of the market, characterized by the predominance of a sole seller or buyer selling a product that has no close substitutes [1].

In turn, monopoly can be considered natural if the cost function is subadditive over the entire output interval, even if there is no economies of scale for each individual product.

In accordance with the current Ukrainian legislation, monopolization is understood as the achievement by the business entity of a monopoly (dominant) position in the market of goods, maintaining or strengthening this position [2].

In accordance with the Law of Ukraine "On Natural Monopolies" dated 20.04.2000, No. 30, natural monopolies means the state of the commodity market, in which the satisfaction of demand in this market is more effective in the absence of competition due to technological features of production (due to significant reduction in production costs per unit of goods as production increases), and goods (services) produced by natural monopolies can not be replaced in consumption by other goods (services), and therefore demand for this product the market is less dependent on changes in prices for these goods (services) than the demand for other goods (services) [3].

It should be noted that the existence of natural monopolies is based on objective economic conditions, due to which the monopoly position of economic entities is economically necessary and effective. In conditions of natural monopoly, production has a technological feature that determines its economic efficiency: cost reduction as the volume of production increases. This is due to economies of scale and high fixed costs. As a result, competition in these markets is ineffective. In addition, the level of demand for the products and services of natural monopolies does not depend on price changes, since there are no substitute goods.

In modern conditions, natural monopolies are a unity of tangible and intangible assets; provide infrastructure to the national economy for the purpose of its effective functioning and development; provide economies of scale in the production and marketing of goods and services; focused on meeting the needs of the national economy at the expense of state property, which is characteristic of these industries. At the same time, natural monopolies also have negative features: high

costs and overstated tariffs; unsatisfactory quality of the services provided; shifting costs onto the consumer.

In addition, natural monopolies are a means of resolving acute internal contradictions of the national system, and, accordingly, appear in places where the interests of various economic entities are most closely intertwined. As a result, natural monopolies are created in the infrastructure sectors of the domestic economy, ensuring the creation of vital conditions necessary for the functioning of the entire economic system.

In the Ukrainian economy, natural monopolies exist in infrastructure industries, as a rule, in the form of vertical associations (both large vertically integrated enterprises, covering the entire production and technological chain and most of the industry, and network enterprises that make up the core of the industry).

In the Ukrainian economy, natural monopolies:

- are a kind of way to eliminate contradictions between individual subjects of the national economy;
- provide the subjects of the economic system with natural resources and communication channels;
- create conditions for the development of other sectors of the economy;
- are a stable source of jobs and income for the population of the country;
- are key sources of income for regional budgets and the country as a whole.

The role of natural monopolies in the country's life is confirmed by the following data:

- the share of natural monopolies accounts for about 10–13 % of GDP;
- a huge social role, which is confirmed by the data of Ukrstat.

Thus, according to official statistics, about 11 % of the total working-age population is employed in the sphere of natural monopolies.

The nature of natural monopoly enterprises lies in the fact that they form their own financial system and infrastructure, which are the basis of the country's viability. As a result, natural monopolies are the foundation of social stability in society.

An important feature of natural monopolies is their specific role in the reproduction economic cycle as an element that determines the efficiency of the process of circulation of goods. The economic significance of the products of natural monopoly is determined by the

fact that, firstly, it constitutes a block of life support for the economy and the country as a whole, secondly, the price of this product is included in the structure of production costs of almost all goods and services, and thirdly, the lack of close substitute goods ... The functioning of the entire national economic complex depends on the quality and timeliness of deliveries of the products of natural monopolies. In conditions of low effective demand, a shortage of funds, an increase in tariffs for the services of natural monopolies in Russia is becoming a factor contributing to a decrease in production volumes in all sectors of the country's economy, and is a powerful source of cost inflation.

In addition, natural monopolies play an important structural role in the country's economy. K. Tot'ev rightly notes that by using the advantages of their monopoly position in the market, monopolies can develop a strategic line of conduct in the medium and long term. The conclusion of long-term agreements between monopolistic producers and the integration of monopolies along the production chain can create the basis for the growth of the domestic market and increase the investment attractiveness of the Ukrainian economy. The practice of global alliances, which is still more typical for Western companies, can become a strategic direction for the development of natural monopolies in Ukraine, which will add an element of sustainability to the trends of regional and state development in general [4].

Thus, the concept of natural monopoly integrates both structural and infrastructural subjects of the national economy, whose activities are life-supporting, and the integration impact on the economy determines direct or indirect subordination to the state.

The most typical examples of the types of natural monopolies are structures such as:

Gas industry. Natural gas occupies a leading place in the structure of the world energy, being one of the most used energy carriers and being the most environmentally friendly energy resource. Today, the main reserves are concentrated in the CIS and the Middle East, which together account for about 71 % of all world reserves. At the same time, the share of CIS is about 35 %. Natural gas is the fastest growing component of global energy consumption.

Today, in Ukraine, NJSC "Naftogaz of Ukraine" represented by OJSC "Ukrtransnafta" and a subsidiary company "Ukrtransgaz" are a natural monopoly

Postal communication. Postal communication is an integral part of the infrastructure of the state. State Enterprise "Ukrposhta" in 1994 was created on the basis of post offices, and today it includes 13,700 post offices, providing various services to the population. Recently, there has been a steady growth in the volume of services provided, as well as the volume of net profit;

Railway transport. The key link in the transport system in Ukraine is the railways, which account for more than 35% of the total passenger turnover, as well as up to 40 % of cargo turnover. In Ukraine, the total length of the public railway network is 28 thousand km. Therefore, the State Administration of Railway Transport of Ukraine ("Ukrzaliznytsia"), consisting of six railways and other associations, enterprises, institutions and organizations of railway transport according to the list determined by the Ministry of Transport, according to the Resolution of the Cabinet of Ministers of February 29, 1996 No. 262, is a natural monopoly in Ukraine.

Power engineering. The main function of the electric power industry as a basic infrastructure industry is to provide a range of services for the supply of electricity to consumers of electrical and thermal energy. Today NJSC UkrEnergo serves the entire territory of Ukraine – 603.549 km². The length of power lines in 2018 was 34 thousand km.

Thus, the high importance of natural monopoly structures determines their close interdependence and control over the activities of government bodies, and the management of natural monopolies makes it possible to regulate the entire economic system of the national economy.

The effectiveness of state management of natural monopolies can not only contribute to their qualitative development and provide the population with the necessary set of goods and services, but also strengthen their role as a tool for ensuring integral socio-economic development, as the basis for high-quality economic growth of the national economy.

A high degree of government interference in the activities of naturally monopoly structures allows us to formulate the key principles of government regulation that are characteristic of these entities:

- national-state interests as a determinant of regulation of the activities of natural monopolies: the state can independently decide on the introduction of elements of competition into the market, liberalization of access to it for other producers;

– the integrity of the system of institutional regulation of the activities of natural monopolies, built in accordance with the objective absence of effective competitive mechanisms in these areas;

– a differentiated approach to state regulation of the activities of structural and infrastructural monopolistic entities in accordance with economic and social imperatives, respectively.

Thus, all the variety of specific relations and roles of natural monopoly, both within the national economy and outside it, allows us to conclude that it is necessary to clarify its essence from the position of identifying its functional and structural role in the national economy. Accordingly, natural monopolies are a specific type of monopoly formation that integrates the unity of structural and infrastructural significance within the framework of the national economy, which determines its high socio-economic significance and initiated multi-level subordination to the state.

References

1. Albehova, I. M., Yemtsov, R. H., Kholopov, A. V. State Economic Policy. Moscow, 1998.

2. Ukraine (2001), *On protection of economic competition*: Law of Ukraine dated 11.01.2001 № 2210-III, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.

3. Ukraine (2000), *On natural monopolies*: Law of Ukraine dated 20.04.2000 № 1682-III, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>.

4. Totiev, K. (1997), Regulation of the activities of natural monopolies, *Law*, № 12, pp. 14–20.

5. Reforming natural monopolies: theory and practice (2006), *Economics Issues*, № 1, pp. 102–121.

Наукове видання

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали

*VIII заочної міжнародної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 26 листопада 2021 року)*

Відповідальні за випуск

В. М. Пилипенко, М. С. Пузирьов

Коректор

Л. М. Сила

Комп'ютерна верстка і макетування

В. М. Олєфіренко

Підписано до друку 01.12.2021 р. Формат 60×84/16.

Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 20,11.

Тираж 50 пр. Зам. № 87/21.

Редакційно-видавнича група Академії Державної пенітенціарної служби
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5378 від 06.07.2017 р.